BIJLAGE 2

Beschrijving ruimtelijke typering doarpen

Beschrijving ruimtelijke typering Anjum

bestemmingsplan
ANJUM DORPSKERN
AN30

4 - 87

1. Het dorp Anjum

1.1. ligging en voorkomen.

De terp van Anjum is, in hoofdzaak uit agrarische overwegingen, zoals dat bij vele terpdorpen het geval was, opgeworpen op de grens van hoog en laag gebied.
De grens wordt gevormd door de kwelderrug, die liep van Ezumazijl via Anjum, Lioessens, Morra naar Metslawier.

De oude kwelderwallen en oude zeeboezems in Groningen en Friesland

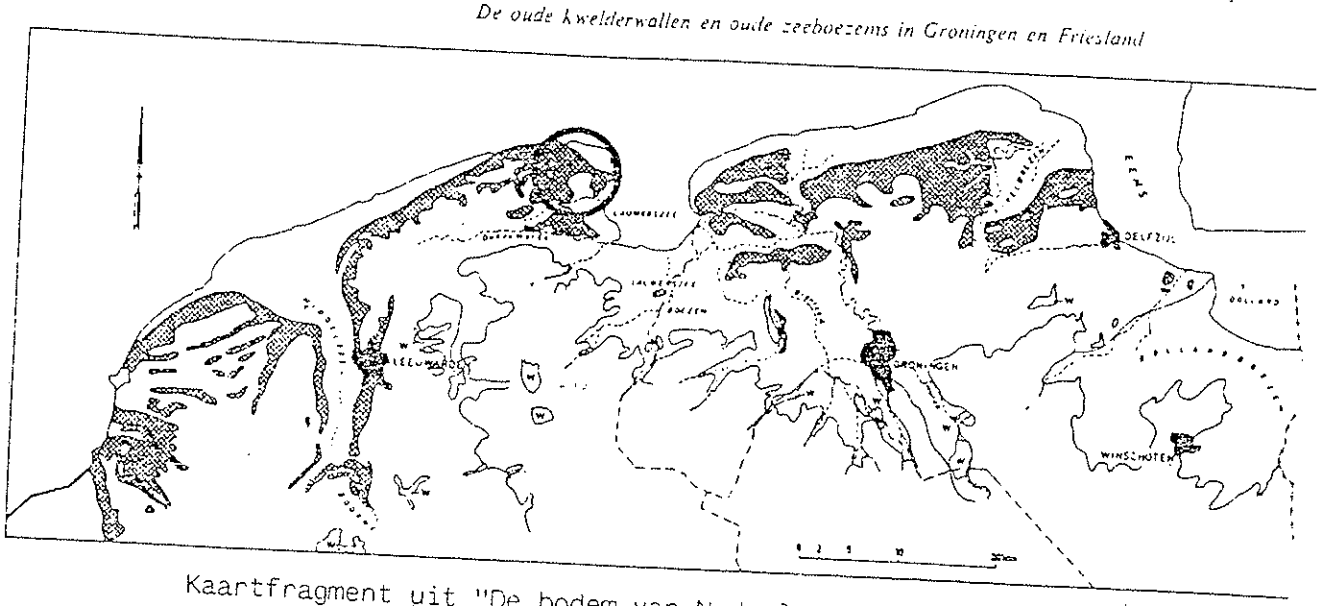

Kaartfragment uit "De bodem van Nederland",
uitgave: Stichting voor Bodemkartering, Wageningen 1965.

De veeteelt was voor de eerste bewoners het voornaamste middel van bestaan. De bedijkingen, vermoedelijk in de tweede helft van de 10e eeuw, hebben een vergroting van de bruikbaarheid van agrarische gronden tot gevolg gehad. Vanaf Ezumazijl kon een scheepvaartverbinding worden bewerkstelligd, die Anjum verbond met het buitenwater van de Lauwerszee. Bovendien was hiermee een verbinding tot stand gekomen met Dokkum en het overige westelijke gebied.

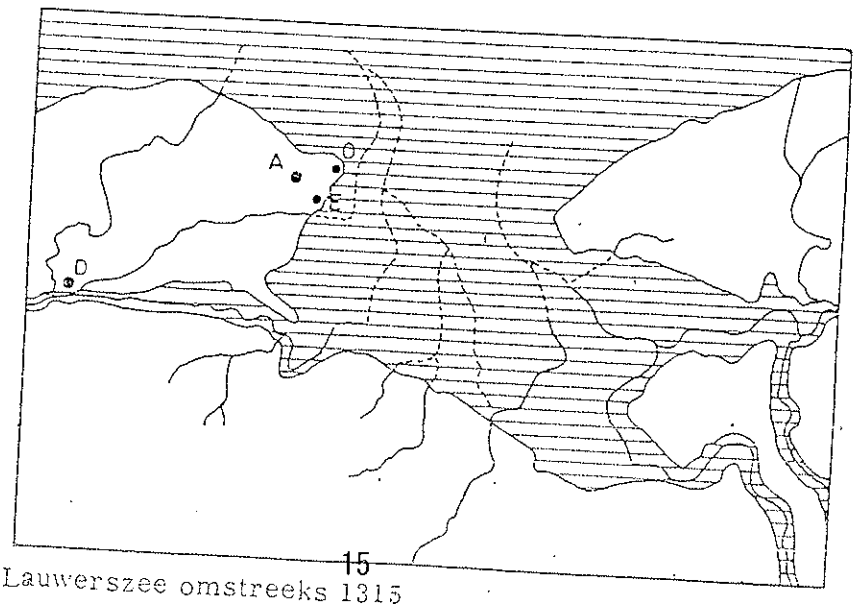

De Lauwerszee omstreeks 1315

Op het meest noordoostelijke punt van het oude land ligt Oostmahorn, vanouds een "goede reede" genoemd, waarlangs een vaargeul liep. In Oostmahorn werden aktiviteiten ontwikkeld samenhangend met de kustvaart van en op Dokkum en Groningen.
Het gehele gebied rond Anjum viel onder "het dorpsbehoren" van Anjum.

De oudste kaart van het gebied van Anjum, die een vrij grote mate van betrouwbaarheid garandeert en waarop ook de Anjumerterp, zij het op nogal kleine schaal is aangegeven, komt voor in de Schotanusatlas van 1718.

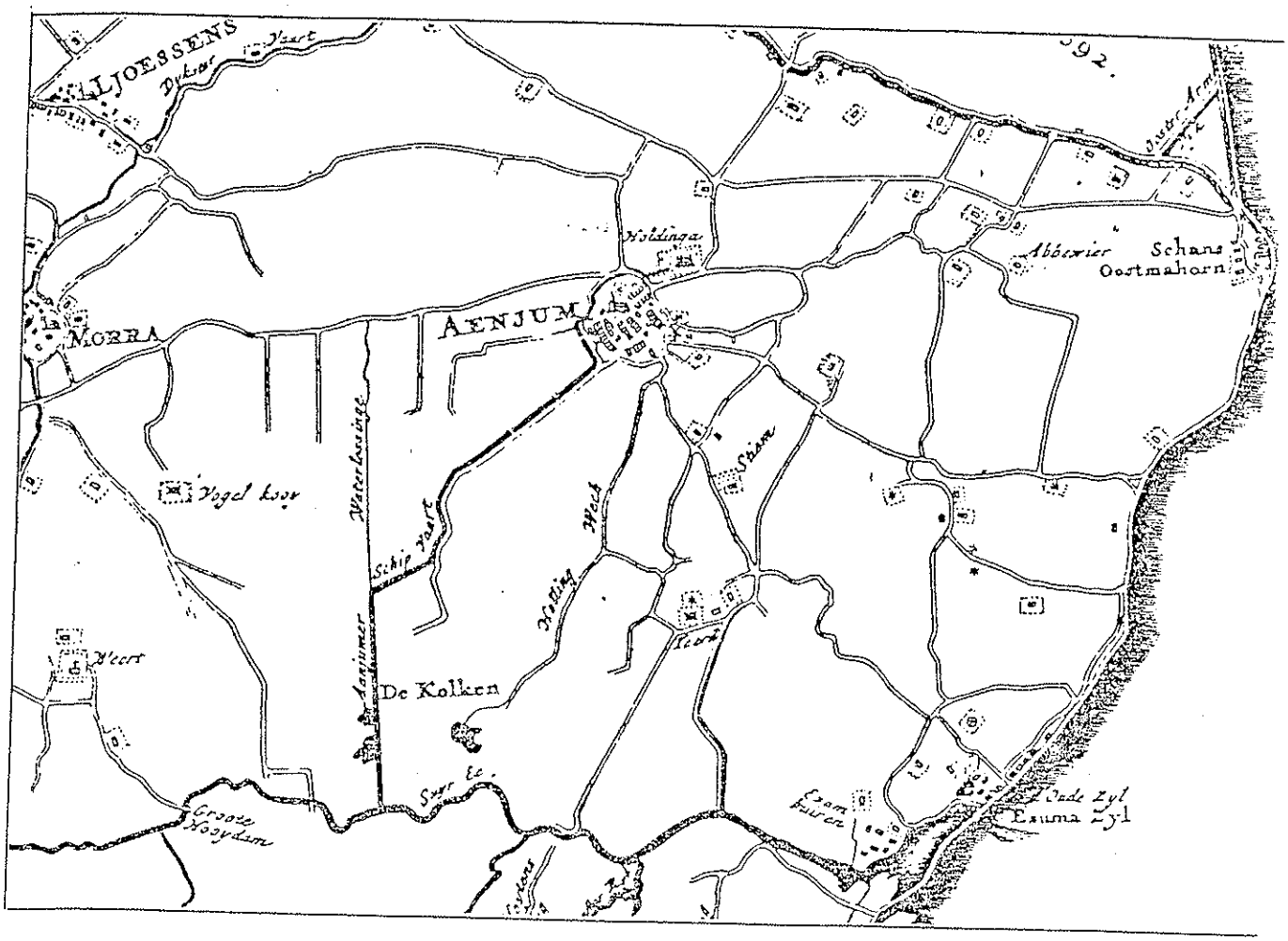

kaartfragment uit de Schotanusatlas van 1718

Op het kaartje is de Schipvaart aan de west- en noordkant van Anjum doorgetrokken tot de Holdingastate. De Terpsterwei moet één van de oudste verbindingen geweest zijn tussen Anjum, de oostelijk gelegen terpgroepen (waaronder Abbewier) en verder naar Oostmahorn. Deze verbinding zal oorspronkelijk een bevaarbare waterloop geweest zijn.
Uit de Schotanuskaart blijkt dat er zich ten zuidoosten van de kerk een dichtbebouwd buurtje bevond, waaruit mag worden afgeleid dat hier al weinig agrarische bebouwing meer voorkwam.

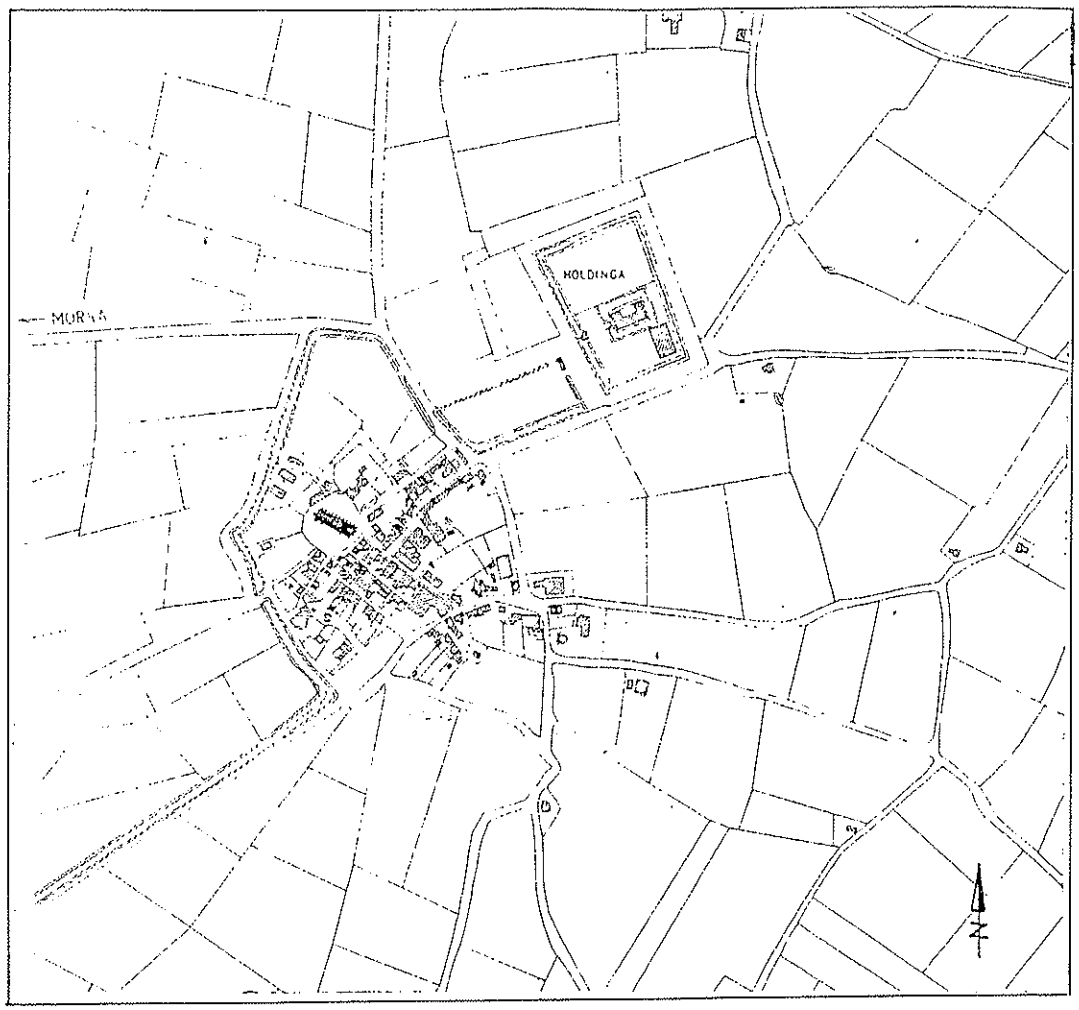

fragment minuutkaart uit 1830

Uit het kadastrale minuutplan uit 1830 blijkt dat ook toen het zwaartepunt van de bebouwing zich nog ten zuidoosten van de kerk bevond. Kenmerkend is ook hier de aaneengeslotenheid en de dichtheid van de bebouwing, waarbij het agrarisch element al vrijwel verdwenen is. Er zijn echter nog enkele elementen uit de agrarische dorpsstruktuur in de plattegrond aanwezig, zoals de ringweg rond het kerkhofterrein en het radiale patroon waarin enkele paden naar de kerk toe gelegen zijn. Om de begraafplaats en de kerk voor wegspoelen en verzakking te behoeden, is rond 1600 waarschijnlijk de keermuur rond de begraafplaats aangebracht.

1.1. werkgelegenheid.

Oorspronkelijk zal Anjum een agrarische nederzetting zijn geweest waar later handel en ambacht een rol zijn gaan spelen. Deze aktiviteiten zullen zich in eerste aanleg aam of nabij het Schipvaart aan de zuid- en westkant van de terp hebben ontwikkeld.

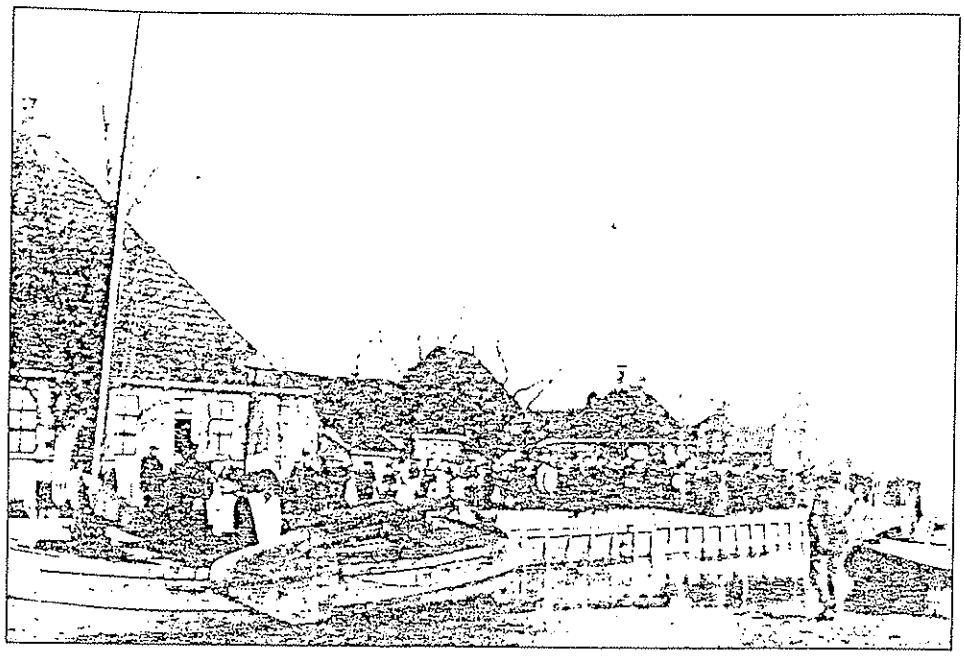

De vaart omstreeks 1925

Zo was er rond 1875 een scheepshelling aanwezig, die tot in deze eeuw in bedrijf bleef. Van 1891 tot 1924 stond er een zuivelfabriek in het dorp en ook de aansluiting op het spoorwegnet als eindpunt van de lijn naar Dokkum tussen 1912 en 1936 duidt op het belang van Anjum.
Van de vroegere bedrijvigheid is de molen "de Eendracht" nog aanwezig, zij het dat hierin thans het v.v.v.-kantoor is gevestigd.
Buiten de agrarische sektor, waar de werkgelegenheid door de toenemende mechanisatie sterk is teruggelopen, bevindt er zich in Anjum nagenoeg geen industrie. Wel heeft de ontwikkeling van de werkgelegenheid op Lauwersoog een positieve invloed op de bevolking van Anjum.

1.3. voorzieningen.

Anjum heeft een redelijk voorzieningenpeil, zeker in relatie tot de grootte van het dorp.
De middenstand is nog goed vertegenwoordigd, zowel voor de dagelijks benodigde artikelen (twee supermarkten, twee bakkers, slager, melkhandel) als ook voor de meer duurzame artikelen (o.a. fietsenhandel, woninginrichting).
Naast een drietal horecabedrijven is er een gemeenschapshuis ("De Dobbe").
Naast een sportkomplex waarop twee voetbalvelden en twee tennisbanen zijn gelegen, is er een gymnastieklokaal en een ijsbaan aanwezig.
De kleuterschool zal binnen afzienbare tijd worden vervangen door nieuwbouw bij de lagere school, waarmee een basisschool tot stand is gekomen.

1.4. verbindingen.

De verbindingen met Dokkum, de hoofdplaats en het regionale centrum van voorzieningen, industrie en dienstverlening, zijn uitstekend.

3. HET BESTEMMINGSPLAN

3.1. algemeen.

Voor het gebied van het bestemmingsplan Anjum dorpskern, geldt op dit moment grotendeels het bestemmingsplan Kern Anjum, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Friesland op 23 september 1969. Daarnaast maakt een stuk van het gebied deel uit van het bestemmingsplan Anjum, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Friesland op 31 januari 1977. Tevens is een klein gedeelte van het bestemmingsplan Anjum kern fase 1, 2 en 3, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 10 november 1980, aan het plan toegevoegd.
Voor de vervaardiging van het onderhavige bestemmingsplan geldt als voornaamste overweging:

het voeren van een aktief beleid met betrekking tot het uitvoeren van de dorpsvernieuwing en saneringen, het vastleggen van de huidige bestemmingen en het anticiperen op de toekomstige ontwikkelingen.

3.2. begrenzingen.

De begrenzing van dit bestemmingsplan is zodanig genomen dat de gronden vallende binnen het bestemmingsplan Kern Anjum, alsmede die gronden welke thans vallen onder het bestemmingsplan Anjum en waarvoor binnen het kader van het Gemeentelijk Maatregelenplan stads- en dorpsvernieuwing een sanering van milieuhinderlijke aktiviteiten wenselijk wordt geacht, binnen deze begrenzing vallen. Bovendien is alle middenstand binnen de begrenzing van het plan gebracht. Uit deels praktische overwegingen volgen de grenzen op een enkele uitzondering na, de kadastrale perceelscheidingen.

3.3. vormgeving.

Van de oorspronkelijke agrarische dorpsstruktuur zijn nog enkele elementen in de plattegrond aanwezig, zoals de ringweg rond het kerkhofterrein en het radiale patroon waarin enkele straten naar de kerk toe gelegen zijn.
De Tsjerkestrjitte was op de kadastrale minute duidelijk uitgegroeid tot hoofdas en vormde een dichtbebouwde toegangsweg tot de kerk. Door saneringen zijn er gaten ontstaan in de gevelwand, die door invulling van nieuwe bebouwing gedicht dienen te worden. Door het vrij smalle profiel van de Tsjerkestrjitte en het ontbreken van voortuinen heeft de straat een stenig karakter. Het beloop van de Foarstrjitte is in de huidige vorm afwijkend van het klassieke patroon. Verondersteld mag worden dat bij latere wijzigingen van de bebouwing de afbuiging naar het zuiden is ontstaan. De karakteristiek van deze straat wordt in grote mate bepaald door het hellende beloop en de opvallende rooilijnverspringingen.

Tsjerkestrjitte

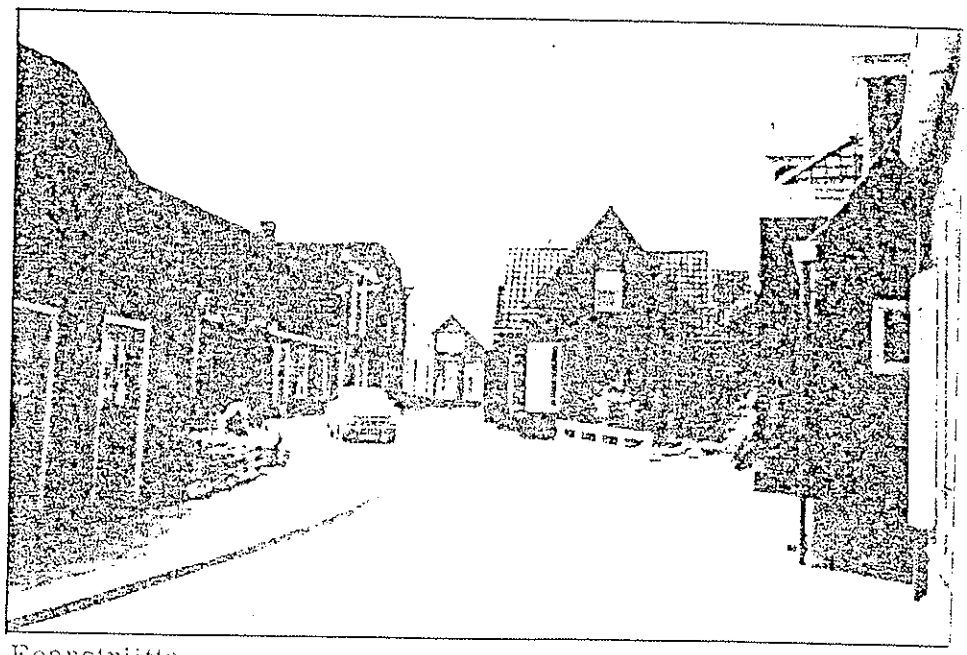

Foarstrjitte

De Mounebuorren maakt van oorsprong onderdeel uit van de ring rond de terp. Het is een straat met een ruim profiel. Het accent ligt hier vooral ook op en nabij het kruispunt met de Terpsterwei-Pfeifferbuorren, waar zich een concentratie van de voorzieningen bevindt. De Terpsterwei is één van de oudste verbindingen, waarvan het belang als verbindingsweg sterk is verminderd.

Het binnen het bestemmingsplan gelegen gebied omsloten door de Holdingastrjitte-Mounebuorren-Terpsterwei maakt een rommelige indruk. Binnen dit gebied zijn een tweetal milieuhinderlijke bedrijven gevestigd.
De sanering van het agrarisch bedrijf aan de Mounebuorren is opgenomen in het Gemeentelijk Maatregelen Plan Stads- en dorpsvernieuwing voor de periode 1986 - 1990. Op het vrijgekomen terrein kunnen een zestal woningen gebouwd worden. De sanering van het mengvoederbedrijf is eveneens opgenomen in het G.M.P. echter voor de periode na 1990. Op het vrijgekomen terrein kunnen 14 - 20 woningen worden gebouwd.
Gelet op de ligging van het terrein is een zorgvuldige inpassing geboden. Omdat deze inpassing mede afhankelijk is van het tijdstip van realisering, is het gebied ondergebracht in een globale bestemming woondoeleinden, met een uitwerkingsbevoegdheid voor het kollege van burgemeester en wethouders.
De uitwerking van dit gebied zal een versterking van de Terpsterwei tot gevolg moeten hebben.
Het bijgevoegde indelingsvoorstel wil niet meer zijn dan een voorstel waaraan de financiële konsekwenties van een dergelijke planopzet getoetst kunnen worden.
Op de hoek Mounebuorren-Terpsterwei dienen nog een tweetal kleine woningen gesaneerd c.q. gerehabiliteerd te worden. Om het kruispunt overzichtelijker te maken en de visuele beleving van de molen te vergroten, is de bebouwingsgrens op grotere afstand van de Mounebuorren geprojekteerd.
Ook aan de Mounebuorren, nabij de dobbe, dienen nog enige woningen gesaneerd te worden. Door de sanering kan tevens het parkeerterrein en omgeving beter ingericht worden. De gevelwand aan de Mounebuorren dient door de bouw van 2 - 3 woningen hersteld te worden.
Aan de Singel zullen door de sanering van een tweetal milieuhinderlijke agrarische bedrijven, bouwmogelijkheden ontstaan. Op het terrein Singel 1 kan een enkele of dubbele woning gebouwd worden. Op het terrein Singel 4 kunnen zes tot tien woningen gebouwd worden. Binnen het Gemeentelijk Maatregelenplan zijn voor de periode 1985-1989 geen gelden voor de sanering gereserveerd. De realisering zal derhalve na 1989 geschieden. Om deze reden is het gebied Singel 4 ondergebracht in een globale bestemming woondoeleinden, met een uitwerkingsbevoegdheid voor het kollege van burgemeester en wethouders.

De huidige bouwaktiviteiten koncentreren zich voornamelijk aan de noord- en westzijde op en rond de terp (bestemmingsplan Anjum kom, fase 1, 2 en 3). In 1984 zijn de laatste terreinen ten behoeve van woningwetwoningen uitgegeven. Binnen het Komplan resteert nog een bouwkapaciteit voor een vijftal vrije sektor/premie woningen.

Totaal bedraagt de aanwezige bouwkapaciteit:

- bestemmingsplan Anjum kom fase 1, 2 en 3	5 5 woningen
- bestemmingsplan Anjum kern (uitwerking - de Singel)	20 - 30 woningen
- bestemmingsplan Anjum dorpskern	37 - 50 woningen
	62 - 85 woningen.

De eerste terreinen die uitgegeven worden ten behoeve van de woningbouw zijn de terreinen aan de Tsjerkestrjitte. De volgende lokatie wordt bepaald door de mogelijkheid van de verwerving van de percelen aan de Mounebuorren-Terpsterwei. Mocht dit niet op korte termijn gerealiseerd kunnen worden, dan zal gebouwd dienen te worden op de lokatie aan de Singel (uitwerking bestemmingsplan Anjum kern).
Verwacht mag worden dat de aanwezige bouwkapaciteit voldoende is voor een periode van 7 - 10 jaar.

De middenstand is grotendeels geconcentreerd aan de Singel en de Mounebuorren.
Recente ontwikkelingen, zoals de uitbreiding van de bakkerij aan de Mounebuorren, zijn in het plan opgenomen.
Tevens is de bestemming van het perceel hoek Singel-Holdingastrjitte aangepast aan het gebruik zoals dit de laatste jaren is geweest. Deze winkelbestemming past ook beter bij de omgeving dan de bestemming bedrijfsdoeleinden zoals het perceel is bestemd in het bestemmingsplan Anjum kern.
Voor een paar percelen in Anjum dorpskern is een gemengde woon-winkelbestemming aangegeven, in de betekenis van winkel toegestaan.
Tevens zijn voor een paar percelen een gemengde woonbestemming met kantoren en praktijkruimten toegestaan aangegeven.

3.4. wet geluidhinder.

Ingevolge het in werking treden van hetgeen in de wet geluidhinder bepaald is ten aanzien van "zones langs wegen in nieuwe situaties" heeft elke weg van rechtswege een zone waarbinnen - voor wat betreft de geluidsbelasting vanwege die weg - in acht te nemen grenswaarden gelden.

Voornoemde zones zijn te beschouwen als gebieden waarin - bij realisering van geluidsgevoelige bestemmingen daarin - onderzoek moet worden gedaan naar mogelijkerwijs optredende geluidhinder.

Het voormelde geldt niet indien de gemeenteraad heeft verklaard dat de verkeersintensiteit van een desbetreffende weg minder zal zijn dan 2450 motorvoertuigen per etmaal.

Uit een door de raad vastgestelde verklaring blijkt dat zich binnen het bestemmingsplan "Anjum dorpskern" geen zoneringsplichtige wegen bevinden.

JD/GdGvS.

GEMEENTE OOSTDONGERADEEL
bestemmingsplan ANJUM
kom fase 1, 2 en 3

57 62 13
05 02 80 AN20

1 het dorp Anjum

1.1 ligging en voorkomen

Anjum is een terpdorp, ontstaan op de kwelderrug, die liep van Ezumazijl via Anjum, Lioessens, Morra naar Metslawier.

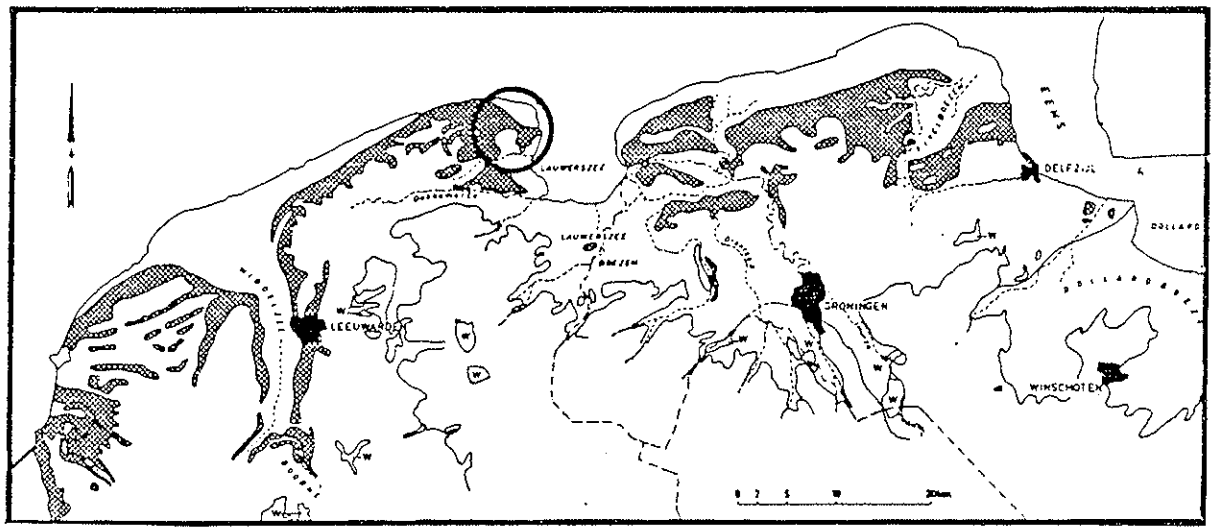

kaartfragment uit "De bodem van Nederland", Stichting voor bodemkartering, Wageningen 1965

De terpen zijn plaatselijke verhogingen van oorspronkelijk hoger gelegen kwelderwallen of wadzandwallen. Deze kwelderwallen hebben de aanleg van verhoogde woonplaatsen mogelijk gemaakt.
De vroegste bewoning van terpen dateert uit de jaren van het begin van onze jaartelling.
De oude kweldergronden (het oude landschap) zijn bij Anjum oostelijk van het dorp gelegen.
De lager gelegen gronden (de Kolken), de meer kleiige gronden (ontstaan in brakke getijdenafzettingen) liggen westelijk van Anjum.
De bedijkingen in de 11e eeuw hebben een vergroting van de bruikbaarheid van agrarische gronden tot gevolg gehad.
Zoals dat bij vrijwel alle terpdorpen het geval was, is de terp van Anjum op grond van in hoofdzaak agrarische overwegingen opgeworpen op de grens van hoog en laag gebied.

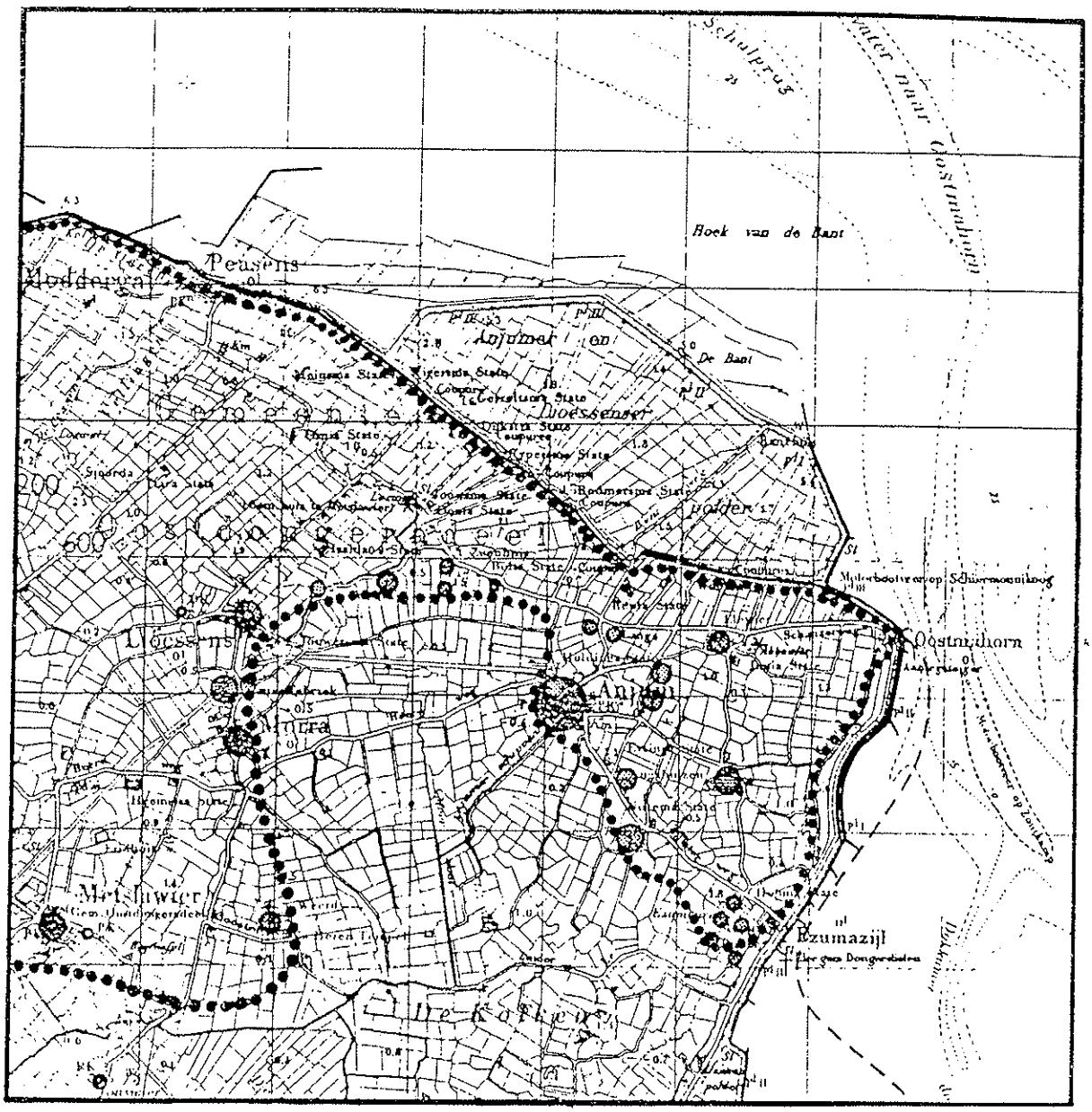

kaartfragment uit H. Halbertsma,
Terpen tussen Vlie en Eems,
J.B. Wolters, Groningen

Vanaf Ezumazijl (vroeger Anjumerzijl) kon een scheepvaartverbinding worden bewerkstelligd, die Anjum verbond met het buitenwater van de Lauwerszee en tevens in de ontsluiting van het westelijk gelegen gebied voorzag.
Dat de scheepvaart voor het vervoer van landbouw- en andere produkten van belang is geweest, mag blijken uit een oude kaart van het gebied van Anjum.

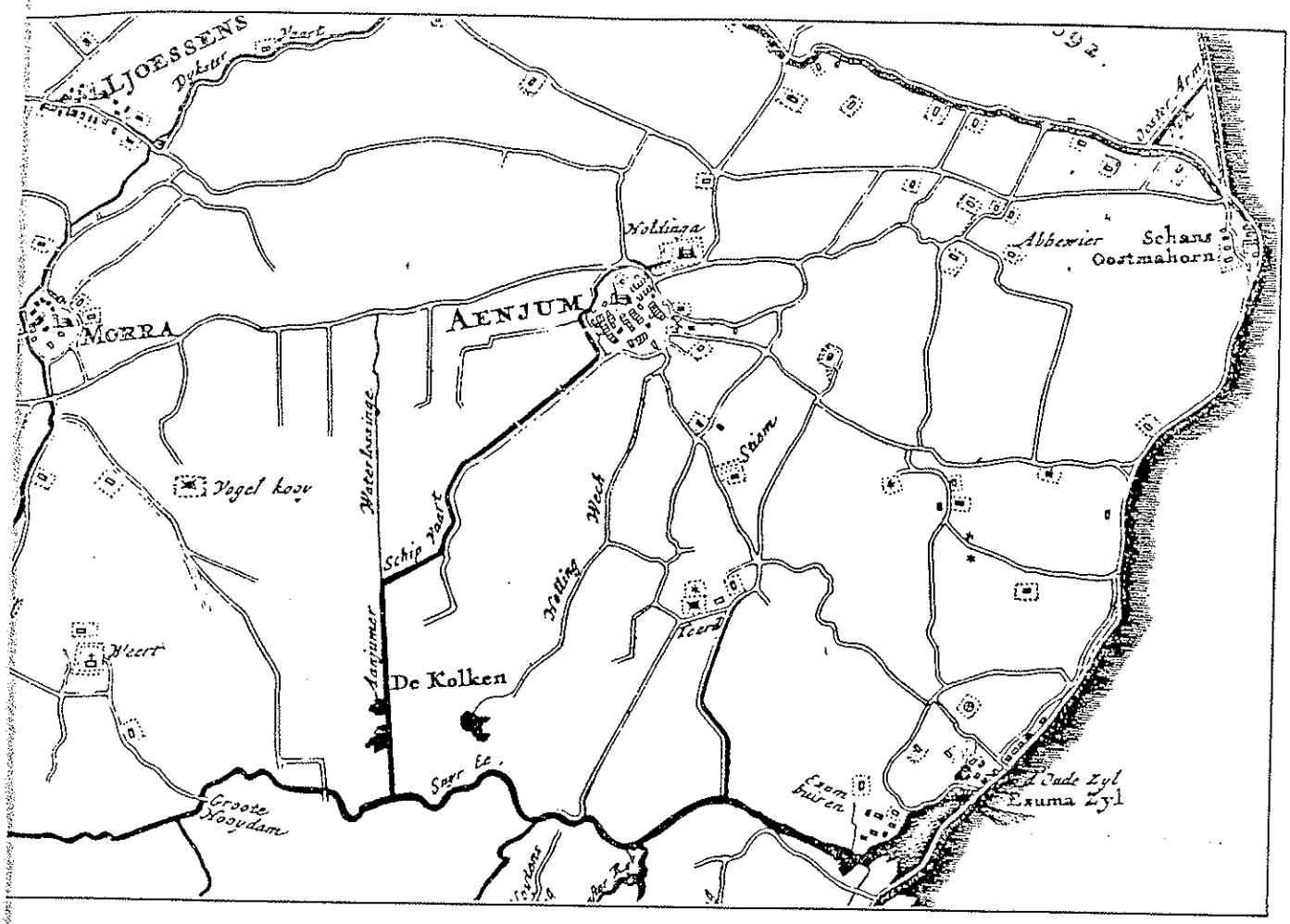

kaartfragment uit de Schotanusatlas van 1718

Hierop is de Schipvaart afgebeeld, die westelijk onder langs de terp gaat tot de Holdingastate.

Anjum telt nu 1220 inwoners. Dat is vroeger beduidend meer geweest, getuige het gekoncentreerde bebouwingspatroon op de terp.
In de periode 1750-1850 verdubbelde de bevolking van het dorpsgebied Anjum van 800 tot 1600 inwoners.
Het ten behoeve van de uitvoering van planfase 1 door sanering vrijgemaakte gebied van de Loanen, toonde een invoeging in het oorspronkelijke patroon, met rechthoekige verkaveling en halve kaveldiepten.
Deze verdichting van bebouwing is in bovengenoemde periode tot stand gebracht.
De verstrakking van het patroon en de neiging tot een rechthoekige verkaveling hebben Anjum in het verleden een bijna stedelijk aanzien meegegeven.

De radiale groene wig tussen de twee groepen woningen is deels ingericht als speelgebied, deels als plantsoen.
Behalve het feit, dat deze groene wig de groepen woningen markeert als herkenbare eenheden, blijft door deze strook de Michaëlskerk en de ringmuur vanaf de randweg in ieder geval op één plaats in zijn totaliteit zichtbaar.
Het weggetje, dat ongeveer halverwege de terp de beide groeperingen verbindt, haakt weer in op het koncentrische patroon. Een aantal woningen komen dan ook met de achter- of zijerven naar het kerkhof gericht aan de 'Omgong' te liggen. Niet direkt grenzend aan het pad zoals vroeger sommige panden, maar de woningen vertonen desondanks een duidelijke relatie met dit pad.

De uitvoering van het plan zal anders verlopen dan het denkbeeldige wordingsproces van een bebouwde terp.
Er is rekening mee gehouden, dat het plan in drie gedeelten kan worden uitgevoerd. Zo mogelijk zullen in ieder deel twee verschillende typen woningen gebouwd worden.

Voor de bij het ontwerp omschreven denkbeeldige fasering, betekent dit dat op diverse punten gelijksoortige woningen geringe nuanceverschillen zullen kunnen vertonen. Dit houdt in, dat de gewenste "natuurlijkheid" versterkt wordt.
Voor de uitvoering is de opeenvolging der delen zo gekozen, dat niet alleen de civiel-technische en ekonomische facetten benut worden, maar dat ook de reeds gerealiseerde woongroepen weinig hinder ondervinden van de uitvoeringswerkzaamheden van een volgende fase.

2.4 uitbreiding fase 3

gebied

Het meer noordelijke terpgedeelte, de omgeving van het voormalige Bumahûs, is een grotendeels vlak terrein.
De door de overheersende windrichting gekromde iepen langs de weg om de terp bepalen de ruimtelijke begrenzing met het open landschap.
De tuin van het voormalige Bumahûs en de bomen op de achtererven van enkele woningen aan de Brouwerswei vormen een andere karakteristiek van het terrein.
Het Bumahûs was een bejaardentehuis. Door betere huisvestingsmogelijkheden in het nabije Metslawier zijn de bewoners verhuisd naar de Skûle.
Het tehuis verloor de gebruiksfunktie en is in 1976 afgebroken.

De tuin van het Bumahûs is gespaard gebleven, en maakt deel uit van het onderhavige plan.
In de uiterste hoek van dit noordelijk terpgedeelte, is onlangs de Rijkspolitiepost Anjum tot stand gebracht en in gebruik genomen.
De rijkspolitiepost bestaat uit een groepering van 3 gebouwen; een dienstgebouw en twee vrijstaande woningen.
Het resterende deel van planfase 3 (een in hoofdzaak L-vormig gebied) is nog onbebouwd.
Het gemeentebestuur heeft dit deel in eerste instantie aangewezen om als woongebied in te richten.

programma

Planfase 2, een ontwerp waarbij de stedebouwkundige opzet en de architektuur van de woningen tegelijkertijd en samenhangend ontwikkeld zijn, heeft als programma de bouw van 28 woningwetwoningen.
Om de gewenste gevarieerde samenstelling in het woningbouwprogramma voor de hele kern te bereiken, worden de gronden in fase 3 aangemerkt voor de bouw van premiewoningen en vrije sektor woningen.
Dit betekent dat er een groepering zal ontstaan van half-vrijstaande en vrijstaande woningen.

In tweede instantie is de gemeente echter teruggekomen van het oorspronkelijke uitgangspunt om het plangebied van fase 3 geheel als woongebied in te richten. Aan de Hearewei is ten behoeve van de bouw van een slagerij een klein deel van het plangebied tot "winkels" bestemd.
Voor de motivering van deze wijziging wordt verwezen naar het vaststellingsbesluit.

vormgeving

Voor het toekomstige woongebied in fase 3 is een L-vormige strook grond beschikbaar.
De tuin van het voormalige Bumahûs blijft gehandhaafd, en voor het overgrote deel intakt.
De vormgeving wordt aan de nieuwe situatie aangepast; de tuin wordt als parkgebied ingericht.
De keuze dat de woningen tot op het eigen erf met een auto bereikbaar moeten zijn, heeft tot gevolg, dat ontsluitingswegen vanaf de weg om de terp dienen te worden aangelegd
Om redenen van verkeersafwikkeling is het zinvol deze ontsluitingswegen met elkaar te verbinden.
Op deze wijze is een lus in een overeenkomstige vorm als het woongebied een gegeven geworden.
Het profiel en beloop van de ontsluitingsweg wordt bepaald door de bereikbaarheid voor personenauto's in twee richtingen, alsmede door de toegankelijkheid van de verhuisauto, de SRV-wagen en brandweerauto.

Beschrijving ruimtelijke typering Brantgum

gemeente
dongeradeel

BR 30

BESTEMMINGSPLAN
BRANTGUM

Vastgesteld 28 mei 2003
Ter goedkeuring naar de provincie per 16 juni in
goedgekeurd 16 dec 2003

- SECTOR RUIMTE
- AFDELING VROM
- TEAM VOLKSHUISVESTING EN RO
- APRIL 2003

1. HET DORP BRANTGUM.

1.1. Ligging en voorkomen.

Brantgum is ontstaan op het einde van een kwelderwal, welke vanaf Holwerd via Waaxens naar het huidige Brantgum liep.
De eerste nederzettingen in het noordfriese kleigebied betroffen nog geen terpen, het waren nederzettingen op het vlakke land. Hiervoor werden de hoogste gedeelten, de kwelderwallen gekozen.
De hoger gelegen gronden hebben in veel gevallen het uitgangspunt voor de bewoning gevormd en derhalve de ligging van een aantal terpdorpen mede bepaald.
Toen de zee rond 500 voor Christus weer in activiteit toenam en de kwelderwal onvoldoende beveiliging bood tegen het water begon men plaatselijk verhogingen op te werpen. De terpen zijn in fases ontstaan, afhankelijk van de activiteiten van de zee, in de periode van 500 voor Christus tot ca. 700 na Christus.

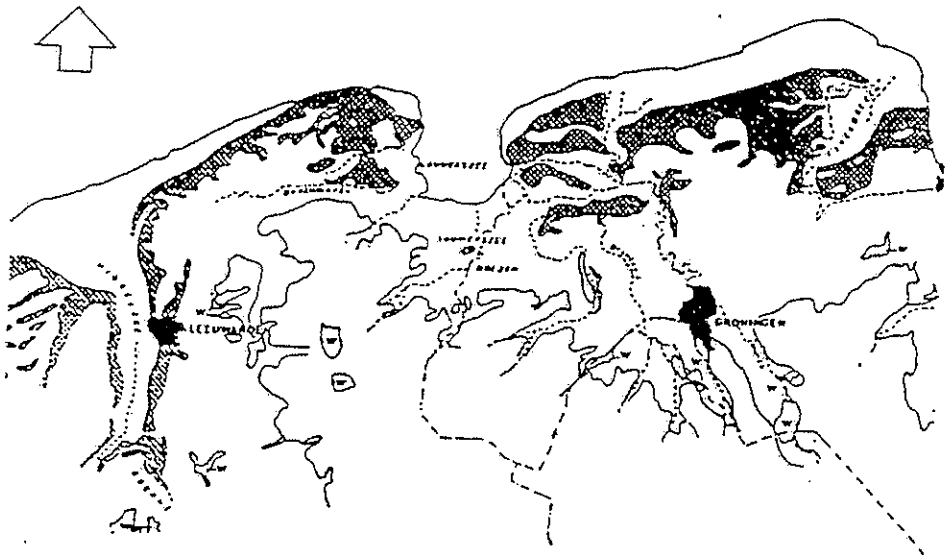

Afb. 1: Kaartfragment uit "De bodem van Nederland", stichting voor Bodemkartering Wageningen 1965.

Rond 1100 is men er toe overgegaan om het land ook door middel van bedijkingen te gaan beschermen tegen de activiteiten van de zee.
Aanvankelijk waren de dijken nog weinig betrouwbaar, de bevolking bleef in hoofdzaak op de verhoogde plaatsen wonen. In eerste instantie waren landbouw en visserij (gemengd bedrijf) de belangrijkste bronnen van bestaan op deze kustwal. Naderhand kreeg het agrarische aspect de overhand, vooral ook door de bedijkingen hetgeen een vergroting van de bruikbaarheid tot gevolg had.
De Schotanuskaart van de grietenij en de kadastrale minuut (afb. 2) geven een identieke situatie van de dorpsplattegrond weer: de ringweg met een niet geheel regelmatig verloop op de voet van de terp, waaraan vrijwel de gehele bebouwing gelegen is.

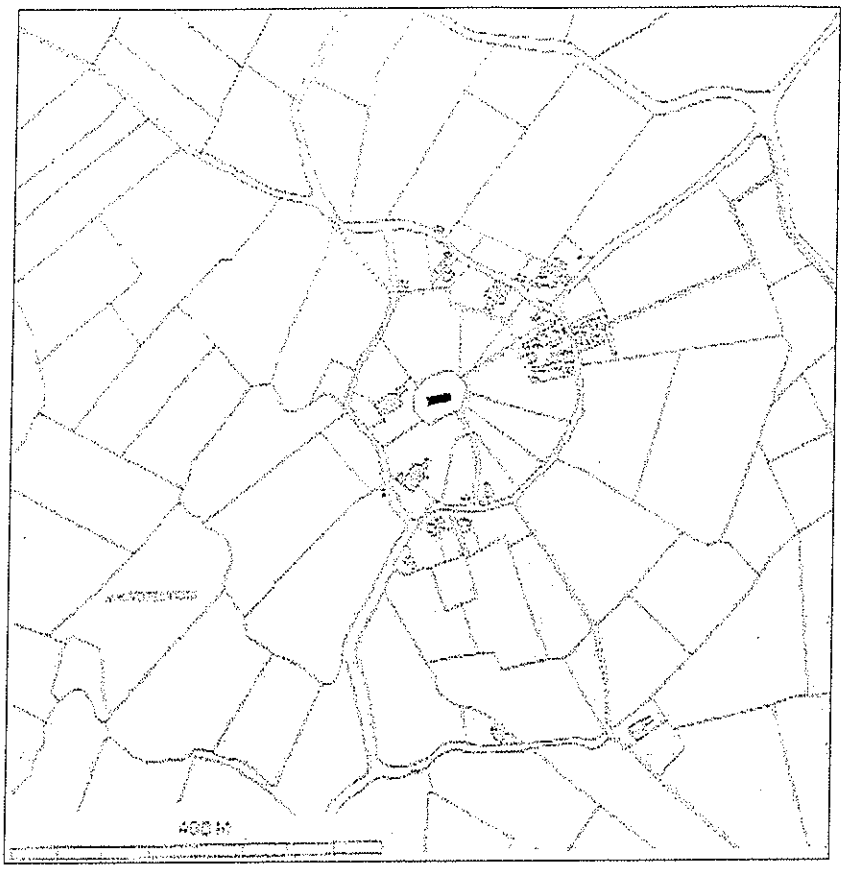

Afb. 2: Fragment kadastrale minuutplan ca. 1832.

Een geringe concentratie van niet-agrarische bebouwing bevind zich op de noordoostelijke helling van de terp, waar de opvaart het dorpsgebied bereikt.
Centraal in de plattegrond op de ruim 6 meter hoge kruin van de terp, ligt de dorpskerk van waaruit de indeling in percelen naar buiten toe uitwaaiert en zich plaatselijk buiten de ringweg voortzet.
De hier beschreven situatie, die in het begin van de 19e eeuw werd aangetroffen, benadert het "ideaaltype" van het terpdorp in sterke mate.
De opbouw van de plattegrond onderging sterke wijzigingen toen in de jaren zestig van de 19e eeuw de wegverbinding tussen Holwerd en Dokkum werd verbeterd. De oude bochtige en onverharde weg liep buiten het dorp om: het nieuwe rechte en verharde tracé wordt over het midden van de dorpskern gelegd en scheidt de historische dorpsstructuur in twee helften. De verbreding van de weg in de jaren zestig van de 20e eeuw betekende een verdere aantasting van de structuur.
Ten zuidwesten van de verkeersweg heeft het dorp vrij sterk het agrarisch aanzien behouden. Wel is hier plaatselijk rond de eeuwwisseling de dorpsterp afgegraven. Aan de andere zijde van de verkeersweg is het agrarische element meer naar de achtergrond verdrongen; een vergelijking tussen het kadastrale minuutplan en de kaart van Ids Wiersma die de toestand van 1853 weergeeft (afb. 3) laat zien dat in de ongeveer twintig tussenliggende jaren een verdichting van de dorpsbebouwing is opgetreden.
In de 20^{e} eeuw verandert het beeld verder door het verschijnen van de naoorlogse woningbouw aan de ringweg en in het uitbreidingsgebied aan de Stimhússtrjitte.
Het straatje dat van de kerk in noord-oostelijke richting naar de ringweg loopt geeft met de naam Roasterwei aan dat in de straat bij de toegang tot het kerkhof vroeger een rooster heeft gelegen om het vee van het kerkhof te weren.

3. HET BESTEMMINGSPLAN.

3.1. Algemeen.

Voor het plangebied van het bestemmingsplan Brantgum vigeren op dit moment de volgende bestemmingsplannen:

- "Brantgum, uitbreidingsplan in onderdelen", vastgesteld door de Raad op 08-03-1943 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 22-03-1944, nr.: 36.
- "Plan in hoofdzaak West-Dongeradeel", vastgesteld door de Raad op 02-03-1948 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 28-03-1949, nr.: 136.
- "Brantgum, uitbreiding", vastgesteld door de Raad op 26-08-1982 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 02-05-1983, nr. 23674.
- "Bestemmingsplan voor het buitengebied Dongeradeel-west", vastgesteld door de raad op 24-11-1988 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 7-7-1989, nr. 1983.

De voornaamste overweging voor het vervaardigen van het onderhavige bestemmingsplan is:

- Het samenvoegen van de 4 eerder genoemde plannen tot één plan, zodat één en ander overzichtelijker wordt om mee te werken.

3.2. Begrenzingen.

Het plangebied van het bestemmingsplan Brantgum betreft het gebied van het dorp Brantgum en omgeving, dat niet valt binnen het bestemmingsplan Buitengebied Dongeradeel West (vastgesteld door de Raad d.d.: 24-11-1988 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten d.d.: 07-07-1989, nr. 1983), met uitzondering van percelen aan de Fjildbuorsterwei (uitbreidingslocatie), aan de Ids Wiersmastrjitte (dorpsbosje en twee agrarische bedrijven) en tevens een strook achter de bebouwing aan de Stimhússtrjitte waar een herziening van zal plaatsvinden die binnen dit plan wordt opgenomen.

3.3. Stedenbouwkundige aspecten.

Het plangebied is in het verleden reeds grotendeels tot ontwikkeling gekomen. Brantgum is, zoals diverse andere dorpen in de gemeente Dongeradeel, een terpdorp.
In de plattegrond zijn nog een aantal elementen aanwezig van de oorspronkelijke dorpsstructuur, onder andere het belangrijkste kenmerk: de terp met zijn bebouwing.
De Nederlands Hervormde Kerk en het kerkhof staan verhoogd op de kern van de terp, het kerkgebouw en toren zijn beschermde monumenten in de zin van de Monumentenwet.

Een deel van het huidige stratenpatroon is al aanwezig op de eerste kadastrale minuut uit ± 1832 (zie blz. 2).

De terp is dun bebouwd met een aantal gebouwen en het agrarisch karakter, zoals dit voor komt op de kadastrale minuut, is thans ook nog min of meer aanwezig.
Rond de eeuwwisseling werden delen van de terp ten zuidwesten van de verkeersweg afgegraven, maar de radiale terpstructuur is nog steeds duidelijk herkenbaar.
De bebouwing is vooral toegenomen aan de nieuw aangelegde Stimhússtrjitte. Aan de Stimhússtrjitte is aan het eind van de tachtiger jaren de nieuwe basisschool gebouwd. Het perceel tussen de bebouwing aan de Stimhússtrjitte en de verkeersweg is beplant met bomen. Uit de topografische kaart (afb. 5) is een en ander af te lezen.

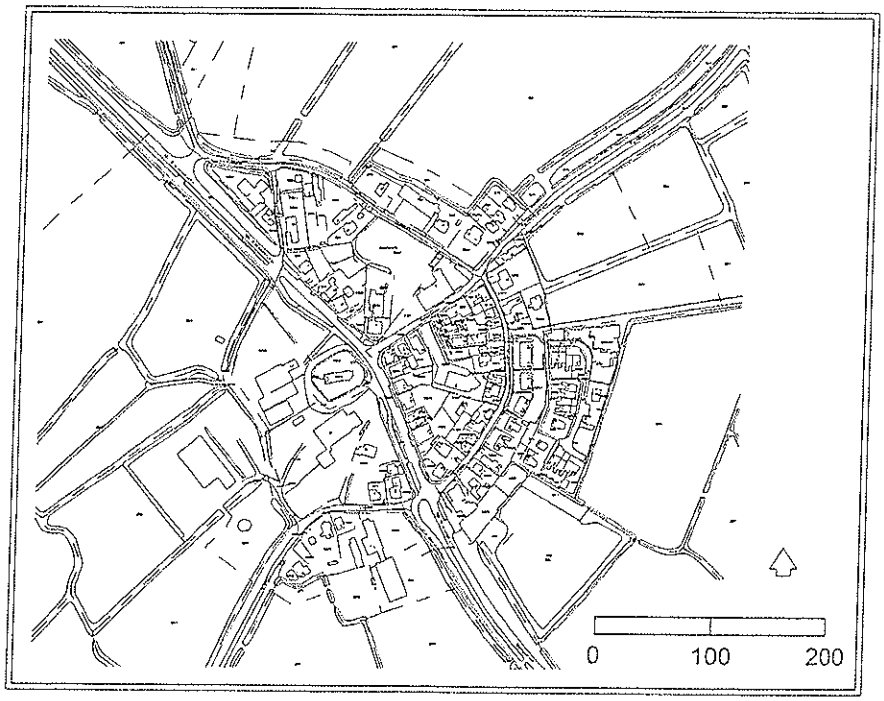

Afb. 5: Kopie topografische kaart (2000)

Toekomstige bebouwing.

In het vigerende bestemmingsplan 'Brantgum uitbreiding' is reeds aangegeven dat de toekomstige uitbreiding van Brantgum tussen de Stimhússtrjitte en de Fjildbuorsterwei is gepland, de huidige stand van zaken geeft geen aanleiding om van deze visie af te wijken. Uitgangspunt voor het invullen van deze locatie is aansluiting te zoeken bij de bestaande nieuwbouwstructuur aan de oostzijde van het dorp. De toekomstige bebouwing dient, gezien het karakter van de aanwezige bebouwing kleinschalig te zijn. De locatie als aangegeven geeft goede mogelijkheden om naast een goede inpassing in het landschap ook een goede aansluiting bij het dorp te realiseren. Bij de uitwerking zal dus aangesloten moeten worden bij de bestaande karakteristiek van Brantgum. Daarin speelt ook de overgang naar het landschap een belangrijke rol. De landschappelijke inpassing zal gestalte krijgen door een groensingel die zowel de bestaande als de nieuwe bebouwing omsluit. Deze singel zou bij volledige realisatie aansluiten op het dorpsbosje van Brantgum. Hetgeen aanknopingspunten biedt om recreatieve mogelijkheden te creëren. Het plan dient tot 2010 te voorzien in de bouw van nog 5 woningen als aangegeven in het Woonplan Dongeradeel.

3.4. Archeologische waarden.

Voor het landelijk gebied van de gehele gemeente Dongeradeel is een archeologische verwachtingskaart vervaardigd. Op basis van een archeologische verwachtingskaart is het mogelijk onderscheid te maken tussen archeologisch belangrijke en minder belangrijke gebieden.
De verwachtingskaart is hierdoor een geschikt instrument om ruimtelijke ontwikkelingen en plannen op effecten voor de archeologie te toetsen. De verwachtingskaart heeft op globale schaal een bepaalde voorspellende waarde maar door allerlei factoren die niet in het onderzoek meegenomen kunnen worden bestaat er altijd een zekere mate van onzekerheid.

Voor het plangebied wat in de toekomst de grootste veranderingen ondergaat; de uitbreidingslocatie, geeft de verwachtingskaart voor de steentijd (8800 – 2000 voor Chr.) en de bronstijd (2000 – 800 voor Chr.) een middelmatige verwachting aan. Voor de ijzertijd (800 – 12 voor Chr.)/Romeinse tijd (12 voor – 450 na Chr.) wordt een hoge verwachting gegeven. De verwachtingen voor de vroege middeleeuwen (450 – 900 na Chr.) zijn ten slotte hoog tot zeer hoog.
Bij de verwachtingskaarten is ook een vindplaatsenkaart gevoegd met daarop alle mogelijke terprestanten, states, stinzen, gegevens van de Archeologische Monumentenkaart Friesland en het Archeologisch Informatie Systeem.
De uitbreidingslocatie maakt evenals de rest van het dorp deel uit van de oorspronkelijke terp volgens Eekhof, Schotanus, bodemkaart en fysisch-geografische kaart. De locatie grenst aan een terrein wat is aangewezen als archeologisch rijksmonument (zie plankaart). Brantgum is gelegen in een gebied waar het archeologisch verwachtingspatroon hoog is. Bij het kiezen van een alternatieve uitbreidingslocatie, om het eventuele bodemarchief op de huidig gekozen plaats te ontzien, stuit men op vergelijkbare waarden. Hoewel de gemeente van mening is dat aantasting van waardevol bodemarchief voorkomen moet worden mag dit de leefbaarheid van Brantgum niet blokkeren. Gezien het ontbreken van alternatieven zal er mogelijkheid geboden worden om onderzoek te plegen.

3.5. Juridische aspecten.

Brantgum kan gekenschetst worden als een rustig terpdorp waarop weinig functionele druk staat. Echt grote veranderingen zijn er niet te verwachten.
Aan een bestemmingsplan voor een dorp als Brantgum mag echter wel de eis gesteld worden dat het aantal artikel 19 procedures tot een minimum beperkt wordt en dat geen onnodige beperkingen worden opgelegd aan normale maatschappelijke ontwikkelingen.
In het bestemmingsplan Brantgum worden nieuwe ontwikkelingen, zowel het bouwen als het gebruik van bestaande en nieuwe bouwwerken en terreinen, zoveel mogelijk rechtstreeks, dat wil zeggen zonder nadere procedures, toegestaan door middel van een beschrijving in hoofdlijnen.
De hoofddoelstelling van het plan is het behoud en herstel van de ruimtelijke en functionele karakteristiek van het dorp Brantgum. Deze doelstelling werkt door in de overige doelstellingen.

6. OVERLEG EN INSPRAAK.

6.1. Overleg.

Reacties voortvloeiende uit het vooroverleg ex. Artikel 10 Besluit op de ruimtelijke ordening.

In het kader van het vooroverleg op grond van het Besluit op de Ruimtelijke ordening is van de volgende instanties een reactie ontvangen:
1. Commissie van Overleg van de Provinsje Fryslân;
2. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek;
3. Wetterskip Fryslân;
4. Wetterskip De Waadkant;
5. Nuon, divisie water;

Waarvan de navolgende instanties aangegeven dat het plan geen aanleiding heeft gegeven tot het maken van op- en of aanmerkingen;
6. KPN, Vaste Net;
7. Eneco energie;
8. Gastransport Services;
9. Nuon, Infra Specials;

Commissie van Overleg.

1. Cultuurhistorische- en archeologische waarden.

Hoofddoelstelling van het plan is het behoud en het herstel van de ruimtelijke- en functionele karakteristiek van het terpdorp Brantgum. Behoud van archeologische waarden acht de C.v.O eveneens van belang. Brantgum heeft echter niet de status van beschermd dorpsgezicht. Behoud en bescherming van genoemde waarden vergt daarom een doelgerichte regeling binnen het concept-bestemmingsplan. De hoofddoelstelling is in de beschrijving in hoofdlijnen verwoord en verder uitgewerkt in de verschillende bouw- en gebruiksvoorschriften van de bestemmingsregelingen. Een aanlegvergunningsstelsel ten behoeve van het behoud van voor de terpstructuur kenmerkende inrichting van het onbebouwd gebied, zoals verhardingen, oude straatruimten, waardevolle boombeplantingen, zou naar mening van de C.v.O. niet mogen ontbreken. Het is voor de beoordeling van een aanlegvergunningsaanvraag nodig een duidelijke beschrijving van de waardevolle cultuurhistorische/ ruimtelijke elementen in de bestemmingsvoorschriften of de beschrijving in hoofdlijnen op te nemen. (opmerking categorie 2)

Reactie: Het plan is aan de opmerking aangepast. Aan de diverse artikelen zal een aanlegvergunningstelsel worden toegevoegd. Ook de Beschrijving in hoofdlijnen is uitgebreid met een meer specifieke beschrijving van de waardevolle cultuurhistorische/ ruimtelijke elementen.

Het is nodig het gebied met de status "beschermd terp- en archeologisch monument" nabij de kruising van de Ringwei en de I. Wiersmastrjitte op de plankaart conform de feitelijke

monument uit te breiden. Op een kaartbijlage bij dit schrijven is
'age) (opmerking categorie 2)

'angegeven percelen, welke ook een beschermde status
'ken niet overeen te komen met de gegevens zoals deze
zijn doorgegeven. Maar na nader overleg met de
ɔten om de omvang van gebied met de status
ɹrcheologisch monument" op de plankaart aan te passen,
.an het gebied toe te voegen.

ɹet gebied van het bestemmingsplan aan de zuidkant te vergroten, zodat een
..der status van beschermd monument, maar met een archeologische
ɹchtingswaarde middels een aanlegvergunningsstelsel binnen het bestemmingsplan kan
worden beschermd. Het gebied met verwachtingswaarde is op de kaartbijlage aangeduid.
(opmerking categorie 2)

Reactie: De aanpassingen, van de grenzen van het bestemmingsplan, zoals door de C.v.O. aangegeven op de bijlage, zullen toegevoegd worden aan het plan en beschermd via een aanlegvergunningsstelsel. Aan de zuidzijde zal een verdere uitbreiding van het plan plaatsvinden, opdat het gehele bouwvlak, zoals aangegeven in het bestemmingsplan "Buitengebied Dongeradeel-west", van het agrarische bedrijf binnen dit nieuwe plan valt.

2. Planopzet (keuze bestemmingen)

Er is een betrekkelijk kleine uitbreidingslocatie voor maximaal 5 woningen aan de buitenkant van de voet van de terp (buiten de ringweg) gekozen. De C.v.O acht deze locatie en de planopzet voor woningen aanvaardbaar, mits de vereiste watertoets voor deze woninguitbreiding gunstig uitvalt. (opmerking categorie 2)

Reactie: Het plan zal worden aangepast aan de opmerking. Er zal een watertoets aan het plan worden toegevoegd, dit zal worden verwoord in de waterparagraaf.

3. Opmerkingen plankaart en voorschriften.

De provinciale weg N 356 is aangemerkt als gebiedsontsluitingsweg A. Binnen artikel 4 van de voorschriften betreffende "Dorpscentrum" is een uitwisseling van functies mogelijk. In beginsel zijn bedrijfsactiviteiten op alle voor bebouwing in aanmerking komende plaatsen toelaatbaar. Voor zover de bestemming "Dorpscentrum" langs genoemde weg is gesitueerd en percelen hierop hun uitrit hebben, is vooraf ontheffing nodig van de Wegenverordening provincie Fryslân voor gewijzigd of verzwaard gebruik van een bestaande uitweg. Hetzelfde geldt voor nieuwe uitwegen. Hierbij zal getoetst worden aan de mate van verkeersaantrekkende werking van bedrijfsactiviteiten en de invloed op de verkeersveiligheid. Voor genoemde weg is daarnaast een beheerzone van toepassing van 20 m. Het is in verband met het vorenstaande gewenst een verkeersveiligheidstoets op te nemen in de Beschrijving in Hoofdlijnen. (opmerking categorie 2)

zien voor deze 5 woningen acht de C.V.O. het niet nodig terzake een voorbehoud te maken. De werkgroep acht het gewenst het resultaat van de watertoets, met name de effecten op de waterhuishouding, aan de waterparagraaf toe te voegen. (opmerking categorie 2)

Reactie: De wijzigingen, wat de waterstructuur betreft, in het uitbreidingsplan van Brantgum zijn beschreven in de toelichting, 3.9 waterparagraaf. In de paragraaf is aangegeven wat er precies gaat veranderen aan de waterlopenstructuur en de aanpassing van de riolering door het aanbrengen van de bergbezinkbassin aan de rand van het uitbreidingsplan.

Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Tot onze verbazing wordt in de Voorschriften op geen enkele wijze rekening gehouden met de aanwezige archeologische waarden. Dit, terwijl het grootste gedeelte van het plangebied een wettelijk beschermd archeologisch monument is, waar men voor iedere bodemingreep een vergunning ex. artikel 11 van de Monumentenwet (1988) nodig zal hebben.
Men dient bij de verschillende bestemmingbepalingen (artikel 4 tot en met 10) aan te geven hoe om te gaan met de gronden die op de bijbehorende plankaart als "Terp – archeologisch rijksmonument" staan aangegeven. In de Voorschriften wordt op geen enkele wijze gewezen op de noodzaak van het aanvragen van een vergunning van de Minister in het geval van bodemingrepen in het wettelijk beschermde deel van de terp Brantgum.

Reactie: Het plan is aangepast aan de opmerking. Aan de voorschriften zijn een aanlegvergunningsstelsel en daarin een beschrijving van de bescherming van de terp hoe die geregeld is en op welke manier hier, in geval van een bodemingreep, een vergunning voor aangevraagd dient te worden.

Ook is er geen aanlegvergunningsstelsel meegenomen voor andere waardevolle delen van de terp. Gezien de archeologische verwachtingswaarden van de niet wettelijk beschermde percelen binnen het plangebied, zouden wij u aan willen raden de niet beschermde percelen binnen dit bestemmingsplan aanlegvergunningplichtig te maken.

Reactie: Zoals reeds vermeld bij de vorige opmerking is er aan de voorschriften een aanlegvergunningsstelsel toegevoegd.

Wetterskip Fryslân.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen wordt geheel voorbijgegaan aan de onderlinge afstemming van het beleid op het gebied van de ruimtelijke ordening met dat op de waterhuishouding. Dit is toch wel een van de ontwikkelingen die momenteel bij de ruimtelijke ordening van belang zijn. De waterparagraaf ontbreekt (in paragraaf 3.9 wordt waterhuishouding wel genoemd).

Reactie: Paragraaf 3.9 waterhuishouding is hernoemt in de waterparagraaf. Hierin is een nadere beschrijving van de beoogde situatie voor het uitbreidingsplan van Brantgum aangegeven met de veranderde waterlopenstructuur en het aanbrengen van een bergbezinkbassin aan de rand van het plan. Het

Beschrijving ruimtelijke typering Ee

artikel 24. titel

Deze voorschriften kunnen worden aangehaald als "Voorschriften bestemmingsplan OUDE DORPSKERN EE".

Vastgesteld in de openbare vergadering van de raad der gemeente Oostdongeradeel van 14 januari 1975 nr. 4

goedgekeurd door G.S. 25-2-1976 nr 9864

, Voorzitter,

, Sekretaris.

artikel 24A, titel

Deze voorschriften kunnen ~~worden aangehaald als~~ "Voorschriften bestemmingsplan OUDE DORPSKERN EE".

Voorzover van een kader voorzien aldus vastgesteld in de openbare vergadering van de raad van de gemeente Oostdongeradeel van 9 maart 1982 nr 5

, Voorzitter

, Sekretaris

goedgekeurd G.S. 7 jan '83 nr 11716

I INLEIDING

I. 1 spieghel historiael

Ee is een van de vele N.O. Friese terpdorpen welke het landschap van de gemeente Oostdongeradeel sieren.
Het dorp bezit een hoge ouderdom en zou blijkens een giftbrief aan het klooster Fulda reeds in de 10e eeuw onder de naam Edinwarfe hebben kunnen bestaan.
In deze landstreek, tot de invoering van de gemeentewet in 1851 de vierde grietenij van Oostergo geheten, kwamen reeds enige eeuwen voor onze jaartelling de eerste aanzetten van de later als terpen bekende woonheuvels tot stand. Doordat niet alleen het platteland maar ook de nog betrekkelijk lage terpen dikwijls werden overstroomd, kon van een permanente bewoning in die tijd nog geen sprake zijn. Die ontstond pas enkele eeuwen later, nadat de woonheuvels steeds verder werden opgehoogd. Hieruit ontwikkelden zich de eerste nederzettingen als grondslag van de huidige terpdorpen Ee, Metslawier, Anjum, Engwierum enz. Ter beveiliging tegen de zee werd in de middeleeuwen door de inmiddels in N. Friesland gevestigde kloosterorden de bedijking ter hand genomen.
Niettemin konden bij zeer hoge waterstanden enkele overstromingen niet worden voorkomen. In 1570 eiste de allerheiligenvloed, een der meest beruchte overstromingen, die nagenoeg alle laaggelegen en door dijken beschermde streken teisterde, ongeveer 1800 slachtoffers in Oostdongeradeel; in Ee kwamen 130 mensen in het water om.
Daarna werd de beveiliging tegen dit soort rampen aanmerkelijk vergroot door de aanleg van nieuwe dijken en de afsluiting van het Dokkumer Diep, dat tot 1729 als zeearm in open verbinding met de Lauwerszee had gestaan.

Minder gevaar liepen de versterkte adellijke huizen of stinsen, waarvan er zich reeds ten tijde van de middeleeuwen in de nabije omgeving van Ee enkele bevonden en waarvan Humalda, Obbema en Mockema als meest bekende kunnen worden genoemd.
In beschrijvingen van deze streek in die periode en tijdens de woelige jaren rond 1500 spelen familienamen van voormalige bewoners van deze reeds lang verdwenen huizen meer dan eens een rol. Thans worden de plaatsen van Obbema en Mockema ingenomen door boerderijen.

Omstreeks 1750 telde Ee 484 inwoners en had het dorp een overwegend agrarisch karakter, dat het ook tot in de aanvang van de twintigste eeuw behield. Door deze situatie kwam, evenals in vele andere N. Friese dorpen, door vermindering van werkgelegenheid in landbouw en veeteelt de bevolkingsaanwas tot stilstand. Vanaf 1950 begon het aantal inwoners zelfs terug te lopen van 1284 tot ± 1085 in 1960.

Hiermee was een proces op gang gekomen, dat een uitholling van de plaatselijke samenleving met zich mee bracht :

- stijging van de gemiddelde leeftijd der bevolking
- vermindering van het aantal verzorgende bedrijven
- vermindering van het aantal kleinere agrarische bedrijven.

Het funktiepatroon van dit dorp kenmerkt zich thans dan ook voornamelijk door wonen en wordt nog voor een zeer klein deel door agrarische en verzorgende aktiviteiten in beslag genomen. Ee zal zich door zijn sterk agrarisch gerichte omgeving slechts op basis van zeer beperkte mogelijkheden kunnen ontwikkelen.

I. 2 kenschets

Naast enkele oude landwegen naar Metslawier, Engwierum en Anjum wordt Ee d.m.v. een dorpsvaart, de Eester Rijd, verbonden met de Zuider Ee, die bij Ezumazijl uitmondt op de voormalige Lauwerszee.
Langs deze weg, die thans geen verkeersfunktie meer bezit, werd in het verleden vis vanuit Schiermonnikoog aangevoerd. Door de nieuwe weg van Metslawier in westelijke richting ligt Ee thans in de route Groningen-Ameland; een omstandigheid die voor dit dorp wellicht enkele beperkte seizoen-aktiviteiten met zich mee kan brengen.
De oude kern zelf ontleent zijn specifieke karakter aan de volgende kenmerken:

a. de ligging op een terp, waardoor het vanuit de omgeving als een markante plaats versterkt door de kerktoren als hoofdaksent in het landschap wordt ervaren. Ook vanaf de wegen, die rond de terpvoet lopen, wordt een interessant beeld opgeroepen door een spel van opklimmende daken.
b. de stedebouwkundige struktuur, waarin de openbare ruimten vanaf de wegen rond de terpvoet sterk gericht zijn op een grote middenruimte, die met de middeleeuwse kerk als plastisch element in haar midden een duidelijk centrum vormt. De ruimtewerking van dit middenplein levert een verrassend tegenspel met de nog vrij grote, inmiddels iets aangetaste bebouwingsdichtheid van het omliggende kerngebied.
c. de reeds hierboven aangetipte haast stedelijk aandoende bebouwingsdichtheid en het steenachtige karakter van de nog nagenoeg volledig oude opstallen.
d. de intimiteit van het geheel, welke voorkomt uit het onder b en c genoemde in samenspel met de afhellende smalle klinkerstraatjes, die de relatie van het hooggelegen kerkhof met "buiten" op spanningsvolle wijze onderhouden.
e. de staat, waarin een deel van de aanwezige en overwegend waardevolle bebouwing zich bevindt, vraagt dringend om herstel, daar onderhoud de laatste jaren achterwege is gebleven.

I. 3 reden van de bescherming

Deze dorpskern vormt evenals vele andere dorps- en stadscentra een band met het verleden en geeft ons als het ware een besef van kollektief deel hebben aan de kontinuïteit en de ontwikkeling van ons gemeenschappelijk kultuurpatroon. Vanouds waren in deze centra alle voorkomende funkties verenigd.
Deze omstandigheden, gepaard aan een interessante ruimteontwikkeling met haar spanningen van intimiteit en openheid (onder I. 2 in 't kort samengevat) en menselijke schaal geven Ee een karakteristiek, waarvan in deze tijd van technische ontwikkeling de waarde steeds duidelijker wordt teruggevonden.
Op grond hiervan bleek de rijksdienst voor de monumentenzorg bereid om een aanwijzing van de oude kern van Ee als beschermd dorpsgezicht overeenkomstig de regeling als bedoeld in artikel 20 van de monumentenwet voor te stellen.
Op 6 juli 1971 besloot het gemeentebestuur, vooruitlopend op zo'n eventuele aanwijzing, een bestemmingsplan voor dit gebied te ontwerpen, dat optimale mogelijkheden biedt het het specifieke karakter ervan veilig te stellen.

Beschrijving ruimtelijke typering Engwierum

Vastgestelde bestemmingsplan voor de kern Engwierum.
(Heeft ter inzage gelegen van 4 april 1979 tot 4 mei 1979)

DEN

EN

van

GEMEENTE OOSTDONGERADEEL
bestemmingsplan kern ENGWIERUM

57|64|30
10|08|78

2. 3 ruimtelijke struktuur

Engwierum is van oorsprong een terpdorp en lag in de middeleeuwen aan de Lauwerszee.

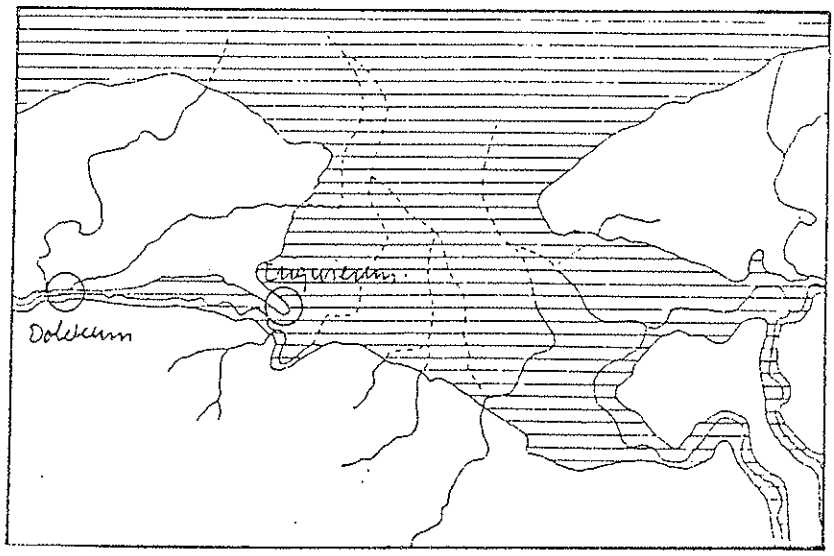

de Lauwerszee omstreeks 1315,
afb. uit "Van water tot land" van dr. T. Indestra
verschenen in 'It Beaken', april 1963.

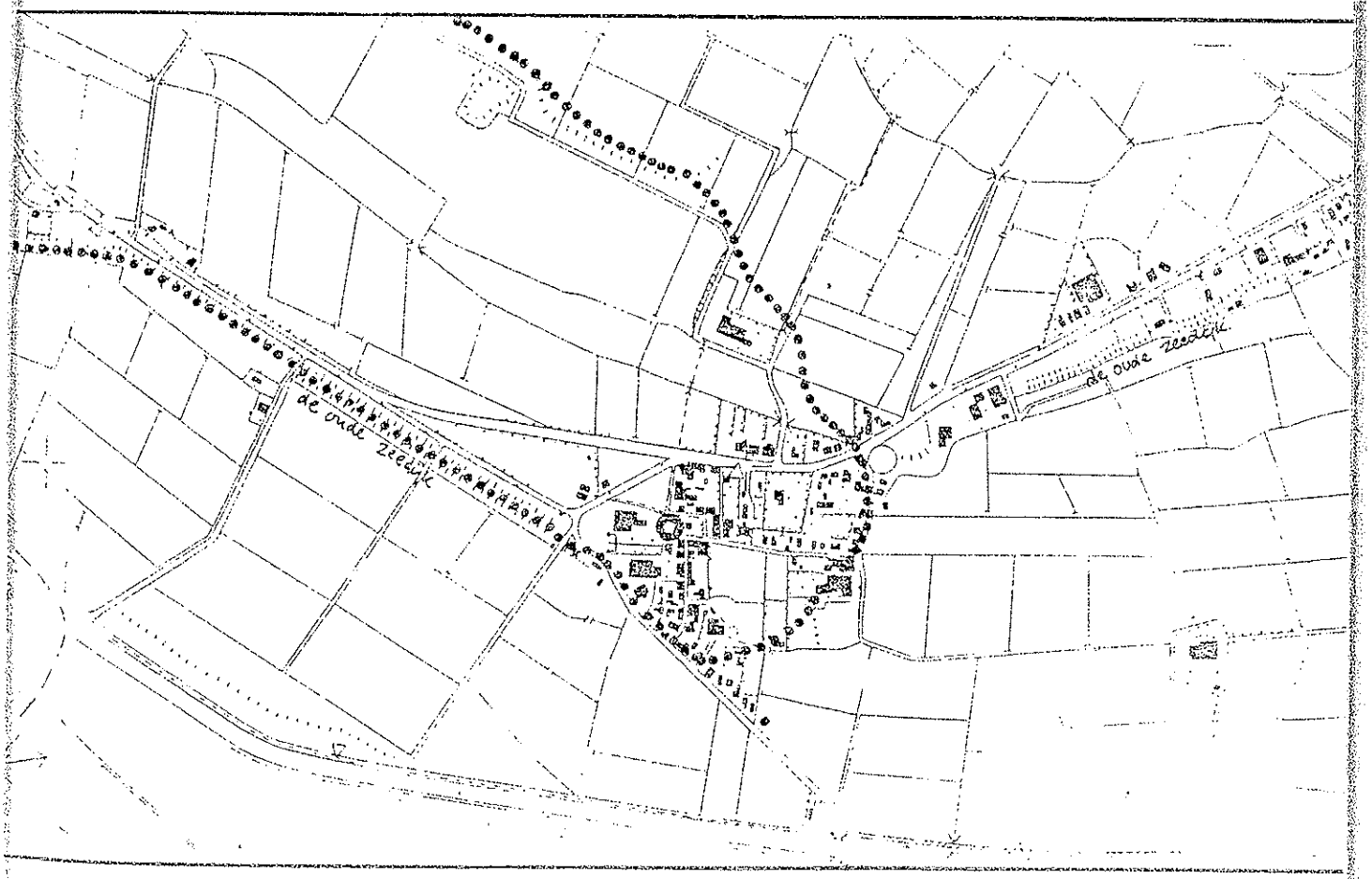

Preciezer gezegd, Engwierum lag op het eind van een meestal droogliggende en zich ver uitstrekkende landtong.
De Hedendaagse Historie of Tegenwoordige Staat van Friesland uit 1786 gaat onder meer in op de naam Engwierum, die is voortgekomen uit deze bijzondere ligging.

> *"Engwierum, een maatig groot dorp in den hoek van den zeedyk. Weleer liep dit dorp met een smalle streek lands vry verre uit in zee, en werd hierom wegens de engte der ligginge, Engwierum genoemd, gelyk ook Enkhuizen om eene dergelyke reden zyn naam heeft bekomen; doch in laater tyd is, door wederzydsche landwinninge, de ligging deezer plaatse merkelyk veranderd."*

De aanleg van de oude zeedijk maakte de ligging minder uitgesproken en na voltooiing van de Statendijk en Dokkumer Nieuwe Zijlen in 1729 lag Engwierum niet meer aan zee en was van toen af vrij van de invloeden van eb en vloed.
De groei van Engwierum als agrarisch dorp zal daarmee nieuwe impulsen hebben gekregen.

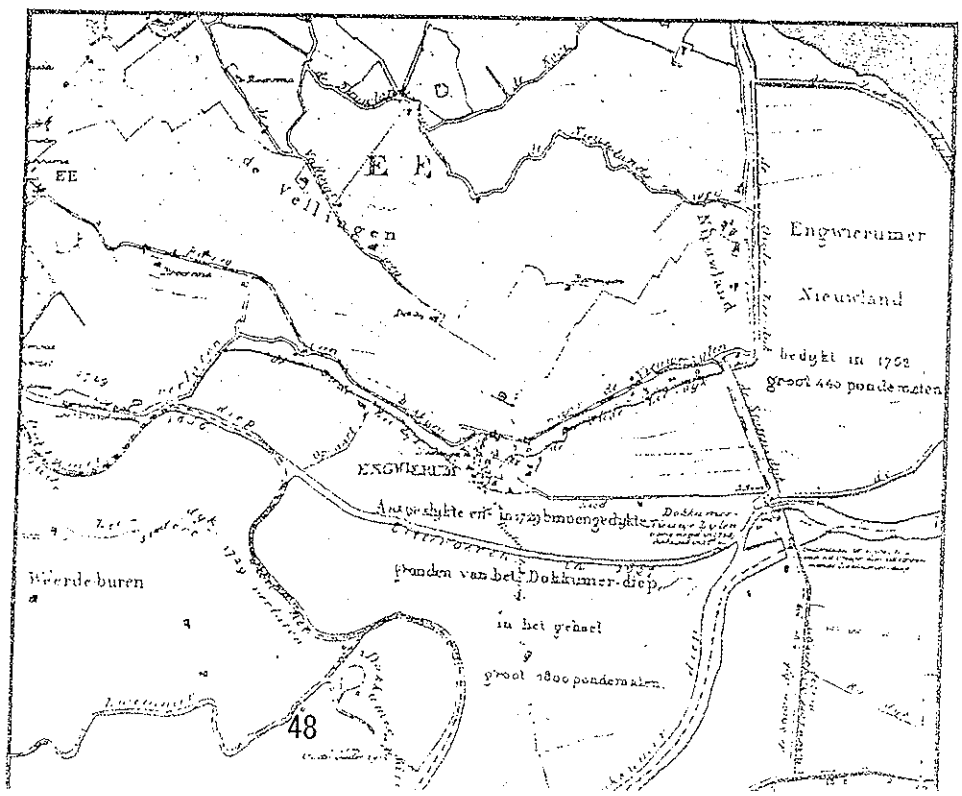

De oorspronkelijke struktuur van Engwierum is nagenoeg gebleven.
De voornaamste weg door Engwierum volgt buiten het dorp het tracee langs de oude zeedijk en in het dorp gaat deze weg, hier Dodingawei geheten, noordelijk langs de terp.
Een viertal grote boerderijen, twee op de terp westelijk van de kerk, één noordelijk en één oostelijk van de terp (Boutsmastate) laten duidelijk het agrarisch karakter van het dorp zien.
Engwierum vertoont zich als een dorp met een verspreid liggende bebouwing met ruime tot zeer ruime erven.
De grootste dichtheid vinden we op het hoogste gedeelte van de terp; de kerk en omgeving.

De voornaamste ingreep in de ruimtelijke struktuur is geweest de bouw van woningen aan de Buorren, waarvoor oude woningen moesten verdwijnen, en het profiel van de Buorren verbreed is.
Het gevolg is dat een element van beslotenheid naarmate men de terp beklom, door een toenemende vernauwing van de Buorren er niet meer is.

Het dorp bezit twee monumenten, de nederlands hervormde kerk en de woning op het adres de Dobbe 2 en 4.

ENGW.

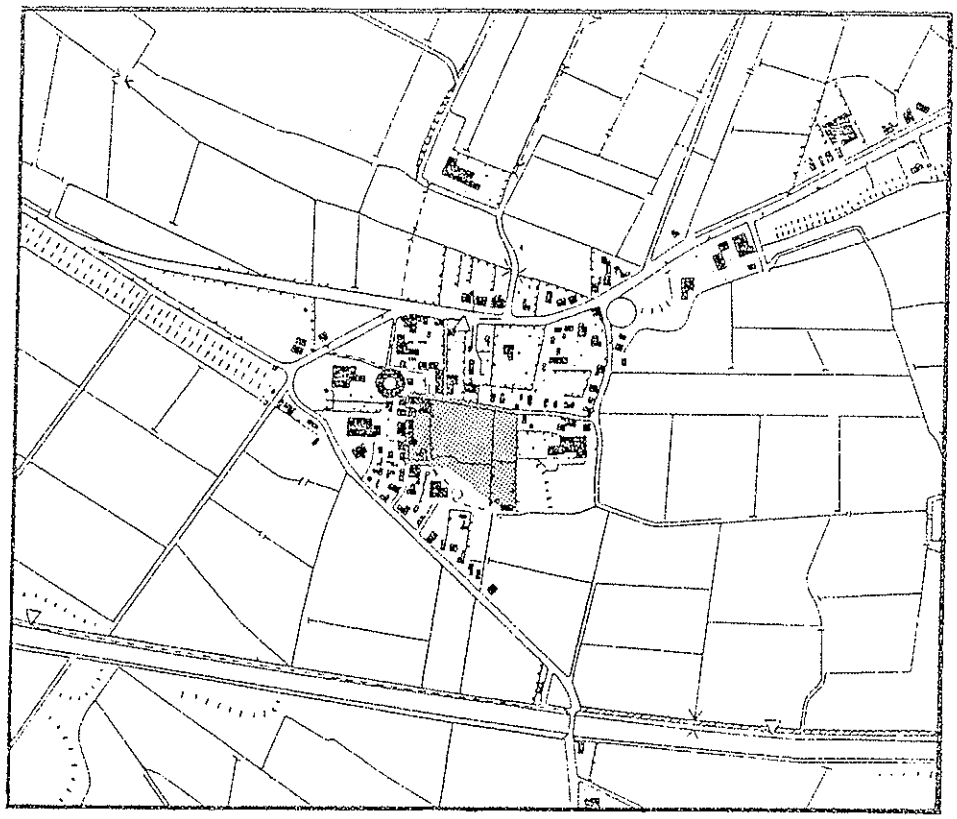

De eerste planmatige nieuwbouw startte in de zestiger jaren midden in het dorp tegenover het Kerkhof aan it Roster.
En het gebied ingeklemd tussen it Roster en de Buorren werd opeenvolgend volgebouwd.
Samenhangend met deze nieuwbouw zijn de wegen de Kampen en de Dobbe aangelegd. De Kampen is verlengd en daaraan zijn de laatste jaren acht woningen gerealiseerd. Engwierum wacht nu een verdere uitbreiding in zuidoostelijke richting in het verlengde van de Kampen.

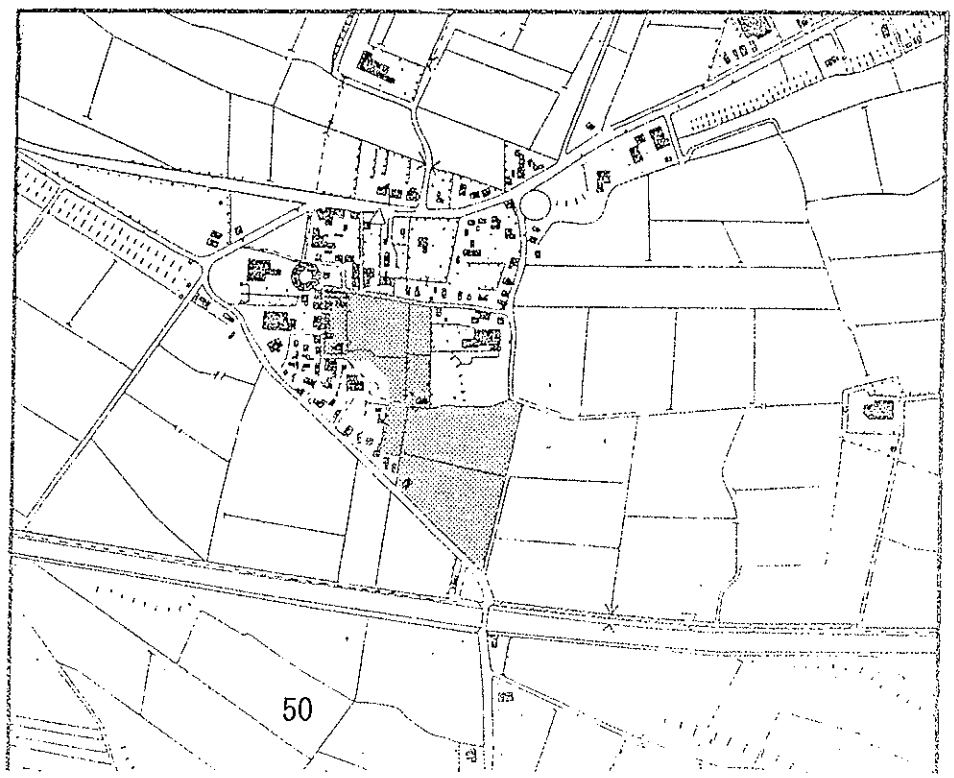

Beschrijving ruimtelijke typering Foudgum

gemeente dongeradeel

Vastgesteld 24/4/03
Goedgekeurd 19/8/03
nr. 532098.

BESTEMMINGSPLAN
FOUDGUM

- SECTOR RUIMTE
- AFDELING VROM
- TEAM VOLKSHUISVESTING EN RO
- SEPTEMBER 2002

1. HET DORP FOUDGUM.

1.1. Ligging en voorkomen.

Foudgum ligt op een kwelderwal tussen Holwerd en Dokkum.
De eerste nederzettingen in het noordfriese kleigebied betroffen nog geen terpen, het waren nederzettingen op het vlakke land. Hiervoor werden de hoogste gedeelten, de kwelderwallen gekozen.
De hoger gelegen gronden hebben in veel gevallen het uitgangspunt voor de bewoning gevormd en derhalve de ligging van een aantal terpdorpen mede bepaald.
Toen de zee rond 500 voor Christus weer in activiteit toenam en de kwelderwal onvoldoende beveiliging bood tegen het water begon men plaatselijk verhogingen op te werpen. De terpen zijn in fases ontstaan, afhankelijk van de activiteiten van de zee, in de periode van 500 voor Christus tot ca. 700 na Christus.

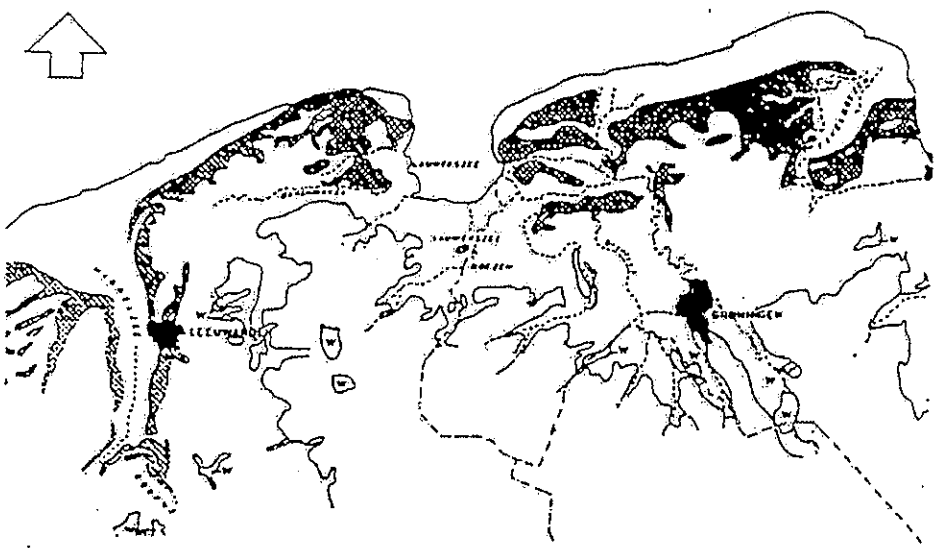

Afb. 1: Kaartfragment uit "De bodem van Nederland", stichting voor Bodemkartering Wageningen 1965.

Rond 1100 is men er toe overgegaan om het land ook door middel van bedijkingen te gaan beschermen tegen de activiteiten van de zee.
Aanvankelijk waren de dijken nog weinig betrouwbaar, de bevolking bleef in hoofdzaak op de verhoogde plaatsen wonen. In eerste instantie waren landbouw en visserij (gemengd bedrijf) de belangrijkste bronnen van bestaan op deze kustwal. Naderhand kreeg het agrarische aspect de overhand, vooral ook door de bedijkingen hetgeen een vergroting van de bruikbaarheid tot gevolg had.
Foudgum was in het begin van de 19^{e}-eeuw, getuige het kadastrale minuutplan (afb. 2) nog een zeldzaam voorbeeld van een gave en regelmatig opgebouwde dorpsplattegrond. Verschillende elementen uit het 'ideaaltype' terpdorp waren er aan af te lezen, kenmerken die in ouderdom in ieder geval teruggaan tot de late middeleeuwen. Aan de voet van de terp bevindt zich de ringweg, die een zeer regelmatig cirkelvormig beloop heeft. De kerk, gelegen op de 5,7 meter hoge kruin van de terp, vormt het middelpunt van deze cirkel. Een viertal op regelmatige afstand van elkaar gelegen paden zorgt voor een

verbinding tussen kerk en de ringweg. De aanwezigheid van vier kerkpaden is, evenals die van de ringweg, in overeenstemming met de beschrijving betreffende de dorpsplattegrond, zoals die wordt aangetroffen in het 12e-13e-eeuwse Schoutenenrecht en door Spahr van der Hoek in diens 'Undersyk' (blz.78) wordt weergegeven. De terp was in het begin van de 19e-eeuw nauwelijks meer bewoond; slechts een viertal boerderijen was toen aan de buitenzijde van de ringweg gelegen. Voorts is op de kadastrale minuut de radiale indeling van de percelen, zowel binnen als buiten de ringweg, duidelijk af te lezen. Een verandering in deze structuur ontstond door de verbetering van de weg Dokkum-Holwerd in de jaren zestig van de 19e-eeuw, waarbij een nieuw tracé langs het zuidwestelijke deel van de dorpsterp werd aangelegd en een gedeelte van de ringweg onderdeel werd van deze verbinding. De verbeteringen aan deze weg een eeuw later betekenden een ernstiger ingreep: een nieuw tracé werd over de terp aangelegd, waarmee de historische eenheid verbroken werd.

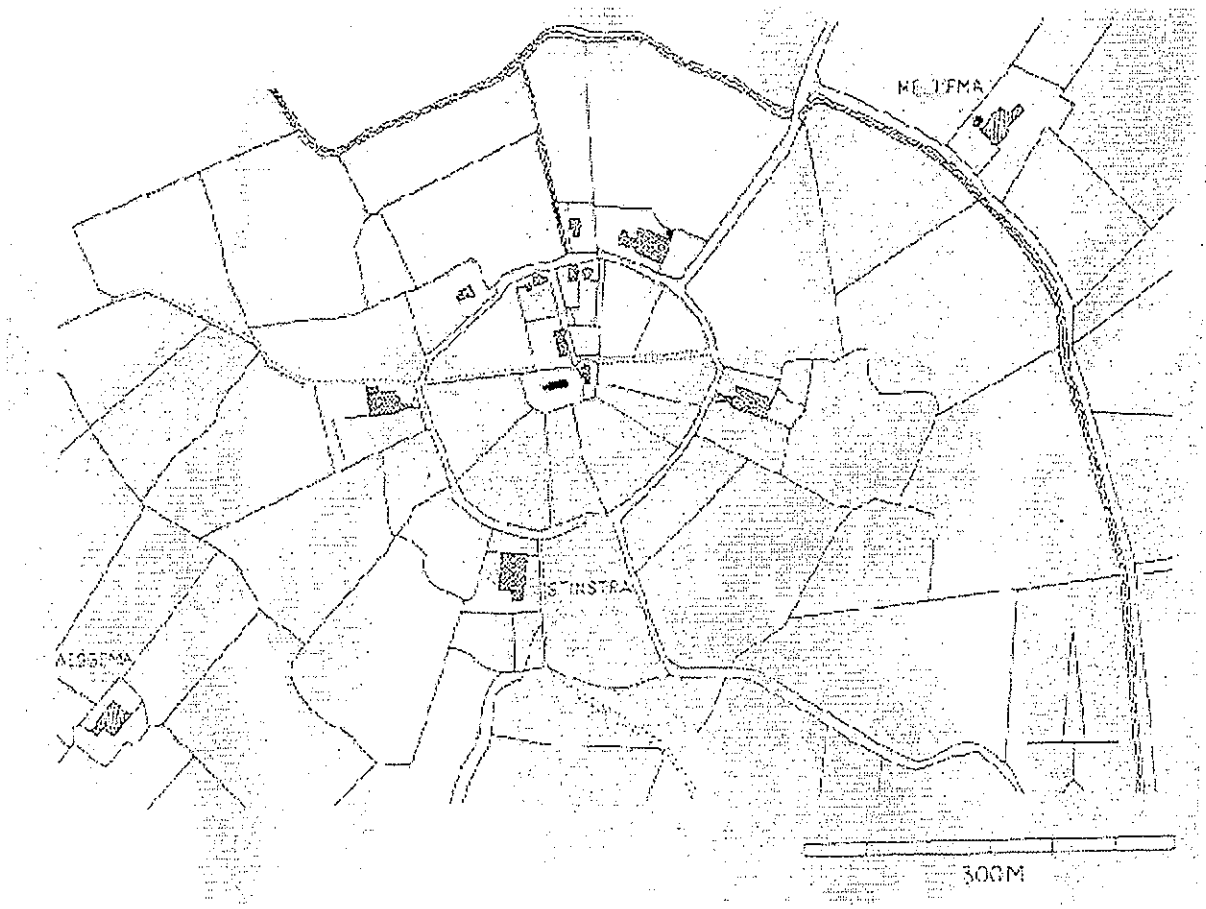

Afb. 2: Fragment kadastrale minuutplan ca. 1832.

In de loop van de 19e en 20e-eeuw is de dorpsbebouwing slechts in geringe mate toegenomen. In 1896 werden dan ook delen van de terp afgegraven. In de jaren zeventig van de 20e-eeuw is een aantal gaten in de terp weer opgevuld; een zeldzaam voorbeeld van terprestauratie. Behoudens de aanleg van de verkeersweg over de terp, waarmee ook één van de vier kerkpaden is verdwenen, is de structuur zoals die hierboven voor de 19e-eeuw werd geschetst, weinig veranderd en nog goed herkenbaar.

3. HET BESTEMMINGSPLAN.

3.1. Algemeen.

Voor het plangebied van het bestemmingsplan Foudgum vigeren op dit moment de volgende bestemmingsplannen:

- "Verordening bij het uitbreidingsplan der Gemeente West-Dongeradeel dat in onderdelen de bestemming der in het plan begrepen gronden regelt. Vastgesteld bij besluit van de Burgemeester op 08-03-43 en goedgekeurd bij besluit van de Commissaris der Provincie Friesland op 22-03-44, nr. 36.

- "Uitbreidingsplan in onderdelen West-Dongeradeel, Herziening Foudgum", vastgesteld door de Raad op 04-06-1965 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 07-07-1966, nr.: 7644.

- "Plan in hoofdzaak West-Dongeradeel", vastgesteld door de Raad op 02-03-1948 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 28-03-1949, nr.: 136.

- "Bestemmingsplan voor het buitengebied Dongeradeel-west", vastgesteld door de raad op 24-11-1988 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 7-7-1989, nr. 1983.

De voornaamste overweging voor het vervaardigen van het onderhavige bestemmingsplan zijn:

- Het samenvoegen van de 4 eerder genoemde plannen tot één plan, zodat één en ander overzichtelijker wordt om mee te werken.

3.2. Begrenzingen.

Het plangebied van het bestemmingsplan Foudgum betreft het gebied van het dorp Foudgum en omgeving, dat niet valt binnen het bestemmingsplan Buitengebied Dongeradeel West (vastgesteld door de Raad d.d.: 24-11-1988 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten d.d.: 07-07-1989, nr. 1983), met uitzondering van een perceel aan de F. Haversmidtwei/ De Terp waar een herziening van zal plaatsvinden die binnen dit plan wordt opgenomen.

3.3. Stedenbouwkundige aspecten.

Het plangebied is in het verleden reeds tot ontwikkeling gekomen. Foudgum is, zoals diverse andere dorpen in de gemeente Dongeradeel, een terpdorp.
In de plattegrond zijn nog een aantal elementen aanwezig van de oorspronkelijke dorpsstructuur, onder andere het belangrijkste kenmerk: de terp met zijn bebouwing.
De Nederlands Hervormde Kerk en het kerkhof staan verhoogd op de kern van de terp, het kerkgebouw en toren zijn beschermde monumenten in de zin van de Monumentenwet.
Een deel van het huidige stratenpatroon is al aanwezig op de eerste kadastrale minuut uit ± 1832 (zie blz. 2) en is dus onderdeel van de oude wegen en paden structuur. Deze structuur

is doorbroken door de doorgaande weg Dokkum – Holwerd, welke over de terp is aangelegd.
Het wegdek van de ringweg bestaat uit asfalt, waar gezien het historische karakter van de omgeving straatklinkers beter op hun plaats waren geweest.
De terp is bebouwd met een klein aantal gebouwen en het agrarisch karakter, zoals dit voorkomt op de kadastrale minuut, is thans ook nog min of meer aanwezig. Foudgum is sinds de momentopname van de kadastrale minuut slechts uitgebreid met een gering aantal woningen. Deze geringe uitbreiding is vooral ontstaan in de tweede helft van de 19de eeuw, zowel aan de binnenzijde als aan de buitenzijde van de ringweg.
Rond de eeuwwisseling werden delen van de terp afgegraven, maar de radiale terpstructuur is nog steeds duidelijk herkenbaar. Van deze afgegraven delen zijn in de zeventiger jaren van de 20^{e} eeuw weer gedeeltes opgevuld.
De groenstructuur in Foudgum heeft zich vanaf de jaren 80 vooral uitgebreid door boomaanplant. Dit is vooral toegepast langs de ringweg en de (voormalige) kerkenpaden. Aan het Piet Paaltjenspaad bevindt zich tevens nog een kleine speelplaats met enige toestellen voor kinderen.
Uit de topografische kaart (afb. 4) is een en ander af te lezen.

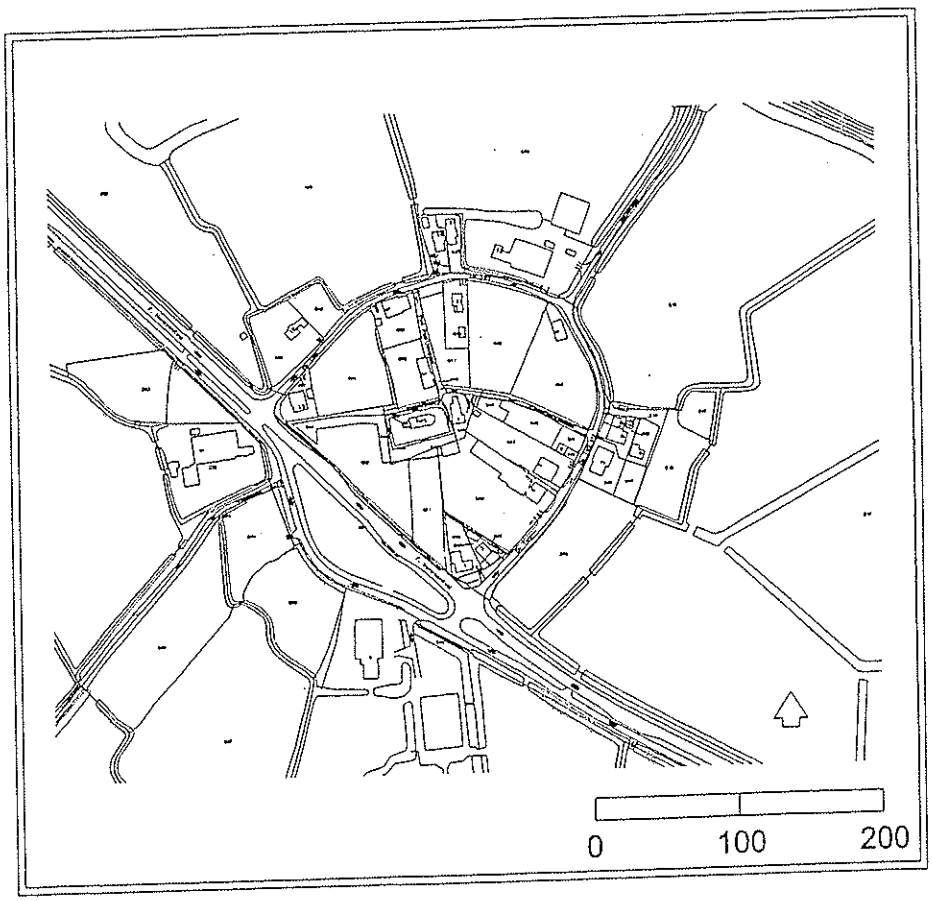

Afb. 4: Kopie topografische kaart (2001)

3.4. Archeologische waarden.

Voor het landelijk gebied van de gehele gemeente Dongeradeel wordt, op moment van het opstellen van dit bestemmingsplan, een archeologische verwachtingskaart vervaardigd. Op basis van een archeologische verwachtingskaart is het mogelijk onderscheid te maken tussen archeologisch belangrijke en minder belangrijke gebieden. De verwachtingskaart is hierdoor een geschikt instrument om ruimtelijke ontwikkelingen en plannen op effecten voor de archeologie te toetsen. De verwachtingskaart heeft op globale schaal een bepaalde voorspellende waarde maar door allerlei factoren die niet in het onderzoek meegenomen kunnen worden bestaat er altijd een zekere mate van onzekerheid. Op dit moment is een concept verwachtingskaart aanwezig die weliswaar nog onvolledig is en nog verder verfijnd wordt, doch in hoofdlijnen kunnen hier enkele conclusies uit getrokken worden.

Voor het plangebied geeft de conceptkaart voor de steentijd (8800 – 2000 voor Chr.) en de bronstijd (2000 – 800 voor Chr.) een hoge verwachting aan. Voor de ijzertijd (800 – 12 voor Chr.)/Romeinse tijd (12 voor – 450 na Chr.) wordt een zeer hoge verwachting gegeven. De verwachtingen voor de vroege middeleeuwen (450 – 900 na Chr.) zijn ten slotte weer hoog.
Bij de concept verwachtingskaarten is ook een vindplaatsenkaart gevoegd met daarop alle mogelijke terprestanten, states, stinzen, gegevens van de Archeologische Monumentenkaart Friesland en het Archeologisch Informatie Systeem.
Het dorp maakt deel uit van de terp volgens Eekhof, Schotanus, bodemkaart en fysisch-geografische kaart. Het plangebied is, op twee stukken weiland aan de noord- en de noordoostzijde na, aangewezen als archeologisch monument. Foudgum is gelegen in een gebied waar het archeologisch verwachtingspatroon hoog is.

3.5. Toekomstige bebouwing.

In het vigerende bestemmingsplan 'Uitbreiding in onderdelen West-Dongeradeel, herziening Foudgum' uit 1965, is aangegeven dat er mogelijkheid bestaat tot het bouwen van woningen aan De Terp. Door veranderend beleid van de gemeente, is het niet meer gewenst dat er in Foudgum gebouwd gaat worden (zie hst. 2.3, gemeentelijk beleid). De bouwtaak in het cluster waarvan naast Foudgum ook Holwerd, Waaxens en Brantgum deel uitmaken, komt ten goede aan de dorpen Holwerd en Brantgum.

3.6. Juridische aspecten.

Foudgum kan gekenschetst worden als een rustig terpdorp waarop weinig functionele druk staat. Echt grote veranderingen zijn er niet te verwachten.
Aan een bestemmingsplan voor een dorp als Foudgum mag echter wel de eis gesteld worden dat het aantal artikel 19 procedures tot een minimum beperkt wordt en dat geen onnodige beperkingen worden opgelegd aan normale maatschappelijke ontwikkelingen.
In het bestemmingsplan Foudgum worden nieuwe ontwikkelingen, zowel het bouwen als het gebruik van bestaande en nieuwe bouwwerken en terreinen, zoveel mogelijk rechtstreeks, dat wil zeggen zonder nadere procedures, toegestaan door middel van een beschrijving in hoofdlijnen.

Reactie: De F. Haversmidtwei is opgenomen in het plangebied. De obstakel vrij zone, van 4,5m uit de kant van de verharding, is opgenomen in de voorschriften.

3. Afstemmen met milieuwetgeving

In de toelichting wordt vermeld dat het verkeerslawaai van de doorgaande weg nog zal worden onderzocht, dit is vereist ingevolge de Wet Geluidhinder. Het eventueel afschermen van het verkeerslawaai binnen het terpgebied wordt in dit geval van een beschermd terpgebied niet wenselijk geacht. Zonodig zou kunnen worden overwogen de wegverharding geluiddempend te maken. Geadviseerd wordt de uitkomst van genoemd onderzoek in de plantoelichting te vermelden.

Reactie: De resultaten van het akoestisch onderzoek zijn toegevoegd aan het plan als bijlage 1. De conclusie van het onderzoek is tevens genoemd in de plantoelichting.

Wetterskip De Waadkant

Wetterskip De Waadkant is van mening dat de bestemmingsbepalingen niet een juiste weergave geven van de werkelijke waterhuishoudkundige situatie van Foudgum. Het wordt wenselijk geacht artikel 4 lid1 en artikel 6 lid 1 aan te vullen met *water*.

Reactie: De voorschriften zijn aangepast aan de opmerking. Artikel 4 lid 1 en artikel 6 lid 1 zijn aangevuld met *water*.

Voor de aanleg en/of aanpassing van waterhuishoudkundige infrastructuren dient vergunning te worden aangevraagd bij het dagelijks bestuur van Wetterskip De Waadkant.

Reactie: De opmerking is verwerkt in de toelichting. Bij aanleg en/of aanpassing van de waterhuishoudkundige infrastructuren zal een vergunning bij het dagelijks bestuur van het betreffende waterschap worden aangevraagd.

Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

In hoofdstuk 1 wordt aangegeven dat de terp een archeologisch monument is en wordt beschermd ingevolge de Monumentenwet (monumentnr. 45314). Deze wettelijke bescherming is echter niet van toepassing op alle gebieden die nu op de plankaart als "terp – archeologisch monument" staan aangegeven. Met name de bebouwde perceelsdelen en een aantal wegen (F. Haversmidtwei en De Terp) zijn niet wettelijk beschermd. Binnen het door u aangegeven monument heeft men met de volgende categorieën terreinen te maken:

- Wettelijk beschermde percelen of perceelsdelen. Op de bijgevoegde kadastrale kaart staan de wettelijk beschermde percelen (of delen hiervan) gearceerd aangegeven.

- De andere delen van de terp – zoals deze ook op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van Friesland staan – dienen in dit bestemmingsplan meegenomen worden als een "terrein van zeer hoge archeologische waarde" en kennen een planologische bescherming (aanlegvergunningplichtig).
- Daarnaast is in het plan een aantal percelen "terp – archeologisch monument" opgenomen die noch een wettelijke bescherming kennen noch onderdeel uitmaken van het AMK-terrein. Het verheugt ons dat de gemeente gemeend heeft meer percelen planologisch te moeten beschermen dan er op dit moment vanuit rijk en provincie wordt beschermd.

Reactie: Het plan is aan de opmerkingen aangepast. De verschillende categorieën; terp, archeologisch monument en terrein met zeer hoge archeologische waarde, zijn op de plankaart aangegeven ipv. op kaartbijlage 1.

Omdat op de wettelijk beschermde delen van de terp een ander vergunningenstelsel van toepassing is dan een aanlegvergunning zal dit in de tekst van de voorschriften duidelijker moeten worden aangegeven. Nu staat er onder de kop aanlegvergunning 2.b) bij een aantal bestemmingen geschreven dat het bepaalde onder 1 niet van toepassing is voor werken of werkzaamheden welke onder het vergunningregiem van art. 11 van de Monumentenwet vallen. Op kaartbijlage 1 (ruimtelijke- en functionele karakteristiek) is niet expliciet aangegeven welke percelen een wettelijke archeologische bescherming kennen. Dit betekent dat nu ook niet duidelijk is welke percelen onder het vergunningregiem van art. 11 van de Monumentenwet vallen. Op kaartbijlage 1 dient de juiste begrenzing van de wettelijk beschermde delen van de terp te worden aangegeven en ter verduidelijking van de status zouden deze delen kunnen worden voorzien van een 'M'. Tekstueel moet ook worden aangegeven dat het hier een wettelijk beschermd archeologisch monument betreft. Daarbij zou men op moeten nemen wat artikel 11 van de Monumentenwet 1988 inhoudt.

Reactie: Het aanlegvergunningenstelsel is aan de opmerkingen aangepast. Op de plankaart is nu aangegeven welke percelen onder het vergunningregiem van art. 11 van de Monumentenwet vallen, ter verduidelijking zijn deze delen voorzien van de aanduiding 'Mo'.

Tevens wordt er nog op geattendeerd dat bij de aanlegvergunning is opgenomen dat Burgemeester en Wethouders de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) schriftelijk om advies vragen. Waar het gaat om de planologisch beschermde delen wordt voorgesteld de Provinsje Fryslân als adviserende instantie op te voeren in plaats van de ROB. Voor advisering omtrent de niet wettelijk beschermde waarden op de terp Foudgum kan contact worden opgenomen met de Afdeling Ruimtelijke Plannen van de Provinsje Fryslân.

Reactie: Provinsje Fryslân zal voor de planologisch beschermde delen als adviserende instantie worden benaderd. Dit is opgenomen in het herziene aanleg-vergunningenstelsel.

Beschrijving ruimtelijke typering Hantum

BESTEMMINGSPLAN
HANTUM

- TOELICHTING

- SECTOR RUIMTE
- AFDELING VROM
- TEAM VOLKSHUISVESTING EN RO
- MEI 2003

1. HET DORP HANTUM.

1.1. Ligging en voorkomen.

Hantum is ontstaan op een uitloper van de kwelderrug die er ten noorden liep langs Ternaard richting Holwerd.
De eerste nederzettingen in het noordfriese kleigebied betroffen nog geen terpen, het waren nederzettingen op het vlakke land. Hiervoor werden de hoogste gedeelten, de kwelderwallen gekozen.
De hoger gelegen gronden hebben in veel gevallen het uitgangspunt voor de bewoning gevormd en derhalve de ligging van een aantal terpdorpen mede bepaald.
Toen de zee rond 500 voor Christus weer in activiteit toenam en de kwelderwal onvoldoende beveiliging bood tegen het water begon men plaatselijk verhogingen op te werpen. De terpen zijn in fases ontstaan, afhankelijk van de activiteiten van de zee, in de periode van 500 voor Christus tot ca. 700 na Christus.
De terp van Hantum is, in hoofdzaak uit agrarische overwegingen, zoals dat bij vele terpdorpen het geval was, opgeworpen op de grens van hoog en laag gebied.

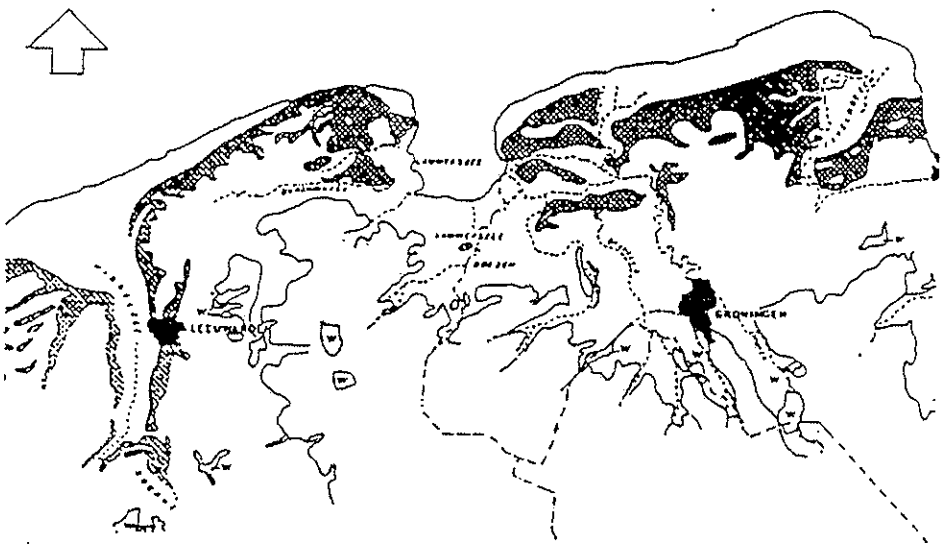

Afb. 1: Kaartfragment uit "De bodem van Nederland", stichting voor Bodemkartering Wageningen 1965.

De veeteelt was voor de eerste bewoners het voornaamste middel van bestaan. De bedijkingen, vermoedelijk in de tweede helft van de 10e eeuw, hebben een vergroting van de bruikbaarheid van agrarische gronden tot gevolg gehad. Aanvankelijk waren de dijken nog weinig betrouwbaar, de bevolking bleef in hoofdzaak op de verhoogde plaatsen wonen. In eerste instantie waren landbouw en visserij (gemengd bedrijf) de belangrijkste bronnen van bestaan op de kustwal. Naderhand kreeg het agrarische aspect de overhand.

De oudste vermelding van het dorp als Hanaten komt voor op de tweede Fuldalijst, die gedateerd wordt op het jaar 945.

De plattegrond van het dorp, dat op een vrij forse terp is gelegen, wordt vooral gekenmerkt door de perifere ligging van de kerk ten opzichte van de dorpsbebouwing en het wegenstelsel naar de terp toe. De eerste editie van de Schotanuskaart (1664) geeft een buurtje ten zuidoosten van de kerk aan. Latere kaarten en plattegronden geven een situatie weer, zoals die ook nu nog in hoofdzaak aanwezig is: de voornamelijk niet-agrarische bebouwing ligt rond de T-vormige kruising van enkele doorgaande wegen. Tussen deze kruising en de dorpskerk zijn de huizen aan enkele steegjes gelegen. Een kaart van het gebied van Hantum, die een vrij grote mate van betrouwbaarheid garandeert, komt voor in de Schotanusatlas van 1718 (afb. 2).

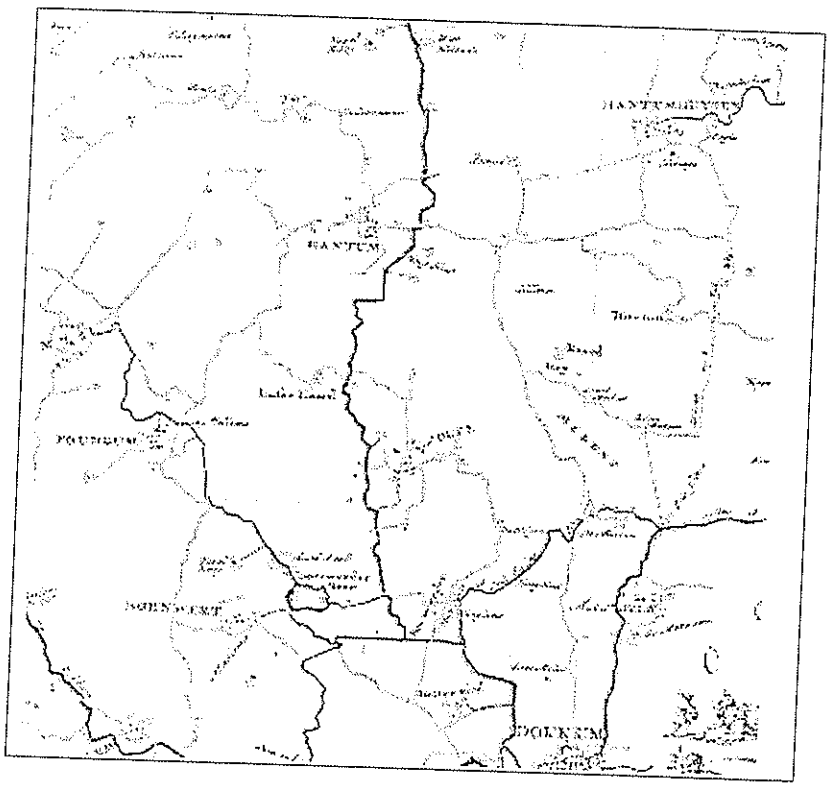

Afb. 2: kaartfragment uit de Schotanusatlas van 1718.

Op de kadastrale minuut van 1832 (afb. 3) geeft de ligging van enkele perceel-scheidingen rond het dorp een opvallend cirkelvormig beloop weer. Verdere aanknopingspunten voor een systematiek in ligging van wegen en bebouwing zijn echter moeilijk te ontdekken. De onbebouwde westzijde van de terp is rond de vorige eeuwwisseling afgegraven voor de winning van terpaarde, waardoor de afzijdige ligging van de kerk ten opzichte van de dorpsbebouwing sterk geaccentueerd werd.
In de loop van de 20e eeuw heeft het dorp zich in vooral oostelijke richting enigszins uitgebreid.

3. HET BESTEMMINGSPLAN.

3.1. Algemeen.

Voor het gebied van het bestemmingsplan Hantum geldt op dit moment:

- "Hantum", vastgesteld door de Raad op 14-10-1976 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 07-11-1977, nr.: 36969.

- "Hantum, omgeving Kerkstraat", vastgesteld door de Raad op 28-08-1980 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 12-03-1981, nr.: 28296.

- "Uitwerkingsplan Hantum, Artikel 11 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening", vastgesteld door de Raad op 12-11-1979 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 19-12-1979, nr. 32817.

- "Uitwerkingsplan Hantum, ingevolge Artikel 11 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening", vastgesteld door de Raad op 16-02-1999 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 22-06-1999, nr. Mo/99-56506.

- "Bestemmingsplan voor het buitengebied Dongeradeel-west", vastgesteld door de raad op 24-11-1988 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 07-07-1989, nr. 1983.

De voornaamste overweging voor het vervaardigen van het onderhavige bestemmingsplan is:

- Het samenvoegen van de 5 eerder genoemde plannen tot één plan, zodat één en ander overzichtelijker wordt om mee te werken.

3.2. Begrenzingen.

De begrenzingen van het bestemmingsplan Hantum zijn zodanig genomen dat het gebied van het dorp Hantum en omgeving aan de zuid- west- en noordzijde, dat niet valt binnen het bestemmingsplan Buitengebied Dongeradeel-west (vastgesteld door de Raad d.d.: 24-11-1988 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten d.d.: 07-07-1989, nr. 1983), binnen dit plan valt. Aan de oostzijde van dit bestemmingsplan Hantum heeft een uitbreiding van het plan plaatsgevonden ten opzichte van het huidige vigerende plan. Het betreft hier een perceel ten oosten van het sportveld, welke bedoeld is voor de uitbreiding van de woondoeleinden, enkele agrarische percelen, de Ternaardervaart en nog enkele percelen aan de Stasjonswei en Jousterwei welke ten behoeve zijn van woondoeleinden en bedrijfsdoeleinden.

3.3. Stedenbouwkundige aspecten.

Het plangebied is in het verleden reeds grotendeels tot ontwikkeling gekomen. Hantum is, zoals diverse andere dorpen in de gemeente Dongeradeel, een terpdorp.
In de plattegrond zijn nog een aantal elementen aanwezig van de oorspronkelijke

dorpsstructuur, onder andere het belangrijkste kenmerk: de terp met z'n geconcentreerde individuele bebouwing, smalle straatprofielen, afgewisseld door bredere, en een met bomen omzoomde kerk.
De Nederlands Hervormde Kerk en het kerkhof staan verhoogd op de kern van de terp, het kerkgebouw en de toren zijn beschermde monumenten in de zin van de Monumentenwet.

Een deel van het huidige stratenpatroon is al aanwezig op de eerste kadastrale minuut uit ± 1832 (zie blz. 3 afb. 3).
De westzijde van de terp is rond de eeuwwisseling afgegraven, waardoor de excentrische ligging van de kerk ten opzichte van de terp en de dorpsbebouwing extra is geaccentueerd. Als gevolg van de afgraving en het daardoor ontstane vrij steile talud was uitbreiding van Hantum in oostelijke richting de meest voor de hand liggende oplossing.
Uit de topografische kaart (afb. 4) is een en ander af te lezen.

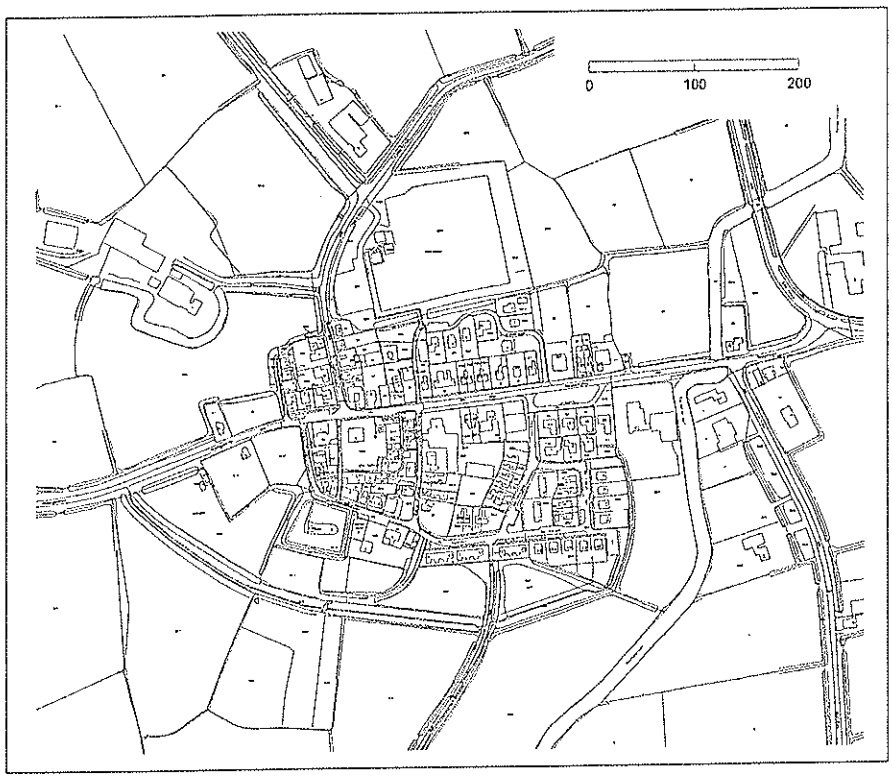

Afb. 4: Kopie topografische kaart (2001)

Het oorspronkelijke stratenpatroon is nog vrijwel onaangetast. De Doarpstrjitte, Kennemareed, Grutte Steege, Spoekesteege, Tsjerkestrjitte, Master Beymastrjitte, en de doorgaande weg zijnde de Brantgumerwei en de Smidstrjitte zijn vrijwel in hun oorspronkelijke staat bewaard gebleven, zowel wat het profiel betreft als ook het beloop. De oorspronkelijke bebouwingsstructuur van de kern is niet ingrijpend veranderd. In Hantum is te zien dat de bebouwing nog steeds dezelfde structuur heeft als vroeger. Tevens is te zien dat de bebouwing nog steeds vrij dicht geconcentreerd is op het hoogste deel van de terp. De pastorie met tuin vormt in zoverre een uitzondering op de hierboven geschetste bebouwingsstructuur, dat dit pand qua omvang en qua situering ten opzichte van de overige bebouwing opvalt, en daarmee tegelijkertijd sterk het beeld van Hantum bepaald.

De bebouwing is in de 20e eeuw vooral uitgebreid in oostelijke richting, eerst ten plaatse van de Smidstrjitte gevolgd door de Hearewei en vanaf de jaren 80 is er aan de De Terpen

3.4. Archeologische waarden.

Voor het landelijk gebied van de gehele gemeente Dongeradeel is een archeologische verwachtingskaart vervaardigd. Op basis van een archeologische verwachtingskaart is het mogelijk onderscheid te maken tussen archeologisch belangrijke en minder belangrijke gebieden.
De verwachtingskaart is hierdoor een geschikt instrument om ruimtelijke ontwikkelingen en plannen op effecten voor de archeologie te toetsen. De verwachtingskaart heeft op globale schaal een bepaalde voorspellende waarde maar door allerlei factoren die niet in het onderzoek meegenomen kunnen worden bestaat er altijd een zekere mate van onzekerheid.

Voor het plangebied heeft de Archeologische verwachtingskaart de volgende verwachtingen. Voor deze terreinen geeft de kaart voor de steentijd (8800 – 2000 voor Chr.) en de bronstijd (2000 – 800 voor Chr.) een hoge verwachting aan. Voor de ijzertijd (800 – 12 voor Chr.)/Romeinse tijd (12 voor – 450 na Chr.) wordt ook een hoge verwachting gegeven. De verwachtingskaart voor de vroege middeleeuwen (450 – 1050 na Chr.) geeft voor het dorpsgebied zelf geen verwachting maar voor de aan het dorpsgebied aansluitende terreinen aan de noord en oostzijde een lage verwachting en aan de west en de zuidzijde een hoge verwachting.
Bij de verwachtingskaarten is ook een vindplaatsenkaart gevoegd met daarop alle mogelijke terprestanten, states, stinzen, gegevens van de Archeologische Monumentenkaart Friesland en het Archeologisch Informatie Systeem.
Ook voor Hantum zijn op deze vindplaatsenkaart enkele bijzondere plaatsen aangegeven, zoals de terp (gedeeltelijk archeologisch monument), enkele CAA-waarnemingen (Centraal Archeologisch Archief) en enkele verhoogde boerderijplaatsen welke vermeld staan op de fysisch geografische kaart.
De uitbreidingslocatie maakt evenals de rest van het dorp deel uit van de terp zoals dat is aangegeven op de vindplaatsenkaart van de gemeente Dongeradeel.
Hantum is gelegen in een gebied waar het archeologisch verwachtingspatroon matig tot hoog is. Bij het kiezen van een alternatieve uitbreidingslocatie, om het verwachte bodemarchief op de huidig gekozen plaats te ontzien, stuit men op vergelijkbare waarden.
De gemeente is van mening dat aantasting van waardevol bodemarchief voorkomen moet worden maar dit mag de leefbaarheid van Hantum niet blokkeren. Dus mocht het eventueel noodzakelijk zijn op een terrein werkzaamheden te verrichten welke archeologisch interessant zou kunnen zijn zal er mogelijkheid geboden worden om onderzoek te plegen.

3.5. Juridische aspecten.

Hantum kan gekenschetst worden als een rustig dorp waarop weinig functionele druk staat. Echt grote veranderingen zijn er niet te verwachten.
Aan een bestemmingsplan voor een dorp als Hantum mag echter wel de eis gesteld worden dat het aantal artikel 19 procedures tot een minimum beperkt wordt en dat geen onnodige beperkingen worden opgelegd aan normale maatschappelijke ontwikkelingen.
De hoofddoelstelling van het plan is het behoud en herstel van de ruimtelijke en functionele karakteristiek van het dorp Hantum. De bestaande historisch gegroeide hoofdstructuur, met als belangrijkste kenmerk de aanwezigheid van een terp met terpbebouwing waar de kerk

met toren op een verhoogd kerkhof een centrale plaats in neemt, zal worden gehandhaafd. Er wordt gestreefd naar handhaving en versterking van de structurele groenelementen, erfbeplantingen en beplantingen langs wegen en paden voorzover deze de radiale verkaveling c.q. ruimtelijke karakteristiek van Hantum ondersteunen.
Derhalve is er, voor de gronden aangeduid op de plankaart als 'terp', een aanlegvergunningenstelsel opgenomen voor het aanbrengen/verwijderen van beplanting, het graven en dempen van sloten of het afgraven, ophogen of egaliseren van de gronden of het ingrijpend wijzigen van de bodemstructuur.

Ook het behoud van de kenmerken van de karakteristiek panden wordt nagestreefd. Deze kenmerken worden gevormd door de aanwezigheid van overwegend één bouwlaag afgedekt met zadeldak of schilddak, de individualiteit van de panden, de overwegend verticale geleding, het materiaalgebruik bestaande uit gevels van baksteen en kappen met dakpannen of riet.
Gebouwen en gronden (terp), als aangegeven op de plankaart, die als monument zijn aangewezen op grond van de Monumentenwet, zullen op basis van deze wet worden beschermd.
Vanwege het karakter en om de centrale betekenis te benadrukken, zijn punten die betrekking hebben op de ruimtelijke en functionele karakteristiek mede opgenomen en verduidelijkt door een kaartbijlage.

Artikel 3: Dorpscentrum.
Krachtens de bestemmingsomschrijving zijn de op de kaart voor dorpscentrum (art. 3) aangewezen gronden bestemd voor woonhuizen met z'n aan- en uitbouwen en bijgebouwen, bedrijven, horeca (uitsluitend toelaatbaar ter plaatse van het bestaande horecabedrijf), detailhandel, maatschappelijke voorzieningen, tuinen, erven en terreinen, wegen en paden, parkeervoorzieningen, groenvoorzieningen, openbare nutsvoorzieningen en water.

Er zijn geen duidelijke planologische motieven aanwezig om het ene perceel wel en het andere perceel niet aan te wijzen voor de uitoefening van detailhandel en bedrijfsactiviteiten, uitgezonderd de horecafunctie welke uitsluitend is toegestaan ter plaatse van het bestaande horecabedrijf. Volstaan is met een vrij summiere regeling waarbij voor de detailhandelsactiviteiten geen beperking in uitbreiding is aangegeven, terwijl aan de bedrijfsactiviteiten de daarin genoemde maten en percentages nog enige ruimte voor uitbreiding bieden. Dus voorzover de woonfunctie als overwegende functie van het perceel niet wordt aangetast is de uitoefening van een aan-huis-gebonden beroep of bedrijf toelaatbaar.
Aan het plan is een "Staat van bedrijfsactiviteiten" toegevoegd, de zogenaamde kleine lijst" uit het V.N.G.-rapport "Bedrijven en milieuzonering". Toegestaan zijn bedrijven in de categorie 1.

Artikel 4: Woondoeleinden.
Deze bestemming heeft betrekking op een groot deel van de gronden in Hantum, betreffende de bestaande woningen met bijgebouwen die zich bevinden buiten het oude historische dorpscentrum. Ook een nog te realiseren perceel op de hoek van Smidsstrjitte en de Hearewei.
De op de kaart voor woondoeleinden aangewezen gronden zijn krachtens de bestemmingsomschrijving bestemd voor woonhuizen met z'n aan- en uitbouwen en bijgebouwen en al dan niet in combinatie met een aan-huis-verbonden beroep, tuinen, erven

OUD PLAN

Hoofdstuk 1
Analyse

1.1. Ruimtelijke structuur

1.1.1. Het dorp

Hantum met zijn 289 inwoners (1-1-1976) is centraal gelegen in de gemeente Westdongeradeel, aan een aftakking van de weg Ternaard - Dokkum. De oude kern van Hantum ligt op het hoogste deel van één van de vele terpen die Westdongeradeel rijk is; het vertoont nogtypische kenmerken van een terpdorp: geconcentreerde bebouwing op een hoogte, kleinschalige individuele bebouwing, smalle straatprofielen - afgewisseld door bredere - en een met bomen omzoomde kerk.
Het voor terpdorpen gebruikelijke zadeldak op de kerktoren is jaren geleden vervangen door een spits. Kenmerkend voor de oude bebouwing van Hantum zijn de veelvuldig voorkomende schilddaken en in iets mindere mate de zadeldaken.
Toen na de bedijking van Friesland (1000 - 1200 na Christus) de terp zijn beschermende functie verloor en men er in de 19e eeuw achterkwam dat terpmodder zeer vruchtbaar was, heeft men aan de westkant een deel van de terp afgegraven.
Als gevolg van deze afgraving en het daardoor ontstane vrij steile talud was uitbreiding in oostelijke richting de meest voor de hand liggende oplossing. Komende vanuit de richting Dokkum valt dan ook op dat de bebouwing aan de Stationsstraat een heel ander karakter vertoont dan de oude dorpsbebouwing. Dit ondanks het feit dat hier individuele bouwvormen aanwezig zijn, die over het algemeen passen bij de schaal van de oude kernbebouwing.

De jongste uitbreiding vond plaats op een terrein aansluitend bij de kern en de Stationsstraat. Dit deel van de bebouwing wijkt eigenlijk in niets af van de nieuwbouw in andere dorpen.
De tijdsinvloeden op de bebouwing van Hantum zijn nog duidelijk herkenbaar (kaart 1).

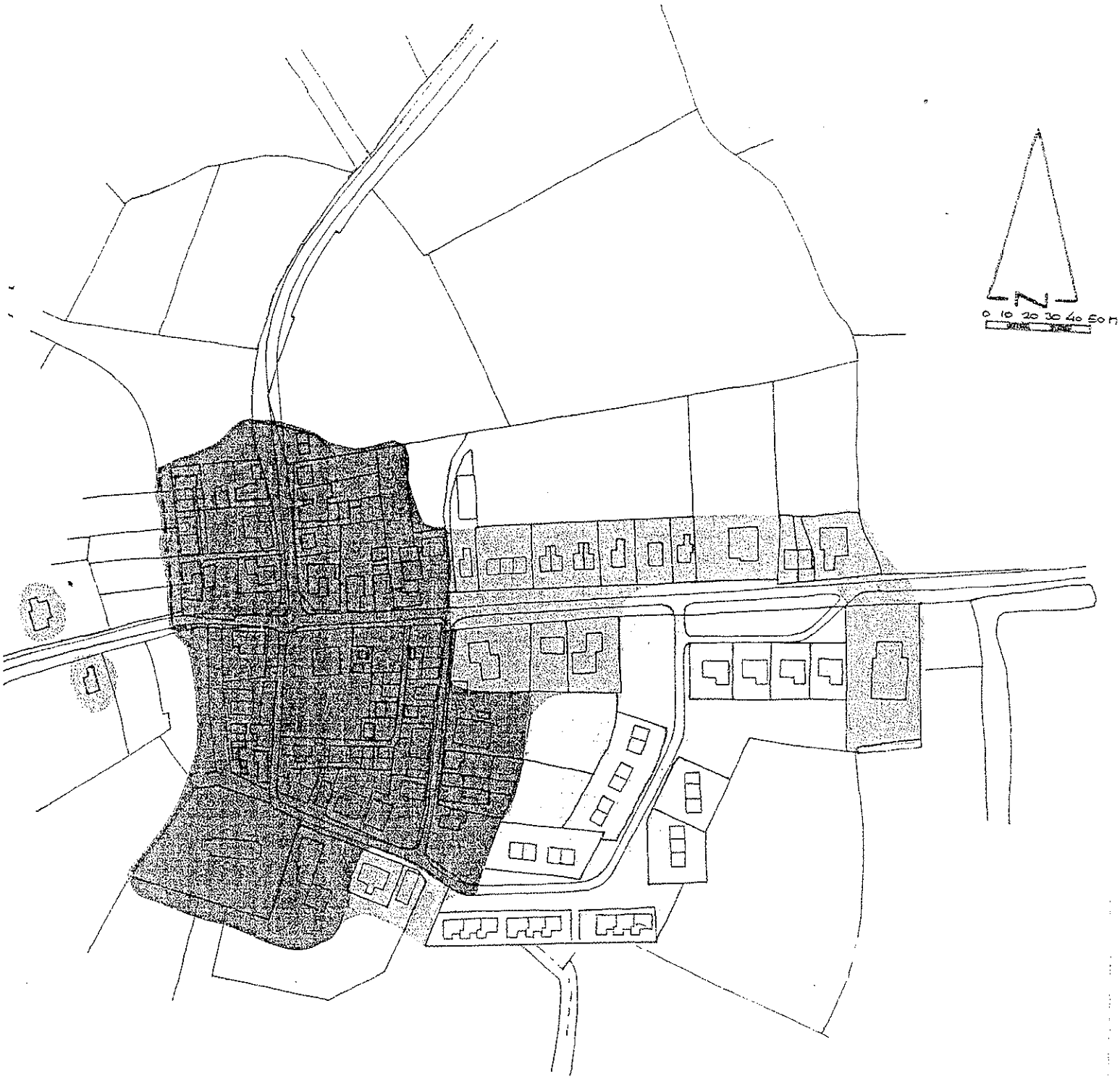

LEEFTIJD VAN DE BEBOUWING

OUDSTE BEBOUWING

BEBOUWING UIT DE JAREN 30-60

NIEUWE BEBOUWING

1.1.2. Hantum en zijn omgeving

Hantum is gelegen in een terpenlandschap, ongeveer op de scheiding van weide- en akkerbouwgronden.
Het terpenlandschap van Westdongeradeel wordt - evenals terpenlandschappen elders - gekenmerkt door een openheid waaraan door de dorpjes en de door boomwallen omzoomde boerderijen schaal en afwisseling wordt gegeven.
Langs perceelgrenzen komen veel meidoornbossages voor; rond de boerderijen vindt men veel iepensingels.
De akkerbouw is vooral geconcentreerd op de oorspronkelijke glooiingen van de terpen en op de lichte kruinige gronden langs de kust. Op de zwaardere kleigronden treft men voornamelijk weilanden aan.
Andere kenmerken van het terpenlandschap zijn de kronkelende wegen en bochtige sloten.
De weggetjes werden veelal uit doelmatigheidsoverwegingen langs de bochtige kreken aangelegd of kregen hetzelfde beloop. De grilligheid van de blokverkaveling zal door de in volle gang zijnde ruilverkaveling enige veranderingen ondergaan.

Vele van de verschillen binnen dit landschap vinden hun oorsprong in het ontstaan en de ontwikkeling van dit gebied 1).

1) Voor meer bijzonderheden hierover kan verwezen worden naar de volgende literatuur:

Prof. Dr. Ir. J. T. P. Bijhouwer:
"Het Nederlandsche landschap en zijn oude ontginningen".

W. A. van Es:
"Friesland in de Romeinse tijd" een bijdrage in "Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Onderzoek".

H. Halbertsma:
"De cultuur van het noordelijk kustgebied" een bijdrage in "Honderd eeuwen Nederland".

H. Halbertsma:
"Terpen tussen Vlie en Eems".

De hoge schuurdaken van de verspreid liggende boerderijen, waarbij of het woonhuis met de bedrijfsruimten direct onder één dak is gevat, of de woning los met een tussenlid aan de schuur is gekoppeld - het zogenaamde kop-hals-romp-type - steken af tegen de horizon. Door hun robuuste verschijningsvorm en eenzame ligging vormen ze karakteristieke, veelal zelfs beeldbepalende, elementen in het landschap. Ook binnen de grenzen van het dorp Hantum (aan de Stationsstraat) liggen enkele van deze elementen. Door de, in de loop der tijden, steeds meer gebied vragende dorpsuitbreidingen, zijn ze in de bebouwing opgenomen.

1.2. Waardering

1.2.1. Ruimtelijke waardering

Hantum roept in zijn huidige verschijningsvorm nog duidelijke herinneringen op aan voorbije tijden. Vele van de kenmerken van het oude Hantum zijn bewaard gebleven. Met het oude Hantum wordt dat deel van Hantum bedoeld dat op de terp is gelegen.

1.2.1.1. Het oorspronkelijke stratenpatroon is nog vrijwel onaangetast (kaarten 2a + 2b).
De Dorpsstraat, de Kennemareed, de Grote Steeg, de Spokesteeg, de Kerkstraat, de Mr. Beijmastraat, de Brantgumerweg en de Stationsstraat zijn vrijwel in hun oorspronkelijke staat bewaard gebleven, zowel wat het profiel betreft als ook het beloop.
De bestrating is voor het grootste gedeelte nog uitgevoerd in klinkers, alleen het gedeelte van de Dorpsstraat buiten de bebouwde kom vormt hierop een uitzondering.
De Heereweg, waaraan de nieuwbouw is gerealiseerd, sluit qua beloop en profiel goed aan bij het oude stratenpatroon.

1.2.1.2. De oorspronkelijke bebouwingsstructuur van de oude kern is niet ingrijpend gewijzigd.
In Hantum zien we dat de bebouwing nog steeds dezelfde structuur heeft als vroeger (kaart 2c).
Tevens zien we dat de bebouwing vrij dicht geconcentreerd is op het hoogste deel van de terp; dit was ook vroeger het geval.

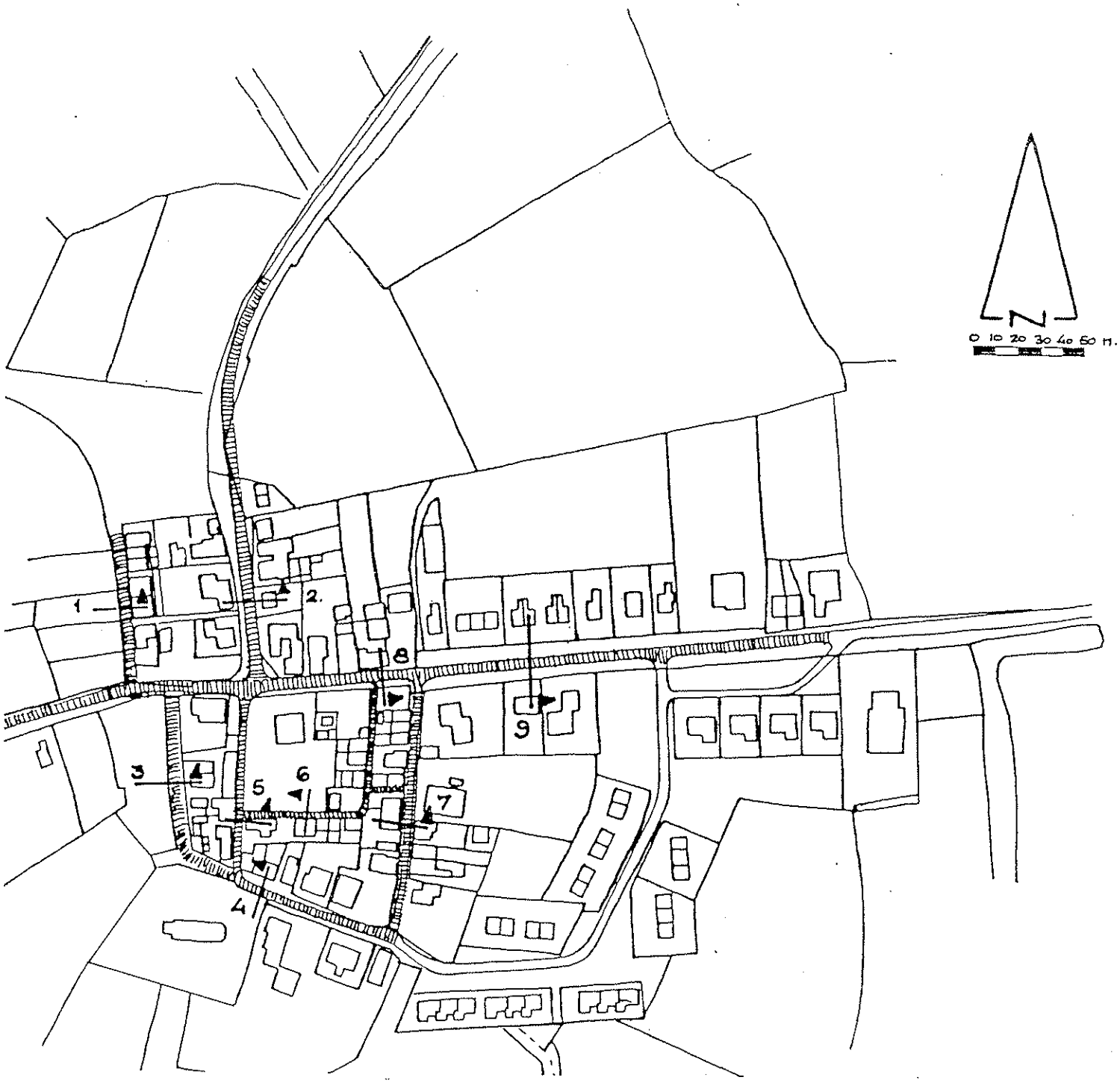

OORSPRONKELIJK STRATENPATROON

DWARSPROFIELEN

2 ▲ KAARTJE 2b.

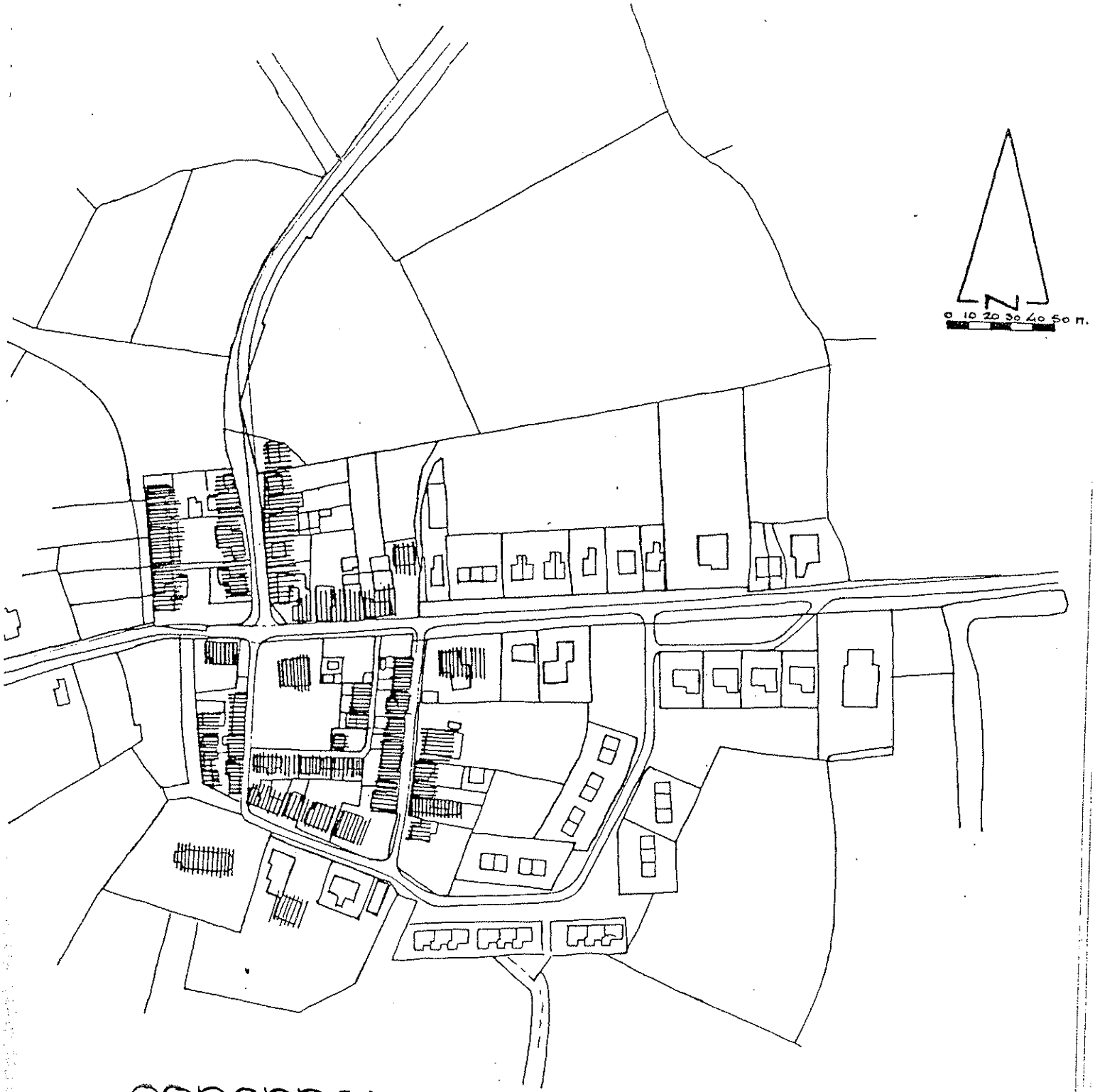

OORSPRONKELIJKE
BEBOUWINGSSTRUCTUUR

Ondanks het feit dat er vaak individueel werd gebouwd, blijkt uit het feit dat de panden over het algemeen vrij dicht op elkaar zijn gebouwd dat er vroeger sprake is geweest van een vrij sterk op elkaar gerichte samenleving. De hechtheid van de samenleving valt te verklaren uit het feit dat in de oogsttijd of maaitijd een georganiseerde burenhulp hard nodig was.
De pastorie met tuin vormt in zoverre een uitzondering op de hierboven geschetste bebouwingsstructuur, dat dit pand qua omvang en qua situering ten opzichte van de overige bebouwing opvalt, en daarmee tegelijkertijd sterk het beeld van Hantum bepaald.
In de bebouwingsstructuur van Hantum zijn in de loop van de tijd door krotopruiming gaten gevallen. De plaatsen waar vroeger bebouwing heeft gestaan en waar nu sprake is van een "gat", vormen duidelijk verstoringen in de totale bebouwingsstructuur van de oude kern.

1.2.1.3. Naast de bebouwingsstructuur, zoals die hierboven in grote lijnen is beschreven, spelen een aantal aspecten een rol die aan de bebouwingsstructuur nader vorm geven:
de oppervlaktemaat (korrel) van de panden;
de afstand tussen de zijgevels (hoe groot zijn de openingen in een gevelwand);
de afstand tussen aan weerszijden van de straat gesitueerde bebouwing;

-- de korrel van de panden:
uit kaart 2d blijkt dat de oppervlakte van de panden op een enkele uitzondering na (de kerk, de pastorie, het Nederlands Hervormde verenigingsgebouw enkele boerderijen en de woning aan de Stationsstraat nr. 33) in Hantum niet al te groot is: de oppervlakte beweegt zich tussen 60 m^2 en 125 m^2;

-- de afstand tussen de zijgevels:
doordat de bebouwing - in bijna heel Hantum - vrij dicht tegen elkaar is geplaatst, zijn gevelwanden ontstaan die op het eerste gezicht vrijwel gesloten lijken. Wanneer men door de straten wandelt, blijkt deze gesloetenheid echter minder sterk te zijn, omdat de gevelwanden zijn samengesteld uit individueel gebouwde panden die een niet al te brede gevel hebben, waarbij onderscheid gemaakt dient te worden tussen panden met top- en langsgevels;

-- de afstand tussen aan weerszijden van de straat gesitueerde bebouwing;
uit kaart 2d (ook uit 2a) blijkt dat er in Hantum in dit opzicht een onderscheid gemaakt kan worden tussen enerzijds de Dorpsstraat, de Stationsstraat en de Brantgumerweg en anderzijds de overige straten;
de eerstgenoemde drie straten hebben een vrij breed profiel; de andere een vrij smal; dit verschil heeft te maken met de functie voor doorgaand verkeer van de eerstgenoemde drie straten.

1.2.1.4. De hoofdvorm van de panden is in de loop van de tijd nauwelijks gewijzigd.
Onder de hoofdvorm van de panden wordt verstaan de oppervlakte, de goot- of boeihoogte, de kapvorm en de dakhelling.

-- de oppervlakte van de panden:
de oppervlakte van de meeste panden (de korrel) komt niet boven de 125 m^2 (zie kaart 2d);

-- de goot- of boeihoogte van de panden:
deze beweegt zich tussen de 2,60 m en de 3,40 m; uitzonderingen hierop vormen de pastorie (± 4,50 m), de Nederlands Hervormde kerk (± 7,-- m) en de woning op de hoek van de Dorpsstraat en de Brantgumerweg (± 5,-- m);

-- de kapvorm van de panden:
de bebouwing van Hantum wordt gekenmerkt door schilddaken en zadeldaken; een duidelijke uitzondering wordt gevormd door de pastorie die van oorsprong een afgeknot tentdak heeft;

-- de dakhelling:
de dakhelling van de meeste panden bedraagt tenminste 45°; een uitzondering hierop vormt de woning op de hoek van de Dorpsstraat en de Brantgumerweg, waarvan de dakhelling ± 35° is.

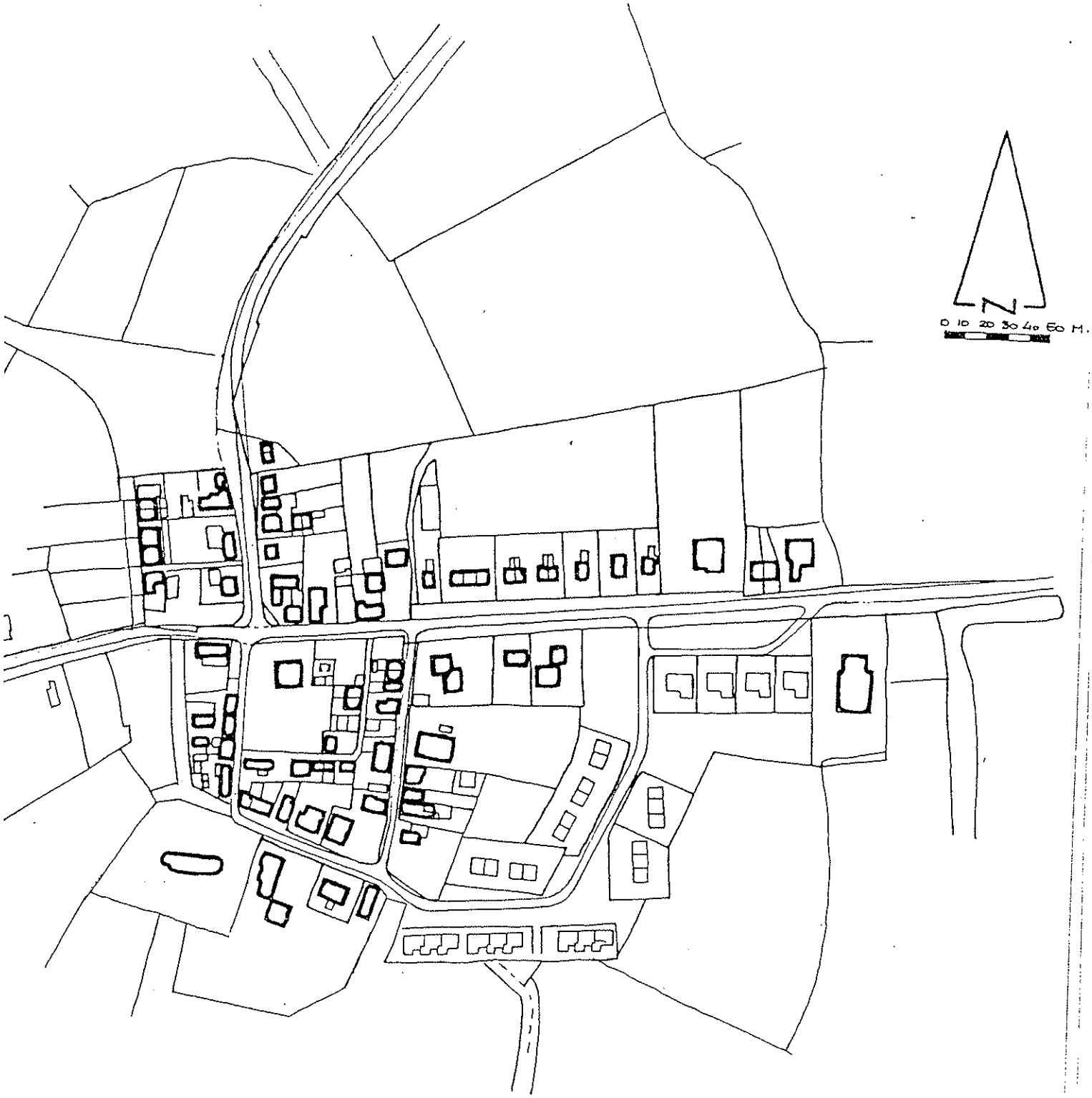

KORRELGROOTTES

Uit het bovenstaande blijkt wel dat de pastorie op zichzelf beoordeeld dient te worden.
Er kan gesteld worden dat men hier te maken heeft met een sterk beeldbepalend element in het dorp. Hetzelfde kan gezegd worden van de Nederlands Hervormde kerk.
Dit kan echter niet gezegd worden van de woning op de hoek van de Dorpsstraat en de Brantgumerweg, omdat deze woning geplaatst is in een straatwand die gekenmerkt wordt door kleinschalige bebouwing.

-- De noordelijke, westelijke en oostelijke toegangswegen tot de terp liggen al eeuwenlang op dezelfde plaats.
De Stationsstraat, de Brantgumerweg en de Dorpsstraat vervullen al eeuwenlang de functie van toegangs- en uitvalsweg. De wegen zijn in de loop van de tijd verhard.

Gelet op de hierboven opgesomde kenmerken van en verschillen met vroeger, mag de oude kern van Hantum in cultuurhistorisch, en visueel-ruimtelijk opzicht als waardevol worden bestempeld.

Wegens de afwijkingen en verstoringen op de detailpunten, zowel met betrekking tot de bebouwingsstructuur als ook met betrekking tot de hoofdvorm van de panden, moet worden vastgesteld dat daardoor aan het geheel afbreuk wordt gedaan.
Vaak is het immers zo dat juist de detailpunten de doorslag geven bij het al of niet positief uitvallen van een waardering van het geheel.

De uitbreiding die na de eeuwwisseling langs de Stationsstraat tot stand kwam, is - hoewel ze wat de hoofdvorm en individualiteit van de panden betreft goed aansluit bij de oude dorpsbebouwing - veel minder waardevol, door het aanhouden van grotere rooilijnafstanden en door een afwijkende dichtheid en een daarmee samenhangende andere gevelbelijning.

Ook de recente nieuwbouw heeft geen bijzondere kwaliteiten.
De nieuwbouw wijkt op vrijwel geen enkel punt af van nieuwbouw in andere dorpen, wat een gevolg is van de op alle terreinen optredende schaalvergroting. Een duidelijke harmonie met de oude kern ontbreekt.
Door structurele ingrepen, zoals de bebouwing aan de Stationsstraat en de nieuwe uitbreiding, is met name aan de oost- en zuidoostzijde het gezicht op de oude kern van Hantum verstoord.
Aan de overige zijden daarentegen zijn niet of nauwelijks elementen aanwezig die het oude Hantum aan het gezicht onttrekken. Daar is de visuele relatie tussen het omringende landschap en de oude kern nog bewaard.

Langs de Stationsstraat, aan de rand van het dorp in zijn tegenwoordige omvang, liggen nog enkele bebouwingselementen (twee boerderijen) uit de tijd dat het dorp veel kleiner was en deze elementen nog min of meer verspreid in het landschap lagen. Deze elementen moeten door hun bouwvorm en relatie tot het omringende landschap als waardevol aangemerkt worden.

1.2.2. Bouwtechnisch

In de oude kern van Hantum is de kwaliteit van het grootste deel der panden matig. Het aantal slechte panden in dit dorpsgedeelte is in evenwicht met het aantal goede.
De kwaliteit van de nieuwere dorpsdelen, dus de Stationsstraat en de bebouwing aan de Heereweg is, behoudens een enkele uitzondering, goed (kaart 3).

Hoofdstuk 2
Conclusies

Uit het voorafgaande blijkt dat zowel aan de ruimtelijke als aan de functionele ontwikkeling van Hantum negatieve en positieve kanten zitten.
Voordat de wenselijkheden voor de toekomst aangegeven worden, zullen deze positieve en negatieve kanten aan de ontwikkeling van Hantum nog eens op een rijtje worden gezet.

2. 1. Ruimtelijk

De oude kern van Hantum is nog een gaaf overblijfsel van het terpgebied van weleer, enkele uitzonderingen daargelaten.
Vele van de kenmerken van een terpdorp zijn nog herkenbaar in Hantum, zoals de bebouwingsstructuur, het stratenpatroon, de hoofdvorm van de panden en de ligging van de toegangswegen.

In de uitbreidingen van Hantum zijn de tijdsinvloeden duidelijk zichtbaar. De oudste uitbreiding sluit wat beter aan bij de oude kern dan de nieuwste; toch is de relatie met de oude kern niet harmonieus te noemen.

Ten gevolge van uitbreidingen die in de loop van deze eeuw hebben plaatsgehad, is de relatie tussen de oude kern en het omringende landschap aan de oost- en zuidoostzijde verbroken.

Binnen de uitbreiding vindt men enkele oudere bouwwerken die door de toegepaste maatvoering en bouwvorm, alsmede door hun relatie met het omringende landschap van bijzondere waarde zijn.

In de oude kern van Hantum vindt men vele panden waarvan de bouwtechnische kwaliteit matig tot slecht is.
De bewoonbaarheid van dit dorpsdeel dreigt hierdoor aangetast te worden.

2.2. Functioneel:

De bevolking van Hantum is de afgelopen 25 jaar slechts weinig in omvang toegenomen. Ondanks deze geringe groei steekt de bevolkingsontwikkeling nog gunstig af bij die van de gemeente. Dit is waarschijnlijk een gevolg geweest van de trek van de mensen uit het buitengebied naar de kernen.

Ook in de ontwikkeling van het woningbestand (het verschil tussen nieuwbouw en afbraak) in Hantum is een licht stijgende lijn waarneembaar.
Dat deze lijn niet parallel loopt aan die van de bevolkingsgroei komt onder andere door de vermindering van de woningbezetting. Verwacht mag worden dat het huidige cijfer (2,5) niet verder terug zal lopen.

Hantum telt relatief gezien een groot aantal bedrijven en winkeltjes. Gevreesd moet worden dat het draagvlak van dit voorzieningenpakket onvoldoende is, zodat bij een doorgaande schaalvergroting rekening gehouden moet worden met een verdere teruggang.

Voor de agrarische bedrijven, waarvan er in het telgebied van Hantum 14 voorkomen, zijn ten gevolge van de ruilverkaveling veranderingen op komst. De invloed hiervan op het dorp is op dit moment nog moeilijk aan te geven.

Hantum heeft een bloeiende korfbalvereniging, die, omdat er nog geen sportaccommodatie in het dorp is, aangewezen is op noodoplossingen. Het sportterrein is in aanleg.

Beschrijving ruimtelijke typering Holwerd

HOLWERD-KERN
(BESCHERMD DORPSGEZICHT)

HOOFDSTUK 3: RUIMTELIJKE ANALYSE

1. De ruimtelijke ontwikkeling van Holwerd (zie kaart 6)

Holwerd is van oorsprong een terpdorp.
De kerk met het kerkhof lag op een aparte terp even ten noorden van het dorp en was omgeven door een ringweggetje. De kerk is in de 11e eeuw gebouwd.
Omstreeks 1200 na Christus werd de dijkring om Friesland gesloten. De kerkterp kwam daarbij buitendijks te liggen. De dijken werden namelijk oostelijk en westelijk op de dorpsterp aangesloten.
Omdat ook de naar de kerk lopende weg laag lag, heeft men zeker tot 1580 - toen het buitendijks land werd ingepolderd - de kerk bij hoog water niet anders dan per boot kunnen bereiken.
In 1421 en 1515 werd Holwerd geheel door brand verwoest. Na de inpoldering van het buitendijkse "Nieuw-Dongeradeel" vond een uitbreiding plaats in de richting van de kerk.
Het terpdorp en de kerk zijn langzamerhand door bebouwing (Hegebuorren en Stjerkestrjitte) naar elkaar toegegroeid.
Hoe Holwerd er in de 17e eeuw uitzag, vertelt Schotanus, 1698: "een groot ende oud dorp met een groote binnenbuirt ende windmoolen". Met de "binnenbuirt" wordt waarschijnlijk het gebied rondom de Foarstrjitte bedoeld.
Tevens blijkt uit het kaartje dat in het verlengde van de huidige Foarstrjitte (de noordwestelijk lopende "Holwerder Fiskwei") ook reeds is gebouwd (rond de huidige Hegebuorren). Ook aan de andere kant van de toenmalige oude zeedijk (wat nu de Ljouwerterdyk is) zijn vrij snel na de inpoldering woningen gebouwd.

Uit het kadastrale minuutplan van 1836 blijkt, dat het dorp al voor het grootste deel het nu nog steeds bestaande, enigszins stedelijke, stratenpatroon had.
Uit deze kaart blijkt dat het dorp ook toen al tamelijk compact was. De bebouwingsdichtheid in de kom was toen vrij hoog, de achtererven uitgezonderd.
Vermeldenswaard zijn ook de drie dobben; deze "vijvers" stammen nog uit de tijd dat de terpen zijn gevormd en waren zoetwaterreservoirs.

De kadastrale kaart van 1886 laat zien dat de intensieve groepering van de bebouwing zich heeft voortgezet. De verdichting heeft vooral plaatsgevonden in het gebied van het Stjelpspaad, de Smidssteegh en de Moppenbuorren. Van deze bebouwing zijn inmiddels al weer grote delen afgebroken.
De verdichting van de achtererven was aan het eind van de vorige eeuw in volle gang.
Holwerd lag toen nog aan de Holwerdervaart. Deze vaart werd in de jaren dertig van deze eeuw gedempt.
Langs de zuidoostelijke ontsluiting (richting Dokkum) waren tussen de Bonga-State en het dorp, inmiddels een school, een kerk, verschillende herenhuizen en boerderijen gebouwd.

Ten oosten van de kern stond al enige bebouwing. Nabij een poel, die in de volksmond "de fontein" werd genoemd, werd in het begin van deze eeuw een rijtje arbeiderswoningen gebouwd.
Dit groepje woningen heet in de volksmond "Ieltsjebuorren" en die naam houdt verband met het feit dat "de fontein" de Holwerders heel wat palingen opleverde.
Na 1945 kwam een meer planmatige uitbreiding tot stand.
Aan de Beyertstrjitte, de Fonteinstrjitte en de Elbasterwei vonden woningbouw en de bouw van enkele voorzieningen plaats. De oude bebouwing nabij de Fonteinstrjitte werd zodoende in het dorp opgenomen.
In de jaren zestig werd de uitbreiding verder doorgezet in oostelijke richting.
Ook vond een planmatige uitleg plaats aan de zuidwestkant van het dorp (Brêgelân).

2. Recente ontwikkelingen in de kern

Zoals uit de functionele analyse al naar voren is gekomen, is de woningvoorraad van de kern in omvang kleiner geworden. Naast incidentele sanering en functieverandering heeft ook op grotere schaal kaalslag plaatsgevonden, met in slechts enkele gevallen herbouw. De open plekken die hierdoor zijn ontstaan en die de samenhang in de dorpsstructuur verstoord hebben, zijn weergegeven op kaart 7.

3. De cultuurhistorische kwaliteiten van het kerngebied

Ondanks de ingrepen en ontwikkelingen in de kern van Holwerd is de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis nog goed herkenbaar in de bebouwing en de open ruimten.
De Rijksdienst voor de Monumentzorg heeft in dit opzicht het volgende onderscheid gemaakt voor het kerngebied:

1. een gebied met een vanuit cultuurhistorisch oogpunt waardevolle structuur zoals die tot uitdrukking komt in de aanwezige sterke hoogteverschillen en het patroon van wegen, waterlopen en openbare ruimten, ondersteund door een bebouwing die nog de historische schaal heeft zonder overigens van veel monumentale waarde te zijn;
2. een gebied dat zich, naast bovengenoemde kenmerken, onderscheidt door een hoog aandeel monumenten en architectonisch en structureel waardevolle panden (zie kaart 8).

De waardering van deze gebieden was voor de Rijksdienst voor de Monumentenzorg aanleiding om Holwerd te plaatsen op de zogenoemde voorlopige lijst van te beschermen stads- en dorpsgezichten. De motivatie hiervoor is weergegeven in een notitie die in bijlage 1 is opgenomen. Blijkens deze notitie zou de bescherming voor Holwerd de volgende inhoud moeten hebben:

* een structurele bescherming voor het hele gebied door:
  -- het behoud van de hoogteverschillen, van het wegen- en padenpatroon (beloop, afmetingen, profielen, beplanting en materialen) en van de herkenbaarheid van overige karakteristieke ruimten, zoals het sportveldengebied bij de kerk;
  -- het behoud van de schaal van de bebouwing, dat wil zeggen de situering, de hoofdvorm en de voornaamste afmetingen (de globale hoogte, breedte en diepte) zonder specifieke eisen te stellen aan bijvoorbeeld de kapvorm of het geveltype.

* een individuele bescherming van het meest waardevolle deel van het gebied door het behoud van de bijzondere architectonische kenmerken, zoals kapvormen, nokrichtingen, gevelindelingen en materiaalgebruik.

Voor de effectuering van de bescherming ligt het initiatief bij het gemeentebestuur en dit heeft uiteindelijk zijn beslag gekregen in het onderhavige bestemmingsplan. De inschrijving in het register van beschermde stads- en dorpsgezichten zal hierop het vervolg zijn.

4. Ruimtelijke kenmerken

Ten behoeve van dit bestemmingsplan heeft, voortbouwend op de cultuurhistorische waardering, een nadere beschrijving van de ruimtelijke kenmerken van het plangebied plaatsgevonden. De cultuurhistorische waardering legt immers het accent op datgene wat het behouden waard is. Het bestemmingsplan heeft echter een ruimere strekking. Naast het bieden van bescherming zal het bestemmingsplan immers ook aan moeten geven binnen welk kader de verdere ontwikkeling van het kerngebied moet kunnen plaats vinden. Met name voor die gedeelten waar verbetering/veranderingen gewenst zijn, dient een bredere invalshoek dan uitsluitend de cultuurhistorische benadering gekozen te worden. Hiervoor vormt de beschrijving van de ruimtelijke kenmerken één van de bouwstenen. De ruimtelijke kenmerken van het kerngebied zijn weergegeven op kaart 9.

* het beschermde dorpsgezicht

Binnen het beschermde dorpsgezicht is door Monumentenzorg een tweedeling gemaakt op grond van het feit, dat de cultuurhistorische kwaliteit binnen dit dorpsgezicht niet overal even hoog is (zie paragraaf 3 en kaart 8).
Aan de hand van de ruimtelijke kenmerken kan echter een meer verfijnde indeling worden gemaakt van het deel dat buiten het meest waardevolle gebied ligt.
In het navolgende zullen de ruimtelijke kenmerken van alle gebiedsdelen binnen het beschermde dorpsgezicht beschreven worden.

-- het centrale gebiedsdeel

Het meest waardevolle deel van het beschermde dorpsgezicht wordt grofweg bepaald door de as Tsjerkestrjitte, Hegebuorren, Foarstrjitte/Waling Dykstratrjitte.
In ruimtelijk opzicht kenmerkt dit gebied zich door:
-- de eenvoudige en herkenbare ontsluiting;
-- de detaillering van de openbare ruimte door materiaalgebruik (klinkers), indeling en de aanwezigheid van hoge stoepen voor de panden (Hegebuorren);
-- de hoogteverschillen door de aanwezigheid van terpen;
-- de gesloten bebouwingswanden gevormd door panden met een individueel karakter;
-- de inpassing van de individualiteit van de panden in een samenhangende structuur, die wordt bepaald door horizontale elementen (gootlijnen) en hellende dakvlakken aan de straatzijde (Hegebuorren);
aan de Foarstrjitte benadrukken deze elementen het hoogteverschil in het gebied;
-- de verticale geleding van de gevelopeningen (ramen en deuren);
-- de variatie in schaal en de breedte van de panden, waarbij de ondergrens op circa 5,50 meter ligt;
-- de aanwezigheid van karakteristieke panden die zich onderscheiden door een bijzondere individuele kwaliteit.

Tegen de achtergrond van deze waardevolle kenmerken kunnen de tekorten aangegeven worden. Wat de openbare ruimte betreft is op enkele plaatsen sprake van een onvoldoende detaillering door het ontbreken van een duidelijke indeling van het profiel (met name de Stjerkestrjitte) en toepassing van afwijkende materialen (betontegels en -klinkers).
De Tsjerkestrjitte mist een duidelijke visuele beëindiging in de vorm van bebouwing.
De gesloten bebouwingswanden zijn op enkele plaatsen onderbroken. Enkele panden voegen zich niet naar de structuurkenmerken van de overige bebouwing door het ontbreken van een hellend dakvlak in een voorgevel en/of door een afwijkende goothoogte.

-- It Keechje/Ljouwerterdyk, noordoostzone, Gama en omgeving

Grenzend aan het meest waardevolle gebied bevinden zich binnen het beschermde dorpsgezicht gebiedjes die eveneens een oorspronkelijk karakter hebben. Deze gebiedjes maken echter deel uit van een latere ontwikkelingsfase. Het gaat in deze gebieden niet zozeer om de kwaliteit van individuele elementen, maar vooral om de structuur ervan.
Deze wordt bepaald door:

-- een fijnmazig ontsluitingspatroon, bestaande uit weggetjes, steegjes en paden, waardoor er sprake is van een hoge doordringbaarheid;
-- een compacte bebouwingsstructuur, in veel gevallen rond open binnenterreintjes met gesloten hoeken;
-- kleinschalige bebouwing bestaande uit panden met één bouwlaag en kap;
-- de individualiteit van de panden, die voornamelijk tot uitdrukking komt in verschillen in goothoogte en nokrichting.

Binnen deze gebiedjes doen zich plaatselijk verstoringen voor door afwijkingen van de schaal van de bebouwing en door kaalslag (De Terp) en dreigend verval. Bij de aanpak van deze verstoringen zullen de hiervoor beschreven kenmerken als richtsnorm dienen.

-- Stasjonswei, Ljouwerterdyk, Fiskwei

De Stasjonswei met zijn bebouwing onderscheidt zich van de hiervoor beschreven gebiedjes.
Het bebouwingspatroon langs deze weg kenmerkt zich door een relatief open karakter. De bebouwing bestaat uit elementen die sterk variëren in schaal en karakter, wegens de (voormalige) functie die ze vervullen (vervuld hebben).
Hieronder bevindt zich een groot aantal karakteristieke panden die door schaal en architectuur bijzondere kwaliteiten bezitten.

Ook het gebied aan de zuidkant van de Ljouwerterdyk heeft een dergelijk karakter. Het gaat hierbij om een aantal bedrijven die zijn ondergebracht in voormalige boerderijen.
Door deze bedrijfsfunctie is de bebouwing aangevuld met nieuwere bedrijfsgebouwen.
De schaal van de bebouwing is dan ook groter dan die van de aangrenzende gebieden.

Bedrijfsvestiging in voormalige boerderijen heeft zich ook voorgedaan aan de Fiskwei. Het bebouwingspatroon is hier echter compacter.

-- open gebiedsdeel

De noordwestzone en het gebied ten noorden van de kerkterp kenmerken zich door openheid met incidentele bebouwing. De noordwestzone verricht verschillende functies, waarbij het accent op de recreatie ligt (sportvelden, camping).
In beperkte mate worden de gronden ook agrarisch gebruikt.

HWD_KERN

0 25 50 75 100m

WAARDERING T.B.V. BESCHERMD DORPSGEZICHT

BESCHERMD DORPSGEZICHT

ZEER WAARDEVOL DORPSGEBIED

VERSTERKT STRUCTUREEL EN ARCHITECTONISCH BEPALEND

STRUCTUREEL EN ARCHITECTONISCH BEPALEND

STRUCTUREEL BEPALEND

MONUMENT

BRON: RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG EN GEMEENTE

KAART 8

Beschrijving ruimtelijke typering Lioessens

bestemmingsplan
kern LIEESSENS LI10

1 HET DORP LIOESSENS

1.1. ligging en voorkomen

Lioessens is deels een terpdorp, ontstaan op de kwelderrug, die liep van Ezumazijl over Anjum, via Lioessens, Morra naar Metslawier.

De oude kwelderwallen en oude zeeboezems in Groningen en Friesland

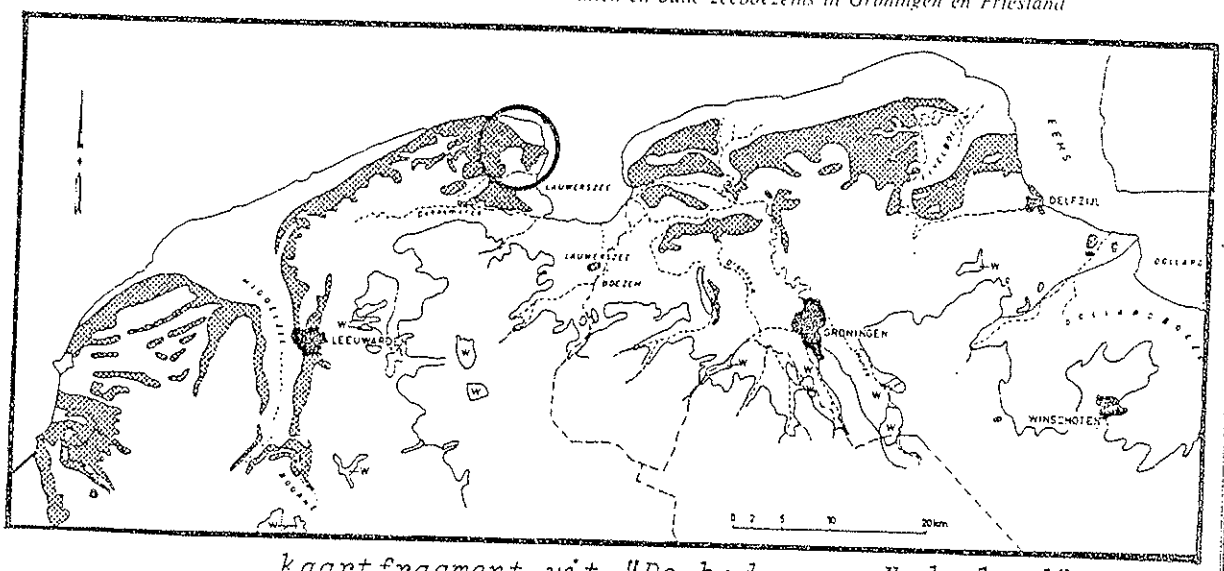

kaartfragment uit "De bodem van Nederland", Stichting voor bodemkartering, Wageningen 1965

De terpen zijn plaatselijke verhogingen van in aanleg hoger gelegen kwelderwallen of wadzandwallen. Deze kwelderwallen hebben de aanleg van verhoogde woonplaatsen mogelijk gemaakt.
De vroegste bewoning van terpen dateert uit de jaren van het begin van onze jaartelling.
De oude kweldergronden (het oude landschap) zijn bij Lioessens noordelijk en westelijk van het dorp gelegen.
De lager gelegen gronden (de Kolken), de meer kleiige gronden (ontstaan in brakke getijdenafzettingen) liggen zuidoostelijk van Lioessens.
De bedijkingen in de 11e eeuw hebben een vergroting van de bruikbaarheid van agrarische gronden tot gevolg gehad.
Lioessens had een goed bruikbare verbinding over water via de Dijkstervaart naar Morra.

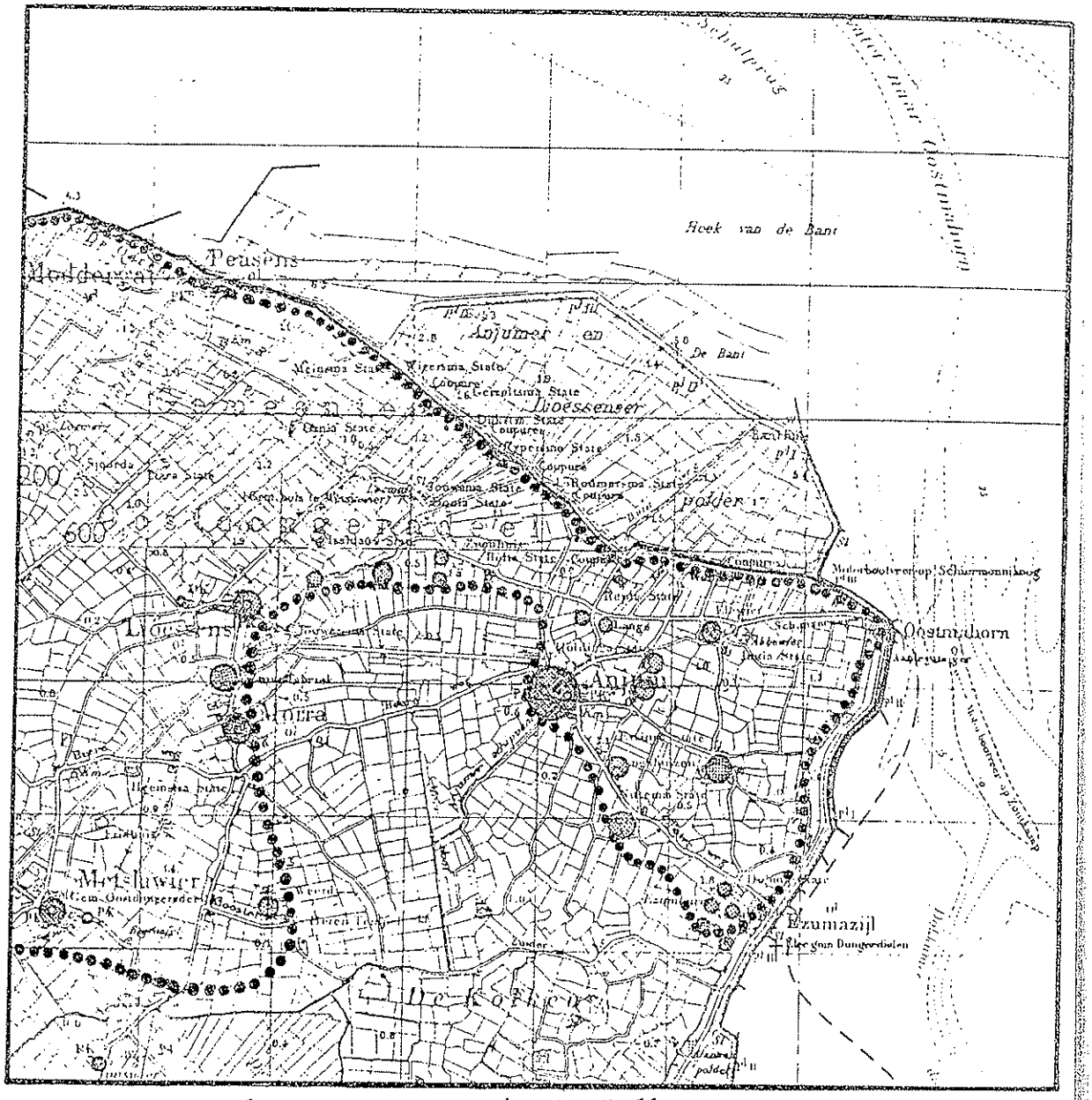

kaartfragment uit H. Halbertsma,
Terpen tussen Vlie en Eems, J.B. Wolters, Groningen

De bebouwing van Lioessens heeft zich voornamelijk ontwikkeld langs de hoofdverbinding (Oosternijkerk - Anjum) door het dorp, in westelijke richting vanaf de terp.
Aan deze vorm van lintbebouwing heeft men zeer lang vastgehouden.
Nadien of tegelijkertijd heeft men ook de mogelijkheid aangegrepen op de achtererven van de bebouwing aan de zuidzijde van de Doarpstrjitte te bouwen, grenzend aan het open landschap.

Deze langgerekte tweezijdige bebouwing zuidelijk van de Doarpstrjitte is een kenmerk van Lioessens dat herkend en versterkt kan worden, wanneer de behoefte aan nieuwbouw verdere uitbreiding noodzakelijk maakt.
Lioessens telt momenteel ongeveer 450 inwoners.
Ook nu nog wordt het dorp gekenmerkt door een agrarische struktuur ondanks het feit dat in de loop der tijd veel agrarische bedrijven in het dorp, en in de direkte omgeving, aan hun feitelijke funktie zijn onttrokken.
De belangrijkste bedrijfssluiting vond plaats in 1973, toen de zuivelfabriek tussen Morra en Lioessens werd ontmanteld en opgeheven.
De ligging temidden van het wijde friese land is sfeerbepalend; de nabijheid van het Lauwersmeergebied heeft geen waarneembare invloed.
De betrekkelijk geringe afstand tot Dokkum (4 km) het belangrijkste werkgelegenheidscentrum van noordoost Friesland heeft nauwelijks meer betekenis dan een prettige omstandigheid.

1.2. werkgelegenheid

Zoals overal zijn er ook in Lioessens een aantal personen werkzaam in de sektoren onderwijs, geestelijke zorg en dergelijke. De plaatselijke werkgelegenheid wordt echter in belangrijke mate bepaald door de agrarische sektor, de daarop afgestemde dienstverlening en de ervan afgeleide transportbehoefte en handel.
Door de sluiting van de eerdergenoemde zuivelfabriek in 1973 gingen er arbeidsplaatsen verloren, die tot dan toe min of meer als vanzelfsprekend deel uitmaakten van het werkgelegenheidspatroon. Enkele mensen hebben hun baan behouden door uit Lioessens of Morra mee naar Dokkum te verhuizen. Het werkgelegenheidsperspektief is door de ontwikkeling en uitbouw van de aardappelhandel ter plaatse sedertdien weer wat gunstiger geworden. In het noordfriese gebied als geheel is het vooruitzicht echter momenteel niet gunstig. De ontwikkeling ter plaatse is van incidentele aard, maar daarom zeker niet minder belangrijk.

1.3. voorzieningen

De aanwezige voorzieningen zijn zoals die in een agrarisch georiënteerd dorp van deze omvang kunnen worden verwacht. Voor dagelijkse behoefte en veelvuldig benodigde artikelen kan men aankopen

Beschrijving ruimtelijke typering Metslawier

GEMEENTE OOSTDONGERADEEL

bestemmingsplan kern METSLAWIER

37|60|30
15|32|78

2.3. ruimtelijke struktuur en woonklimaat

Over de ontstaansgeschiedenis van Metslawier is weinig bekend. De naam Metslawier (Mitzlawiere= middelste wier) is voor het eerst - voor zover is na te gaan - opgetekend in 1417.
De naam "middelste wier" heeft waarschijnlijk te maken met de ligging: tussen Jouswier en Niawier.
Tot de 18e eeuw behoorde Metslawier tot de kleinste kernen van Oostdongeradeel.
De centrale ligging is naar alle waarschijnlijkheid een zeer belangrijke faktor geweest.
De plaats heeft van oudsher gelegen op het knooppunt van twee wegen. In de eerste plaats was dit de weg Dokkum-Anjum, ten tweede de weg Engwierum, Ee, Nijkerk.
Hoewel deze wegen een totaal ander karakter hebben gekregen en de kruising van de wegen verlegd is naar de buitenkant van de dorpskern, mag worden aangenomen, dat deze ligging van wezenlijke invloed is,en zal zijn, op de verdere ontwikkeling van Metslawier.

De ontwikkeling tot op heden heeft de oorspronkelijke struktuur onverlet gelaten.
De uitbouw buiten de ring Master fan Loanstrjitte-Balthasar Bekkerstrjitte, heeft in eerste instantie langs de doorgaande wegen plaats gevonden.
De verdere uitbouw is pas deze eeuw tot stand gekomen. Logischerwijs is bij deze uitbouw gezocht naar aansluiting op de voor Metslawier struktuurbepalende elementen.
Dit waren de "osse weg" rondom de terp (Master fan Loanstrjitte), it Skipfeartsein en de doorgaande weg Roptawei-Balthasar Bekkerstrjitte.
Ingesloten tussen deze wegen vond de uitbreiding plaats. De meest recente uitbreiding in dit gedeelte is de woonbuurt: "de Pelfinne". De eerstkomende uitbreiding wordt gedacht tussen it Skipfeartsein en de Dorpsvaart. Na realisatie van dit gebied, zal de uitbreiding in het zuidwestelijk deel van Metslawier een afrondend karakter moeten krijgen, om geen verstoring van de dorpsstruktuur te riskeren.

Het woonklimaat in Metslawier heeft onder andere door een aktief beleid wat betreft de restauratie de laatste jaren aan aantrekkelijkheid gewonnen.
Met name de gerestaureerde woningen op de terp

(Fsjerkebuorren), de gerestaureerde pastorie (in gebruik als bureau gemeentewerken) en het gemeentehuis vormen als het ware het visitekaartje van Metslawier.

Ook het aktieve saneringsbeleid, waarvan de omvang in de tabel duidelijk naar voren kort, heeft een gunstige invloed gehad op het woonklimaat van het dorp.

Sinds enige jaren is het doorgaande verkeer uit de kom verdwenen. Als gevolg daarvan is de verkeerssituatie nu meer in overeenstemming met de karakteristiek en sfeer van het dorp.
Verder is er goed gebruik gemaakt van de gelegenheid om in aansluiting op de Skûle een wandelgelegenheid te maken, wat tot een bijzonder plezierige en kleinschalige wandelroute heeft geleid, die aansluit op de voetpaden langs de hoofdwegen. Ook op de terp zijn de wandelpaden openbaar gebied gebleven, terwijl bij de sportzaal eveneens weer een wandelroute de kortste verbinding vormt met het dorp.

Het in het bestemmingsplan voorkomende agrarische bedrijf (de buitengewoon fraaie boerderij "Reigershof" aan de Roptawei) is in de agrarische bestemming opgenomen en voorzien van een bebouwingsvlak.
Dit bebouwingsvlak is van zodanige omvang, dat voldoende mogelijkheid aanwezig blijft voor verdere uitbreiding en het doelmatig gebruik niet wordt geschaad.

In het kader van de ruilverkaveling "Oost- en Westdongeradeel" worden diverse kavels ingeplant. In de eerste plaats betreft dit de noordelijkste punten binnen het bestemmingsplan. Reeds in de Schotanus atlas (1718) werd noordelijk van de dorpsbebouwing bossages aangegeven. Dat deze in oorsprong waarschijnlijk op basis van funktionele motieven (bescherming tegen de zeewind) aangebrachte beplanting in ere hersteld wordt, dient met instemming te worden begroet.
De met bestemming "groenvoorzieningen" aangegeven spoorbaan wordt ten zuidwesten van de Stationswei op een tweetal plaatsen ingeplant. Hoewel deze spoorbaan op veel plaatsen in het landschap nog herkenbaar is, is door ruilverkaveling en wegenaanleg, de mogelijkheid om de spoorbaan te handhaven en in te richten als fiets- en/of wandelroute zeer problematisch geworden.
De nieuwbouw in het zuidwesten wordt afgeschermd

door een twintig meter brede groengordel. Deze groengordel zal in de toekomst als het ware een natuurlijke afsluiting vormen van de dorpsbebouwing.
De genoemde groengordel zal, volgens de huidige plannen, zuidelijk van het plangebied afbuigen in noordelijke richting en tot de kruising van beide doorgaande wegen ongeveer evenwijdig lopen met de provinciale weg Dokkum-Anjum.
De eksakte situering van deze gordel is nog niet bekend. Ook verdient het aanbeveling na te gaan of een volledige afsluiting van Metslawier in het zuidwesten wel gewenst is, of dat door plaatselijke onderbrekingen van de groengordel de ruimtelijke beleving van het dorp vanaf de weg Dokkum-Anjum mogelijkerwijs verrijkt kan worden. Omdat de groengordel langs de weg echter meer bedoeld is als landschappelijke inpassing van de nieuwe weg en deze weg te zijner tijd opgenomen zal worden in het integrale bestemmingsplan buitengebied, is de groengordel buiten het bestemmingsplan voor de kern Metslawier gehouden.

Op diverse kaarten en in een aantal geschriften wordt de aandacht gevestigd op de aanwezigheid van fraaie states of stinsen.
Buiten het plangebied, ongeveer op de plaats waar nu het kweekbedrijf Ropta ligt heeft vroeger de Ropta-state gelegen. In het komgebied, op de terp, heeft vroeger de "Wibalda-stins" gestaan en aan de Master fan Loanstrjitte, waar ook nu nog een boerderij staat, stond vroeger de "Oldhuistra-stins".
Binnen het plangebied, ter plaatse waar zuidoostelijk van it Skipfeartsein nieuwbouw geprojekteerd is, stond vroeger de state Jaersma.
Oostelijk van het sportterrein vinden we tenslotte nog de landschappelijke kenmerken van het voormalige state-terrein "Bosman".
Hoewel de weg Ee-Holwerd een tip van dit state-terrein afgesneden heeft, is dit gebied zowel kadastraal als topografisch nog duidelijk begrensd. Binnen het bestemmingsplan is dan ook getracht dit gebied uiterlijk te handhaven.
De sloten, die het terrein omgeven zijn opgenomen in de bestemming "water", terwijl het terrein zelf de bestemming "agrarisch gebied" heeft gekregen. Bebouwing op dit terrein is niet toegestaan.

Aan de Roptawei, ter hoogte van het sportveld staat een lagere school uit het begin van deze eeuw. Daar deze school niet meer aan de huidige eisen voldoet, zijn plannen gemaakt voor de bouw van een nieuwe lagere school. Deze school zal op het achterterrein van de huidige school verrijzen.
Bij het ontwerp is rekening gehouden met de uitbreiding van de lagere school met een kompleks voor kleuteronderwijs, opdat het nieuwe scholenkompleks in de toekomst zal kunnen voldoen aan de eisen die gesteld worden aan het basisonderwijs.
De onderwijzerswoning is opgenomen in de normale woonbestemming. Een bestemming in de zin van "dienstwoning" wordt momenteel, vooral bij onderwijsvoorzieningen, als een verouderd begrip aangemerkt.
Naast de "onderwijzerswoning", aan de dorpskant, staat nu nog een boerderij met voorhuis.
Deze boerderij wordt gerestaureerd en omgebouwd tot woonhuis.
De verbouwing is van dien aard, dat besloten is dit pand op te nemen in het te beschermen dorpsgebied van Metslawier.

In mei 1972 is de landbouwschool in Metslawier (aan de Stationswei) opgeheven. Dit betekende een groot verlies voor het voorzieningenniveau in Metslawier. Het valt dan ook te begrijpen dat men zeer ingenomen was dat (via samenwerking met vijf buurgemeenten) het gebouwenkompleks een nieuwe funktie kon krijgen als "agrarisch en administratief centrum". Overeenkomstig deze nieuwe funktie is dit gebouwenkompleks bestemd als "kantoor- en praktijkruimte", waarbij de mogelijkheid voor een uitbreiding in de toekomst open is gelaten.

De dorpskern wordt aan de westzijde begrensd door de voormalige spoorlijn. Aan de noordzijde van de Stationswei, enige tientallen meters van de weg af gelegen, staat nog het oude Stationsgebouw. Dit gebouw funktioneert als opslagruimte voor het materiaal van het waterschap. Hoewel dit gebouw momenteel weinig funktioneel en wezensvreemd in het landschap staat, is het gehandhaafd en wel in de eerste plaats omdat het een zekere symboolwaarde vertegenwoordigt.
Aan de zuidzijde van de Stationswei, langs de Skûlestrjitte zijn een zestal schakelbungalows gebouwd. Hier is nog bouwmogelijkheid voor twee van dergelijke woningen. Aan de achterzijde wordt deze bebouwingsstrook binnenkort afgeschermd door een bossingel, die aangeplant zal worden in het kader van de ruilverkaveling.

Het meest dominerende gebouw in Metslawier is het bejaardenkompleks "de Skûle". De meest recente uitbreiding is in 1976 gereed gekomen. Deze uitbreiding heeft het onder andere mogelijk gemaakt, dat het Bumahûs in Anjum als bejaardentehuis kon worden opgeheven. Het hoofdgebouw biedt nu plaats aan cirka 80 bejaarden. Nog eens een dertigtal bejaarden zijn gehuisvest in de bij "de Skûle" behorende woningen.
Daar dit kompleks van niet geringe omvang is, en het naast de bijna geheel gerestaureerde dorpskom, het karakter van de plaats Metslawier bepaalt, is het gebied en de hierop voorkomende gebouwen nogal stringent geregeld. Bij deze regeling is ervan uitgegaan, dat in de nabije toekomst het bejaardenkompleks geen noemenswaardige uitbreiding zal ondergaan.

Naast de geplande uitbreiding in het zuidwesten van Metslawier aan it Skipfeartsein en in het verlengde van de Pelfinne, zijn er in de kern Metslawier vier verspreid liggende terreintjes waar woningbouw mogelijk is.
Het bouwterrein aan de Skûlestrjitte is reeds gememoreerd. Aan de Roptawei ligt een in orde van grootte vergelijkbaar terrein. Ook hier kan nog een dubbele woning gerealiseerd worden.
Verder is er op de hoek Julianastrjitte-Master fan Loanstrjitte na afbraak van enkele oude woningen, een bouwterrein vrij gekomen. Voor de bouw van een rijtje van vier woningen ter plaatse, is door G.S. reeds een verklaring van geen bezwaar afgegeven.
Tenslotte is er, buiten dit plangebied gelegen, op de terp door sanering een gebied vrij gekomen, dat geschikt is voor de bouw van 6 tot 9 woningen Tussen het terrein waar de woningen gerealiseerd zullen worden en de Tsjerkebuorren is plaats ingeruimd voor een manegeveldje.

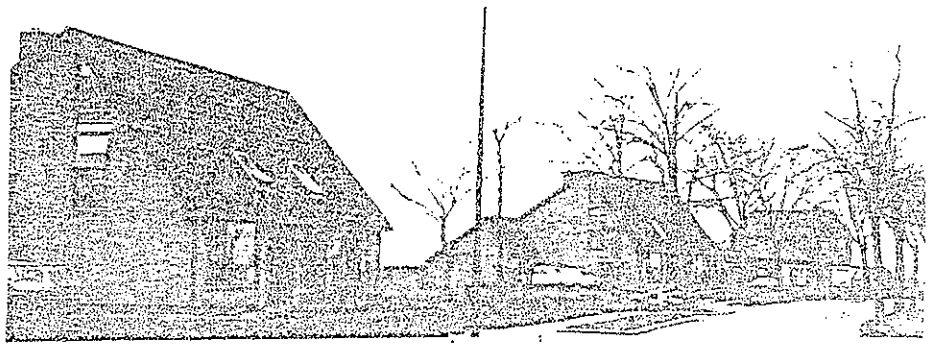

In het voorgaande zijn de belangrijkste aspekten, handelend over de "bestaande omgeving" aan de orde gekomen. In de volgende paragraaf zal nader worden ingegaan op de uitbreiding van Metslawier.

Gemeente
1028
47

GEMEENTE OOSTDONGERADEEL

bestemmingsplan METSLAWIER KOM

ME20

2. historische analyse

Metslawier is een terpdorp, gelegen op een kwelderrug van sterk zandige klei, welke van Leeuwarden over Stiens, Feerwerd, Holwerd en Nes naar Oostmahorn loopt en ter hoogte van Metslawier een sterke verdikking naar het zuiden heeft.
De radiale struktuur van het centrale gedeelte van het dorp, waar ook het hoogste punt ligt, doet vermoeden, dat de terp al voor de romeinse tijd onstaan zou zijn; in de verkaveling van het gebied eromheen is een dergelijke radiale struktuur echter niet te herkennen, zodat wellicht toch een jongere ontstaansdatum verondersteld moet worden.
De herkomst van de naam Metslawier is niet zeker. Wier komt van wierde of terp, voor Metsla of Mitzla is als verklaring wel "middelste" gegeven.
Het dorp ligt op de weg van Dokkum naar Anjum, daar waar de weg naar Ee afslaat. De terp ligt direkt ten westen van deze weg en wordt ook aan de andere kant door een soort ringweg omsloten.
Waarschijnlijk zal er net als bijvoorbeeld in Een en Anjum al in de 12e of 13e eeuw een kerk gestaan hebben op het hoogste punt van de terp. Hiervan is echter niets bekend. Het huidige kerkgebouw werd in 1777 ingewijd; in de vloer zijn enkele 15e eeuwse grafzerken bewaard gebleven.
In de middeleeuwen was Metslawier gemengd in de onderlinge twisten van de edelen uit de streek en in de strijd tegen de heerschappij van de Saksen. Karel V werd tenslotte als heer erkend, waarna het gebied een betrekkelijke rust genoot.
Naast boerderijen kende Metslawier een aantal states en een stins. De Roptastins lag ten noorden van Metslawier op de weg naar Anjum. De heren van Ropta hadden grote invloed in Metslawier, vooral nadat omstreeks 1525 Worp van Ropta vanwege de roomse keizerlijke Majesteit grietman over Dongeradeel was geworden. Dit betrof waarschijnlijk Dongeradeel ten oosten van de Paesens.
Ten oosten van de kerk lag een state, bekend als Uniastate of State van Wibalda, omringd met een gracht en via een stenen poort tegenover het huidige Skipfaertsein toegankelijk.
Aan het Skipfaertsein lag nog een state, die ook wel Wibalda genoemd werd. Tenslotte lag ten oosten van de Singel nog een groot omgracht terrein, wat mogelijk eveneens de stee van een belangrijke heer geweest kan zijn.

Via de Dorpsvaart of Langesloot was Metslawier met de Zuider Ee verbonden en daardoor met Dokkum en de Lauwerszee. De vaart begon bij het Skipfaertsein, waar vanouds een weg naar het westen liep.
In 1570 werd Metslawier door de Allerheiligenvloed geheel overstroomd: het water stond 1 voet hoog in de kerk, dat wil zeggen ongeveer 4 meter boven normaal peil! In de grietenij verdronken ongeveer 1800 mensen. Een gedenksteen in de oostgevel van de kerk herinnert nog aan deze ramp.
In 1580 werd de reformatie in Friesland officieel opgelegd. De ijver voor het nieuwe geloof was in deze streek echter niet groot en 1582 werd aan de volmachten van Metslawier, Anjum, Morra, Lioessens, Niawier en Aalsum bevel gegeven voor gemeenschappelijke rekening een predikant te beroepen.
In de pastorie van Metslawier werd in 1633 Balthasar Bekker geboren, die later als predikant o.a. in Amsterdam stond. Hij werd vooral bekend door zijn boek "Betooverde Waerelt" uit 1691-1693, waarin hij zich richtte tegen bijgeloof en hekserij, het bestaan van tovenarij ontkende en eraan twijfelde of mensen door demonen of de duivel bezeten konden zijn. Om zijn ketterse gedrag werd hem in 1692 het ambt ontzegd. Hij kwam toen terug naar Friesland waar hij in hoog aanzien stond. Naar hem is de Balthasar Bekkerstrjitte genoemd.
In ieder geval vanaf 1829 was de herberg met het grietenijhuis gekombineerd; wellicht was dit voordien ook al zo, maar het kan ook zijn dat de grietman in zijn eigen state de zaken regelde. In het grietenijhuis werd ook recht gesproken. In 1876 werd een nieuw gemeentehuis gebouwd, ook gekombineerd met een herberg. Deze situatie duurde tot 1904; sindsdien is het gebouw alleen als gemeentehuis in gebruik. De twee deuren bleven echter bestaan tot de restauratie in 1972.

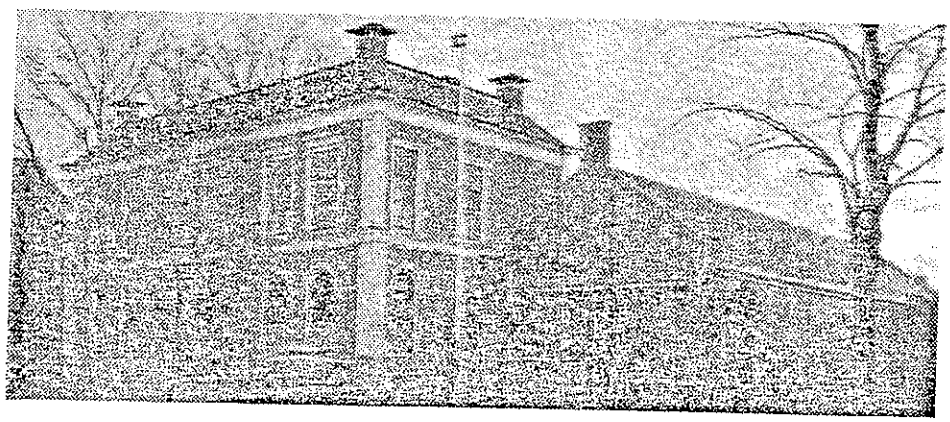

Uit een beschrijving van het dorp, die de onderwijzer in 1857 maakte, blijkt, dat er toen 11 boerderijen en 72 woonhuizen waren. Dit is al aanzienlijk meer dan op het kadastrale minuteplan van 1830 voorkomen. Vooral langs de Balthasar Bekkerstrjitte en de Master Fan Loanstrjitte zullen er woningen bijgekomen zijn. De onderwijzer noemt een getal van 534 inwoners, van wie "2 ververs, 2 timmerbazen, 1 smid, 4 kasteleins en 3 bakkers". Een van de kasteleins woonde wellicht in het huidige café Veldzicht, een boerderij waarvan het voorhuis rond 1900 is verbouwd. De naast de boerderij gelegen zg. doorrit, waar de paarden verwisseld konden worden, wijst erop, dat hier al lang een herberg was.

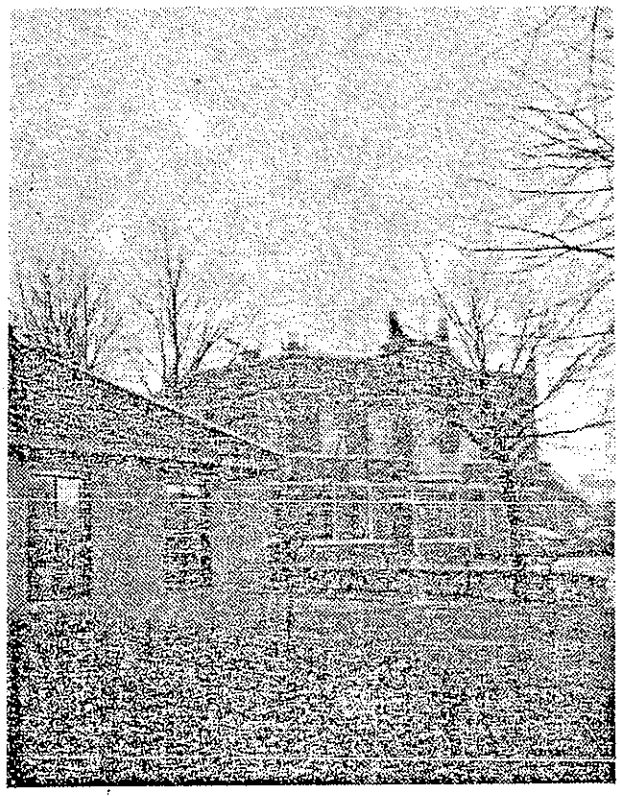

In 1857 was de hoofdweg van Dokkum naar Anjum verhard, waarschijnlijk als grindweg. De grindweg naar Niawier werd in 1876 aangelegd, en omstreeks die tijd zal ook de weg naar Ee wel verhard zijn.
Van Leeuwarden over Dokkum naar Metslawier, en later naar Anjum, heeft een spoorlijn gelopen. Deze was echter geen lang leven beschoren.
In 1922 werd een christelijke lagere school opgericht. Metslawier heeft ook een openbare lagere school, met een klein schooltje in Anjum de enige in de gemeente.

In 1968 werd een begin gemaakt met de restauratie van de oude kom. In het rehabilitatieplan werden 23 panden rond de N.H.-Kerk opgenomen. Ook de omgeving werd gerestaureerd: de straatjes werden opnieuw geplaveid met gele steentjes, de hekken en heggen vernieuwd en de lantaarns aangepast. Tevens werd besloten de bomen rond de kerk te kappen en door nieuwe te vervangen, daar zij door hun grote ouderdom en de daardoor veroorzaakte slechte staat bij storm gevaar konden opleveren. In verband met de inmiddels ontwikkelde technieken om bomen te restaureren is dit nog steeds niet gebeurd.

3. huidige beeld

In het dorp zijn verschillende gebieden te onderscheiden, welke duidelijk te maken hebben met de ontstaansgeschiedenis van het dorp. Het oudste gedeelte, het gebied rond de hervormde kerk - Tsjerkebuorren - heeft de oude vorm goed behouden: smalle straatjes met aan een of twee kanten bebouwing van een verdieping met kap evenwijdig aan de straat. Door de recente restauratie is zowel in de bebouwing als in de omgeving een gaaf beeld ontstaan. De bebouwing is zoveel mogelijk in oude staat hersteld, waarbij de zesruitsvensters en de goten op klossen weer een belangrijke rol spelen en het schilderwerk in oorspronkelijke kleuren is uitgevoerd. Alleen de schuurtjes tegenover het gebouw van de dienst gemeentewerken detoneren door de platte afdekking.

Aan de westkant van dit gebied is een groot stuk onbebouwd, ten noorden van het nieuwe postkantoor, dat gebouwd wordt op de plaats van een vroegere boerderij. Op dit terrein is ruimte voor twee nieuwe woningen.

De straatjes zijn grotendeels weer met gele steentjes bestraat, door heggen en hekken is het privégebied van het openbare gescheiden, de binnenterreinen zijn opgeschoond en deels als binnenplaats, deels als tuin ingericht en de plaatsing van oude lantarenpalen heeft de intimiteit van het gebied versterkt. Alleen aan de noordkant van het pleintje voor de kerk zou de afscheiding naar het erf van de aan de Balthasar Bekkerstrjitte gelegen woning verbeterd kunnen worden, bijvoorbeeld door de plaatsing van leilinden. De bomen rondom de kerk zijn zowel in het gebiedje zelf als daarbuiten van grote betekenis voor het karakter en voor de herkenbaarheid van het dorp.

De boerderijen die in vroeger tijden in belangrijke mate de karakteristiek van het dorp uitmaakten zijn voor een groot deel verdwenen.

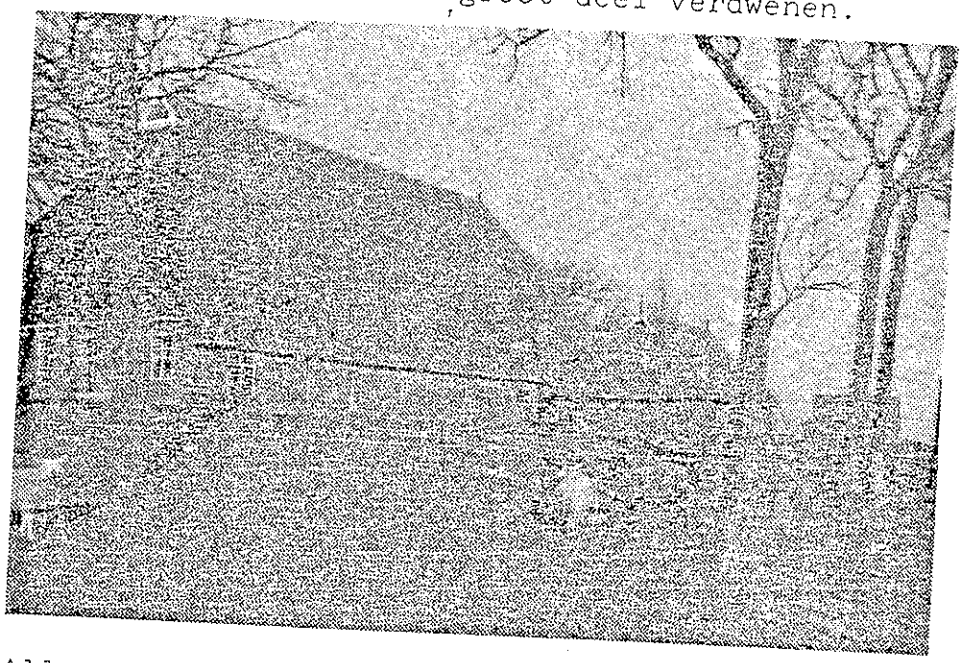

Alleen de boerderij aan de Balthasar Bekkerstrjitte heeft nog een agrarische funktie. Aan de oostkant van de Master Fan Loanstrjitte staat nog een groot boerderijgebouw, dat echter niet meer als bedrijf in gebruik is. De grote boerderijen nemen zowel door hun maat en karakter - woonhuis met erachter gelegen grote schuur - als door de open ruimte eromheen in het dorp een eigen plaats in. Dit geldt ook voor het huidige café Veldzicht, een oud boerderijgebouw waarvan het voorhuis tot café verbouwd is, maar hier is vooral de situering op het punt waar de Master Fan Loanstrjitte en de Balthasar Bekkerstrjitte de Roptawei ontmoeten, bepalend.

Daarnaast komen aan de Master Fan Loanstrjitte en het Skipfaertsein nog enkele kleinere boerderijen voor, die alle als woning gebruikt worden. In deze gevallen is vooral de vorm anders, maar overigens zijn ze min of meer in de straatwand opgenomen.

Zowel aan de noordkant van de Balthasar Bekkerstrjitte als langs de Master Fan Loanstrjitte en aan de westkant van het Skipfaertsein komt bebouwing voor van losse elementen, die samen een tamelijk gesloten straatwand vormen. Deze woonbebouwing, waartussen aan de Master Fan Loanstrjitte een schilder, een melkboer en een kruidenier gevestigd zijn, dateert grotendeels uit de 19e eeuw en heeft daarvan ook het karakter behouden. Ook deze bebouwing bestaat uit een verdieping met een kap, waarvan de vorm nogal verschillend is: zadeldak, schilddak, afgeplat schilddak.

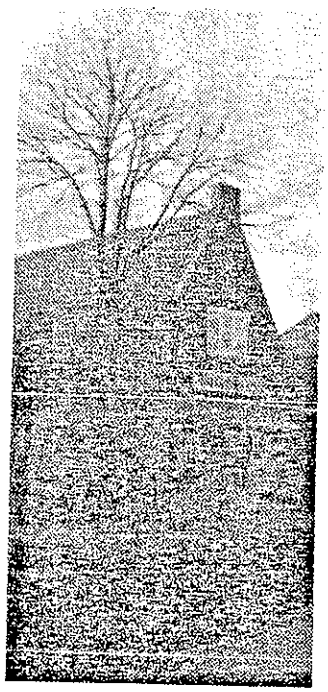

Wanneer de nokrichting loodrecht op de weg staat, is in de gevel veelal een kapverdieping zichtbaar; in de langskappen zijn vaak dakkapellen aangebracht.
Aan de westkant van het Skipfeartsein staan twee naoorlogse woningen, welke ten opzichte van de naastliggende bebouwing ver naar achteren geplaatst zijn. De straatwand, die door de overige bebouwing gevormd wordt, wordt hierdoor ernstig aangetast, al komt de teruggeschoven positie reeds voor op de historische minutekaart van 1830 (blz. 10). Qua afmetingen en gevelindeling hebben ze niets met de overige bebouwing te maken.

Aan de oostkant van het Skipfaertsein staat feitelijk geen bebouwing, zodat hier het open gebied direkt begint. De voormalige boerderij met schuur, die ongeveer 30 meter naar achteren ligt, doet daar geen afbreuk aan. Daarentegen vormt de schuur welke als autowerkplaats in gebruik is en behoort bij de woning op de hoek van het Skipfaertsein en de Master Fan Loanstrjitte wel degelijk een storend element. Ook de schuren aan de zuidoostkant van het dorp, die bij het loonbedrijf en het vervoersbedrijf horen, verstoren de relatie van het dorp met het buitengebied, die juist aan deze kant, waar het dorp ook geen verdere uitbreiding kan krijgen in verband met de provinciale weg van Dokkum naar Lauwersoog, zo sterk is. Wel is door de afbraak van enkele gebouwen het karakter van de bebouwing minder storend geworden. De voorgenomen nieuwbouw van een grote schuur voor de vrachtwagens zal het zicht naar buiten niet essentieel veranderen. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft met deze nieuwbouw in principe ingestemd.

Aan de noordkant van de Master Fan Loanstrjitte is recent een aantal nieuwe woningen gebouwd, ter vervanging van vroegere bebouwing. In de situering is getracht de straat te volgen, terwijl de woningen zelf hun karakter ontlenen aan de omgeving en daar dus geheel in passen. Achter de woningen wordt een parkeerterreintje aangelegd. Om het meest oostelijk gedeelte van de Tsjerkebuorren beter in de struktuur op te nemen en om het achtergebied van de nieuwe woningen meer beslotenheid te geven, zijn hier, aansluitend op de bestaande bebouwing, zowel aan de noord- als aan de zuidkant nieuwe bouwmogelijkheden gegeven.
Dit gebied, of althans het westelijk deel ervan, behoorde vroeger tot de Uniastate. Hiervan is alleen een deel van de gracht aan de west- en noordzijde bewaard gebleven. Het open gebleven gedeelte zal in de toekomst voor een manege gebruikt worden.

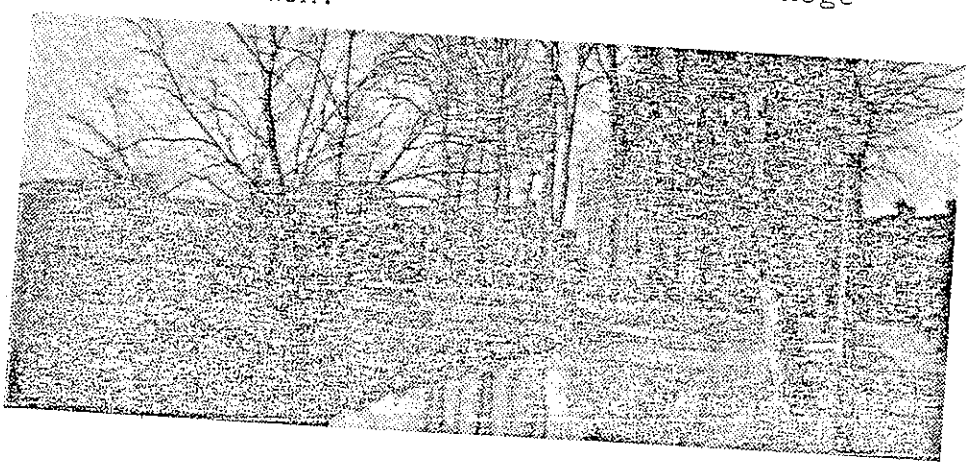

Ten noorden van het terrein van de voormalige Uniastate liggen het gemeentehuis, de brandweerkazerne en het gebouw van de dienst gemeentewerken. Vooral het gemeentehuis is een representatief gebouw, wat aan de achterkant door een aanbouw nogal ontsierd wordt.
De ver naar achteren gelegen plaatsing van de brandweerkazerne komt het fraaie beeld, dat hier bepaald wordt door water, groen en bomen, niet ten goede. Aan de voorkant wordt door de drie gebouwen gezamenlijk een driehoekige voorruimte gevormd, die zijn grootste breedte heeft voor het gemeentehuis (welke ruimte ook vroeger, gezien de caféfunktie, zeker nodig was) en die wordt afgesloten door de bomenrij op de erfscheiding van de ernaast gelegen boerderij.
Voor het gemeentehuis ligt een parkeerterreintje.

Tenslotte kunnen als bijzondere elementen genoemd worden de school, de dokterswoning: een groot pand in een ruime tuin, de notariswoning: eveneens een geheel vrijstaande villa, en de pas gerestaureerde woning met een grote aanbouw aan de westkant van de Roptawei.

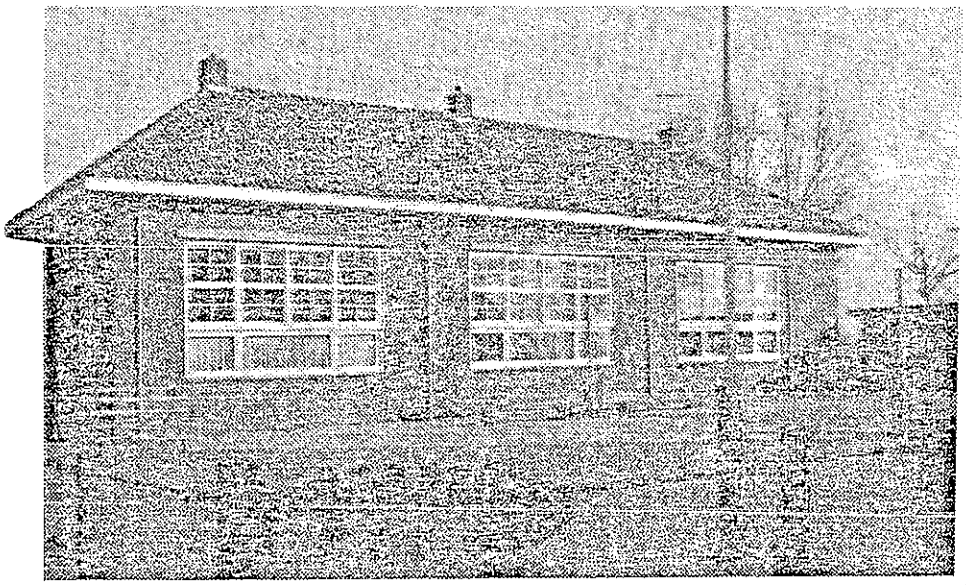

Doordat de bebouwing grotendeels vrijstaat en in het gehele plangebied diepe kavels voorkomen maakt het dorp een open en groene indruk.
De aanwezigheid van bomen versterkt deze indruk nog. Bomen komen voor langs de verschillende straten, rondom de kerk, op vele plaatsen op de erfafscheidingen en bij de grote vrijstaande panden op het erf. Op een aantal plaatsen bestaat echter de behoefte de aanwezige bomenrijen te verlengen of incidenteel bomen tbe te voegen, om de strukturele werking ervan te

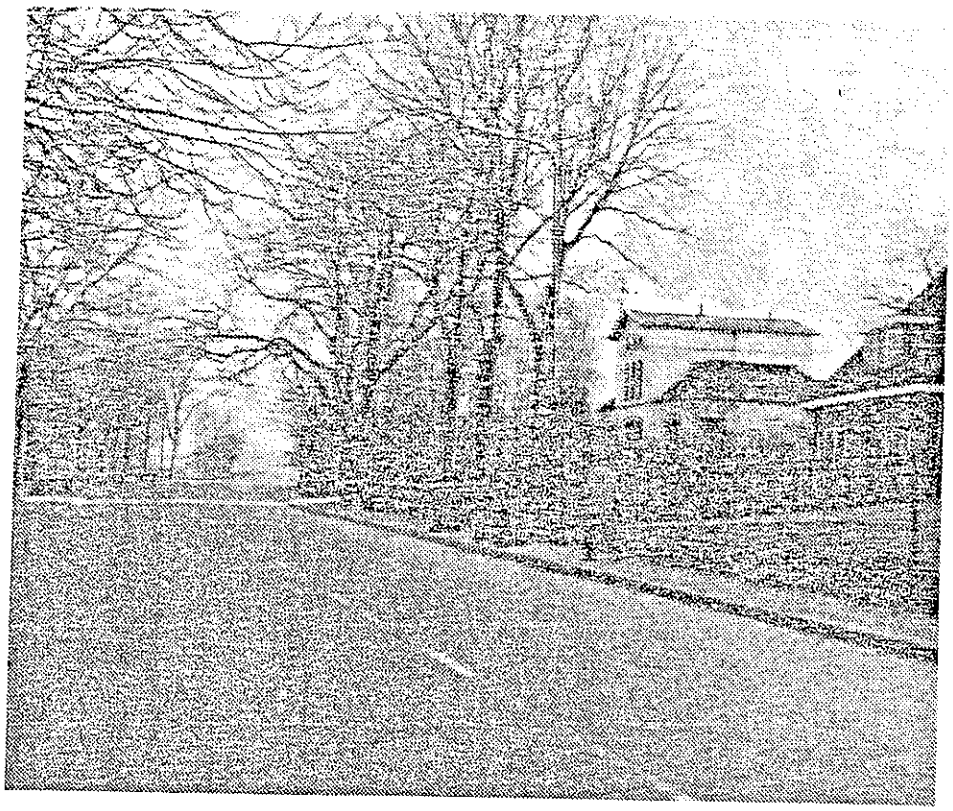

versterken. Dit is met name gewenst langs de Master Fan Loanstrjitte, het Skipfeartsein en het oostelijk deel van de Tsjerkebuorren. Bij de aanleg van de manege zal waarschijnlijk het lage grasland worden opgehoogd, waardoor de fraaie overgang van dit grasland over water naar de bebouwing van de Tsjerkebuorren zal verdwijnen. Het verdient dan aanbeveling langs de gracht bomen aan te brengen om op die manier toch verschil te maken tussen de twee kanten van het water.
Ook op het terrein van de school zouden enkele bomen geplaatst kunnen worden, die de richting naar het open gebied aangeven.
Langs de Balthasar Bekkerstrjitte is weinig behoefte aan nieuwe bomen. Op het terrein voor het gemeentehuis staan een paar grote bomen, op het schuine gedeelte voorbij de Singel staan leilinden, en in kontrast hiermee is de openheid naar de wat hoger gelegen woningen in de Tsjerkebuorren juist fraai. Alleen de moestuin aan de noordoostkant van café Veldzicht vraagt wel om boombeplanting, waarmee enerzijds de weg beter begeleid wordt en anderzijds de tuin meer tot privégebied gemaakt wordt.

4. karakter van het dorpsgezicht

Het karakter van het dorpsgezicht wordt bepaald door een drietal verschillende elementen:

de open gebieden
de wegen
de bebouwing

open gebieden

De kom van Metslawier vormt aan de oostkant de rand van de dorpsbebouwing; het agrarisch gebied levert daardoor een belangrijke bijdrage aan het uiterlijk van de kom. Tussen de bebouwing zijn er op diverse plaatsen belangrijke open gebieden. Deze zijn voor een deel bepaald door de wijze waarop het dorp is volgegroeid en waarbij grote erven open zijn gebleven, zoals het voormalige borgterrein, de boerderij-erven, de tuinen van de dokterswoning (hoek Master Fan Loanstrjitte-Bathasar Bekkerstrjitte) en de notariswoning (hoek Roptawei-Singel). Voor een deel heeft dit te maken met de wijze waarop het dorp later is uitgebreid, met name ten zuiden van de Master Fan Loanstrjitte.
Naast deze belangrijke groenelementen zijn er nog groene zônes, die te maken hebben met de situering van de bebouwing aan de straat; ook deze leveren, zij het op een ander niveau, een belangrijke bijdrage aan het karakter van het dorp.

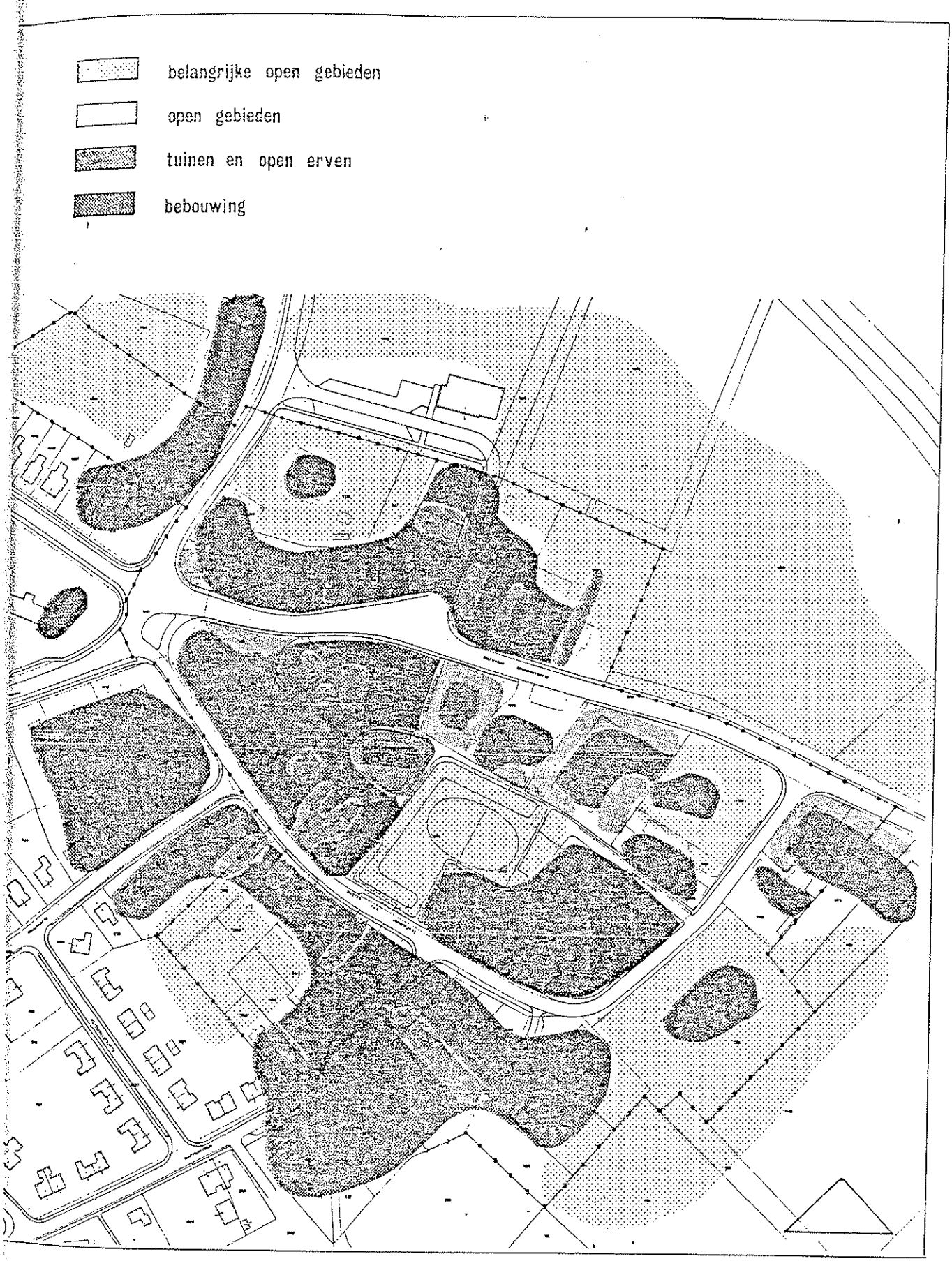

metslawier: open gebieden

Tenslotte zijn er groengebieden gevormd door tuinen en open erven binnen de bebouwing, die vanaf de straat zichtbaar zijn. Hierin nemen de bomen op de erfafscheidingen een bijzondere plaats in.

Deze drie soorten groenelementen maken gezamenlijk dat de kom van Metslawier als zeer rijk aan groen overkomt.
Het aanwezige en aan te brengen groen dat als struktuurbepalend wordt beschouwd en hiermee geacht wordt deel uit te maken van het karakter van het dorpsgezicht (zie ook de blz. 16 en 17) is op een groenkaart aangegeven.

wegen

De Balthasar Bekkerstrjitte vormt de verbinding van het dorp met de weg Dokkum-Lauwersoog en met Ee, Engwierum en verder. De Roptawei vormt de verbinding met de nieuwere woongebieden en de binnenweg (de oude route) naar Dokkum. De route Balthasar Bekkerstrjitte-Roptawei kan daarom gezien worden als de belangrijkste weg door het dorp. Aan de Balthasar Bekkerstrjitte bevindt zich een verruiming bij de Singel. Ook het parkeerterrein bij het gemeentehuis vormt een verruiming, die echter minder direkt in de straat is opgenomen.

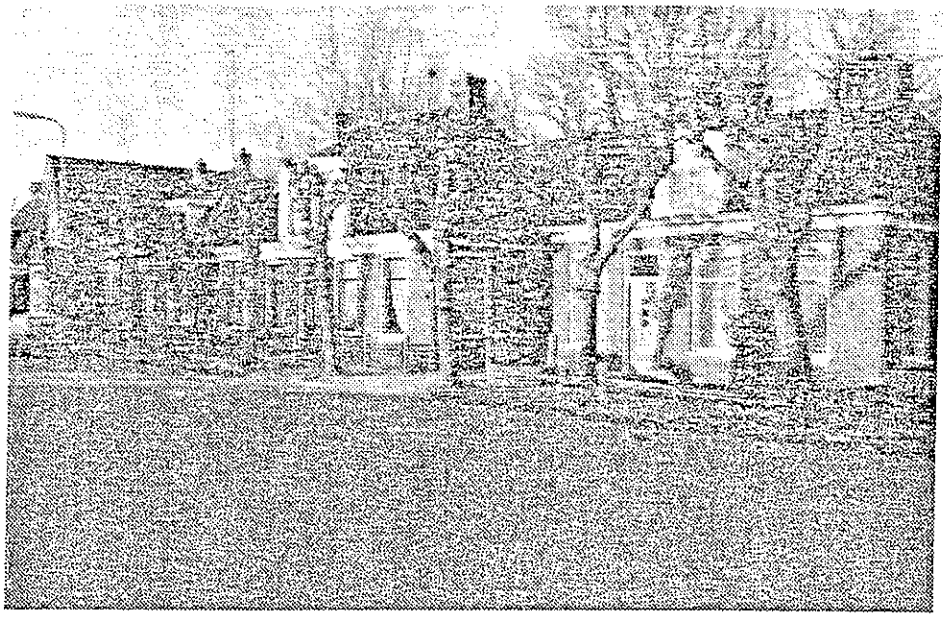

Binnen het komgebied hebben de Master Fan Loanstrjitte en de Singel een duidelijke funktie voor het verkeer, terwijl ze tevens de struktuur bepalen. Vanaf de Master Fan Loanstrjitte leiden een paar insteken naar parkeerterreintjes op het oude terpgedeelte.
Het Skipfaertsein en de Tûnstrjitte vormen verbindingen met de woongebieden aan de zuidwestkant van het dorp.
Tussen Balthasar Bekkerstrjitte en Master Fan Loanstrjitte bevindt zich het oude terpgebied. Hier zijn heel smalle straatjes, waar de bebouwing vrijwel direkt aan grenst. Van de tuinen worden de straatjes gescheiden door een heg.

Deze straatjes, die nu voornamelijk voor voetgangers te gebruiken zijn, lopen van de kerk naar beide straten, en heten met elkaar Tsjerkebuorren.

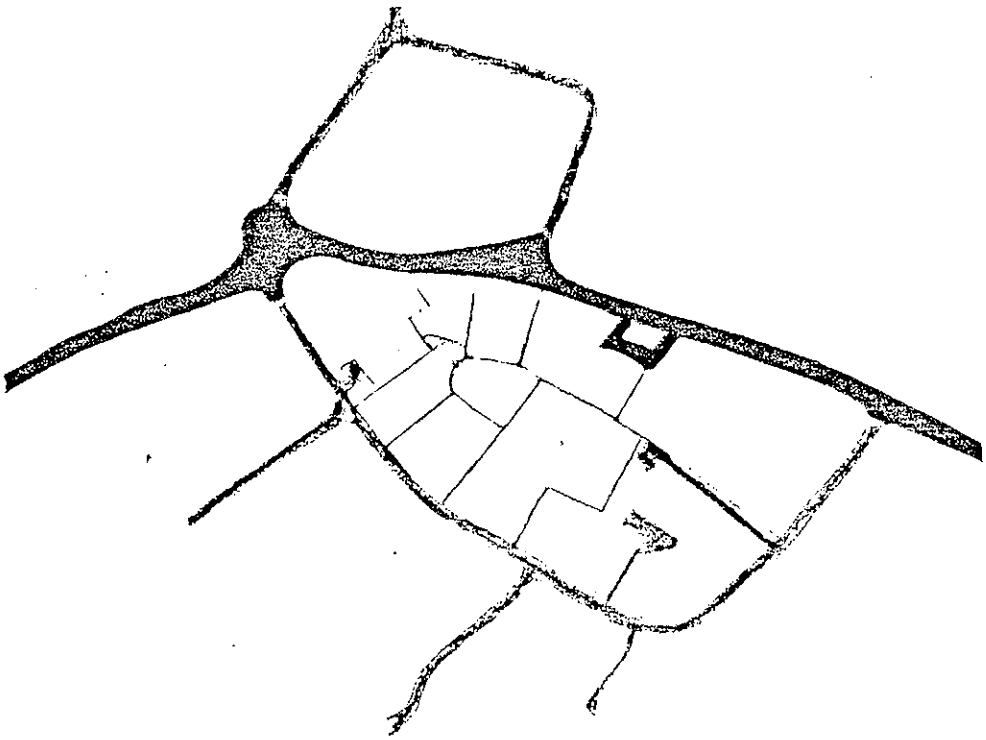

bebouwing

In de bebouwing kan onderscheid gemaakt worden tussen de bijzondere elementen: grote, zelfstandige gebouwen, en de overige bebouwing.
De zelfstandige elementen zijn de boerderijen, het gemeentehuis en het gebouw van gemeentewerken, de dokterswoning, de notariswoning en het café (voormalige boerderij). De boerderijen worden vooral gekenmerkt door de hoge schuren.
De andere gebouwen hebben twee bouwlagen en, met uitzondering van de dokterswoning die een samengestelde dakvorm heeft, een afgeknot schilddak.
De overige bebouwing bestaat uit een laag met kap in de vorm van zadeldak of schilddak. In het algemeen is de bebouwing met de nok evenwijdig aan de weg geplaatst, waardoor de goot bepalend is voor het straatprofiel. Deze goot varieert tussen 2.60 m en 3.70 m; vooral de bebouwing aan de Tsjerkebuorren is erg laag.

Door de smalle straatjes en de dichtheid van de bebouwing aan de Tsjerkebuorren is de detaillering van de gevels, zoals plaatsing van deuren en ramen en roede-indeling van de ramen, hier ook van belang.
Waar geen langskappen zijn, wordt dit veroorzaakt óf door een situering aan een dwarsweg (bv. aan de Tsjerkebuorren) óf doordat het pand van een meer recente datum is (niet binnen een heersende bouwtraditie).
Hoewel de panden vrijwel nergens aaneengebouwd zijn, bestaat toch, door de situering van de panden ten opzichte van elkaar en door de gelijkheid in karakter van de verschillende panden, de indruk van een tamelijk gesloten straatwand.

Beschrijving ruimtelijke typering Moddergat

BEHANDELAN
DIGENT MEDEWERKER
(BESCHERMD DORPSGEZICHT)

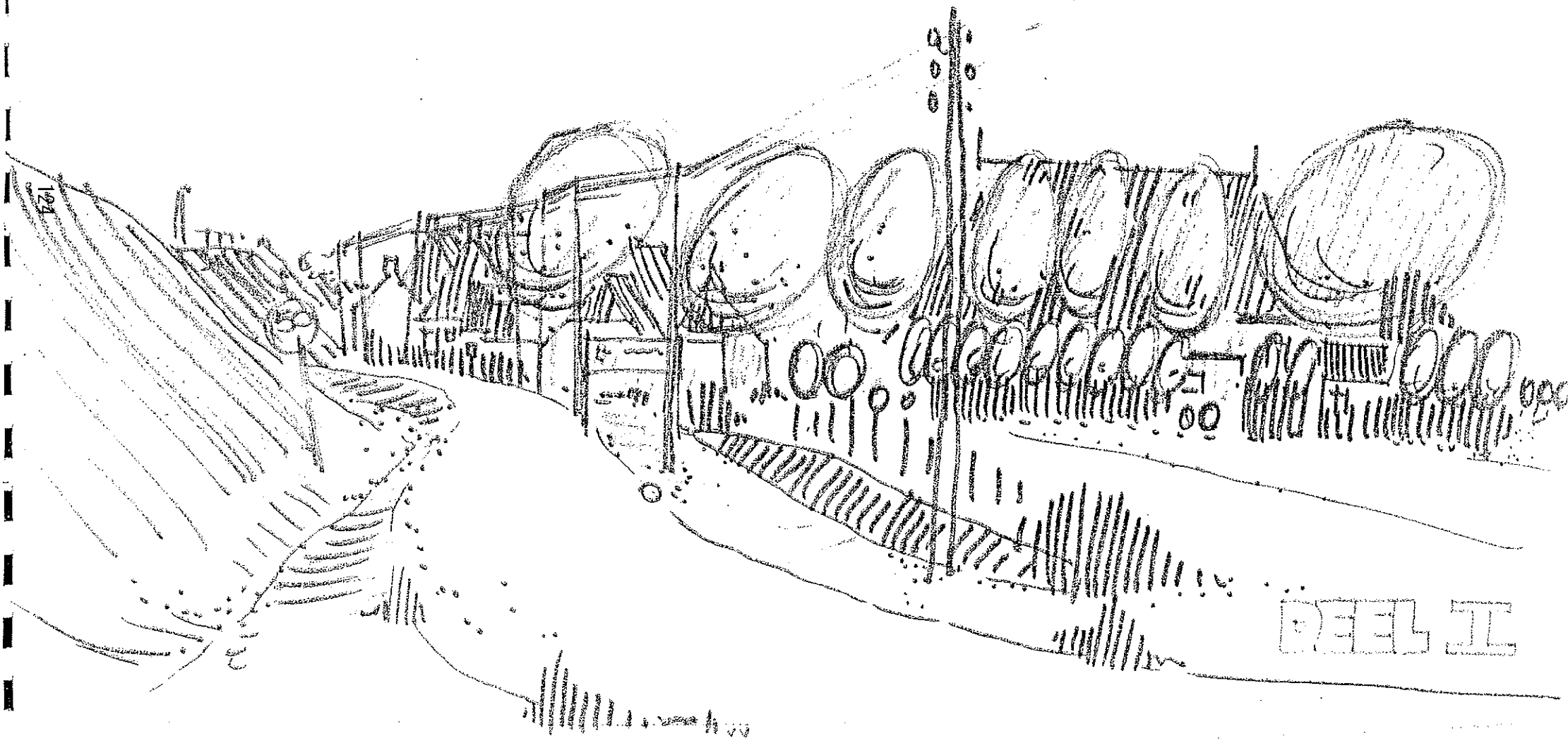

REEL II

121

I. Inleiding

Medio 1974 is een rapport tot stand gekomen dat tot doel had de basis te leggen voor een aanwijzing van het dorpsdeel De Oere te Moddergat als beschermd dorpsgezicht in de zin van artikel 20 van de Monumentenwet.
Dit rapport is voorgelegd aan de Commissie Vooroverleg Beschermde Stads- en Dorpsgezichten.
Deze is, zoals blijkt uit de brief van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg de dato 11 september 1974 (bijlage I), tot de conclusie gekomen dat "De Oere" nog van een zodanige cultuurhistorische kwaliteit is dat een aanwijzing ex artikel 20 van de Monumentenwet zeker gerechtvaardigd is.
Op basis daarvan is een voorstel in procedure gebracht.
Inmiddels is de beschikking van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, gedateerd 7 december 1977, op 20 december 1977 ontvangen (zie bijlage III).
De eerste stap heeft zijn vervolg gekregen in een bestemmingsplan. Daartoe is in 1975 een discussieplan vervaardigd. Dit plan is besproken met de bevolking en de Commissie Ruimtelijke Ordening en is ingestuurd voor het zogenaamde Provinciale overleg.
Inmiddels zijn op basis van dit discussieplan operationele plannen gemaakt en zijn voorbereidingen voor de uitvoering van de verbeteringswerkzaamheden getroffen.
Op basis van het discussieplan is het ontwerp-bestemmingsplan uitgewerkt.

Voorbereiding

Ter voorbereiding en ontwikkeling van het plan is een werkgroep in het leven geroepen, waarin naast een vertegenwoordiger van het college van burgemeester en wethouders en haar adviseurs vertegenwoordigd zijn: Monumentenzorg, Provinciale Griffie, Provinciale Planologische Dienst en Volkshuisvesting.

Ligging Moddergat

Moddergat is een dijkdorp, gelegen in de gemeente Westdongeradeel, ± 10 km ten noordoosten van Dokkum. Moddergat ligt aan de Waddenzee, direct aan de voet van de zeedijk (overzichtskaartje 1).
Dit dorp bestaat uit twee buurtschappen: De Oere en De Kamp en vormt samen met Peasens één geheel (kaartje 2).
Het plan beperkt zich tot de buurtschap De Oere.

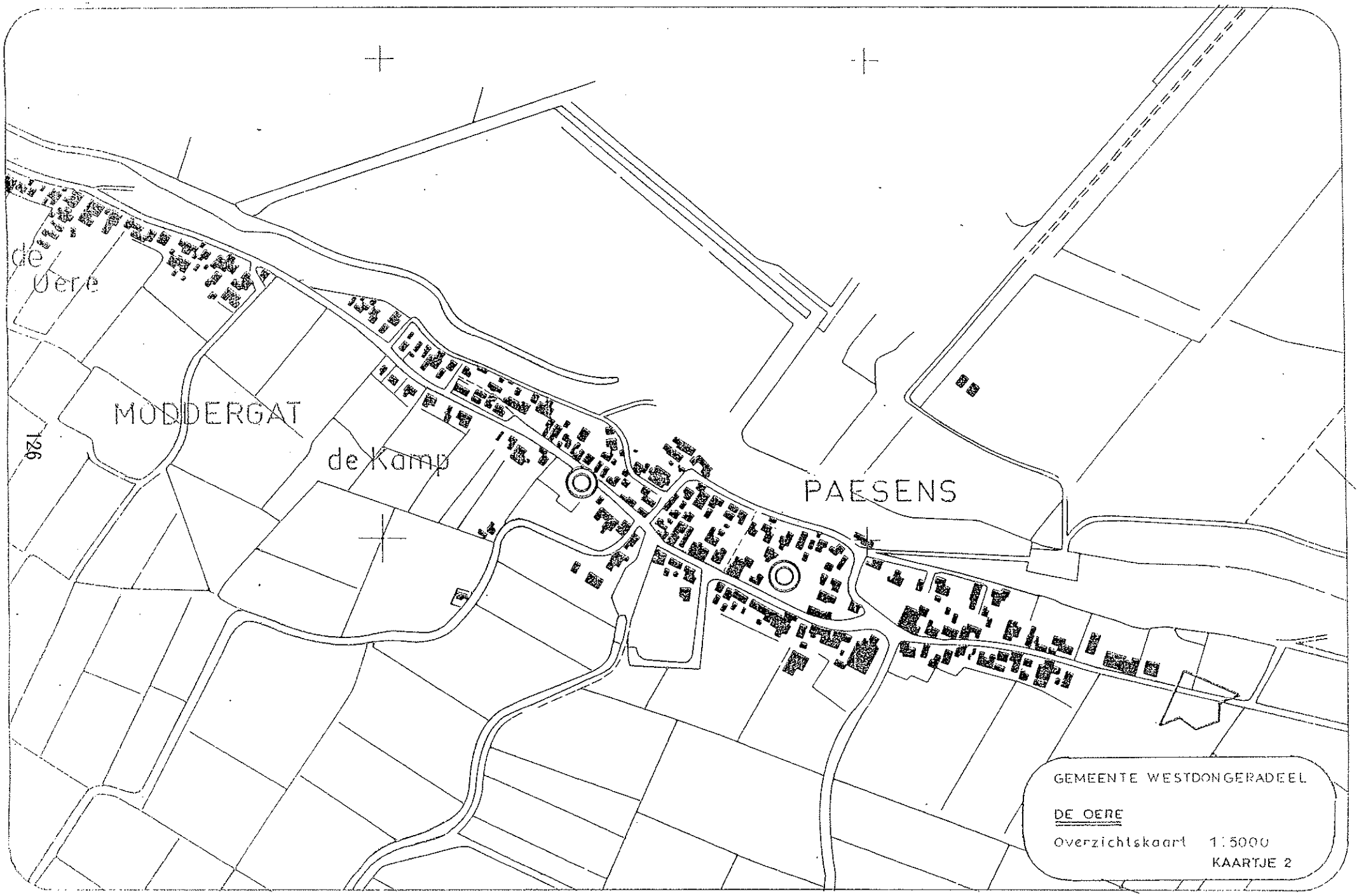
de Oere
MUDDERGAT
de Kamp
PAESENS
126
GEMEENTE WESTDONGERADEEL
DE OERE
Overzichtskaart 1:5000
KAARTJE 2

II. Historische ontwikkeling

Tot het in 1962 de status van zelfstandig dorp kreeg, maakte Moddergat deel uit van het op ± 3 km gelegen dorp Nes in Westdongeradeel. Waarschijnlijk is de nederzetting Moddergat ontstaan uit het vissersdorp Peasens in Oostdongeradeel. Door aanslibbing werd in de tijd voor 1700 de afstand van dat dorp tot de zee voor de vissers te groot en daarom verhuisde de vissersbevolking naar het westen en stichtte daar de buurtschap De Kamp.
De vissers trokken daarbij over het riviertje de Peasens, dat de grens vormt tussen Oost- en Westdongeradeel, en kwamen zodoende in een andere gemeente terecht.
Door verdere aanslibbing werd men later genoodzaakt meer westwaarts te trekken en zo ontstond de buurtschap De Oere.
Tussen "De Kamp" en "De Oere" bevinden zich landerijen, die eeuwenlang in handen van één familie zijn geweest. Het is niet onmogelijk dat dat de reden is geweest, waarom beide buurtschappen niet samengegroeid zijn.
Tezamen vormen zij "Moddergat", welke naam reeds voorkomt op de in 1718 uitgegeven kaart van Schotanus (kaartje 3).
De bevolking nam, waarschijnlijk vanuit Peasens, voortdurend toe. In 1816 was Moddergat zelfs een eigen afdeling van de Landstorm rijk, onder bevel van een kapitein en een luitenant.
Nog heden ten dage wijst men in Moddergat een huis aan (De Oere 10) 1), dat in de Franse tijd als douanepost dienst zou hebben gedaan. Mogelijk heeft het huis dienst gedaan voor de legering van een gedeelte van zestien militairen, die de bezetting van de toenmalige gemeente Nes vormden. De toenmalige gemeente Nes bestond volgens opgave van de Maire uit de dorpen Nes, Wierum en Het Moddergat (Fr. It Moddergat).
In 1883 trof een ramp de vissersvloot van Moddergat; 17 van de 22 schepen vergingen, 83 vissers verdronken.
Er werd door een provinciaal comité steun verleend, maar de voorwaarden waren van dien aard dat het merendeel van de vissers al spoedig in ernstige financiële moeilijkheden kwam en geen kans meer zag om in het vissersbedrijf het hoofd boven water te houden.

1) De tussen haakjes geplaatste cijfers verwijzen naar de huisnummerkaart, kaartje 16.

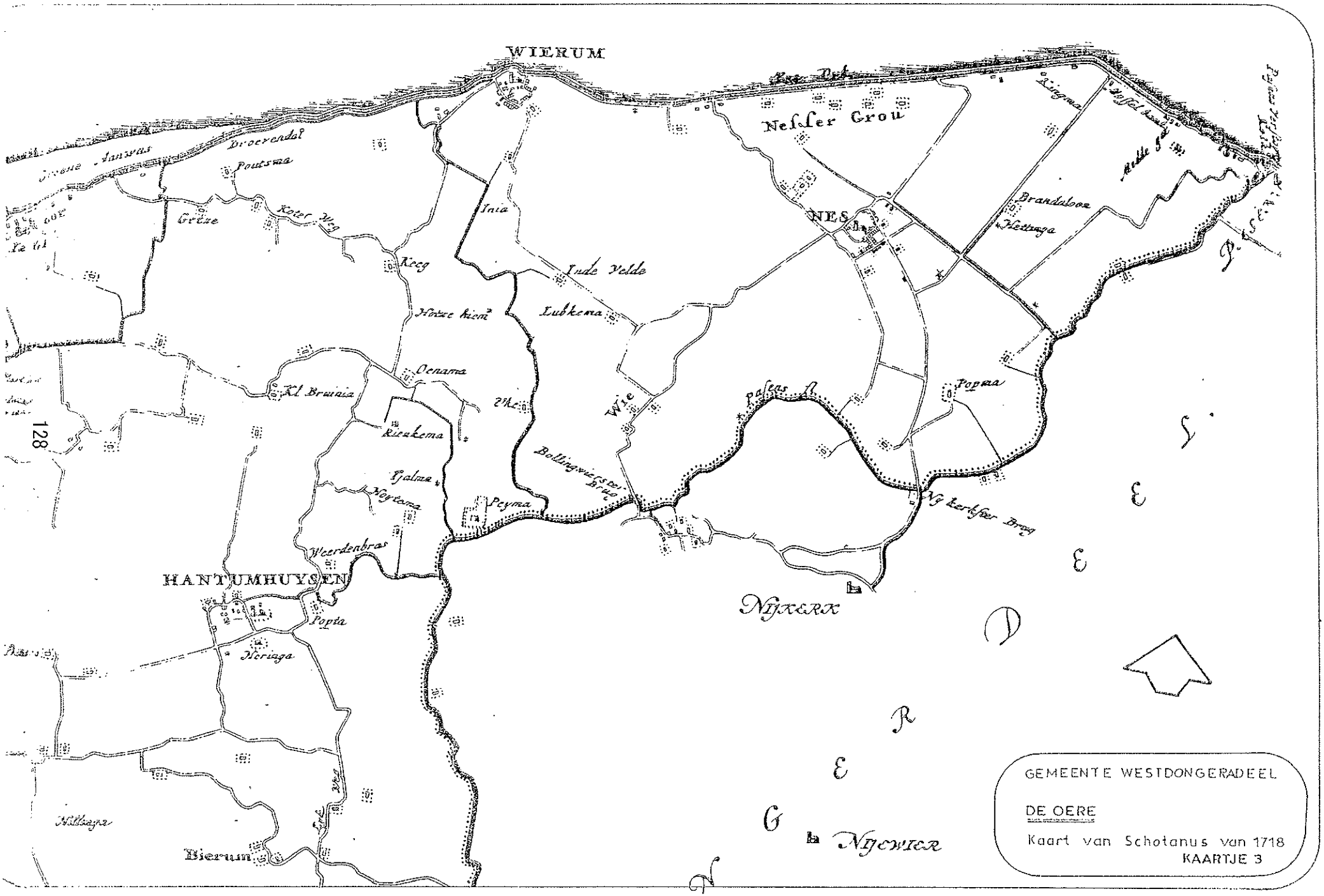
WIERUM
Nesser Grou
NES
Brandaboer
Nettinga
Poutsma
Grize
Kotes Weg
Kecg
Inia
Inde Velde
Eubkema
Oenama
Kl Brunia
Wie
Popma
Rieakema
Tjalma
Neytema
Peyma
Bollingwiesser Brug
Weerdenbras
HANTUMHUYSEN
Popta
Noriaga
Nijxerx
Nijewier
Bierum
GEMEENTE WESTDONGERADEEL
DE OERE
Kaart van Scholanus van 1718
KAARTJE 3

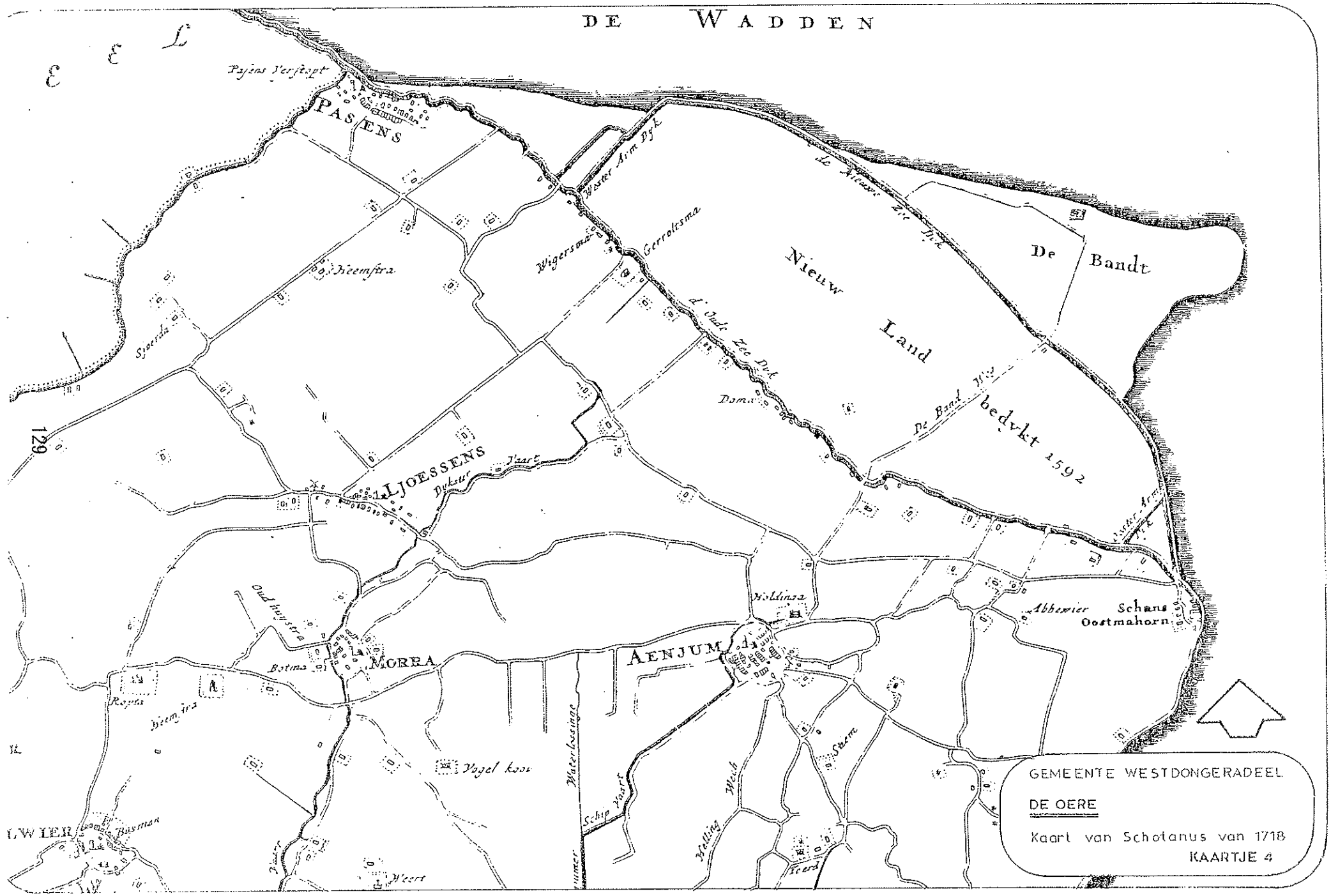
DE WADDEN
PASENS
Pasens Verstopt
Wester Arm Dyk
Wigersma
Gerroltsma
Nieuw Land
De Bandt
De Nieuwe Zee Dyk
De Oude Zee Dyk
De Bandt bedykt 1592
Beemster
Spierda
LJOESSENS
Dykstr
Haart
Oud Hogstra
Botma
MORRA
AENJUM
Holdinga
Abbewier
Schans
Oostmahorn
Ropta
Beemster
Vogel kooi
Waterhusinge
Schip Vaart
Weck
Stern
Welling
Weert
LWIER
Bosman
GEMEENTE WESTDONGERADEEL
DE OERE
Kaart van Scholanus van 1718
KAARTJE 4

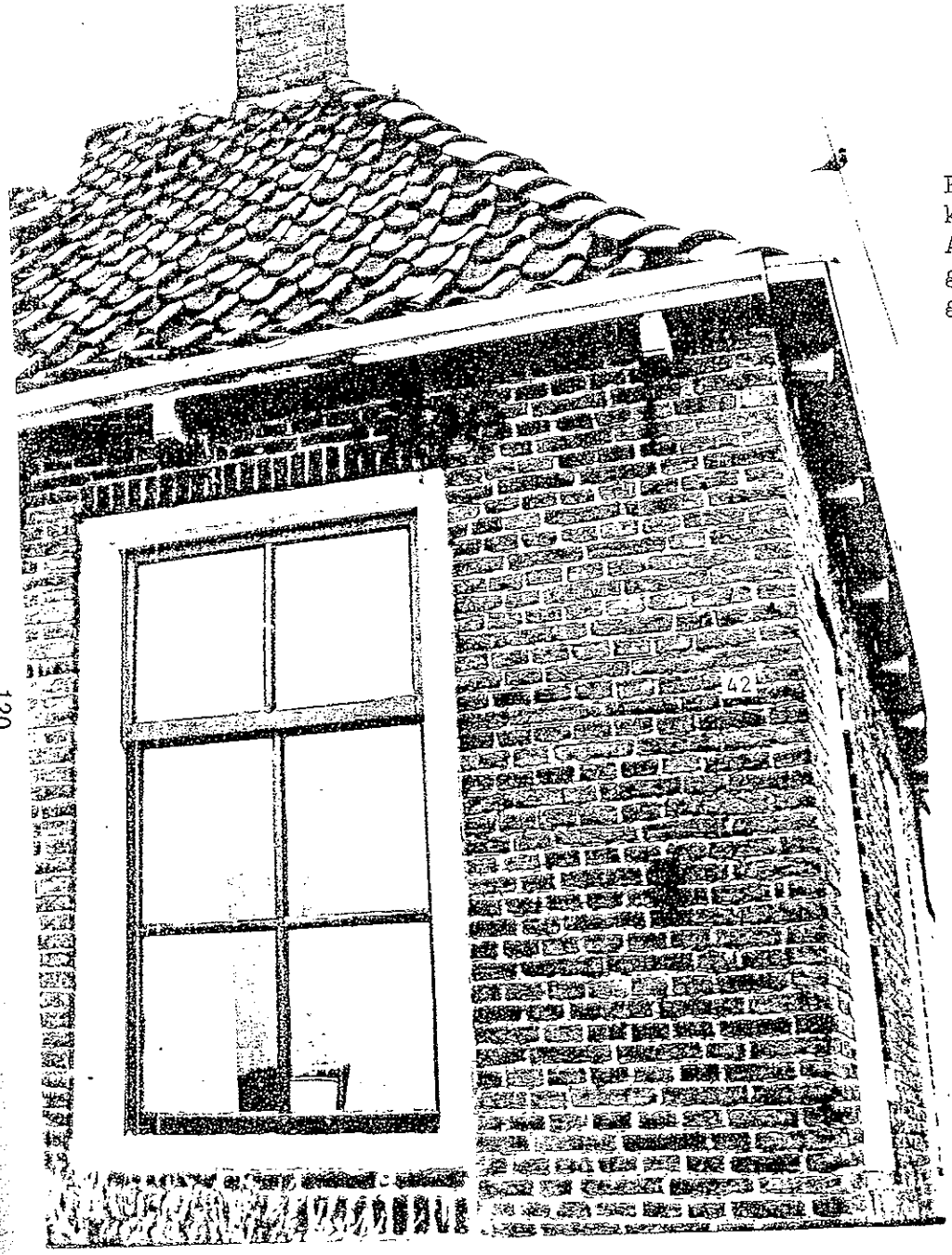

Een tijdelijke opleving in de oorlogsjaren 1914-1918 kon de zaak niet redden en de visserij verliep. Andere werkgelegenheid was er niet en daarom was men genoodzaakt elders werk te zoeken, waardoor Moddergat snel in bevolkingsaantal achteruit ging.

Bevolkingsontwikkeling Nes en Moddergat 1)

per 1/1	aantal inwoners
1852	1112
1860	1315
1870	1380
1880	1578
1890	1482
1900	1451
1905	1469
1910	1427
1915	1423
1920	1342

Naamgeving

In de plaatsnaamkunde komt in Friesland het woord "hornleger" of hoarnleger" in de 16e en 17e eeuw voor in allerlei vormen, waarvan de oudste vormen zonder n en met hoor of hoer in plaats van horn, dat is huisstede of erf van boerderij. Het Oudfries kent het woord "hore", dat modder of slijk betekent, dus mogelijk de plaats waar slataarde of mest werd opgeworpen (O. Postma). Dit verklaart mogelijk de naam: Moddergat.

1) Van Moddergat afzonderlijk zijn geen cijfers bekend.

Perceel 21 noordwestzijde.

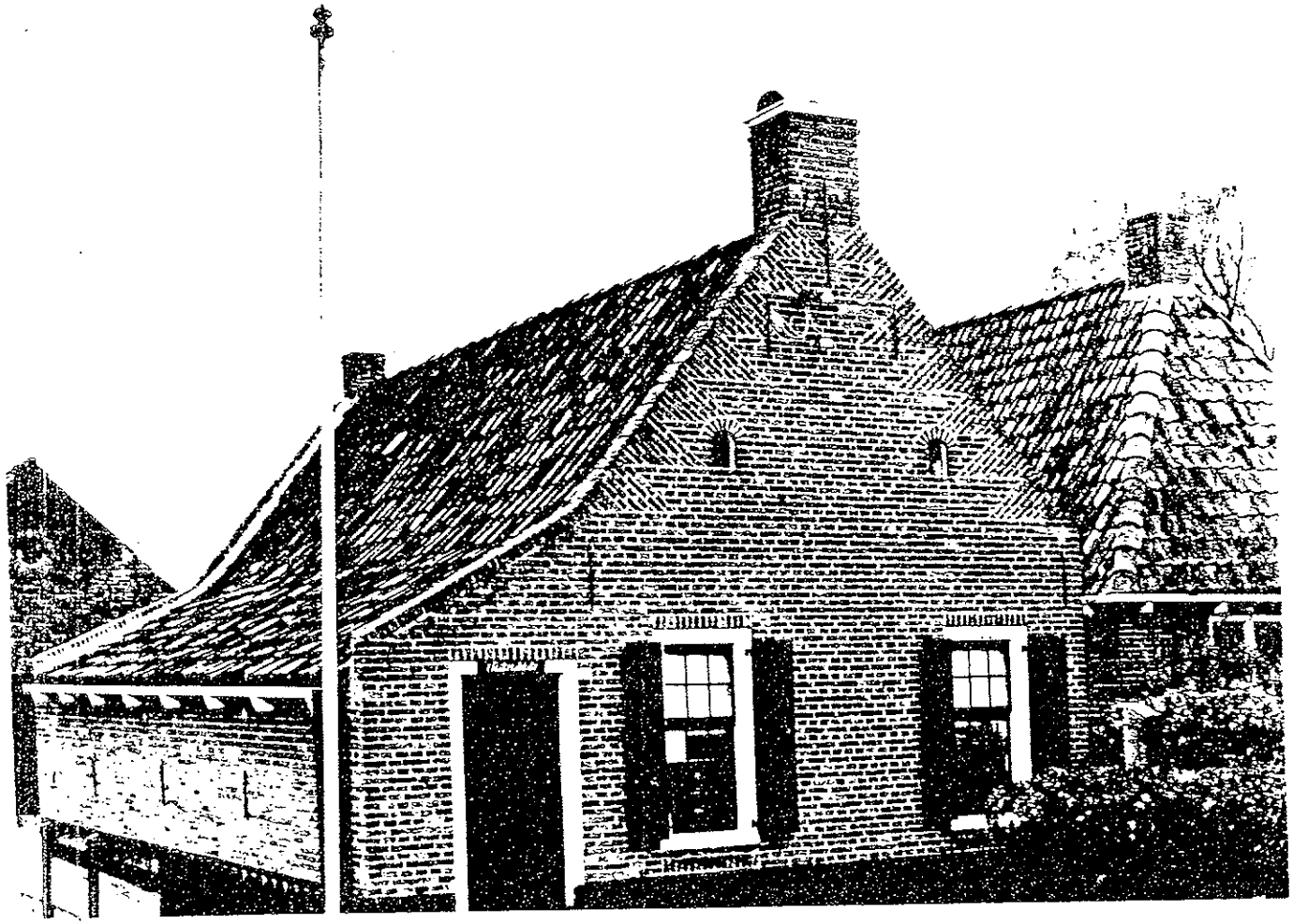

Het Oudfries kent ook nog het woord "hora", dat drijven of jagen betekende en dus waarschijnlijk de plaats, waar het vee 's nachts ter beveiliging werd samengedreven. (P. Sipma).
Zowel van "hore" als van "hora" kan de naam "Oere" zijn afgeleid, maar het Oudfriese "Oere" betekende ook: oever en overkant. (Ameland: de Oerekant).
Het is dus ook denkbaar dat de naam "De Oere" komt van het Friese "oer" = over, dus de "overkant" (over het riviertje de Peasens).
Een vaststaande verklaring is echter niet te geven. (Zie kaartjes 5 en 6).

Perceel 27 een deel van museum It Fiskershûske.

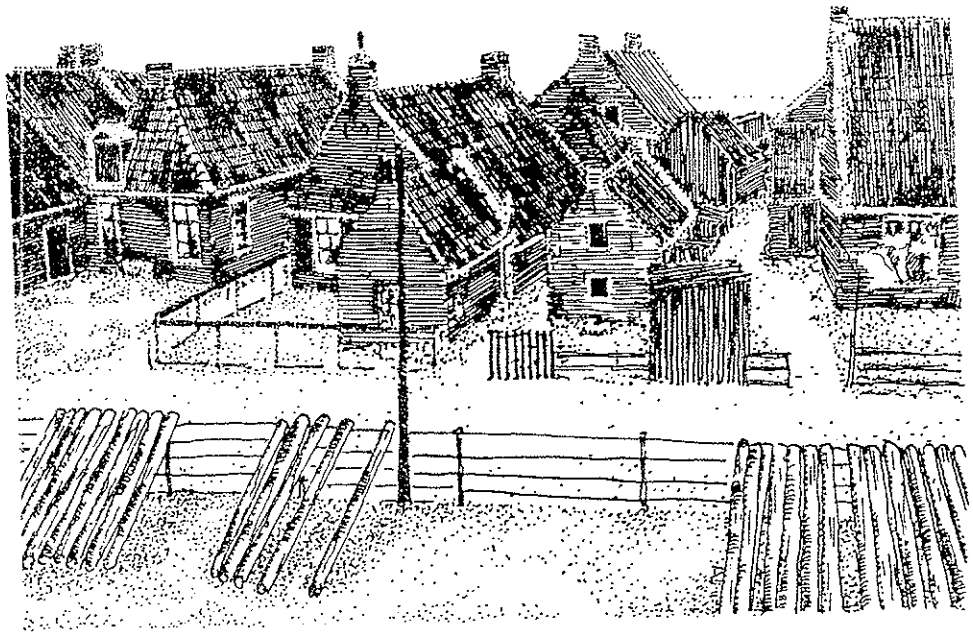

De Oere, omstreeks 1925 - 1930

III. Ruimtelijke structuur

De buurtschappen De Oere en De Kamp, die samen het Moddergat vormen, zijn één geheel met het dorp Peasens.

De ruimtelijke structuur van De Oere is erg eenvoudig: zij wordt sterk bepaald door de dominerende zeedijk, die alle uitzicht vanuit het dorp op zee wegneemt. Een beklimming van de trap naar een gedenkteken (ramp 1883) biedt een blik op de Waddenzee.
De huidige bebouwing ligt langs de zuidzijde van de smalle weg, die onder langs de binnenzijde van de zeedijk loopt. Dijk en weg maken enkele flauwe bochten; de gevellijnen van de aanliggende woningen en schuurtjes verspringen sterk. Hierdoor ontstaat een boeiende ruimtelijke werking, die overigens in de eerste helft van de 19e eeuw nog interessanter moet zijn geweest, toen ook aan de noordzijde van de weg bebouwing voorkwam (zie kaartjes 7 en 8).
Haaks op de weg langs de dijk loopt een pad, de Reddingbootreed, waar tot 1942 de reddingboot in een thans nog bestaande loods gestationeerd was. Via een schuin tegen de dijk oplopend pad werd de boot naar de zee getrokken.
Langs de Reddingbootreed is een aantal panden "landinwaarts" gebouwd.
In het oostelijk deel van De Oere is achter de panden, die langs de dijkweg zijn gelegen, nog een aantal panden gebouwd aan het Visserspad (zie kaartje 9).
Door sloop is een aantal gaten gevallen in de dichte bebouwing.
Kaartje 8 geeft een beeld van de ontwikkeling van de bebouwing tussen de eerste helft van de 19e eeuw en het jaar 1970.

Perceel 20 zuidoostzijde, monument.

De gevels bestaan in de meeste gevallen uit rode baksteen; een enkele maal komt ook gele steen voor. De topgevels zijn voorzien van vlechtingen en/of rollagen. Er zijn gevels waarvan de onderste gedeelten tot ± een halve meter boven het maaiveld zijn geteerd, met dodekop zijn bestreken of zijn gepleisterd.
De meeste daken zijn gedekt met rode Hollandse pannen, hoewel geglazuurde zwarte Friese pannen ook voorkomen.
De boerderij (De Oere 2) en de schuren hebben rieten daken. De gevelindeling is in veel gevallen sterk uiteenlopend. Van de huizen met asymmetrische doorsnede kan gezegd worden, dat de ingangsdeur in het algemeen in het lage deel van de topgevel ligt met er naast twee smalle ramen met roeden, die in enkele gevallen voorzien zijn van groene luiken.
Het komt voor dat boven in de topgevel een luik is aangebracht. In een enkel geval is de onder het luik aangebrachte balk - waartegen een ladder kan worden geplaatst - nog aanwezig (de bovenverdieping diende als berging voor vistuig).
Een tweetal raampjes completeert doorgaans het bovendeel van de topgevel, hoewel hoge, smalle ramen ook voorkomen.
Binnen het gebied van De Oere bevindt zich een aantal beschermde monumenten (kaartje 10).
De monumentenlijst is geruime tijd geleden samengesteld en vertoont bij het huidige beeld tekortkomingen. Een gemeentelijk voorstel voor een herziening van de monumentenlijst is in voorbereiding (zie bijlage II). Met uitzondering van een drietal panden (Visserspad 4-6-8), die nu in gebruik zijn als museum, betreft het woonhuizen.

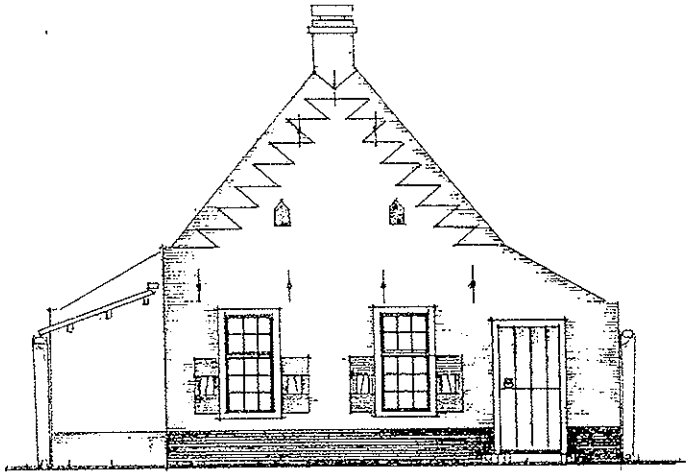

Over het algemeen zijn de panden los van elkaar gebouwd, soms met wel heel smalle tussenruimten.
De nokken van de kappen staan in veel gevallen haaks op de straat of weg, waaraan de panden zijn gelegen; hierop zijn echter enkele uitzonderingen (kaartje 9).
De ruimtelijke relatie dorp-dijk-zee is nog steeds sterk aanwezig. De kortgeleden uitgevoerde dijkverzwaring doet hieraan geen afbreuk, dankzij de medewerking van Rijkswaterstaat en het Waterschap "Eastergoa's sédiken". Buitendijks ligt de Waddenzee, die ter hoogte van De Oere bij vloed tot aan de dijkvoet spoelt; meer oostelijk - ter hoogte van De Kamp en Peasens - liggen buitendijks hooggelegen kwelders, die zelden onderlopen.
De ruimtelijke relatie tussen het dorp en het omringende land is niet verstoord. Vanuit de intimiteit van de dicht opeengepakte bebouwing heeft men overal doorkijkjes op de ruimte van de landerijen buiten de buurtschap.
Tussen de buurtschappen De Oere en De Kamp bevindt zich een open gebied dat nooit bebouwd is geweest en waardoor een sterke ruimtelijke scheiding tussen De Oere en De Kamp is blijven bestaan.
Aan de westzijde wordt de bebouwing van De Oere op een fraaie wijze beëindigd door een boerderij met een tweetal karakteristieke schuren. Samenvattend kan gezegd worden dat De Oere een eenvoudige, maar interessante ruimtelijke structuur heeft en dat de ruimtelijke relaties met het omliggende gebied niet zijn verstoord.

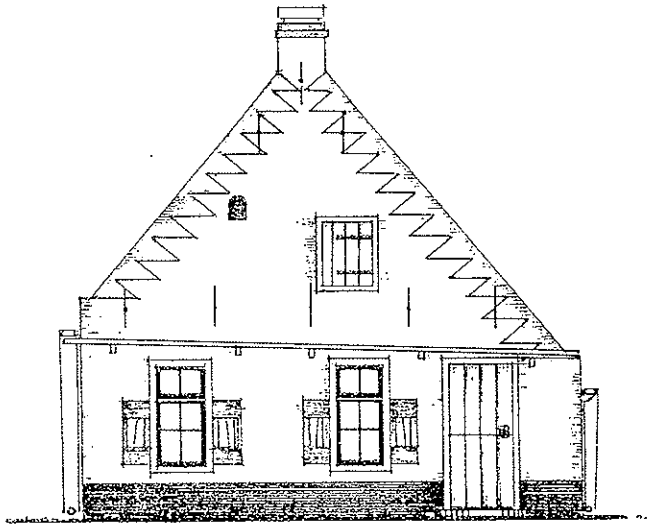

Huidige bebouwing

De huidige bebouwing van De Oere bestaat uit eenvoudige, lage woonhuizen, een winkel (De Oere 32) en een boerderij met schuren (De Oere 2). De woonhuizen bestaan in de meeste gevallen uit één laag en een kap. Er komen veel topgevels voor; een aantal panden heeft echter schilddaken. Opvallend zijn de huizen met een asymmetrische doorsnede: namelijk met een hoge en een lage zijgevel.
Het dakvlak aan de kant van de lage zijgevel is dan in een enkel geval geknikt, omdat men naderhand deze zeer lage zijgevel verhoogde.

VII. Planbeschrijving

Op basis van de hiervoor geformuleerde uitgangspunten is een ontwerp-bestemmingsplan opgezet, dat, wat de hoofdlijnen betreft, een conserverende strekking heeft.
De begrenzing van het plan komt grotendeels overeen met die van de aanwijzing van De Oere als beschermd dorpsgezicht. Alleen in het zuid-oosten vallen de grenzen niet samen.
De ruimtelijke mogelijkheden zijn bepaald door de bestaande bebouwing. Deze was uitgangspunt. Met behulp van kaarten die de situatie in De Oere in de 19e eeuw aangeven, zijn incidentele correcties voorgesteld.
Wanneer de kaart van west naar oost wordt gevolgd, dan is het deel tot aan de Reddingbootreed een vrij jong en gaaf deel van de buurtschap. De boerderij met schuren domineert sterk. Bepalend zijn hier de hoofdvorm en de rieten kap.
Opvallend bij de daarnaast gelegen huisjes zijn de naar voren gebouwde schuurtjes, waardoor een sterk ritmisch beeld ontstaat. De bijgebouwen zijn als bepalend element in de bebouwingsvlakken vastgelegd.
Langs de westzijde van de Reddingbootreed heeft in het verleden meer bebouwing gestaan. De opengevallen plaats is in het bestemmingsplan weer opgevuld. Verder zijn in het plan de hoofdbouwmassa's vastgelegd.
Dit geldt ook voor de bebouwing tot en met de winkel. Die delen van de bebouwing die bepalend zijn voor het totaalbeeld, zijn opgenomen. In de bijgebouwen moeten hier en daar nog wel wat correcties worden aangebracht, ten eerste om deze qua hoofdvorm aan te laten sluiten bij het hoofdgebouw en ten tweede om een wat doelmatiger ruimtegebruik (verbetering woonsituatie) te bewerkstelligen. De schuur van het hier gevestigde agrarisch bedrijf is het enige verstorende element in dit deel. Wel vallen hier nog wat panden buiten de beeldbepalende en ondersteunende groep. Deze als indifferent gekwalificeerde panden zijn bouwtechnisch van redelijke tot goede kwaliteit, zodat een ingrijpende wijziging niet reëel zou zijn.
Het oostelijk deel van De Oere is het meest gave. Dit geldt zeker voor de bebouwing en iets minder voor de structuur. Er zijn in de loop der jaren wat gaten gevallen. Bepalend voor het beeld van dit deel zijn de panden van It Fiskershúske aan het Visserspad.

Het plan legt de bestaande hoofdvorm van de bebouwing vast. Het gat voor "It Fiskershúske", dat op dit moment wordt gebruikt als parkeerterrein, wordt voor een deel opgevuld met bebouwing (eengezinshuizen). Het storende pand op perceel nr. 16 zal ten behoeve van de uitvoering van dit idee moeten verdwijnen. Het overige terrein voor It Fiskershúske zal opnieuw ingericht moeten worden, waarbij wat verticale accenten gelegd moeten worden. Het hoekpand bij de oostelijke entree van De Oere, een in slechte staat verkerende schuur, is uit cultuurhistorisch oogpunt bekeken, van grote waarde. Vroeger werden hier de paarden gestald van de bezoekers van de nabijgelegen dorpsherberg.
Verder is het een duidelijk overblijfsel uit de tijd dat er aan de andere kant van de weg bebouwing tegen de dijk geplaatst was. Het pand accentueert op markante wijze de toegang tot De Oere (in het plan krijgt het de bestemming eengezinshuizen).
De aan de bebouwing van De Oere toegekende bestemming komt in veel gevallen overeen met de huidige functie van de panden. De woonfunctie domineert.
Ook de huizen die op dit moment als tweede woning in gebruik zijn, hebben een woonbestemming gekregen. Het bestaande gebruik wordt wel geaccepteerd, doch het streven dient gericht te zijn op een permanent woongebruik.
Om de aantrekkelijkheid van het wonen te verhogen zouden huizen, waar mogelijk, (bijvoorbeeld de panden De Oere 10 en 12, Reddingbootreed 12 en 10, De Oere 42 en 44 en De Oere 46 en 50) samengevoegd moeten worden.
De Fiskershúskes en de reddingbootloods hebben een bijzondere bestemming gekregen (bijzondere bebouwing klasse A en B). De Fiskershúskes zijn als museum in gebruik. De ruimte van het museum is aan de krappe kant. Vanuit de kant van het bestuur van het museum is de wens te kennen gegeven om een uitbreidingsmogelijkheid aan te geven. In eerste instantie werd gedacht de reddingbootloods te gebruiken voor de uitbreiding van de expositieruimte, maar de plaats is uit bedrijfstechnische overwegingen erg ongunstig gelegen ten opzichte van het museum. Er is derhalve gezocht naar een andere plaats. De keuze is gevallen op het onbebouwde terrein ten oosten van de Fiskershúskes (perceel 2193) omdat dit terrein het meest geschikt wordt geacht met het oog op de bedrijfsvoering (beheer en toezicht) van het museum. De voorgestelde uitbreiding van het museum heeft de bestemming gekregen van bijzondere doeleinden. De nieuwbouw voor het museum dient kleinschalig en vrijstaand te zijn, daardoor worden de waarden van de ruimtelijke structuur gewaarborgd.

De reddingbootloods wordt op dit moment als opslagplaats voor een agrarisch bedrijf gebruikt. Door zijn bouwvorm en situering en door de betekenis van de oorspronkelijke functie in de geschiedenis van De Oere, is een bijzondere bestemming meer op zijn plaats.
Gedacht kan worden aan een ontmoetingsplaats, opslagruimten of iets dergelijks.
Van de agrarische bedrijven heeft één een overeenkomstige bestemming gekregen; de andere is als woning bestemd.
De boerderij bij de westelijke entree van De Oere is niet alleen door zijn bouwvorm van bijzondere betekenis voor de buurtschap, maar ook door zijn functie.
Bouwvorm en functie zijn zo duidelijk aan elkaar gekoppeld, dat geprobeerd moet worden deze situatie te bewaren.
Blijkens informatie die is verkregen van de plaatselijke commissie voor de ruilverkaveling, kan de huidige bedrijfsfunctie worden voortgezet. Uitbreiding wordt echter niet meer verwacht. (Brief van 1 maart '76-zie bijlage IV)
Bij een eventuele bedrijfsbeëindiging kan het pand vrijkomen voor een andere functie. In dat geval is het gewenst dat het pand een woonfunctie krijgt.
De bedrijfsgebouwen van het als woning bestemde agrarische bedrijf zullen op den duur moeten verdwijnen. Deze vormen een verstoring van de aan dit gebied toegekende waarden.
Tenslotte is voor het winkeltje ook een regeling getroffen, die het bestaande gebruik vastlegt. Het voortbestaan van het winkeltje is voor De Oere van belang (bestemming eengezinshuizen, winkel toegestaan).
Uit het vorenstaande blijkt dat de bestemming van de gebouwen is afgestemd op het bestaande gebruik, althans in die gevallen waar handhaving van het gebruik gewenst is. Het gebruik behoeft echter niet altijd gekoppeld te blijven aan het gebouw, waarin het nu plaatsvindt. Het is echter moeilijk te voorzien welke verschuivingen zullen optreden en waar die gaan plaatsvinden.(Wijzigingsbevoegdheid).
In de voorschriften is dan ook een regeling opgenomen, die het mogelijk maakt een andere functie te geven aan de bebouwing. Dergelijke functies dienen echter wel een relatie te hebben met het wonen in De Oere.
Bovendien is deze mogelijkheid kwantitatief afgebakend. Voorkomen moet worden dat een te groot aantal panden een bijzondere functie krijgt.

Opvallend voor de buurtschap is dat de tuinen en erven rond de bebouwing over het algemeen vrij klein zijn. Deze situatie is historisch gegroeid; men had geen tijd om de tuinen te onderhouden. Op dit moment heeft het gebrek aan ruimte een wat nadelige invloed op de woonsituatie. Dit wordt nog versterkt door de verspreide ligging van schuurtjes, hokjes en dergelijke. In het plan is geprobeerd het terrein bij de huizen te vergroten en wordt de basis gelegd voor een ordening van de bijgebouwen (vrijstellingsbevoegdheid). De niet verstoorde relatie dorp - open landschap wordt als één van de bijzondere kenmerken van De Oere aangemerkt. Om deze te bewaren is een deel van het open agrarisch gebied in het aanwijzingsvoorstel voor beschermd dorpsgezicht opgenomen. In het plan wordt een regeling getroffen voor deze gronden (bestemming agrarische doeleinden).
Het agrarisch gebruik kan worden voortgezet. Bebouwing zal niet zijn toegestaan.
Er is geconstateerd dat De Oere kampt met een parkeerprobleem. De oplossing van dit probleem is niet eenvoudig, omdat voorzieningen op dit gebied al gauw afbreuk doen aan de waarden van de buurtschap.
In het recente verleden is een plan opgezet, waarin het parkeerterrein aan de oostzijde van De Oere is geprojecteerd op perceel kadastraal bekend nr. 941.
Ten behoeve van de aanleg van het ontsluitingsweggetje naar het terrein moet het slootje langs de oostelijke bebouwing verlegd worden. Er dient naar gestreefd te worden dat de huidige markante overgang (aaneenschakeling van kleinschalige elementen) zoveel mogelijk behouden blijft.
De verwerving van de benodigde gronden levert bij realisering van deze oplossing geen moeilijkheden op. Er zijn reeds de nodige voorbereidende stappen ondernomen.
De groenvoorzieningen in de buurtschap zullen van bescheiden omvang zijn. Het grootste deel van de open ruimte heeft een gebruiksfunctie. Er bestaat geen enkele aanleiding om daarin verandering te brengen.
Een belangrijk groenelement ligt achter de dorpsbebouwing. Uit historisch materiaal is gebleken dat hier een dobbe heeft gelegen.
Het ligt in de bedoeling deze terug te brengen en de ruimte verder aan te kleden met een gevarieerde beplanting. Dit gebied valt buiten de blokgrens van de ruilverkaveling (kaartje 17), zodat van die zijde geen problemen te verwachten zijn.
De verbindingsweg langs de buurtschap vervult, als straat waarop bebouwing is georiënteerd, naast een verkeersfunctie ook nog een erffunctie. Het zal duidelijk zijn dat deze combinatie nogal wat problemen geeft, vooral in het hoogseizoen.
De onveilige situatie bemoeilijkt de contacten tussen de buurtbewoners.
Om dit te ondervangen is in het plan een padenstelsel ontworpen, dat voor voetgangers een alternatief vormt voor de oostwest lopende weg.
Bij het traceren van de paden zijn de natuurlijke scheidingen zoveel mogelijk in acht genomen.
Ook is door middel van verbindingssteegjes contact gelegd met de weg.

Beschrijving ruimtelijke typering Morra

GEMEENTE DONGERADEEL

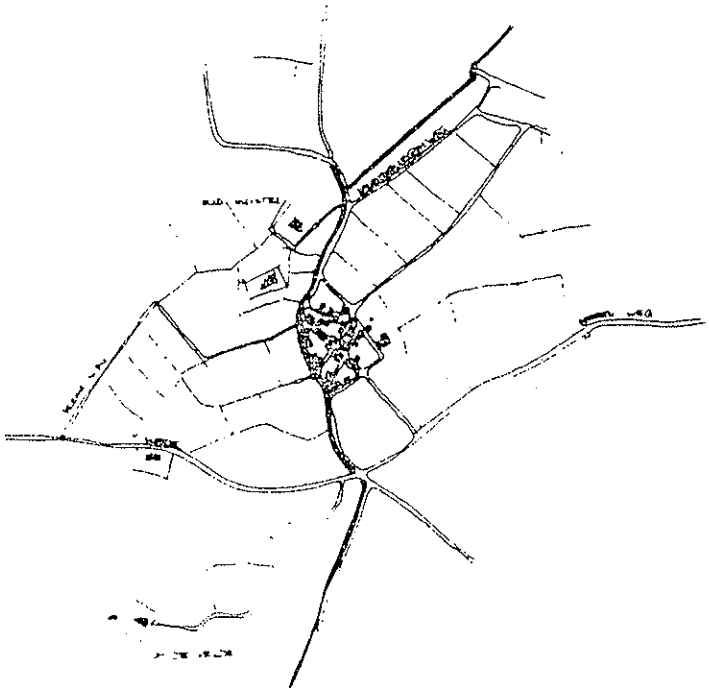

1880

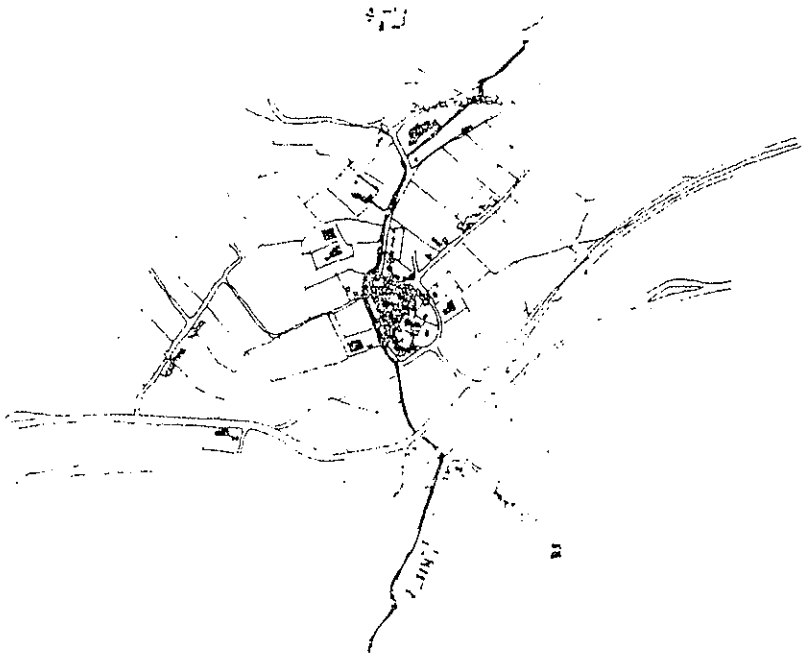

1980

bestemmingsplan KOM MORRA

	10	'84
28	08	'86

dienst openbare werken dongeradeel

1. HET DORP MORRA

1.1. ligging en voorkomen.

Morra is ontstaan in een gebied dat zich kenmerkte als een uitgestrekt zeekleigebied. Het gebied bestond grotendeels uit oudere kwelders met relatief hoge, toen reeds bewoonde en wellicht ten dele bedijkte kwelderruggen en een achterliggend, lager deel met knipklei. Dit kleigebied was aanvankelijk ongeschikt voor bewoning. Omstreeks 600 voor Chr. waren de kwelders in het westen echter zo ver opgeslibd dat bewoning mogelijk werd. Men woonde op de hogere delen van de kwelders. Een deel van de woonplaatsen bleef na de grote overstroming (ca. 500 voor Chr.) in stand, een ander deel werd na aanvankelijk te zijn opgehoogd, tenslotte verlaten.
De terpen zijn plaatselijke verhogingen van in aanleg hoger gelegen kwelderwallen of wadzandwallen. Morra is grotendeels een terpdorp, ontstaan op de kwelderrug, die liep van Ezumazijl over Anjum, Lioessens, via Morra naar Metslawier.

De oude kwelderwallen en oude zeeboezems in Groningen en Friesland

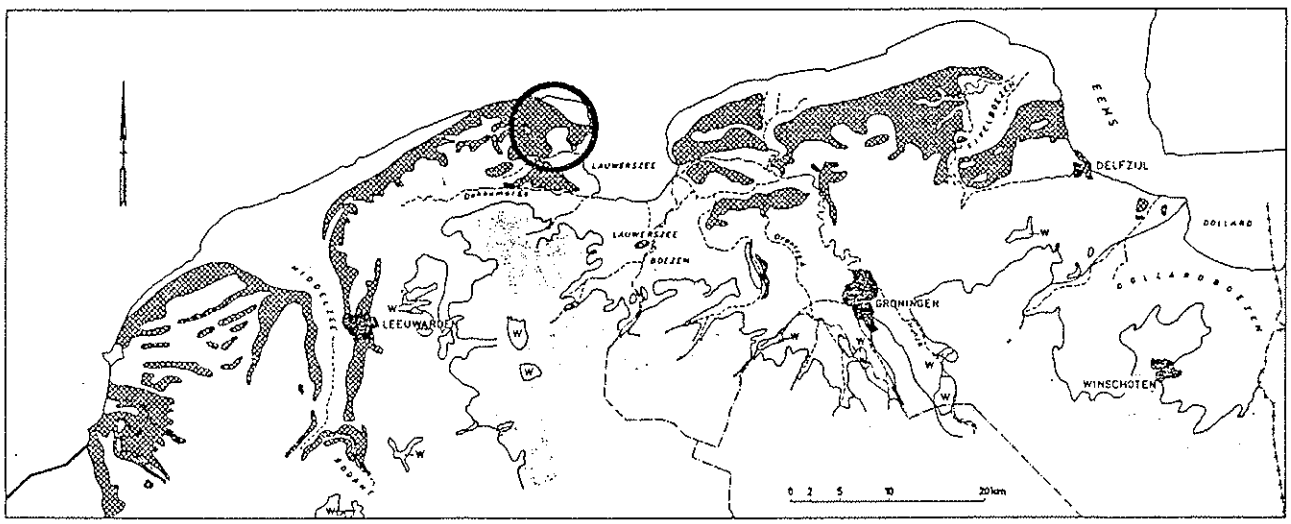

Kaartfragment uit "De bodem van Nederland",
uitgave: Stichting voor Bodemkartering, Wageningen 1965.

De naam Morra kan verklaart worden door het feit dat rond Morra met uitzondering van de westzijde veen, moeras voorkwam (moor of mor).
De veeteelt was voor de eerste bewoners het voornaamste middel van bestaan. De bedijkingen vermoedelijk in de tweede helft van de 10e eeuw, hebben een vergroting van de bruikbaarheid van agrarische gronden tot gevolg gehad.
De structuur van Morra is vooral bepaald door o.a. de Morrastervaart en het feit dat Morra op een doorgaande route ligt (Dokkum - Metslawier - Lioessens - Anjum). De terp van Morra heeft dan ook een duidelijke ronde vorm.
Uiteraard heeft ook de situering van het uit de 13e eeuw stammende kerkje mede de uiteindelijke structuur bepaald.

Opvallend is daarbij de excentrieke ligging van het kerkje, enigszins weggedrukt door de bebouwing langs de Kerkstraat. Bij nadering van het dorp is de kerk duidelijk zichtbaar als hoogste punt op de terp omgeven door zware boombeplanting. De belangrijkste structuur wordt bepaald door de Tsjerkestrjitte en de Greate Buorren. Deze geven een duidelijke kruisvorm aan die vroeger nog vollediger geweest moet zijn, daar in het verlengde van de Greate Buorren een pad langs de kerk heeft gelegen, dat aansloot op de Bûtenwei.

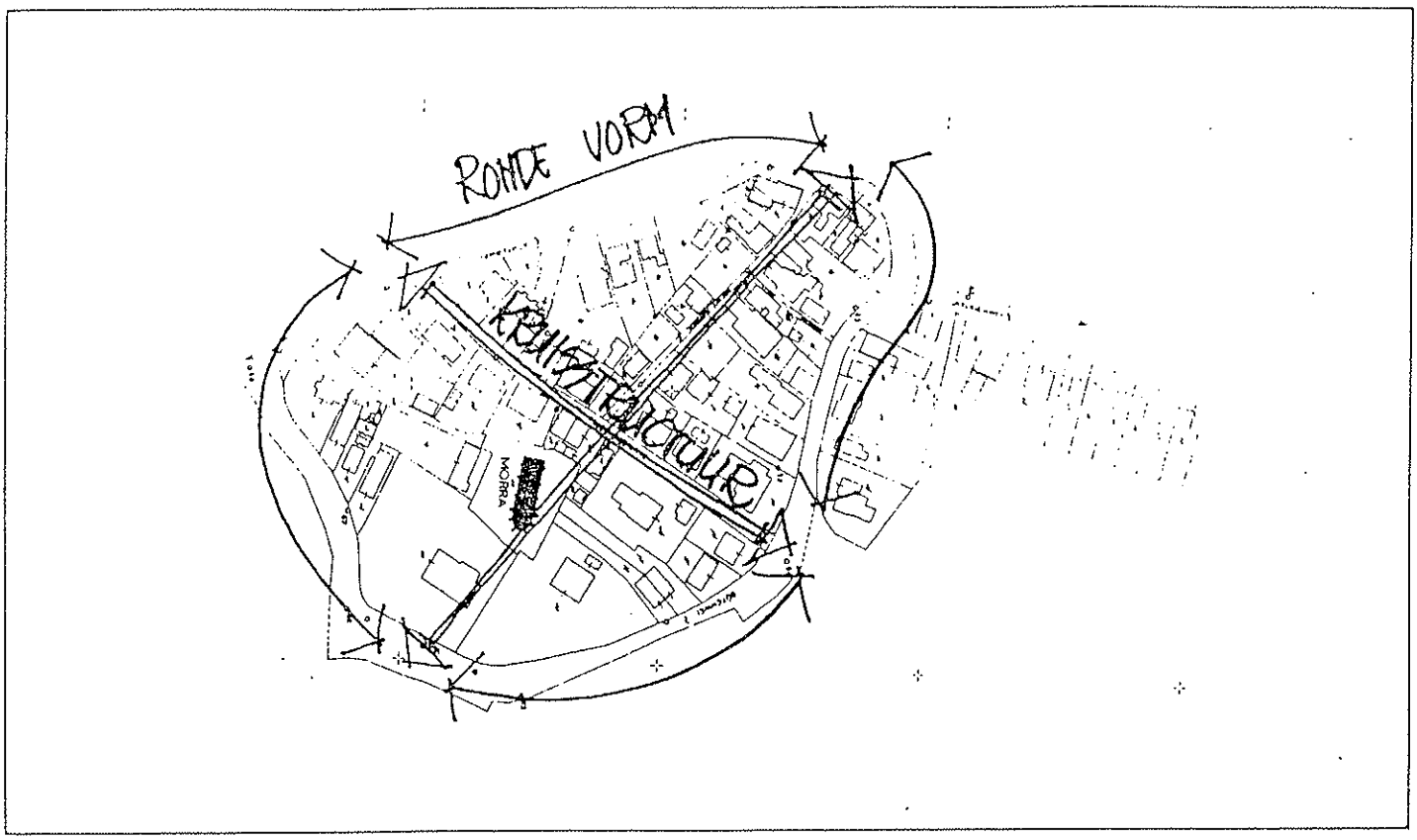

1.2. werkgelegenheid.

Morra is van oudsher een agrarisch dorp op een terp. De agrarische bedrijvigheid is gebleven, zij het dat de landbouw in de huidige tijd aan minder mensen een bestaan geeft dan in het verleden.
Door de sluiting van de zuivelfabriek tussen Morra en Lioessens, in 1973, zijn er arbeidsplaatsen verloren gegaan die tot dan toe min of meer als vanzelfsprekend deel uitmaakten van het werkgelegenheidspatroon.

1.3. voorzieningen.

Morra heeft geen eigen onderwijsvoorziening. Hiervoor is men aangewezen op het nabij gelegen dorp Lioessens, waar zich een lagere- en kleuterschool bevinden.

3. HET BESTEMMINGSPLAN

3.1. algemeen.

Voor de kom van Morra bestaat er geen vigerend bestemmingsplan. Voor de vervaardiging van het onderhavige bestemmingsplan gelden de volgende overwegingen:

- het onder een bestemmingsplan brengen van een gebied dat nu nog valt onder de regelingen voor de bebouwde kom (bouwverordening);
- het voeren van een aktief beleid met betrekking tot het uitvoeren van het saneringsplan, het vastleggen van de huidige bestemmingen en het anticiperen op de toekomstige ontwikkelingen;
- het opnemen van een gebied, deel uitmakend van het bestemmingsplan kern Morra, goedgekeurd bij besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland d.d. 8 januari 1970, tengevolge van gewijzigde inzichten.

3.2. begrenzingen.

Uit deels praktische overwegingen volgen de grenzen van het plangebied, op een enkele uitzondering na, de kadastrale perceelscheidingen. De begrenzingen zijn aan de westzijde de Morrastervaart, aan de zuidzijde de overgang tussen het agrarische gebied en de bebouwing, terwijl aan de noordoostzijde de begrenzing is gelegd tussen de voor- en na-oorlogse bebouwing.

3.3. vormgeving.

Uitgangspunten voor het plan vormen:
nederzettingsstructuur
bebouwingskwaliteit
functionele veranderingen
landschappelijke belevingen
beeldbepalende elementen.

Het dorp heeft een eenvoudige duidelijke hoofdstructuur, bepaald door twee elementen, namelijk de weg rondom de kern en de radiaalsgewijze ontsluiting vanaf het hoogste punt van de terp.
Zoals al eerder is geconstateerd, is van de oorspronkelijke kruisstructuur het pad gelegen in het verlengde van de Greate Buorren langs de kerk verdwenen.
Bepaalde delen van de bebouwing van het dorp zijn opgehangen aan de kruisstructuur. Een ander beperkt deel is gerelateerd aan de Morrastervaart en tenslotte een deel waarvan de richting bepaald wordt door de Bûtenwei.
Wordt de profilering van de Tsjerkestrjitte nauwkeurig beschouwd dan zien we een "vrij breed" profiel, ten opzichte van de andere paden en wegen, met een vernauwing in de buurt van het centrum bij de kerk. De straat in het centrum heeft een stenig karakter door het ontbreken van de voortuinen.

Dit in tegenstelling tot de Greate Buorren en de Lytse Buorren. Langs deze paden bevinden zich wel tuinen en deze geven het geheel een groen karakter.

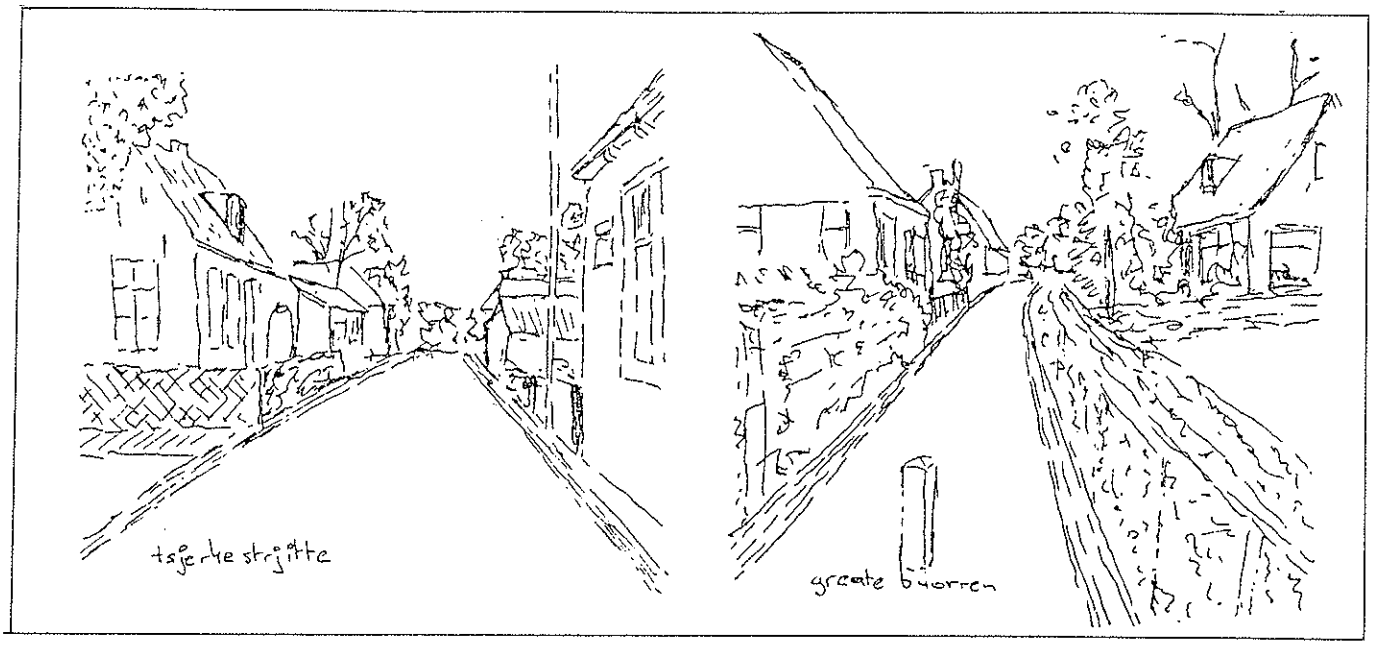

Bij de invulling van de nieuwe bebouwing in de door de sanering ontstane en nog te ontstane gaten, is getracht de nieuw te bouwen woningen zo goed mogelijk bij de reeds bestaande structuren van het dorp te laten aansluiten.
In totaal kunnen in de drie saneringsgebieden maximaal 19 woningen gerealiseerd worden.
De entree vanaf de grote weg Dokkum - Lauwersoog wordt bepaald door twee woningen, waarvan één de voormalige pastorie met daar achter de kerk, een sterk beeldbepalend element is. Dit wordt mede bepaald door de monumentale erfbeplanting rondom deze voormalige pastorie.
Het bestaande groen volgt in grote lijnen de ontsluitingsweg. Om de karakteristiek van Morra te verbeteren zijn er in 1984 ter accentuering van de compacte ronde vorm rond het dorp (Achterwei) bomen (essen, fraxinus excelsior) geplant.
In relatie tot de saneringsplannen, maar zeker ook tot het verbeteren van de huidige woonomgeving, staat het realiseren van eenvoudige parkeervoorzieningen en het aanbrengen van een speelmogelijkheid voor kinderen. Parkeervoorzieningen zijn voorzien aan de Achterwei, Greate Buorren, Tsjerkestrjitte en Bûtenwei.
Uitgangspunten voor Morra met betrekking tot inpassing in het landschap zijn onder andere de bestaande en de aangebrachte beplanting rond het dorp, als accentuering van de ligging van Morra, op de grens van de kwelderwal enerzijds en de erosievlakte anderzijds.

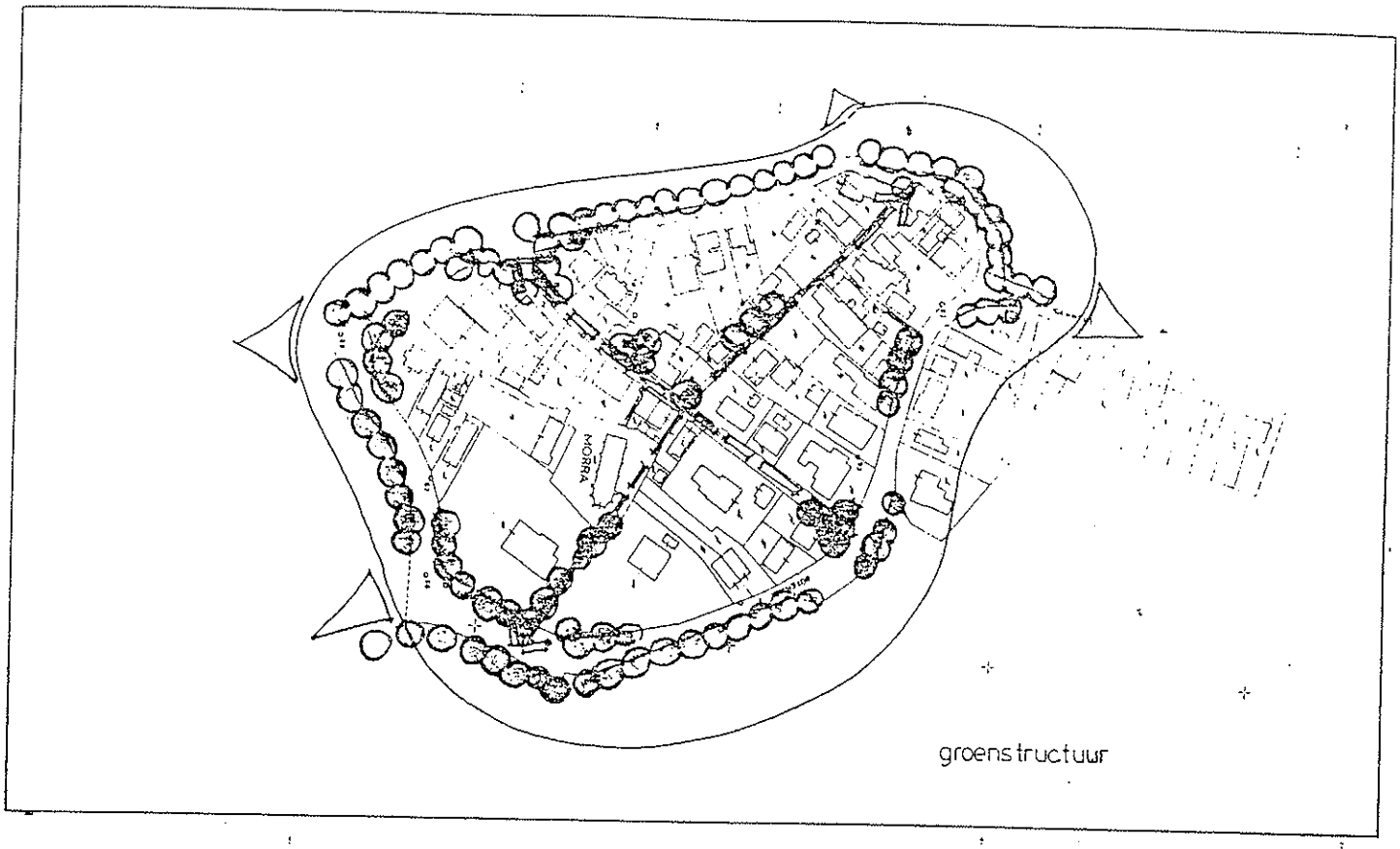

In dit kader past bovendien het behouden en waar mogelijk, versterken van water als beelddrager. Om het kontakt met het water te vergroten zijn op een drietal plaatsen vlonders in de Morrastervaart aangebracht.

Uit een door de raad vastgestelde verklaring, blijkt dat zich binnen het bestemmingsplangebied "kom Morra" geen zoneringsplichtige wegen bevinden.

Beschrijving ruimtelijke typering Nes

bestemmingsplan

NES-KERN

10-69

1. HET DORP NES

1.1. ligging en voorkomen

De eerste nederzettingen in het Noord-friese kleigebied ontstonden op de hoger gelegen kwelderwallen. Toen deze onvoldoende beveiliging boden tegen het water werden hierop plaatselijke verhogingen, de terpen, opgeworpen. Nes is ontstaan op een kwelderwal die ten zuiden van Leeuwarden begint en doorloopt langs de voormalige Middelzee en Waddenzee tot het Lauwersmeergebied.

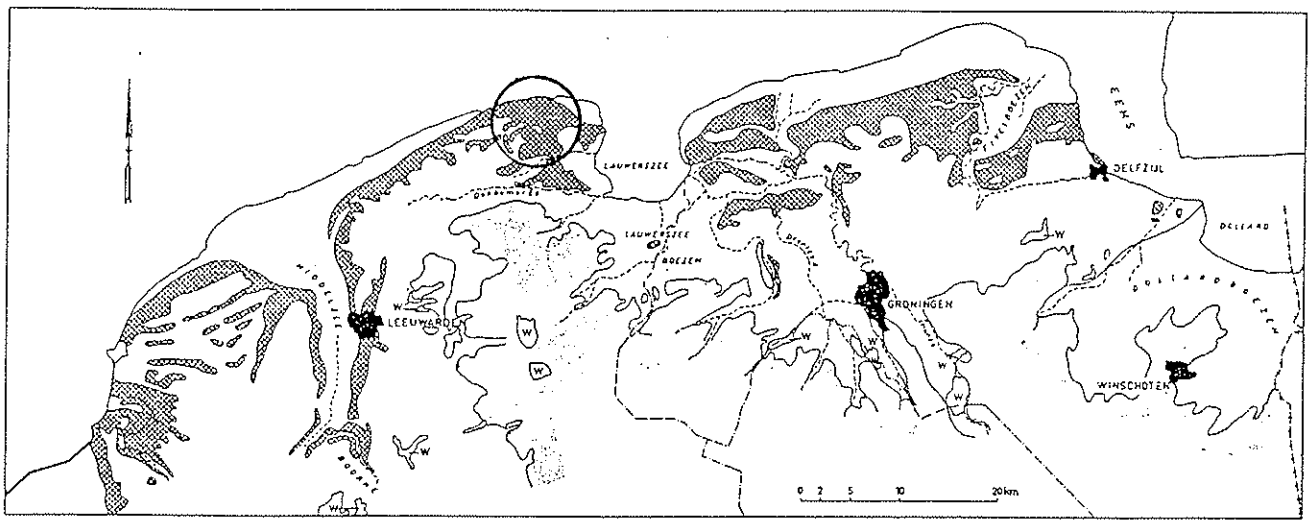

kaartfragment uit "De bodem van Nederland"
stichting voor bodemkartering, Wageningen 1965.

De vroegste bewoning van de terpen dateert van rond 300 jaar voor Christus.
Rond 1100 is men er toe overgegaan om het land ook door middel van bedijkingen te gaan beschermen tegen de aktiviteiten van de zee. Aanvankelijk waren de dijken nog weinig betrouwbaar, de bevolking bleef hoofdzakelijk op de verhoogde plaatsen wonen. In eerste instantie waren visserij en landbouw (gemengd bedrijf) de belangrijkste bronnen van bestaan op deze kustwal. Naderhand kreeg het agrarische aspekt de overhand.

Het belangrijkste kenmerk voor de plattegrond van Nes is de bebouwde kom die omgeven is door een in een vierkant gelegen stelsel van straten, waarbinnen de kern centraal is gelegen.
Op het kadastrale minuutplan van omstreeks 1832 wordt het vierkante stratennet van binnen voorts nog opgedeeld door een drietal kerkpaden.

fragment kadastrale minuutplan ca. 1832 schaal 1:7500

Uit de kadastrale minuut blijkt dat de bebouwing in de dorpskom voornamelijk uit niet-agrarische dicht bijeen gelegen, bebouwing bestaat. Aan de buitenrand van het dorp bevinden zich de boerderijen. In de laatste 150 jaar zijn de binnen het vierkante stratennet gelegen nog onbebouwde terreinen bebouwd geraakt en heeft de bebouwing zich uitgebreid buiten de oude dorpskom. Binnen het vierkante stratennet is één van de kerkpaden in zuidelijke richting verlengd.
Van de op kadastrale minuut aanwezige opvaart is het laatste gedeelte gedempt.

1.2 werkgelegenheid

Nes is van oudsher vooral een agrarisch georiënteerd dorp. De agrarische bedrijvigheid is gebleven, zij het dat de landbouw in de huidige tijd aan minder mensen een bestaan geeft dan in het verleden. Het gebrek aan werkgelegenheid is van grote invloed op de leefbaarheid in het dorp.
Wellicht zijn er mogelijkheden om de tuinbouwsektor te versterken. Voor deze sektor is de grond rond Nes heel geschikt.

3. HET BESTEMMINGSPLAN

3.1 algemeen

Voor een groot deel van het bestemmingsplan Nes-kern, geldt op dit moment geen bestemmingsplan. Een drietal gedeelten zijn opgenomen in het bestemmingsplan voor de kernen in Westdongeradeel, Nes plan 4 vastgesteld door de raad van Westdongeradeel op 31 augustus 1967. Het betreft de uitbreiding van de Ids de Beerstrjitte de Noarderwei-Nynke van Hichtumstrjitte en het industrieterrein aan de Mûnewei.
Voor de vervaardiging van het onderhavige bestemmingsplan geldt als voornaamste overweging:
- het opnemen van het gehele dorp in een bestemmingsplan;
- het inspelen op de mogelijkheden die de gewijzigde Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening bieden.

3.2 begrenzingen

De begrenzing van dit bestemmingsplan is zodanig genomen dat het gebied van Nes en omgeving dat niet valt binnen het ontwerp bestemmingsplan Buitengebied West gemeente Dongeradeel, binnen dit plan valt. De feitelijke begrenzing wordt enerzijds gevormd door bestaande fysieke elementen, anderzijds op een enkele uitzondering na door kadastrale perceelscheidingen.

3.3 stedebouwkundige aspekten

Het plangebied is in het verleden reeds grotendeels tot onwikkeling gekomen. Aan de Ids de Beerstrjitte en de Kop bevinden zich nog percelen die geschikt zijn voor toekomstige woningbouw.
Van de oorspronkelijke dorpsstruktuur zijn nog vele elementen in de plattegrond aanwezig. Een bijzonder kernmerk van de plattegrond van het dorp is het in een vierkant gelegen stelsel van straten, waarbinnen de kerk centraal is gelegen.
Hoewel Nes een terpdorp is, is de dorpsterp van geringe hoogte. Uit de eerste kadastrale minuut blijkt dat het vierkante stratennet oorspronkelijk werd opgedeeld door, een drietal kerkpaden, te weten:
de huidige Keatsbuorren, de Wâldwei en het noordoostelijke gedeelte van de Haadstrjitte. In deze eeuw is dit laatste kerkpad in zuidelijke richting verlengd. Uit de kadastrale minuut blijkt tevens dat de dorpskom grotendeels uit niet agrarische, dicht bijeen gelegen bebouwing bestond. Daarbuiten bevonden zich boerderijen. Door vooral de na-oorlogse uitbreidingen zijn een aantal agrarische bedrijven binnen de dorpskern komen te liggen.
In het begin van deze eeuw heeft het dorp zich vooral in zuidelijke richting, echter nog binnen het vierkante stratenstelsel uitgebreid.

Ten oosten van het dorp is het laatste gedeelte van de opvaart met de daarlangs gelegen loswal en de molen verdwenen.
De oude kern rond de kerk wordt vooral gekenmerkt door een kleinschalige bebouwing waarbij de nieuwbouw aan de Keatsbuorren enigszins uit de toon valt.
In de kern komen enige grote open ruimtes voor bij de wat grootschalige elementen zoals de Kerk, de voormalige school en een boerderij op de hoek Efterwei-Foarstrjitte.
De openheid van het kerkhof in contrast met de daar omheen gelegen bebouwing vormt een belangrijke structurele karakteristiek.
Binnen de kern treffen we een menging van funkties aan zoals wonen, winkels, ambachtelijke bedrijfjes en agrarische bedrijven.

De jongere woongebieden rond de Ids de Beerstrjitte, Noarderwei, Nynke van Hichtumstrjitte worden gekenmerkt door een bebouwing overwegend in 1 à 2 bouwlagen met een kap in gevarieërde schakelingen van vrijstaand tot maximaal vier woningen aaneen.
Aan de Kop en de Ids de Beerstrjitte bevinden zich nog bouwmogelijkheden ten behoeve van woningbouw.
Ruimtelijk wordt het gebied van de Ids de Beerstrjitte de Efterwei nog gekenmerkt door de aanwezigheid van het sportveld het dorpshuis en de aanwezigheid van een graanloods en enige agrarische bedrijven.
De Wiesterwei kent een vrij eenvoudige vorm van lintbebouwing waarin de kerk en de school opvallende elementen zijn.
Aan de Mounewei, gelegen langs de voormalige opvaart bevindt zich een bedrijventerrein waar nog vestigingsmogelijkheden zijn.
De ontsluiting van Nes, vindt plaats langs de Nytsjerksterwei vanuit de richting Oosternijkerk. Het dorp kent enig doorgaand verkeer naar Wierum via de Foarstrjitte-Efterwei en Wierumerwei, en terug via de Kamp en de Nijewei.
Dezelfde wegen hebben ook min of meer een stroomfunktie voor de aanliggende straten.
Hoewel op het oog Nes vrij arm is aan groen komt er nogal wat boombeplanting langs de wegen voor. Het betreft hier echter veelal vrij jonge beplanting.
Het opvallendste groenelement bevindt zich rond het sportveld en dorpshuis.
Rond de kerk met haar begraafplaats in de kern van het dorp ontbreekt duidelijk de boombeplanting.
In het kader van de ruilverkaveling zijn ten zuiden van het dorp een tweetal percelen voorzien van een bosbeplanting. Vanuit het dorp zijn deze percelen bereikbaar via de Mûnewei.

3.4 juridische aspekten

Bij het opstellen van het plan is gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de gewijzigde Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening bieden. Nes kan gekenschetst worden als een rustig dorp, waarop weinig funktionele druk staat. Grote veranderingen zijn er niet te verwachten. Aan een bestemmingsplan voor een dorp als Nes mag echter de eis gesteld worden dat het aantal artikel 19 procedures tot het minimum beperkt wordt en dat geen onnodige beperkingen worden opgelegd aan

Beschrijving ruimtelijke typering Niawier

GEMEENTE DONGERADEEL

BESTEMMINGSPLAN

NIAWIER - KERN N110

gewijzigd: 09-03-1992

DIENST OPENBARE WERKEN

RUIMTELIJKE ORDENING

1. HET DORP NIAWIER.

1.1. Ligging en voorkomen.

Niawier is ontstaan in een gebied dat zich kenmerkte als een uitgestrekt zeekleigebied.
Het gebied bestond grotendeels uit oudere kwelders met relatief hoge kwelderruggen en een achterliggend lager deel met knipklei.
Terpen zijn plaatselijke verhogingen van de oorspronkelijke kwelderwal. Niawier ligt op de kwelderwal die ten zuiden van Leeuwarden begint en doorloopt langs de voormalige Middelzee en Waddenzee tot het Lauwersmeergebied.

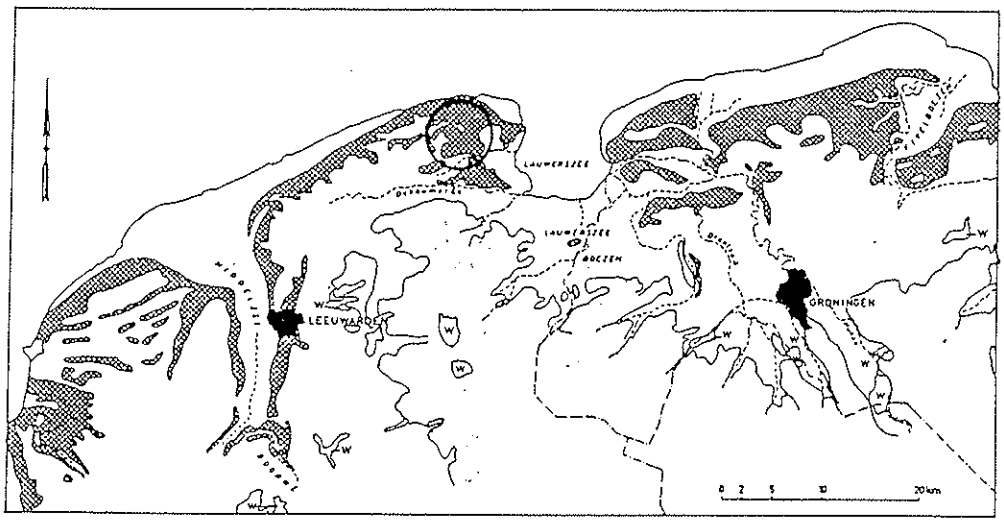

Kaartfragment uit "De bodem van Nederland", stichting voor Bodemkartering Wageningen 1965.

De vroegste bewoning van de terpen dateert van rond 300 jaar voor Christus. Rond 1100 is men er toe overgegaan om het land ook door middel van bedijkingen te gaan beschermen tegen de aktiviteit van de zee.
De bedijkingen hebben een vergroting van de bruikbaarheid van de gronden tot gevolg gehad. De veeteelt was voor de eerste bewoners het voornaamste middel van bestaan.
De terp van Niawier is van geringe hoogte en heeft een min of meer vierkante vorm.

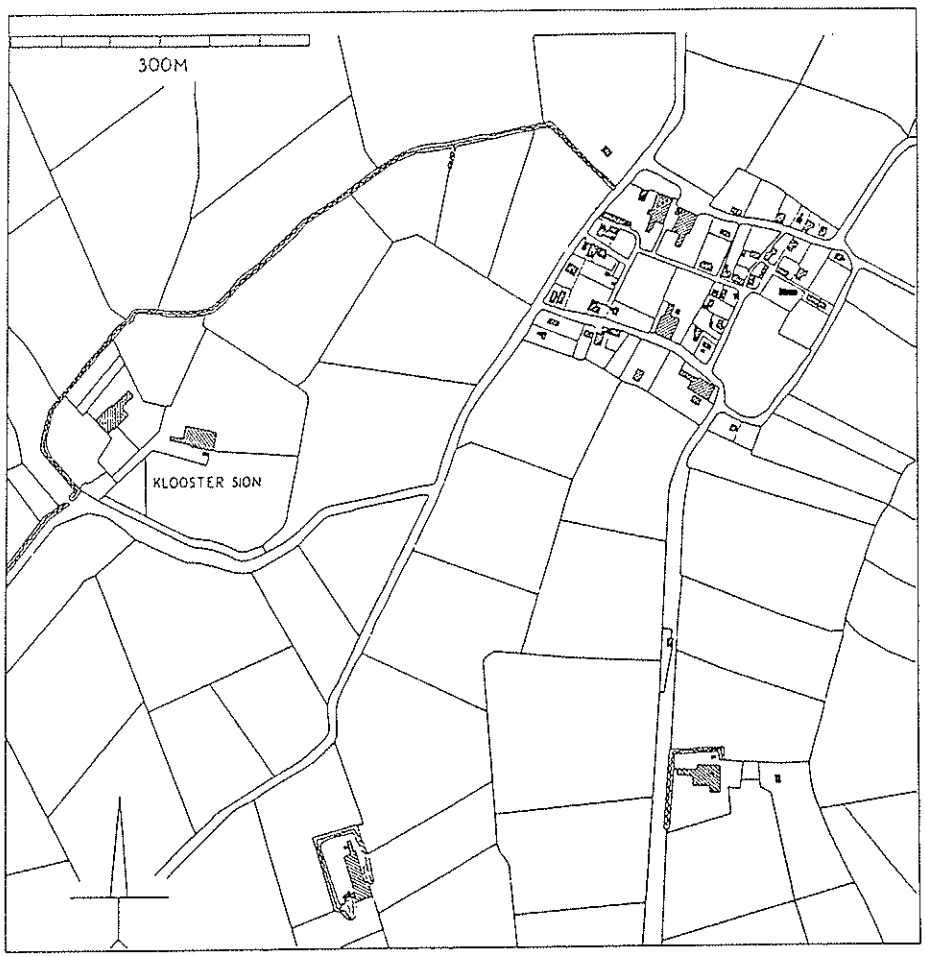

Fragment kadastrale minuut ca. 1832.

Rond de terp is min of meer een "ring"weg gelegen. Het door het vierkant omsloten terrein is verder rechthoekig opgedeeld door enkele stegen en paden.
Opvallend is de plaats van de kerk binnen dit geheel, niet in het centrum doch enigszins terzijde.
Het huidige wegenbeloop komt nog nagenoeg geheel overeen met het wegenbeloop zoals dit voorkomt op de kadastrale minuut uit omstreeks 1832. Ook de aanwezigheid van een enkele boerderij in de dorpskom alsmede de vrij grote tuinen op de terp geven het dorp nog een agrarisch karakter.
Op korte afstand van de dorpsterp is ten westen nog een terp gelegen. Op deze terp heeft het klooster Sion gestaan, waarschijnlijk gesticht tussen 1165 een 1195. Het dorpsgebied van Niawier was voor 1600 grotendeels in handen van het klooster Sion.
Op de kadastrale minuut zijn twee boerderijen op het kloosterterrein aangegeven. Over de oorspronkelijke gebouwen van het klooster is weinig bekend.

3. HET BESTEMMINGSPLAN.

3.1. Algemeen.

Voor het grootste deel van het bestemmingsplan Niawier kern geldt op dit moment een viertal oude tot zeer oude bestemmingsplannen, te weten:
- Plan in Hoofdzaak Oostdongeradeel, vastgesteld door de raad op 26 januari 1943, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 12 januari 1944;
- het bestemmingsplan 7 kleine kernen, vastgesteld door de raad op 3 april 1969, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 8 januari 1970;
- het partieel bestemmingsplan buitengebied, vastgesteld door de raad op 28 augustus 1973 en onherroepelijk geworden door de kroonuitspraak op 20 november 1980;
- het bestemmingsplan Niawier Bredewei, vastgesteld door de raad op 13 maart 1979 onherroepelijk door de kroonuitspraak van 4 juni 1982.

Voor het gebied gelegen op de oude dorpsterp geldt geen bestemmingsplan.
De voornaamste overwegingen voor het vervaardigen van het onderhavige bestemmingsplan zijn:
- het opnemen van het gehele dorp in één bestemmingsplan;
- het inspelen op de mogelijkheden die de gewijzigde Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening bieden.

3.2. Begrenzingen.

De begrenzing van het bestemmingsplan Niawier kern is zodanig genomen dat het gebied van het dorp Niawier en omgeving dat niet valt binnen het vigerend bestemmingsplan Buitengebied v.m. Oostdongeradeel, vastgesteld door de raad op 8 februari 1983 binnen dit plan valt. De feitelijke begrenzing wordt enerzijds gevormd door bestaande fysieke elementen anderzijds op een enkele uitzondering na door kadastrale perceelscheidingen.

3.3. Stedebouwkundige aspekten.

Het plangebied is in het verleden reeds grotendeels tot ontwikkeling gekomen. Aan De Skulp bevinden zich nog percelen die geschikt zijn voor toekomstige woningbouw.
In de plattegrond zijn nog vele elementen aanwezig van de oorspronkelijke dorpsstruktuur. Opvallend is de plaats van de kerk niet in het centrum doch enigszins terzijde in het door een vierkante "ring"weg omsloten terpterrein. De terp wordt verder rechthoekig opgedeeld door enkele stegen en paden. Dit wegenbeloop komt nagenoeg geheel overeen met het wegenbeloop zoals dit voorkomt op de kadastrale minuut uit omstreeks 1832.
Het agrarische karakter, zoals dit voorkomt op de kadastrale minuut, is thans ook nog min of meer aanwezig. Dit wordt vooral gekenmerkt door de aanwezigheid van een enkele boerderij alsmede de vrij grote tuinen en het open terrein aan het Linepaed.

Op korte afstand van de oorspronkelijke woonheuvel, die een geringe hoogte heeft, ligt ten westen een terp waarop het klooster Sion heeft gestaan. Van de oorspronkelijke klosterbebouwing is op het terrein niets meer aanwezig. Thans bestaat de bebouwing op het terpje Sion uit een voormalig boerderijtje.
Op de eerste kadastrale minuut is reeds bebouwing aanwezig aan de buitenzijde van de noordelijke en zuidelijke ringweg. In de loop der jaren heeft de bebouwing zich vooral ontwikkeld als een eenzijdige lintbebouwing langs de Siercksmawei en De Singel in de richting van het voormalige klooster Sion.
Naderhand is ook de oostzijde van de Siercksmawei bebouwd geraakt. Het betreft hier overwegend vrijstaande en dubbele woningen.
In de zeventiger jaren is een open gebied op de zuidoostzijde van de terp bebouwd met een aantal geschakelde woningen variërend van twee tot drie woningen aaneen.
Het jongere woongebied bevindt zich aan De Skulp. De bebouwing bestaat uit vrijstaande- en blokken van vier woningen aaneen in één bouwlaag met kap. De Skulp biedt nog bouwmogelijkheden voor maximaal 16 woningen.
Binnen het dorp is er geen duidelijke scheiding van funkties. Waren oorspronkelijk de bijzondere doeleinden (kerken, school, Ny Sion) geheel op de terp en/of aan de ringweg gelegen, in 1986 is een nieuwe school in gebruik genomen in De Skulp, de oude school is afgebroken.
Op de terp aan de Auck Doniastrjitte is nog een agrarisch bedrijf gevestigd.
Aan de Terpstrjitte is een eierlegbatterij gevestigd, het bedrijf veroorzaakt nogal wat milieuhinder, sanering is voorzien in het kader van het Gemeentelijk Maatregelen Plan Stads- en Dorpsvernieuwing.
Het dorp wordt aan de zuidzijde tussen de Bredewei en de Siercksmawei afgesloten door een in het kader van de ruilverkaveling aangelegde bosbeplanting. Deze beplanting is echter nog vrij jong. Deze jonge beplanting sluit ook aan op het speelveld dat gelegen is tussen De Skulp en de Siercksmawei.
Het speelveld wordt omzoomd door een houtwal. Oudere boombeplanting bevindt zich vooral op de oude terp waarbij vooral de leilinden een opvallend element vormen. Langs de invalswegen zijn het laatste decennium nogal wat bomen geplant.
De ontsluiting van Niawier vindt vooral plaats langs de Siercksmawei. Deze weg heeft tevens een funktie voor het doorgaande verkeer van Oosternijkerk en verder naar Dokkum.
De Auck Doniastrjitte, Terpstrjitte en Bornensisstrjitte hebben vooral een stroomfunktie voor de aanliggende straten, paden en voor de ontsluiting in de richting van Metslawier.
In het landschap vormt de opvaart, met op het eind aan de Siercksmawei de loswal, een waardevol element.

3.4. Juridische aspekten.

Bij het opstellen van het plan is gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de gewijzigde Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening bieden.

Beschrijving ruimtelijke typering Oosternijkerk

	12	90

TOELICHTING

BESTEMMINGSPLAN OOSTERNIJKERK - DORPSKERN

GEMEENTE DONGERADEEL

1. HET DORP OOSTERNIJKERK.

1.1 Ligging en voorkomen.

In tegenstelling tot vele andere dorpen die liggen op de kwelderwal die ten zuiden van Leeuwarden begint en doorloopt langs de voormalige Middelzee en Waddenzee tot het Lauwersmeergebied ontbreekt vermoedelijk de fase van terp-bewoning.

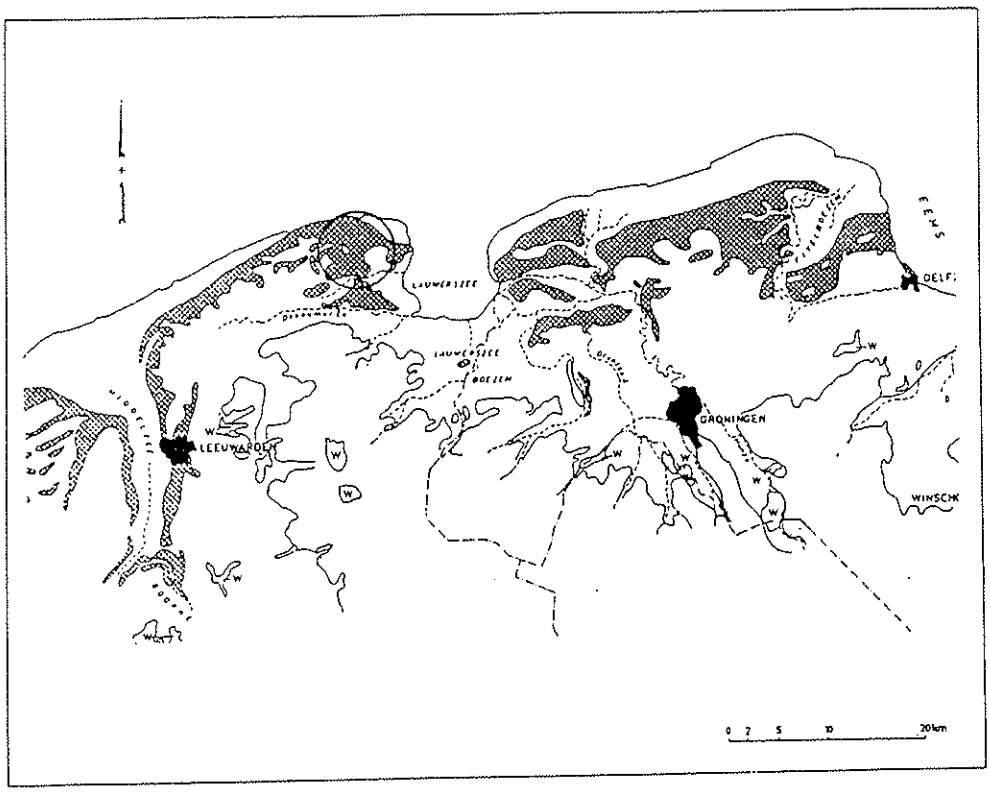

Kaartfragment uit "De bodem van Nederland", stichting voor Bodemkartering Wageningen 1965.

Door het ontbreken van een terp is er sprake van een relatief jonge nederzetting die is ontstaan nadat er rond 1100 toe overgegaan werd om het land door middel van bedijkingen te gaan beschermen tegen de aktiviteiten van de zee. De vroegste bebouwing van de terpen dateert van rond 300 jaar voor Christus.
De bedijkingen hebben een vergroting van de bruikbaarheid van de gronden tot gevolg gehad. De invloed van de zeedijk vormt de grens tussen zoet en zout en de vruchtbare grond kan in cultuur gebracht worden.

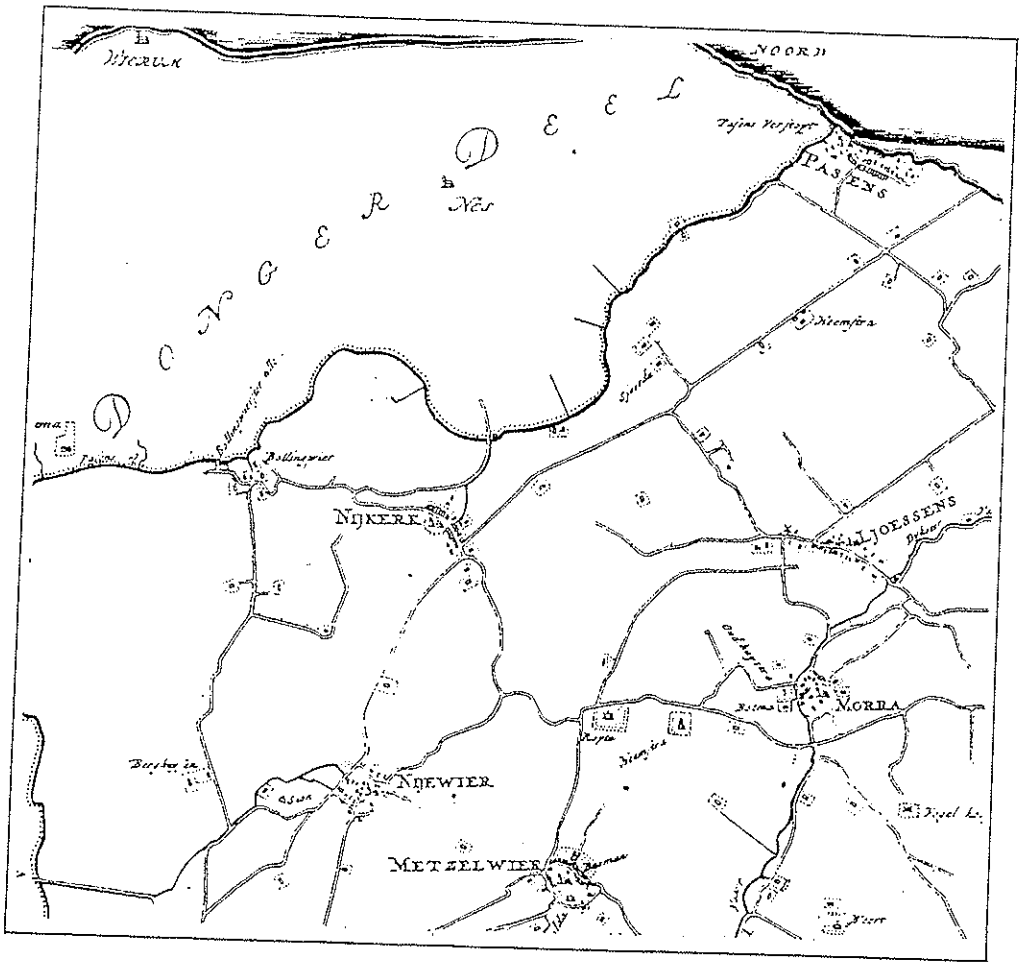

Fragment Grietenijkaart Schotanus 1693/1718.

Op de oudst bekende dorpsplattegrond, de Grietenijkaart van Schotanus uit 1693/1718, is er slechts sprake van een lintbebouwing aan een landweg.
Wel is een eerste aanzet waar te nemen van een bebouwing langs de dorpsvaart, de huidige Foeke Sjoerdsstrjitte.

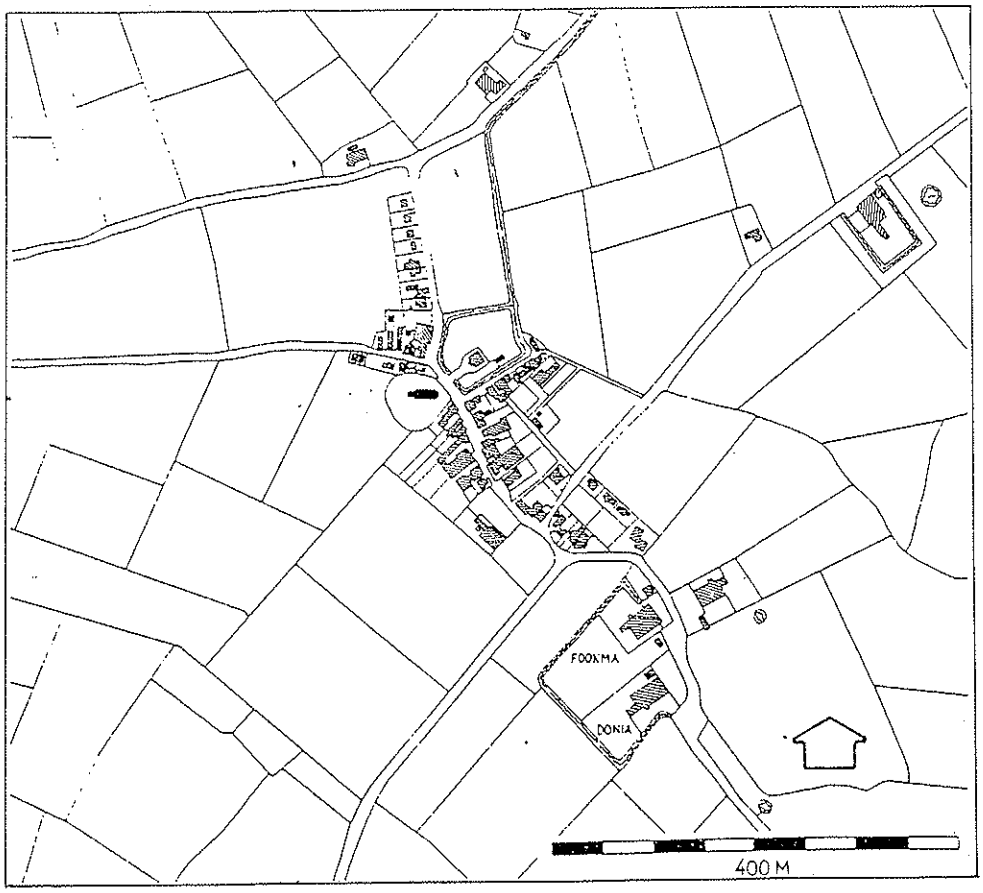

Fragment kadastrale minuut ca. 1832.

Uit de eerste kadastrale minuut uit ca. 1832 blijkt dat de bebouwing zich verder heeft ontwikkeld langs de Foeke Sjoerdsstrjitte en langs een nieuw straatje dat is ontstaan vanaf de kerk in noordelijke richting.
Het op de eerste kadastrale minuut aanwezige stratenpatroon is thans nog geheel herkenbaar in de dorpsplattegrond.
In de 19e en vooral 20e eeuw heeft een uitbreiding van de bebouwing plaatsgevonden langs de bestaande wegen en enkele nieuw aangelegde straatjes.

3. HET BESTEMMINGSPLAN.

3.1. Algemeen.

Voor het gebied van het bestemmingsplan Oosternijkerk dorpskern geldt op dit moment:
- het bestemmingsplan kern Nijkerk, vastgesteld door de raad op 13 april 1976;
- het bestemmingsplan voor de oude kern van het dorp;
- voor enkele kleine delen het bestemmingsplan Buitengebied (Oostdongeradeel).

De voornaamste overwegingen voor het vervaardigen van het onderhavige bestemmingsplan zijn:
- het opnemen van het gehele dorp in één bestemmingsplan;
- het inspelen op de mogelijkheden die de gewijzigde Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening bieden.

3.2. Begrenzingen.

De begrenzing van het bestemmingsplan Oosternijkerk dorpskern is zodanig genomen dat het gebied van het dorp Oosternijkerk en omgeving dat niet valt binnen het vigerend bestemmingsplan Buitengebied v.m. Oostdongeradeel, vastgesteld door de raad op 8 februari 1983 binnen dit plan valt.
Daarnaast zijn nog enkele kleine delen van het vigerende bestemmingsplan Buitengebied in dit plan opgenomen.
De feitelijke begrenzing wordt enerzijds gevormd door bestaande fysieke elementen anderzijds op een enkele uitzondering na door kadastrale perceelscheidingen.

3.3. Stedebouwkundige aspekten.

Het plangebied is in het verleden reeds grotendeels tot ontwikkeling gekomen. Vooral aan de Nijbuorren bevinden zich nog percelen die geschikt zijn voor toekomstige woningbouw. In de plattegrond zijn nog vele elementen aanwezig van de oorspronkelijke dorpsstructuur o.a. het belangrijkste kenmerk, de langgerekte lintbebouwing. Oosternijkerk is in tegenstelling tot vele andere dorpen in Dongeradeel, geen terpdorp. Wel staan de hervormde kerk en toren op een verhoogd kerkhof. Een groot deel van het huidige stratenpatroon is al aanwezig op de eerste kadastrale minuut uit omstreeks 1832. Het agrarische karakter zoals dit voorkomt op de kadastrale minuut is thans ook nog min of meer aanwezig. Dit blijkt o.a. uit de aanwezigheid van een aantal boerderijen met vrij grote erven.
Op de eerste kadastrale minuut is de bebouwing veelal als één- of tweezijdige lintbebouwing aan De Buorren, Foeke Sjoerdsstrjitte en Ropsterwei te vinden. In de loop der jaren heeft de bebouwing zich vooral verder ontwikkeld als een één- of tweezijdige lintbebouwing langs De Lyts Ein, De Buorren, Griene Wei, Langgrousterwei, Mounewei en Ald Tún, terwijl er een nieuwe weg ontstond tussen De Lyts Ein en de Griene Wei n.l. De Buorfinne. Aan het eind van de zestiger jaren is een nieuw woonstraatje ontstaan aan de noordzijde van het dorp n.l. de Doktersfiif. Van de eenentwintig woningen rond deze straat zijn een veertiental gebouwd als bejaardenwoning.

Tevens werd hier het stramien doorbroken dat er alleen vrijstaande of dubbele woningen werden gebouwd. Doktersfiif kent overwegend een schakeling van drie woningen. In de zeventiger jaren heeft min of meer een uitbreiding van de lintbebouwing plaatsgevonden langs De Lyts Ein en de Griene Wei, bestaande uit in hoofdzaak vrijstaande en dubbele woningen zowel één als twee bouwlagen met een kap. Aan het eind van de zeventiger jaren is een begin gemaakt met het bebouwen van het tussengebied tussen de Griene Wei en De Lyts Ein, hiertoe is een nieuwe straat aangelegd, Nijbuorren. Het beeld in de Nijbuorren wordt gekenmerkt door een bebouwing in 1 à 2 bouwlagen met een kap in gevarieerde schakelingen van vrijstaand tot maximaal vier woningen aanéén.
Een uitzondering in de straat vormt een gebouw in twee woonlagen en voorzien van een plat dak waarin een 10-tal woningen ten behoeve van één- en tweepersoonshuishoudingen zijn ondergebracht. Binnen het gebied van de Nijbuorren bestaan er nog mogelijkheden om maximaal 18 woningen te realiseren. Daarnaast bestaan er nog een aantal bouwmogelijkheden aan of nabij De Buorren op de lokaties die in het verleden zijn ontstaan door het saneren van een aantal panden.
Het gebied rond De Buorren, Foeke Sjoerdsstrjitte en een klein gedeelte van de Langgrousterwei vanaf De Buorren draagt nog grotendeels het oorspronkelijke karakter waarbij een deel van de bebouwing nog de historische schaal heeft, doch nagenoeg geen monumentale waarde vertegenwoordigt. Het enige monument binnen het dorp is de N.H. Kerk met toren.
Binnen een gebied rond De Buorren treffen we een menging van funkties aan zoals wonen, winkels, bijzondere doeleinden, bedrijfjes en agrarische bedrijven.
Grootschaliger bedrijvigheid is gevestigd aan de Langgrousterwei o.a. een groenteverwerkingsbedrijf en een tentenverhuurbedrijf. Aan de Griene Wei, bij de entree van het dorp ligt zowel aan de noord- als aan de zuidzijde een bedrijventerrein. Het terreintje aan de noordzijde is in het begin van de tachtiger jaren ontstaan en hier heeft zich o.a. een landbouwmechanisatiebedrijf gevestigd dat in het kader van de sanering milieuhinderlijke bedrijven vanuit het dorp is verplaatst. Eind 1989 is het in dit zelfde kader verplaatsen van een transportbedrijf aanleiding tot het ontstaan van het terrein aan de zuidzijde van de Griene Wei.
De ontsluiting van Oosternijkerk vindt vooral plaats langs de Mounewei en de Griene Wei. Deze wegen hebben tevens een funktie voor het doorgaande verkeer van respektievelijk Paesens en Nes in de richting Dokkum. Het gedeelte van de Langgrousterwei tussen De Buorren en De Terp is verkeerstechnisch gezien verre van ideaal, terwijl hierlangs ook de ontsluiting van het bedrijventerrein aan de Langgrousterwei plaatsvindt. De Buorren en De Lyts Ein hebben vooral een stroomfunktie voor de aanliggende staten. Landschappelijk gezien is het open zicht op het dorp tussen de Mounewei en De Lyts Ein bijzonder fraai, waarbij een loods van een agrarisch hulpbedrijf het beeld enigszins verstoort. Om het open karakter te handhaven in het betreffende gebied tussen de Mounewei, De Lyts Ein en De Buorren, grotendeels bestemd ten behoeve van agrarische doeleinden waarin geen bebouwing is toegestaan. Rond de kerk met haar begraafplaats ontbreekt een boombeplanting. Onder andere in het kader van de ruilverkaveling zijn rond het dorp een aantal percelen voorzien van een bosbeplanting. Het dorp is vrij arm aan volgroeid groen. Wel komt er langs diverse straten vrij jonge boombeplanting voor.
Binnen het dorp vormt de opvaart met de loswal aan de Ald Tún een waardevol element.

Beschrijving ruimtelijke typering Oostmahorn

vastgestelde plan
29-3-21
GS 20-1-01

DONGERADEEL

Bestemmingsplan Oostmahorn

2. ONDERZOEK

In het kader van dit bestemmingsplan is met name onderzoek verricht naar de verschillende facetten van recreatie in het buitengebied. De resultaten van dit onderzoek zijn neergelegd in de toelichting bij dit plan. Allereerst wordt ingegaan op de omgevingsaspecten, vervolgens komt de sector recreatie zelf aan de orde.

2. 1. Algemene karakteristiek

Ten oosten van Anjum ligt tegen de dijk van de voormalige Lauwerszee op een kwelderrug het dorpje Oostmahorn (zie ook figuur 1). Bij dit dorp werd in de 16e eeuw een schans aangelegd die tot halverwege de 19e eeuw nog steeds dienst deed als kustbatterij. De in de dijk gegraven kruitkelder (als voorraadlegering) getuigt nog van dit verleden. Vanaf omstreeks 1830 is er sprake van een geregelde veerverbinding tussen Oostmahorn en Schiermonnikoog, aanvankelijk door zeilboten en na 1865 door stoomboten onderhouden. Deze functie is tot 1969 blijven bestaan, toen de Lauwerszee werd afgesloten. Daarna is het dorp zich gaan oriënteren op de (water)recreatie. Bij de jachthaven van Oostmahorn zijn op dit moment redelijk grote (verblijfs)recreatieve ontwikkelingen gaande en ten noorden van de Skânserwei ligt een bungalow/appartementencomplex. In de omgeving van Oostmahorn liggen enkele belangrijke cultuurhistorisch waardevolle nederzettingen zoals de terpdorpjes Abbewier en Stiem en het buurtschap Ezumazijl. Op ruimere afstand is Dokkum als cultuurhistorisch en economisch centrum van belang. Voor eenvoudige dagelijkse voorzieningen (supermarkt, VVV, basisschool e.d.) kan met in het nabije dorp Anjum terecht.

Het gebied rond het Lauwersmeer is vanouds een akkerbouw- en veeteeltgebied. In het cultuurlandschap van het noordelijk deel van het gebied is de betekenis van het water door de eeuwen heen zeer groot geweest. De slenken en prielen (waterlopen) bepalen nog steeds de contouren van het landschap. Dijkrestanten en terpen vertellen het verhaal van de eeuwenlange strijd tegen het water. Met de inpoldering en de daaruit voortvloeiende inrichting van het Lauwersmeergebied is er een basis ontstaan voor een meer fysieke samenhang. De grote kracht van het Lauwersmeergebied wordt gevormd door het landschap, de natuurlijke en cultuurhistorische elementen, de rust, ruimte, schone lucht en het water, alsmede de ligging tussen het internationale natuurgebied de Waddenzee en de stedelijke centra Groningen en Leeuwarden. Dit is tegelijk ook het zwakke punt van het gebied, namelijk de geografische ligging, ver weg van het economisch "zwaartepunt" van Nederland.
Door de combinatie natuur en economie wordt duidelijk dat voor dit gebied er een aantal mogelijkheden liggen voor een bepaald soort toerisme. Speciaal die mensen die uit zijn op rust, natuur, water en frisse lucht komen hier aan hun trekken. In combinatie met de nieuwe gezondheidstrend kan deze regio in dat opzicht iedere concurrentie met elk ander gebied aan.
Het Lauwersmeer heeft vandaag de dag vooral een functie voor de kleine watersport en de oeverrecreatie.

Daarnaast vormt het Lauwersmeer een schakel in de noord-zuidverbinding voor de toervaart en een schakel tussen binnen- en buitenwater.

In de afgelopen jaren is de werkgelegenheid in het gebied met name in de landbouw en de daarmee samenhangende bedrijvigheid onder invloed van schaalvergroting en marktregulerende maatregelen teruggelopen. Ook gezien het internationale landbouwbeleid zal de betekenis van de landbouw verder afnemen door een verkleining van het areaal ten bate van natuur- of recreatiedoeleinden. Overigens is zeker in deze regio van Nederland sprake van een behoorlijk sterke landbouwsector met de aanwezigheid van goede productie-omstandigheden. Het gaat hier afwisselend om akkerbouw, melkveehouderij en vollegrondsgroenteteelt. Een duurzame landbouw zal in het gebied naar verwachting van blijvende betekenis zijn.
Vooral vanuit de recreatieve hoek worden enige werkgelegenheid scheppende initiatieven verwacht. Te denken valt hierbij aan fietstoerisme, kanovaren, watersport, cultuurtoerisme, vormen van verblijfsrecreatie, natuureducatie en kleinschalige vormen van oeverrecreatie.

2. 2. Bodem, natuur en landschap

Het Lauwersmeergebied is een voormalig getijdengebied met kwelders, platen, geulen en prielen. Als gevolg van de afsluiting is het gebied verzoet en vielen de zandplaten droog. Door dit droogvallen van de zandplaten is er in biotisch opzicht een betrekkelijk nieuw milieutype ontstaan waarin zich zowel kustduinen als laagveenmoerassen ontwikkelen onder invloed van de bodemprocessen ontzilting, ontkalking en veenvorming met de bijbehorende flora en fauna.
De voormalige kwelder van de Waddenkust bestaat dus uit verzoete klei met plaatselijk zilte kwel in sloten. Binnendijks liggen de matig zandige en lichte kleigronden, iets meer landinwaarts, grofweg ten westen van de lijn Oostmahorn - Stiem, liggen de ondiep kalkarme lichte zavelgronden. Laatstgenoemde gronden liggen op een kwelderrug en zijn derhalve droger en mede geschikt voor akkerbouw.
De belangrijkste natuurwaarde bestaat uit de hoge weidevogelstand en uit grote aantallen overwinterende ganzen. Belangrijke soorten zijn o.a. kleine zwaan, tafeleend, kuifeend, pijlstaart, wintertaling, smient, brandgans, grauwe gans, grutto en de kemphaan. Natuurpotenties liggen op het vlak van hooilandbeheer waardoor er soortenrijke graslanden kunnen ontstaan. In combinatie met hydrologisch herstel kunnen naast slikvelden en rietvelden ook struweel- en bosvegetaties ontstaan.
De langzamerhand begroeid en verzoet rakende zand- en slikplaten van het Lauwersmeergebied zijn onderdeel van een belangrijk natuurkerngebied. De ontwikkelingen zijn hier voor een deel te vergelijken met een gebied als de Oostvaardersplassen. Dergelijke gebieden worden in het bijzonder gekenmerkt door snelle veranderingen in de vegetatie en in de dierenwereld (successie van open water, slikplaten, hoog produktieve rietlanden, wilgenstruweel en wilgenbos). Kenmerkende soorten kunnen zijn planten als de Dotterbloem, Scherpe Zegge en de Koekoeksbloem.

Typerend voor het kwelderlandschap rondom Oostmahorn is de zwakke glooiing van het gebied; de kwelderruggen lopen geleidelijk over in de tussenliggende lagere delen. Het gebied ligt overigens tussen 0 en 1 meter boven NAP. Het wegen- en waterlopenpatroon is er over het algemeen terpengericht met vaak als resultaat een onregelmatige blokverkaveling (een verkaveling met onregelmatig gevormde, blokvormige percelen).
De hoofdwaterlopen (Zuider Ee) volgen veelal het verloop van de oorspronkelijke prielen, die ontstaan zijn toen het gebied nog in open verbinding met de zee stond. Noordelijk van Oostmahorn ligt, doorsneden door de autoweg naar Lauwersoog, de Anjumer en Lioessenser polder, een vlak gebied met regelmatige blokverkaveling waar bebouwing en beplanting vrijwel geheel ontbreken. De dijken rondom zijn in hun contrastwerking met deze vlakke polder sterk beeldbepalend.

2. 3. Wonen en bedrijvigheid

Het uitgerekte dorp Oostmahorn loopt via de Skânserwei langs de voet van de dijk. Hier vindt een soort van clustering plaats. Echter niet meer aan de Skânserwei zelf maar aan een drietal, deels onverharde secundaire wegen. Aan deze wegen ligt een groot deel van de bebouwing, min of meer als een vingerstructuur in het landschap.
Het dorp, met uitzondering van de (verblijfs-)recreatieve terreinen, herbergt zo'n 30 adressen waarvan het merendeel als woonhuis in gebruik is. Uitzondering hierop zijn enkele kleinschalige bedrijfjes, twee expositieruimten, waarvan één in het voormalige PTT-gebouw, een fietsverhuurgelegenheid bij de jachthaven en een café-restaurant met aanleunend woonhuis op de dijk. Omdat het overgrote deel van de bedrijvigheid rondom Oostmahorn verbonden is aan activiteiten op het vlak van recreatie en toerisme wordt met betrekking tot dit aspect verwezen naar de paragraaf 2.4.
Een bijzonder aspect van bedrijvigheid, weliswaar buiten het plangebied maar toch met een redelijke invloed op de omgeving, is de gasproductie- en gasbehandelingsinstallatie (GBI) bij de Raskes.
Wat betreft de invloed van het bungalowterrein en de GBI op de omgeving dient te worden vermeld dat er vrij concrete ideeën zijn met betrekking tot de inpassing van beide elementen in het landschap. Deze worden nader behandeld in paragraaf 4.4.

2. 4. Recreatie en toerisme

Friesland
De provincie Friesland is een provincie waar rust en ruimte belangrijke elementen zijn in het toeristisch-recreatief imago. Deze kwaliteiten bepalen voor een niet onbelangrijk deel de aantrekkelijkheid van de provincie.
Friesland is dan ook één van de provincies in Nederland waar de toeristisch-recreatieve sector vrij belangrijk is. In de Nederlandse rangorde van toeristische overnachtingen staat Friesland met 10 miljoen overnachtingen op de vijfde plaats.

Beschrijving ruimtelijke typering Oostrum

Vastgesteld 15-4-94
Goedgekeurd 10-8-94

GEMEENTE DONGERADEEL

BESTEMMINGSPLAN

OOSTRUM

gewijzigd: dec. 1993

DIENST OPENBARE WERKEN

DOW

0010

RUIMTELIJKE ORDENING

1. HET DORP OOSTRUM.

1.1. Ligging en voorkomen.

De eerste nederzettingen in het noordfriese kleigebied betroffen nog geen terpen, het waren nederzettingen op het vlakke land. Hiervoor werden wel de hoogste gedeelten, de kwelderwallen, gekozen.
Toen de zee rond 500 voor Christus weer in aktiviteit toenam en de kwelderwal onvoldoende beveiliging bood tegen het water begon men plaatselijk verhogingen op te werpen. De terpen zijn in fases onstaan, afhankelijk van de aktiviteiten van de zee, in de periode van 500 voor Christus tot ca. 700 na Christus.
Oostrum is ontstaan op een kwelderwal die is gelegen tussen het Dokkumer Grootdiep en de Zuider Ee.

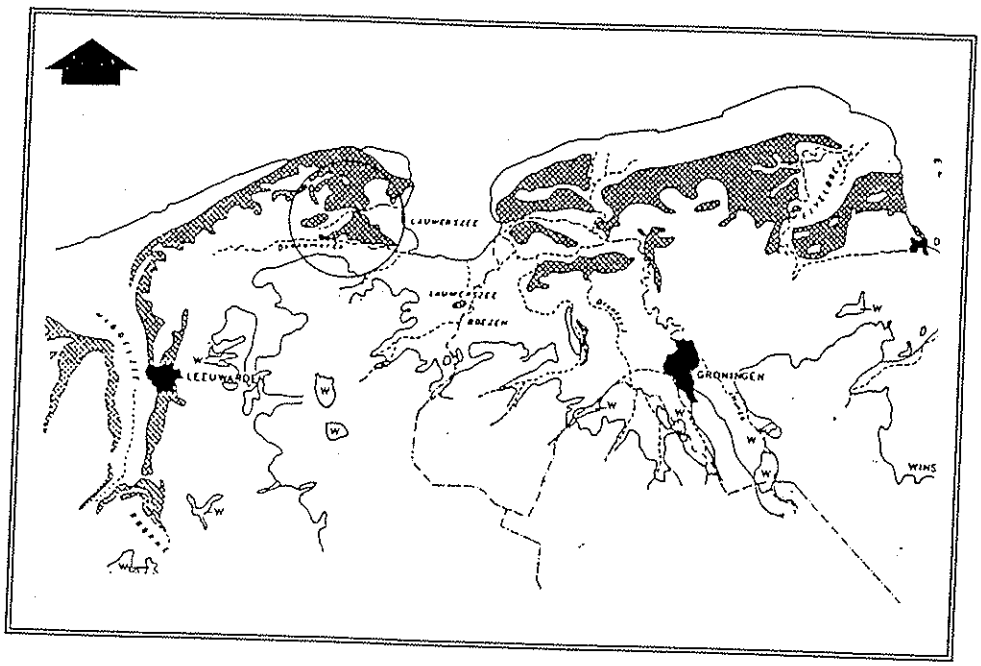

Kaartfragment uit "De bodem van Nederland", stichting voor Bodemkartering Wageningen 1965.

Rond 1100 is men er toe overgegaan om het land ook door middel van bedijkingen te gaan beschermen tegen de aktiviteiten van de zee.
Aanvankelijk waren de dijken nog weinig betrouwbaar, de bevolking bleef in hoofdzaak op de verhoogde plaatsen wonen. In eerste instantie waren landbouw en visserij (gemengd bedrijf) de belangrijkste bronnen van bestaan op deze kustwal. Naderhand kreeg het agrarische aspekt de overhand, vooral ook door de bedijkingen hetgeen een vergroting van de bruikbaarheid tot gevolg had.

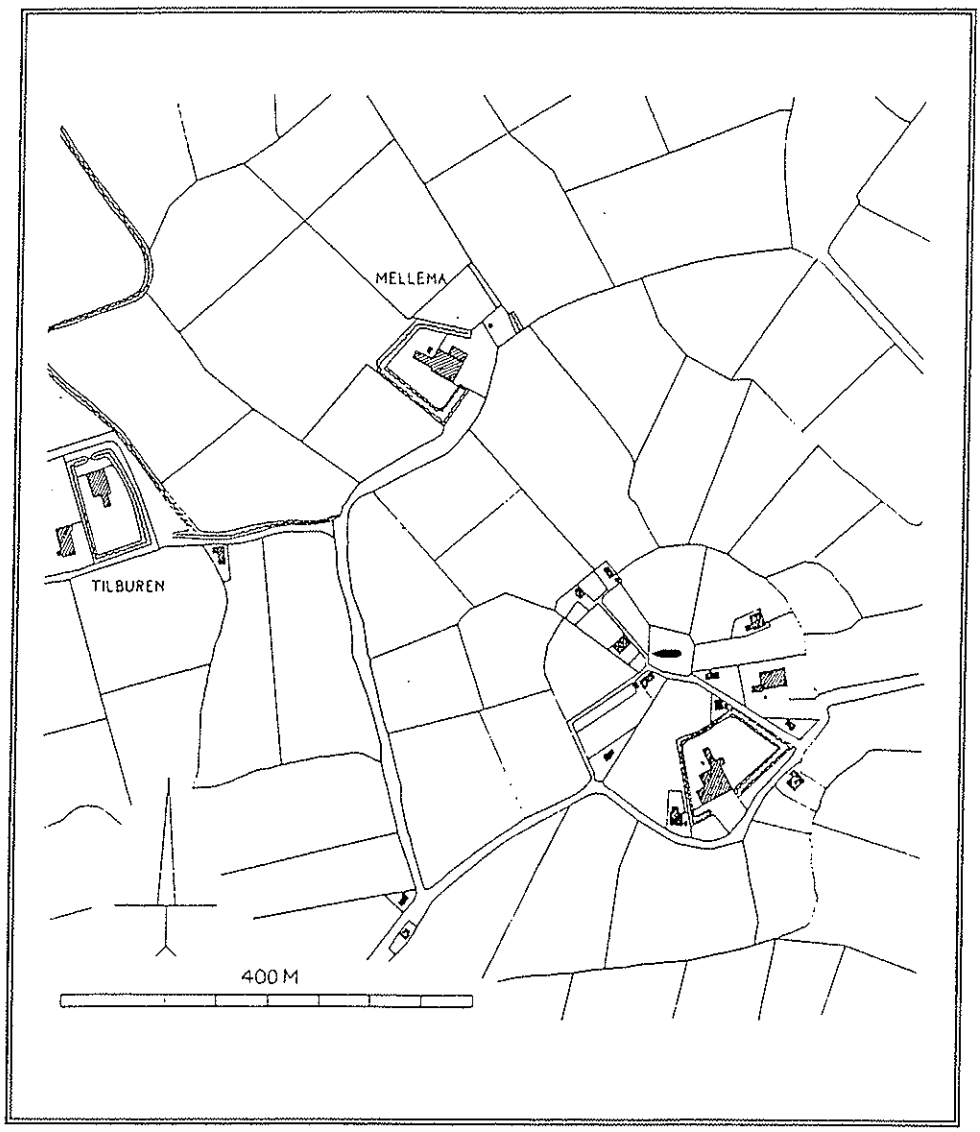

Fragment kadastrale minuutplan ca. 1832
schaal 1 : 7500.

De eerste kaart die een redelijk inzicht geeft omtrent de dorpsplattegrond is de kadastrale minuut uit ca. 1832. Oudere kaarten geven hierin geen duidelijk inzicht. Ook de grietenijkaart van Schotanus 1693/1718 geeft het wegen- en padenbeloop niet weer.
Uit de kadastrale minuut blijkt dat de terp gedeeltelijk wordt omgeven door een ringweg.
Naar de kerk op de kruin van de terp lopen vanaf de voet straalsgewijs een drietal paden. Het terp-terrein is radiaal ingedeeld, een indeling die zich ook nog over enige afstand buiten de terp gedeeltelijk voordoet.
Op de eerste Militair Topografische kaart uit 1864 is een vierde pad vanaf de terpring naar de kruin herkenbaar: de huidige Skoallestrjitte.

3. HET BESTEMMINGSPLAN.

3.1. Algemeen.

Voor het gebied van het bestemmingsplan Oostrum geldt op dit moment:

- het bestemmingsplan 7 kleine kernen, vastgesteld door de Raad op 03-04-1969.
- enkele kleine delen vallen binnen het bestemmingsplan: Plan in Hoofdzaak, vastgesteld door de Raad op 26-01-1943.
- het agrarisch gedeelte valt grotendeels binnen het partiële bestemmingsplan Buitengebied (natuurgebieden), vastgesteld door de Raad op 28-08-1973.

De voornaamste overwegingen voor het vervaardigen van het onderhavige bestemmingsplan zijn:

- Het opnemen van het gebied in en rond Oostrum dat niet valt binnen het bestemmingsplan Buitengebied v.m. Oostdongeradeel in een bestemmingsplan.
- Het inspelen op de mogelijkheden die de gewijzigde Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening bieden.

3.2. Begrenzingen.

De begrenzingen van het bestemmingsplan Oostrum zijn zodanig genomen dat het gebied van het dorp Oostrum en omgeving, dat niet valt binnen het vigerende bestemmingsplan Buitengebied v.m. Oostdongeradeel vastgesteld door de Raad dd: 08-02-1983, binnen dit plan valt.

3.3. Stedebouwkundige aspekten.

Het plangebied is in het verleden reeds grotendeels tot ontwikkeling gekomen. Oostrum is, zoals diverse andere dorpen in de gemeente Dongeradeel, een terpdorp. In de plattegrond zijn nog een aantal elementen aanwezig van de oorspronkelijke dorpsstruktuur, onder andere het belangrijkste kenmerk: de terp met zijn bebouwing.
De Nederlands Hervormde Kerk en het kerkhof staan verhoogd op de kern van de terp.

De kerk is een monument en als zodanig op kaartbijlage 1 aangeduid. Een groot deel van het huidige stratenpatroon is al aanwezig op de eerste kadastrale minuut uit ± 1832 (zie blz. 2).
De terp is dun bebouwd met een tiental gebouwen en het agrarisch karakter, zoals dit voorkomt op de kadastrale minuut, is thans ook nog min of meer aanwezig.
Uit de topografische kaart (zie blz. 12), verkend omstreeks 1980, blijkt dat zich binnen de terpring een twintigtal gebouwen bevinden.
De bebouwing is vooral toegenomen langs een nieuw aangelegd pad (de Skoallestrjitte) dat van de terpvoet naar de kerk is ontstaan. Daarnaast heeft zich vooral bebouwing ontwikkeld buiten de terp langs de ringweg.
Opgemerkt wordt nog dat gedeelten van de terp zijn aangewezen als archeologisch monument. Deze gedeelten zijn weergegeven op kaartbijlage 1. Deze percelen zijn ingevolge de Monumentenwet met bescherming belast.
Hetzelfde geldt voor een gebied met oudheidkundige betekenis aan de noordwestzijde van de terp. Ook dit terrein staat op kaartbijlage 1 aangeduid. Deze percelen, waar zich in de zandondergrond sporen van bewoning bevinden uit het Mesolithicum en Neolithicum (respectievelijk 9000-5300 voor Chr. en 5300-2100 voor Chr.), zijn opgenomen in een herzien overzicht van niet-zichtbare archeologische monumenten in Friesland (RAAP-rapport 33). Het terrein is -evenals het gehele, voormalige beschermde, gebied op de dorpsterp- op de overzichtskaart van bodembeschermingsgebieden in Friesland aangeduid als "antropogeen waardevol gebied".

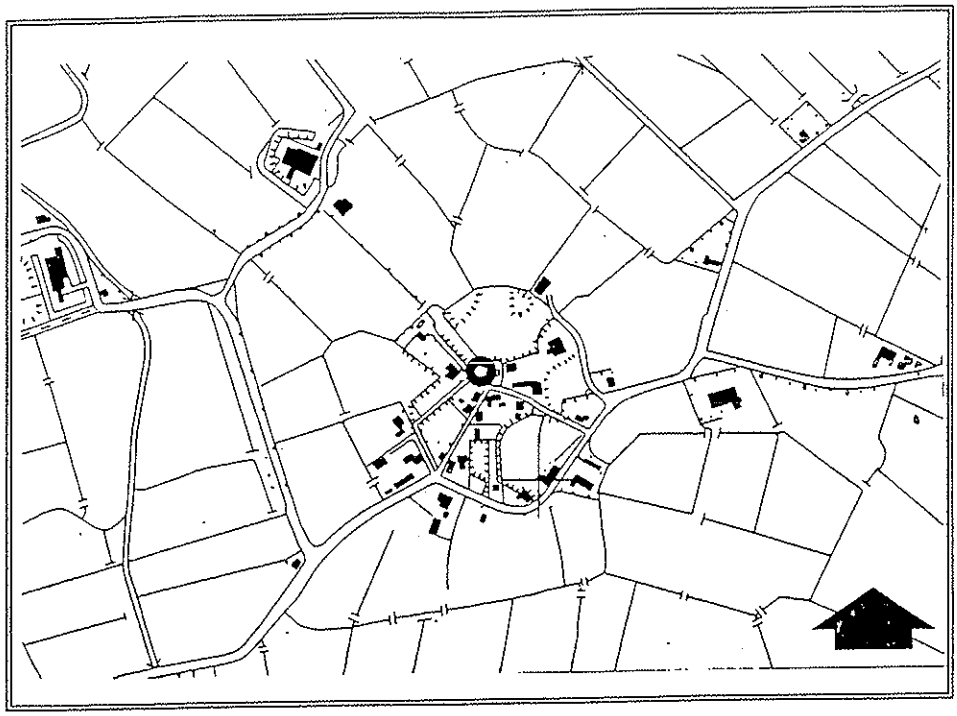

Afb. 1 Kopie topografische kaart (± 1980) 1 a 10.000

Aan de Skoallestrjitte zijn in 1981/1982 nog een 6-tal woningen gebouwd. Rond de eeuwwisseling zijn delen van de van de terp afgegraven (op afb. 2 zwart aangegeven). Ten behoeve van de bouw van genoemde woningen is het betreffende terpgedeelte aangevuld (op afb. 2 gearceerd aangegeven). In 1983 is het resterende westelijke perceel aangevuld en zoveel mogelijk onder het oorspronkelijke profiel gebracht.

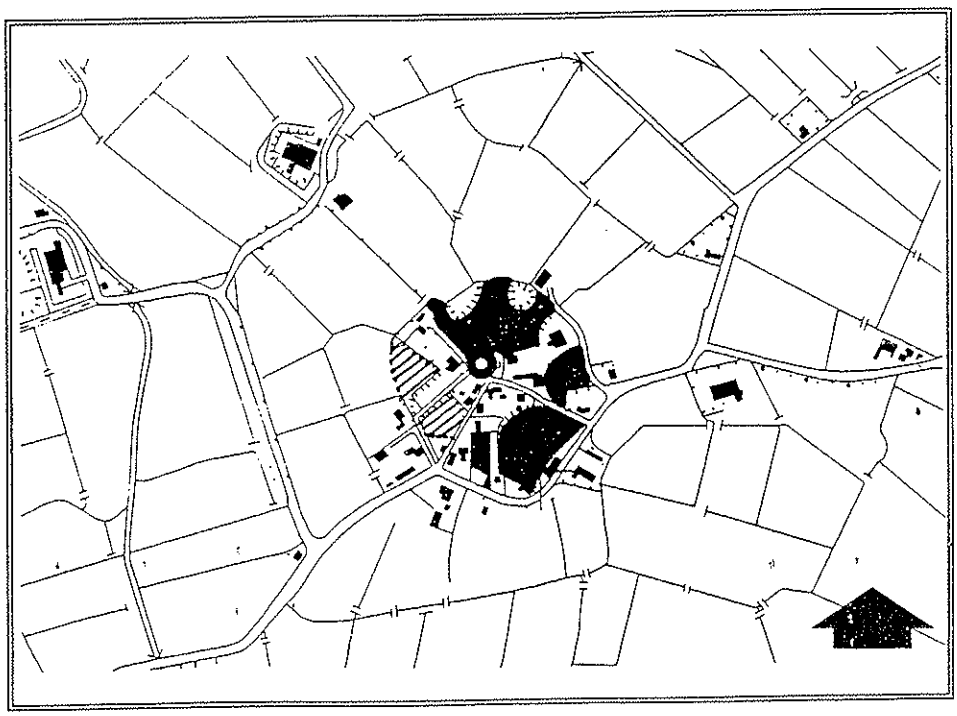

Afb. 2 Afgegraven terpgedeelten en aanvullingen.

Beschrijving ruimtelijke typering Paesens Moddergat

sept 1995

TOELICHTING

BESTEMMINGSPLAN

PAESENS-MODDERGAT

GEMEENTE DONGERADEEL

1. HET DORP PAESENS-MODDERGAT.

1.1. Ligging en voorkomen PAESENS.

Het dorp Paesens draagt dezelfde naam als het riviertje dat de grens vormt tussen het voormalige Oost- en Westdongeradeel en waarvan de monding doormiddel van een zijl (sluis) in de zeedijk ten westen van het dorp lag. Door Schotanus wordt aangegeven dat deze "monding" verstopt is.
Deze demping zou omstreeks 1449 hebben plaatsgevonden.
De plattegrond van dit dorp is blijkens het kaartmateriaal in opzet altijd gelijk gebleven en verschilt van de meeste andere dorpen in de gemeente door het ontbreken van een dorpsterp en door de groepering van bebouwing, die hier bestaat uit enkele rijen min of meer naast elkaar gelegen huizen.
Het ontbreken van een terp wijst op het ontstaan van de nederzetting in of na de 11e eeuw. De bouw van de kerk, die gedateerd wordt op circa 1200, geeft aan dat de vorming van het dorp spoedig na de 1e aanleg van de zeedijken op gang moet zijn gekomen. Het ontstaan van een nederzetting bij de monding van de Paesens langs de zeedijk zal hebben samengehangen met kustvisserij die van deze plaats af kon worden bedreven.
De kerk van het dorp had in 1511 een pastoor en vicaris, wat op zekere welstand wijst. Tegenwoordig noemt men Paesens, twee en halve eeuw later een "arm vissersdorp".
Aan het begin van de 18e eeuw bevond de meeste bebouwing zich blijkens de Schotanuskaart ten oosten van de kerk; nadien is de evenwijdig aan de dijk lopende weg in westelijke richting doorgetrokken en is ook daar bebouwing ontstaan.
In de tweede helft van de 18e eeuw breidde het dorp zich verder in westelijke richting uit op Westdongeradeels gebied, waar onder de naam Moddergat een nieuwe nederzetting ontstond.
Deze verplaatsing in westelijke richting hing samen met een omvangrijke bedijking uit 1592 die ten oosten van Paesens was gelegen en onder invloed waarvan inmiddels hoog opgeslibd buitendijks land bij dit dorp was ontstaan, waardoor de wadgeulen slecht bereikbaar waren geworden. In westelijke richting liepen deze geulen tot dichter onder de wal en waren derhalve beter bereikbaar.
Door de verplaatsing naar Moddergat van een deel van de visserij is de oude functie in het westelijk deel van dit dorp beter in de bebouwing zichtbaar gebleven dan in Paesens, dat zich nadien meer op de landbouw heeft gericht getuige de boerderijen in het dorp.

De visserij van beide dorpen is na de stormramp van 1883, waarbij een deel van de vloot verging, snel achteruit gegaan en in de loop van de 20e eeuw geheel verdwenen.

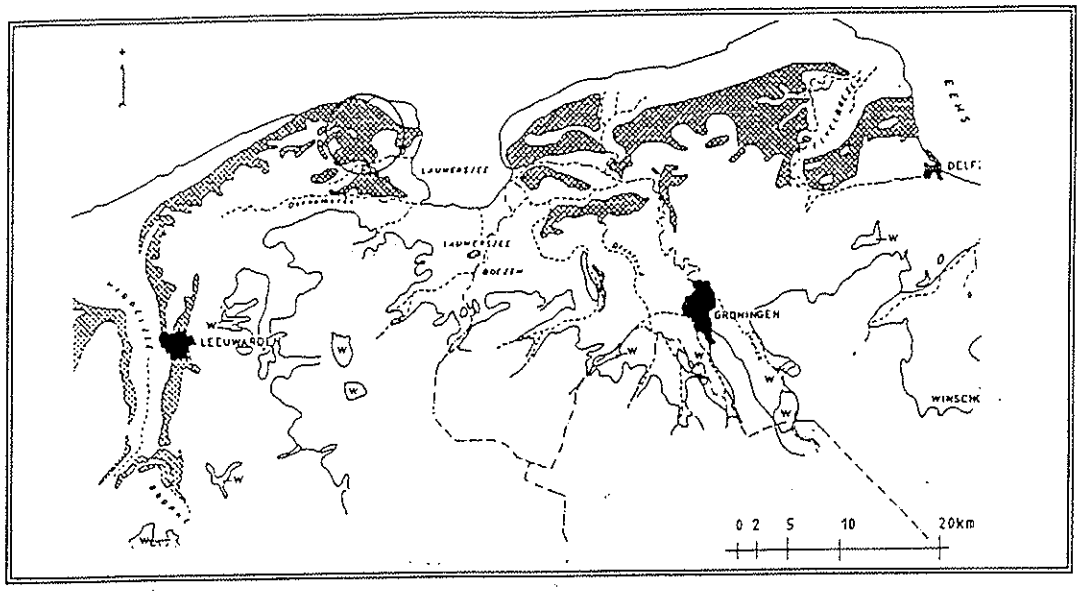

PAESENS-MODDERGAT
Kaartfragment uit "De bodem van Nederland",
stichting voor Bodemkartering Wageningen 1965.

1.2. MODDERGAT.

Moddergat kan beschouwd worden als de jongste nederzetting van enige omvang in de voormalige gemeente Westdongeradeel. Op de grietenijkaart van Schotanus blijkt ter plaatse slechts één enkel gebouw langs de zeedijk te zijn gelegen. De naam "Modde Gat" op deze kaart lijkt meer op de lokale terreingesteldheid van toepassing te zijn dan een woongebied aan te duiden.
In de "Tegenwoordige Staat" worden de naam en de bebouwing langs de zeedijk nog niet genoemd. Nadien moet hier echter in korte tijd bebouwing tot stand zijn gekomen; Van der Aa (VII, 989) vermeld in 1846 dat het dorp uit 75 huizen bestaat.
Het ontstaan van Moddergat kan voor een deel worden opgevat als een uitbreiding in westelijke richting van het in de voormalige gemeente Oostdongeradeel gelegen dorp Paesens naar een nog westelijker gelegen plek langs de zeedijk, waar buitendijks de wadgeulen beter bereikbaar waren.
Immers, ter hoogte van het dorp Paesens was inmiddels, onder invloed van een omvangrijke, wat oostelijker gelegen bedijking uit 1592, een hoog opgeslibd buitendijks "voorland" ontstaan, waardoor de rede van de vissersvloot met lichtere schepen van de dijk niet meer bereikbaar was.
De uitbreiding van het dorp Paesens in het voormalige Westdongeradeel staat bekend onder de naam "de Kamp".
Evenals dit in Paesens het geval is wordt de plattegrond van Moddergat bepaald door dicht opeen en min of meer naast elkaar gelegen huisjes aan de voet van de zeedijk.
In de Kamp is de weg langs de voet van de zeedijk verdwenen en door een zuidelijker gelegen nieuw tracé vervangen, waarvan in de loop van deze eeuw ook de zuidzijde bebouwd is geraakt.
Het kadastrale minuutplan en de recente luchtfoto's van het dorp laten duidelijk de landschappelijke sporen van een binnendijks wiel aan de zeedijk in de Kamp zien.

Schotanus geeft dit wiel, het gevolg van een dijk-doorbraak waarbij de grond ter plaatse is weggespoeld, nog in de oorspronkelijke toestand aan, namelijk als een poel.
In de huidige landschappelijke situatie ligt ter plaatse van de wiel een onbebouwd terreintje waar de zeedijk met een boog omheen loopt.

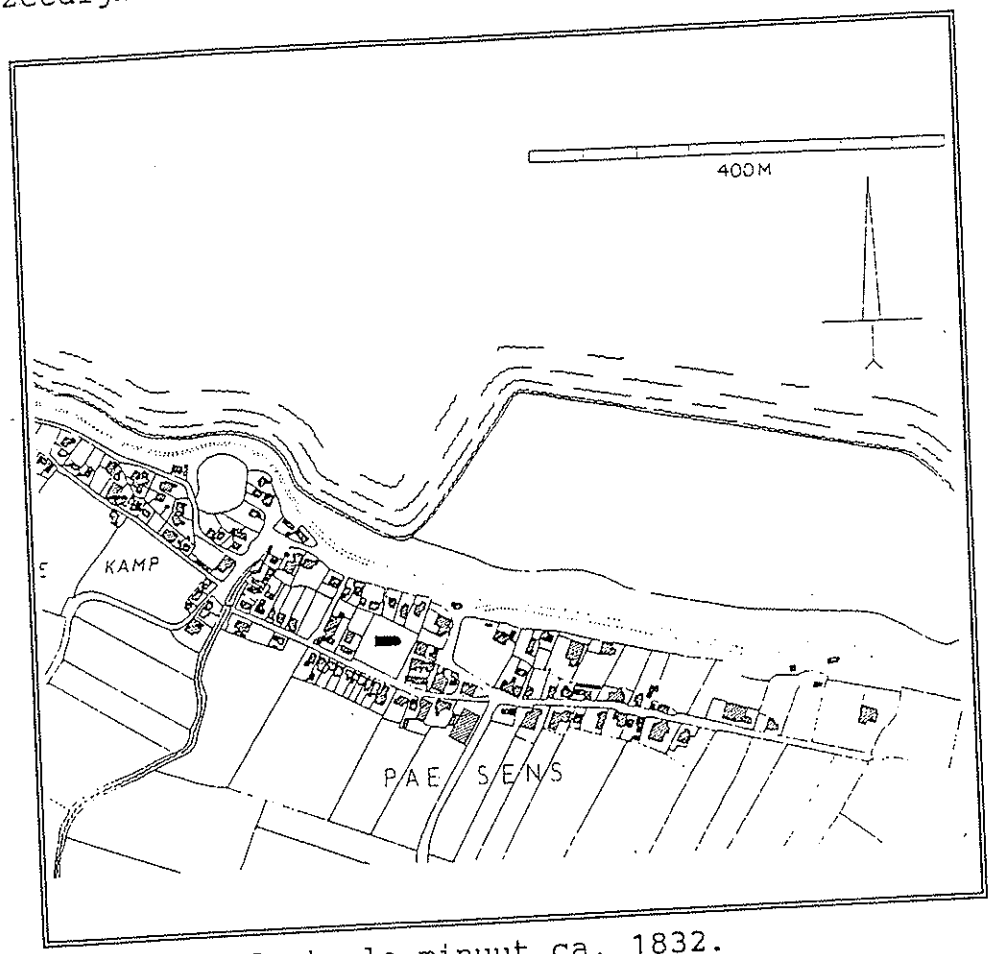

Fragment kadastrale minuut ca. 1832.

Na de gemeentelijke herindeling (1 januari 1984) is de grens tussen Oost- en Westdongeradeel weggevallen. Sindsdien worden de dorpen in één benaming genoemd n.l. het dorp Paesens-Moddergat.

1.3. Werkgelegenheid.

Paesens-Moddergat is van oudsher een vissersdorp aan de zeedijk. De visserij-activiteiten leveren nog steeds (naast de agrarische bedrijvigheid) een belangrijke bron van inkomsten op voor de bevolking van het dorp. Door de toegenomem mechanisatie in de landbouw in de huidige tijd, geeft dit aan steeds minder mensen werkgelegenheid.
Buiten de agrarische en aan de agrarische sector verbonden bedrijfjes is er weinig werkgelegenheid in het dorp Paesens-Moddergat.

In tegenstelling tot vele andere dorpen is Paesens-Moddergat geen terpdorp, maar een dorp met lintbebouwing, gelegen onderaan de zeedijk.
In de plattegrond zijn nog vele elementen aanwezig van de oorspronkelijke dorpsstruktuur.
Een groot deel van het huidige stratenpatroon is al aanwezig op de 1e kadastrale minuut uit omstreeks 1832. De Hervormde kerk met een omheind kerkhof staat verhoogd in de kern van het dorp.
Het visserijkarakter van het dorp heeft in de loop van de 20e eeuw plaats moeten maken voor een meer agrarisch karakter. Dit wordt vooral gekenmerkt door de aanwezigheid van enkele boerderijen.
In de tachtiger jaren is een open gebied aan de zuidzijde van het dorp bebouwd met een aantal geschakelde woningen van twee tot drie woningen aaneen.
Het jongere woongebied bevindt zich aan de Donger, deze bebouwing bestaat uit vrijstaande woningen. Binnen het dorp is geen duidelijke scheiding van funkties. Het speelveld is gelegen aan de Mounewei. De Buorren heeft vooral een stroomfunktie voor de aanliggende straten, paden en voor ontsluiting in de richting van Oosternijkerk en Dokkum.

3.4 Toekomstige bebouwing

Door de struktuur en de ontsluiting van het dorp zijn er weinig mogelijkheden om tot een geschikte bouwlokatie te komen. Uitgangspunt voor invulling van een bouwlokatie is aansluiting te zoeken bij de bestaande dorpsstruktuur. Daarbij dient de bebouwing niet te grootschalig te zijn. De twee bestaande bouwlokaties zijn inmiddels bebouwd. De toekomstige bouwmogelijkheden voor het dorp ontstaan door het woongebied aan de Kamp in zuidelijke richting te vergroten. Op deze lokatie zijn 10 tot 12 kavels beschikbaar, voldoende voor de komende planperiode.

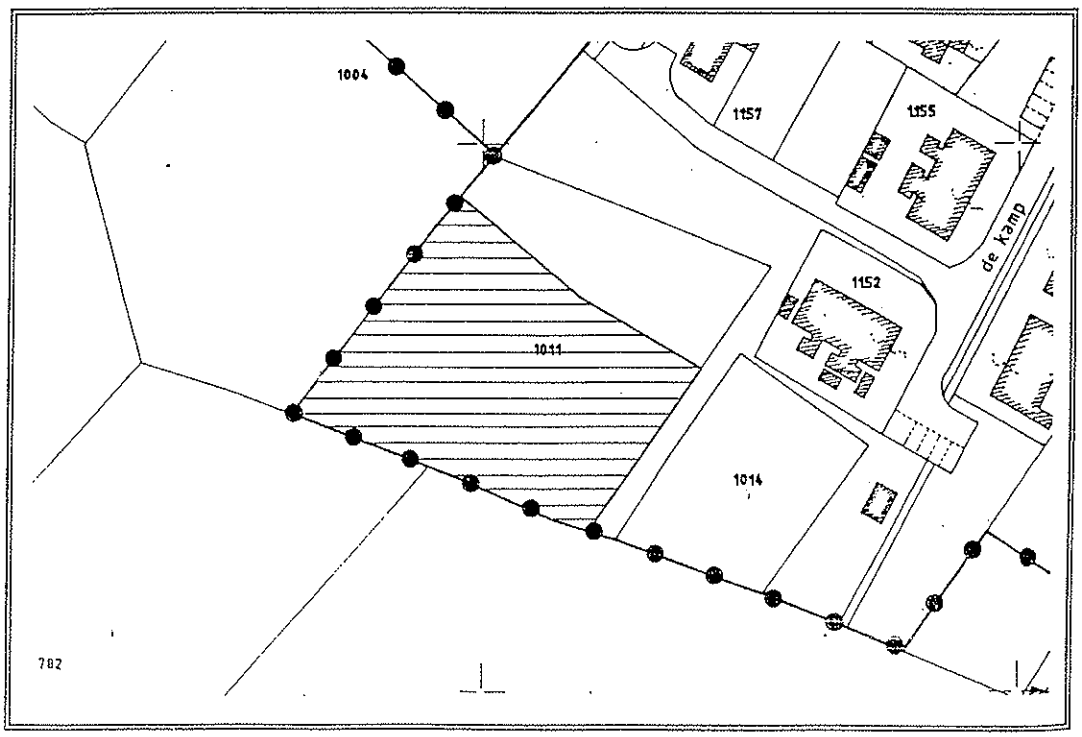

Beschrijving ruimtelijke typering Raard

GEMEENTE
DONGERADEEL

- Bestemmingsplan:
- Raard

goedgekeurd → 2 mei 2002
vastgesteld → 2 augustus 2002

- SECTOR RUIMTE DONGERADEEL
- AFDELING VROM
- datum: januari 2002
- gewijzigd:

RA40

1. HET DORP RAARD.

1.1. Ligging en voorkomen.

De eerste nederzettingen in het noordfriese kleigebied betroffen nog geen terpen, het waren nederzettingen op het vlakke land. Hiervoor werden wel de hoogste gedeelten, de kwelderwallen, gekozen.
Toen de zee rond 500 voor Christus weer in activiteit toenam en de kwelderwal onvoldoende beveiliging bood tegen het water begon men plaatselijk verhogingen op te werpen. De terpen zijn in fases ontstaan, afhankelijk van de activiteiten van de zee, in de periode van 500 voor Christus tot ca. 700 na Christus.
Raard is ontstaan op een kwelderwal die is gelegen ten noorden van de Dokkumer Ee.

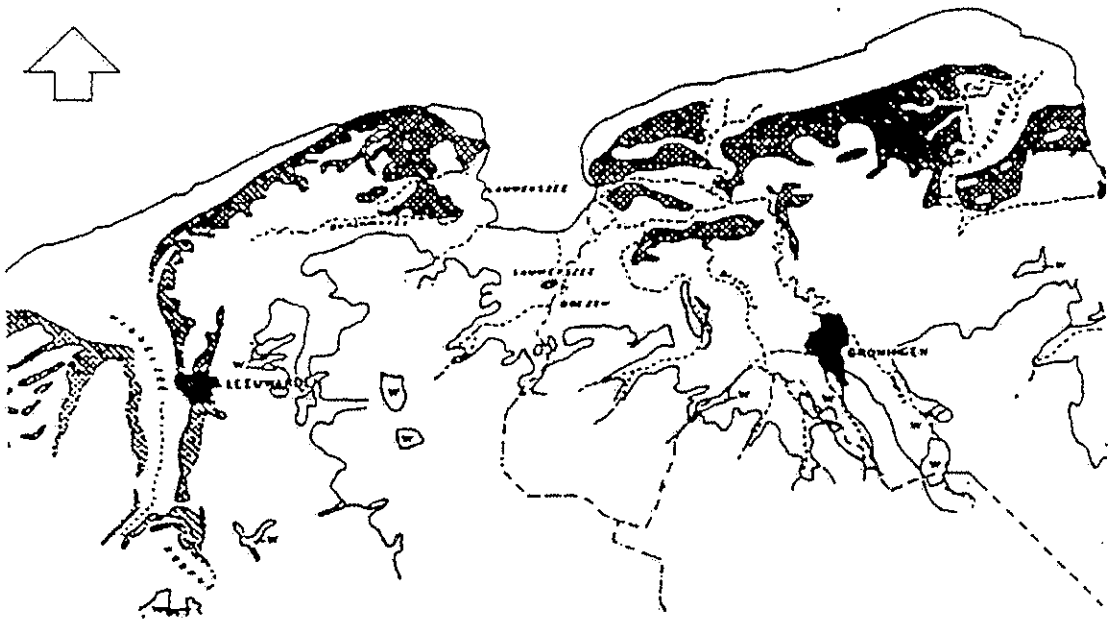

Kaartfragment uit "De bodem van Nederland", stichting voor Bodemkartering Wageningen 1965.

Rond 1100 is men er toe overgegaan om het land ook door middel van bedijkingen te gaan beschermen tegen de activiteiten van de zee.
Aanvankelijk waren de dijken nog weinig betrouwbaar, de bevolking bleef in hoofdzaak op de verhoogde plaatsen wonen. In eerste instantie waren landbouw en visserij (gemengd bedrijf) de belangrijkste bronnen van bestaan op deze kustwal.
Naderhand kreeg het agrarische aspect de overhand, vooral ook door de bedijkingen hetgeen een vergroting van de bruikbaarheid tot gevolg had.

De eerste kaart die een redelijk inzicht geeft omtrent de dorpsplattegrond is de kadastrale minuut uit ca. 1832. Oudere kaarten geven hierin geen duidelijk inzicht. Ook de grietenijkaart van Schotanus 1693/1718 geeft het wegen- en padenbeloop niet weer.
Uit de kadastrale minuut blijkt dat de terp gedeeltelijk wordt omgeven door een ringweg.

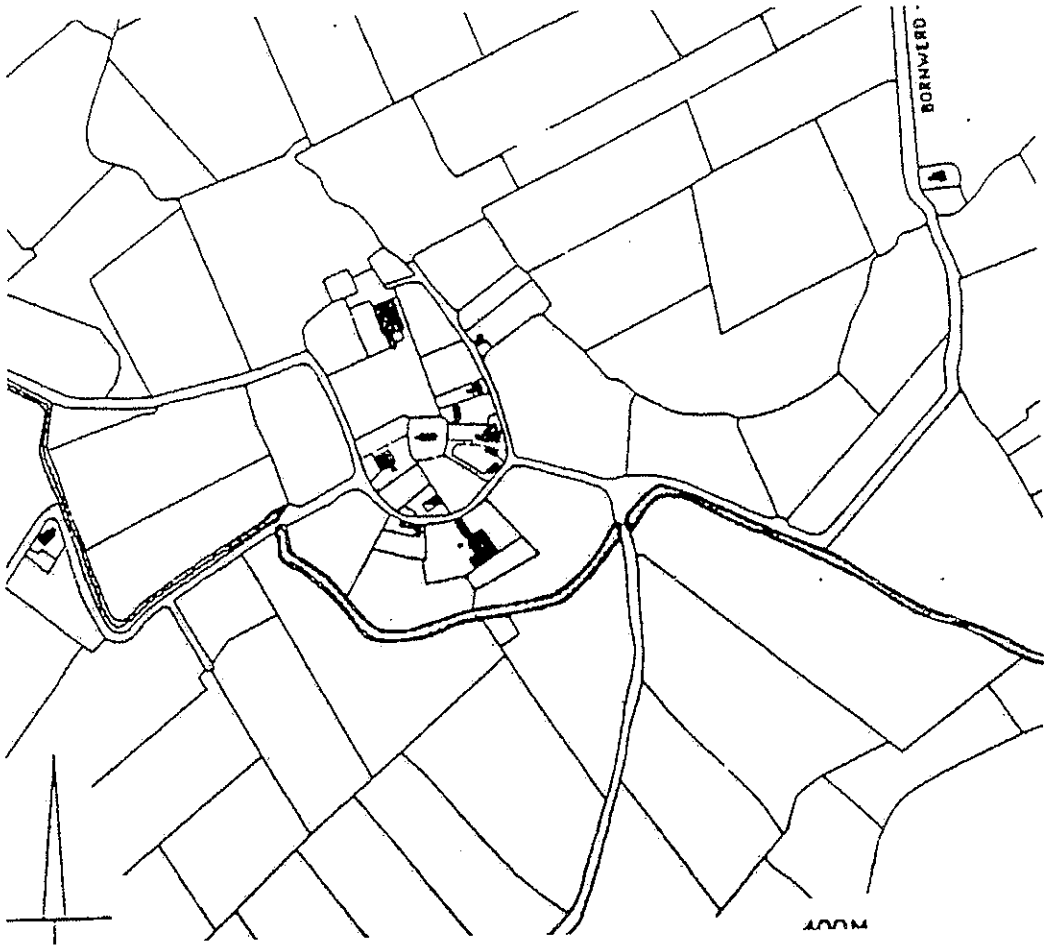

Fragment kadastrale minuutplan ca. 1832, schaal: ± 1 : 7500.

Naar de kerk op de kruin van de terp loopt vanaf de ringweg een voetpad. Het terpterrein is radiaal ingedeeld, een indeling die zich ook nog over enige afstand buiten de terp gedeeltelijk voordoet.
Rond de eeuwwisseling is de terp van het dorp gedeeltelijk afgegraven. Het onbebouwde westelijke deel tot aan het kerkhofterrein is toen verdwenen. In 1991 is de terp op deze plaats weer aangevuld.

1.2. Werkgelegenheid.

Raard is van oudsher vooral een agrarisch georiënteerd dorp. De agrarische bedrijvigheid is gebleven echter met dien verstande dat de landbouw in de huidige tijd aan minder mensen een bestaan geeft dan in het verleden.

1.3. Voorzieningen.

De omvang van het dorp is zodanig dat er nagenoeg geen draagvlak is voor voorzieningen ten behoeve van de dagelijkse levensbehoeften, men is aangewezen op rijdende winkels of op Dokkum als regionaal centrum van voorzieningen, onderwijs en dienstverlening.
De basisschool van het dorp is gebouwd op ± 800m buiten het dorp aan de weg van Raard naar de Bornwirderhoek, ook is hier de Gereformeerde Kerk gesitueerd.

3. HET BESTEMMINGSPLAN.

3.1. Algemeen.

Voor het gebied van het bestemmingsplan Raard geldt op dit moment:

- "plan in hoofdzaak West-Dongeradeel", vastgesteld door de Raad op 02-03-1948 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 28-03-1949, nr: 136.
- "het bestemmingsplan Raard, herziening 1947", vastgesteld door de Raad op 02-03-1948 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 28-03-1949, nr: 136.
- "Raard, plan 3", vastgesteld door de Raad op 17-03-1966 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 14-04-1967, nr. 4860.
- "Raard, uitbreiding", vastgesteld door de Raad op 26-08-1982 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 02-05-1983, nr. 23675.
- bestemmingsplan "Buitengebied Dongeradeel-West", vastgesteld door de Raad op 24-11-1989 en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten op 7-7-1989, nr. 1983.

De voornaamste overwegingen voor het vervaardigen van het onderhavige bestemmingsplan zijn:

- Het samenvoegen van de 4 eerder genoemde plannen tot één plan, zodat één en ander overzichtelijker wordt om mee te werken.
- Het inspelen op de mogelijkheden die de gewijzigde Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening bieden.

3.2. Begrenzingen.

De begrenzingen van het bestemmingsplan Raard zijn zodanig genomen dat het gebied van het dorp Raard en omgeving binnen dit plan valt. Gedeeltelijk valt dit samen met de begrenzing van het bestemmingsplan "Buitengebied Dongeradeel-west".
Enkele onlosmakelijk met het dorp verbonden elementen die tot nu toe in het bestemmingsplan "Buitengebied Dongeradeel-west" zijn opgenomen zijn binnen de grenzen van dit bestemmingsplan gebracht om een logisch herkenbare eenheid te krijgen. Daarbij wordt aangesloten op de in de Structuurvisie Dongeradeel aangegeven begrenzing van het dorpsgebied zodat met name voor het aantal woningen en de toekomstige woningbouwaantallen een vergelijkbare situatie ontstaat.

3.3. Stedenbouwkundige aspecten.

Het plangebied is in het verleden reeds grotendeels tot ontwikkeling gekomen. Raard is, zoals diverse andere dorpen in de gemeente Dongeradeel, een terpdorp.
In de plattegrond zijn nog een aantal elementen aanwezig van de oorspronkelijke dorpstructuur, onder andere het belangrijkste kenmerk: de terp met zijn bebouwing.

De Nederlands Hervormde Kerk en het kerkhof staan verhoogd op de kern van de terp, de toren en het kerkgebouw zijn aangewezen als monument. Het kerkgebouw en toren zijn beschermde monumenten in de zin van de Monumentenwet.
Een deel van het huidige stratenpatroon is al aanwezig op de eerste kadastrale minuut uit ± 1832 (zie blz. 2).
De terp is dun bebouwd met een aantal gebouwen en het agrarisch karakter, zoals dit voor komt op de kadastrale minuut, is thans ook nog min of meer aanwezig.
De bebouwing is vooral toegenomen langs de Buorren en aan de nieuw aangelegde straat It Fintsje. Een verbinding tussen De Buorren en It Fintsje is gelegd d.m.v. een voetpad.
Aan de Buorren zijn in het begin van de zeventiger jaren een zestal woningwetwoningen gebouwd. In het midden van de tachtiger jaren werd de bebouwing aan It Fintsje gerealiseerd. Rond de eeuwwisseling werden delen van de terp ten westen en ten zuiden van de kerk afgegraven, in 1990 is men begonnen de terp aan te vullen, om de oorspronkelijke vorm te herstellen. Het perceel tussen de kerk en de van Kleffenswei wordt gebruikt als ijsbaan.

3.4. Archeologische waarden.

Voor het landelijk gebied van de gehele gemeente Dongeradeel wordt, op moment van het opstellen van dit bestemmingsplan, een archeologische verwachtingskaart vervaardigd. Op basis van een archeologische verwachtingskaart is het mogelijk onderscheid te maken tussen archeologisch belangrijke en minder belangrijke gebieden.
De verwachtingskaart is hierdoor een geschikt instrument om ruimtelijke ontwikkelingen en plannen op effecten voor de archeologie te toetsen. De verwachtingskaart heeft op globale schaal een bepaalde voorspellende waarde maar door allerlei factoren die niet in het onderzoek meegenomen kunnen worden bestaat er altijd een zekere mate van onzekerheid. Op dit moment is een concept verwachtingskaart aanwezig die weliswaar nog onvolledig is en nog verder verfijnd wordt, doch in hoofdlijnen kunnen hier enkele conclusies uit getrokken worden. Voor het gebied wat in de toekomst de grootste veranderingen ondergaat; de uitbreidingslocatie, geeft de concept kaart voor de steentijd (8800 – 2000 voor Chr.) en de bronstijd (2000 – 800 voor Chr.) een hoge verwachting aan. Voor de ijzertijd (800 – 12 voor Chr.)/Romeinse tijd (12 voor – 450 na Chr.) wordt zelfs een zeer hoge verwachting gegeven. De verwachtingen voor de vroege middeleeuwen (450 – 900 na Chr.) zijn daarentegen middelmatig. Bij de concept verwachtingskaarten is ook een vindplaatsenkaart gevoegd met daarop alle mogelijke terprestanten, states, stinzen, gegevens van de Archeologische Monumentenkaart Friesland en het Archeologisch Informatie Systeem. Op deze kaart zijn enkele waarnemingen in de omgeving van Raard, welke niet in ARCHIS (ARCHeologisch Informatie Systeem) zijn vermeld, weergegeven. Geen van deze vindplaatsen ligt in het uitbreidingsgebied van Raard. De uitbreidingslocatie maakt evenals de rest van het dorp deel uit van de terp volgens Eekhof, Schotanus, bodemkaart en fysisch-geografische kaart. De locatie grenst aan een terrein (Lineleane 1) wat is aangewezen als archeologisch monument. Ook de percelen Lineleane 2 en 4 zijn beschermd ingevolge de Monumentenwet van 1988. De Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek is voor percelen met een dergelijke status de vergunning verlenende instantie. Een aanlegvergunningstelsel is voor deze percelen niet van toepassing. Een terrein aan de oostzijde van het dorp tussen de percelen van Kleffenswei 3 en 3a is aangegeven als oudheidkundige betekenis. Dit is een vindplaats uit de steentijd. Op de zandrug ter plaatse heeft, zo blijkt, al in de steentijd bebouwing plaatsgevonden. Raard is gelegen in een gebied waar het archeologisch

verwachtingspatroon hoog is. Bij het kiezen van een alternatieve uitbreidingslocatie, om het verwachte bodemarchief op de huidig gekozen plaats te ontzien, stuit men op vergelijkbare waarden. Hoewel de gemeente van mening is dat aantasting van waardevol bodemarchief voorkomen moet worden mag dit de leefbaarheid van Raard niet blokkeren. Gezien het ontbreken van alternatieven zal er mogelijkheid geboden worden om onderzoek te plegen.

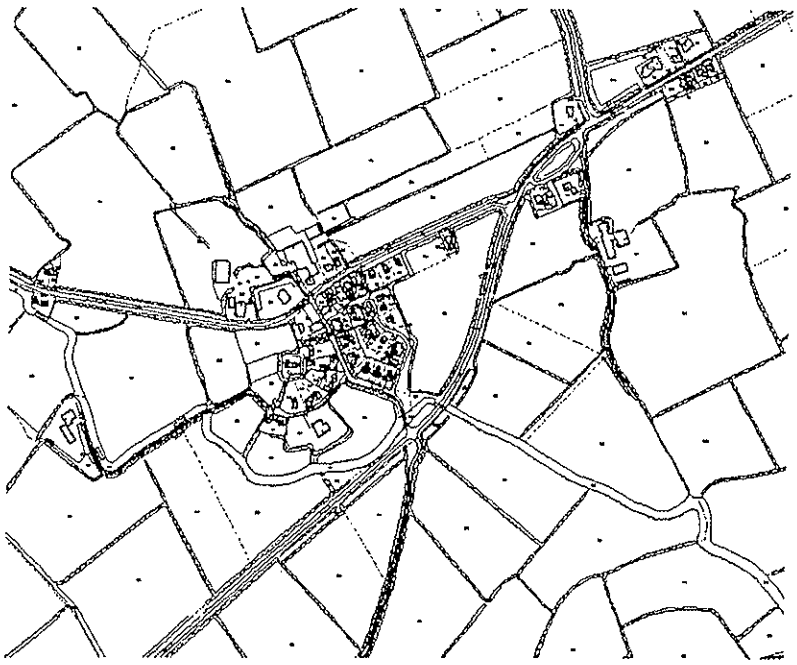

Afb. 1: Kopie topografische kaart (± 1999) 1 a 10.000.

3.5. Toekomstige bebouwing.

In Raard zijn geen bouwlocaties meer beschikbaar. De uitbreidingslocaties aan het Fintsje – van Kleffenswei en aan de Lineleane zijn uitgegeven. In overleg met Dorpsbelang is naar de de meest wenselijke uitbreidingslocatie van het dorp gezocht. Daarbij zijn onder meer uitbreiding aan de van Kleffenswei aan de orde geweest. Uiteindelijk is gekozen voor een perceel tussen De Buorren en de Lineleane. Daarmee wordt een ongewenste lintvormige uitbreiding voorkomen, en binnen de bestaande terpstructuur van het dorp gebouwd. Het plan voorziet in de behoefte van 6 woningen. Dit conform de ruimte die in de Structuurvisie Dongeradeel is vastgesteld. Het plan gaat uit van het voortzetten van de bebouwing aan de Lineleane, waarna langs de Buorren richting Raardervaart gebouwd wordt. De Raardervaart is daarbij een logische beeldbepalende afronding. Om toekomstige (na 2010) uitbreidingsmogelijkheden open te houden wordt een ontsluiting naar het gebied tussen de Raardervaart en het pand Lineleane nr. 1 gerealiseerd.
Op deze ontsluiting worden ook enkele woningen in dit plan aangesloten zodat de aftakking van de Raardervaart deels behouden kan worden. Het is de bedoeling bij het dorp passende veelal kleinschalige bebouwing op de percelen te realiseren. Voor zover mogelijk binnen de schaal van een dergelijk plan wordt gestreefd naar kleinere percelen in de kern van het dorp en wat ruimere percelen aan de rand.

Beschrijving ruimtelijke typering Ternaard

Gem_ex

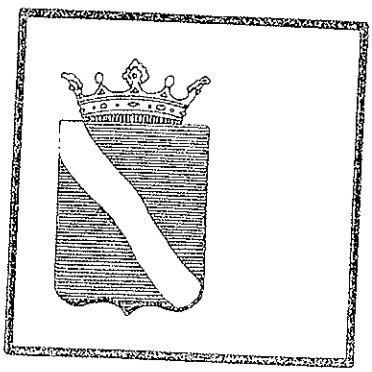

WESTDONGERADEEL

Bestemmingsplan Ternaard
kern en omgeving

III Ruimtelijke en ruimtelijk-functionele aspecten

In het voorgaande hoofdstuk zijn een aantal aspecten aan de orde gekomen, die voor een belangrijk deel het leefklimaat in Ternaard bepalen. Eveneens is hierbij van belang op welke wijze deze aspecten of functies hun ruimtelijk beslag hebben gekregen.
Het onderzoek hiernaar is gebaseerd op de ontwikkelingsgeschiedenis van het dorp. Een uitwerking hiervan geeft een meer gedetailleerde beschrijving van de gebieden, die tijdens de verschillende ontwikkelingsfasen van Ternaard tot stand zijn gekomen. Naast de ruimtelijke facetten, die hierbij onderscheiden worden, zal tevens worden teruggegrepen op de verschillende aspecten, die in hoofdstuk II naar voren zijn gekomen.
Op grond hiervan kan per gebied een aantal knelpunten op ruimtelijk en ruimtelijk-functioneel vlak worden aangegeven.

1. Ontwikkelingsgeschiedenis (kaart 4)

Tot ongeveer honderd jaar geleden was een nederzetting in het algemeen onderhevig aan voortdurende vervanging zonder dat van grote uitbreiding sprake was. Oude huizen werden vervangen door nieuwe die meestal op dezelfde plaats werden gebouwd. Omdat deze vervangende huizen over het algemeen hetzelfde karakter hadden als de vervangen huizen, kon de nederzetting ondanks alle veranderingen hetzelfde karakter behouden. Dit vervangingsproces ging meestal gepaard met een geleidelijk groei. Deze groei werd veelal opgevangen door een verdichting van de bebouwing, zodat het dorp niet wezenlijk van vorm veranderde. Wanneer er sprake was van uitbreiding was de omvang ervan gering en de snelheid van uitbreiding laag.

Oorspronkelijk schijnt de Visbuurt het eerste wooncentrum geweest te zijn. Hier stond de eerste kerk. Later werd een nieuwe kerk meer landinwaarts gebouwd, onder meer uit veiligheidsoverwegingen. Ternaard wordt verondersteld oorspronkelijk een terpdorp geweest te zijn. De enige karakteristiek die herinnert aan een terpdorp is de radiale wegenstructuur, die is terug te vinden in het verloop van de Oudburen, de Oranjestraat en de Kerkstraat.
Aan de buitenkant van het dorp, aan de westzijde van de Wjuk, is nog een huisterp te vinden. Erop staat een boerderij.
De eerste bebouwing van Ternaard bevond zich rond de kerk aan de Oude Weg en Oudburen. Daarna schijnt in Ternaard vrij vroeg een groeiproces op gang te zijn gekomen, dat zich manifesteerde in lintbebouwing.

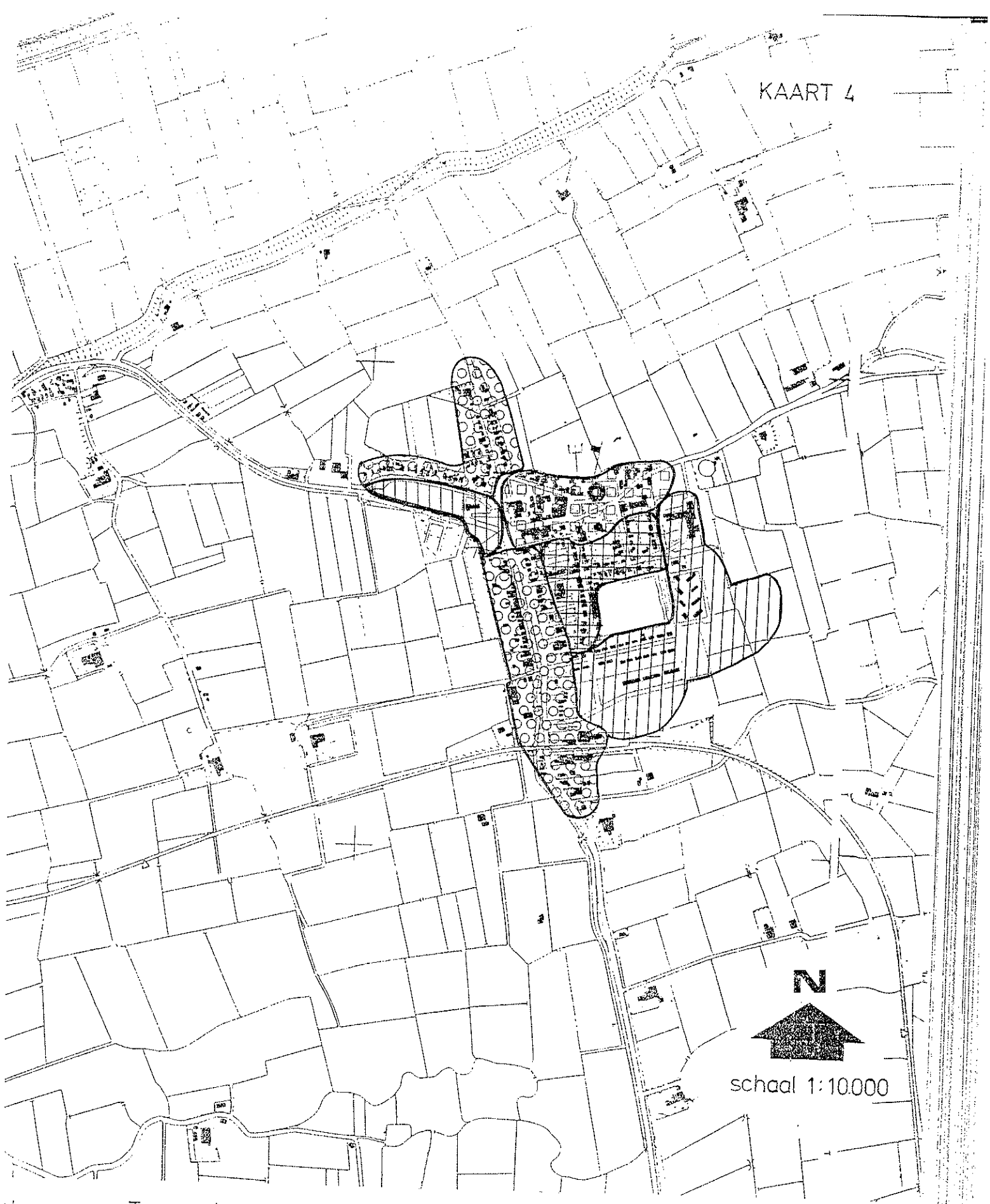

bouw van Ternaard

oudste bebouwingspatroon

latere bebouwingspatroon

uitbreiding begin 20e eeuw

198 jongste uitbreiding

In de richting van Nijkerk werd de Kerkstraat bebouwd tot Aylva State, in de richting van Hantum de Nieuwburen tot Herweystate en verder werd langs de Visbuurtsterweg en de Wjuk gebouwd. Aangezien hier al eerder boerderijen of andere gebouwen waren verrezen, is er sprake van verdichting van het bebouwingspatroon.
Het resultaat van deze ontwikkeling is het duidelijkst waar te nemen langs de Nieuwburen, de Wjuk en de Visbuurtsterweg. De jongere bebouwing langs de Stationsweg is wat ruimer van opzet en hier en daar wat groter van schaal.

De beide staten Herwey en Aylva werden in de vorige eeuw afgebroken. De enige overblijfselen van Herweystate zijn restanten van de gracht langs de Stationsstraat en een sloot die loodrecht op de Stationsstraat staat en evenwijdig aan de Herweystraat loopt. Van Aylvastate is een gedeelte van de gracht met beplanting van het oude kasteelterrein overgebleven. In de tuin van het bejaardentehuis dat op het kasteelterrein staat is nog specifieke stinzeflora te vinden, zoals de wildetulp. Stinzeflora, zoals de wildetulp en vogelmelk, is ook te vinden op het kerkhof van de Nederlandshervormde kerk (zie ook D.T.E. van der Ploeg 1972, Stinzeflora Fryslân, Fryske Akademy Ljouwert).

In het begin van de 20^{e} eeuw ontstond een omschakeling van het groeiproces naar planmatige uitbreiding. De eerste uitbreiding bevindt zich ten zuiden van de Oudburen en de Kerkstraat.
Het gebied heeft een tamelijk rechthoekig stratenpatroon met door bebouwing omsloten ruime en groene binnenterreinen. Met dit patroon werd de stedebouwkundige structuur, zoals die gevormd werd door het beloop van de Oudburen en de Stationsweg, als uitgangspunt genomen.

Na de tweede wereldoorlog wordt de planmatige uitbreiding grootschalig aangepakt, hetgeen onder andere geresulteerd heeft in de bebouwing langs de Herweystraat en de Gysbert Japiksstraat, terwijl van het bestemmingsplan Ternaard 1969, dat voorziet in het volbouwen van een gebied oostelijk van Ternaard, een klein gedeelte is gerealiseerd.

2. Analyse per gebied

Hierboven is al geconstateerd dat de verschillen in ontstaansgeschiedenis van de gebieden binnen Ternaard geleid hebben tot verschillen in de ruimtelijke opbouw van deze gebieden.
De op deze wijze te onderscheiden gebieden zullen hieronder meer gedetailleerd aan een beschouwing onderworpen worden, waarna per gebied de geconstateerde knelpunten zullen worden aangegeven.
De gebieden zijn (zie kaart 5):

I Oranjestraat/Oude Weg/Oudburen/Kerkstraat;
II Stationsweg/Nieuwburen/Holwerderweg/Visbuursterweg/Wjuk;
III Raadhuisstraat/Oude Reed/Halbertsmastraat/Worp van Peymastraat/noordelijk deel Aylvastraat;
IV Gysbert Japiksstraat/Herweystraat e.o.

a. Gebied I (zie kaart 5, 6 en 7)

Ruimtelijk patroon

Door het al eerder genoemde radiale wegenpatroon is dit gedeelte van Ternaard opgedeeld in een aantal bebouwingsclusters. Doordat langs de wegen gebouwd werd ontstonden binnenterreintjes, die in de loop der jaren ook bebouwd werden.

Relatie met de omgeving

Aan de zijde van de Oude Weg is sprake van een harmonische overgang naar het landschap.

Bebouwing

De bebouwing is tamelijk gevarieerd, wat zijn oorzaak vindt in de huidige dan wel de oorspronkelijke functie van de panden, die vooral het van oorsprong agrarische karakter van Ternaard aangeeft.
Binnen het gebied treffen we dan ook verschillende elementen van wat grotere schaal aan, naast grote boerderijen kunnen het gemeentehuis, de kerk de school en het politiebureau genoemd worden.
Hoewel in het hier beschreven gebied sprake is van verdichting van de bebouwing, zijn juist een aantal van deze laatstgenoemde elementen meer in de ruimte geplaatst. Dit is vooral het geval bij de Nederlands-hervormde kerk, de boerderij aan de Opslag, het gemeentehuis en de voormalige pastorie.

Over het algemeen is de bebouwing, met uitzondering van de hiervoor genoemde elementen, in één rooilijn gebouwd. Langs de Kerkstraat volgt de bebouwing door een verspringende rooilijn het bochtig verloop van de weg.

Functionele opbouw

De schaal van verschillende panden heeft de ontwikkeling van specifieke centrumfuncties in het gebied ten westen van de kerk mogelijk gemaakt. Bij enkele van deze panden heeft het uiterlijk ten gevolge van functieverandering (bijvoorbeeld van boerderij tot winkel) ingrijpende wijzigingen ondergaan.

KAART 5

TERNAARD gebiedsindeling

TERNAARD waarderingskaart

KAART 6

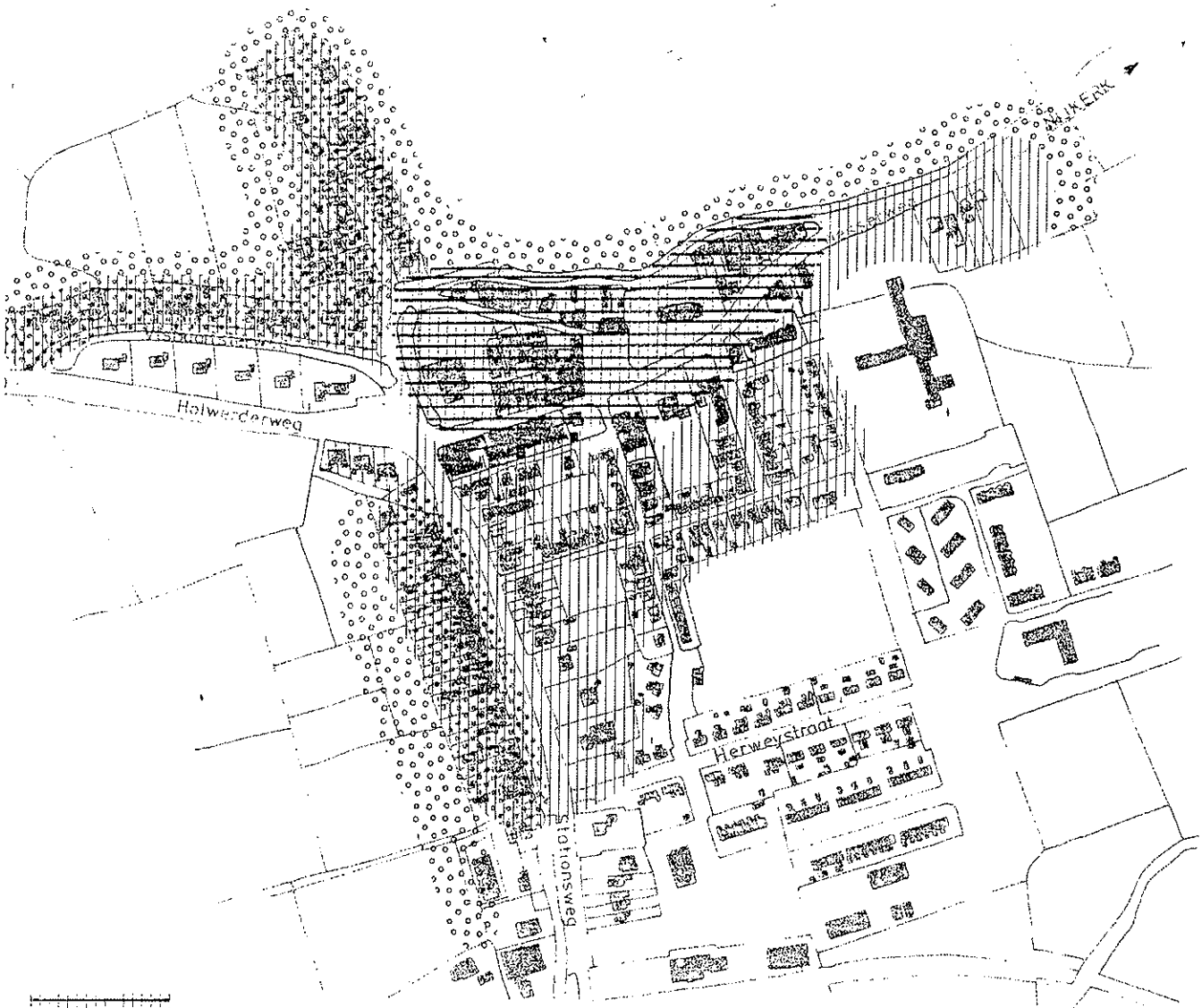

waardevolle dorpskern

karakteristiek patroon van de lintbebouwing

gebied waarin het eigen karakter van Ternaard tot uitdrukking komt

harmonische overgang gebouwde omgeving / landschap

FUNCTIES VAN DE WEGEN

doorgaand verkeer

woonstraatjes

Het gebied ten oosten van de kerk heeft hoofdzakelijk een woonfunctie. De Kerkstraat en de Oudburen hebben een doorgaande verkeersfunctie in tegenstelling tot de Oranjestraat en de Oude Weg, waar de functie voor het bestemmingsverkeer voorop staat.
Vooral de Oudburen is onvoldoende afgestemd op de verwerking van het doorgaande verkeer. Gezien de centrumfunctie van deze straat ontstaan hier vaak gevaarlijke situaties. Verbetering van de verkeerssituatie hier stuit op het bebouwingspatroon dat ingrijpende verbetering onmogelijk maakt.

Waardering

Qua ruimtelijke opbouw is dit gedeelte van Ternaard zeer waardevol. Duidelijk herkenbare en karakteristieke elementen als boerderijen, het gemeentehuis en de kerk, geven Ternaard een eigen identiteit.
Het oorspronkelijke patroon is hier en daar aangetast door de demping van waterlopen.
Waardevol is de relatie dorp-landschap, zoals die zich manifesteert langs de noordzijde.

Knelpunten

- De bouwtechnische kwaliteit van de panden, die hier en daar te wensen overlaat.
- Oudburen: het voorkomen van opslagruimten aan de straatzijde.
- De open plek naast het postkantoor.
- De aanwezigheid van het landbouwmechanisatiebedrijf, dat de grenzen van zijn ontwikkelingsmogelijkheden hier al overschreden heeft.
  Het bedrijf is inmiddels al verplaatst.
  (De bebouwing vormt echter ruimtelijk bezien nog steeds een knelpunt).
- De bedrijfjes binnen het woongebiedje ten oosten van de kerk, die hier geen verdere ontwikkelingsmogelijkheden hebben.
- De verkeerssituatie aan de Oudburen.

b. Gebied II (zie kaart 5, 6 en 7)

Ruimtelijk patroon

Het lintvormige bebouwingspatroon, dat in de tweede ontwikkelingsfase tot stand is gekomen, is in de huidige structuur nog duidelijk herkenbaar. De aanleg van de Holwerderweg heeft echter duidelijk invloed gehad op de ruimtelijke opbouw van het gebied, omdat de maatvoering van deze weg sterk afwijkt van die van de wegen (Visbuurtsterweg, Wjuk) die oorspronkelijk Ternaard aan deze zijde ontsloten.

Bebouwing

De bebouwing is overwegend in één rooilijn geplaatst en bestaat uit lage, individuele pandjes. dat wil zeggen één bouwlaag met een kap met veelal een nokrichting loodrecht op de as van de weg.
De woningen van recente datum langs de Holwerderweg hebben een ander patroon. De bebouwing is hier zeer ruim opgezet en geplaatst met een verspringende rooilijn.

Relatie met omgeving

De bebouwing langs de Visbuurtsterweg, de Wjuk en de Nieuwe Buren vormt tevens de begrenzing van het dorp. Aan deze zijden van Ternaard vindt een harmonische overgang naar het open landschap plaats.
De relatie van de bebouwing langs de Stationsweg met de achterliggende bebouwing wordt in een aantal gevallen bepaald door diepe, open achterterreinen.

Functionele opbouw

De functionele opbouw van het gebied is niet overal gelijk. Aan de Wjuk, de Visbuurtsterweg en de Stationsweg overheerst weliswaar de woonfunctie, maar naar de randen van het dorp komen ook bedrijven voor, met name aan de Stationsweg en de Hantumerweg, waar een aanzet tot bedrijfsontwikkeling heeft plaatsgevonden.
Langs de Nieuweburen is sprake van een meer gedifferentieerde opbouw. Naast een kerk vinden we hier winkeltjes, een horecavestiging en een agrarisch bedrijf.
De wegen hebben hier een hoofdzakelijk doorgaande verkeersfunctie met uitzondering van de Nieuw Buren en de Visbuurtsterweg, de laatste is die functie in de loop van de ontwikkeling van Ternaard kwijtgeraakt door de aanleg van de Holwerderweg.

Waardering

De hier beschreven gedeelten van Ternaard kenmerken zich door een patroon van lintbebouwing, hetgeen voor dit gedeelte van het dorp als karakteristiek en waardevol moet worden beschouwd.
Verstorend is de gedempte vaart langs de Stationsweg, wat een aanzienlijke profielverbreding tot gevolg heeft gehad. Dit hangt ook sterk samen met het verdwijnen van de bomen langs deze vaart.
Over het algemeen kan met betrekking tot het hier beschreven deel van Ternaard gesproken worden van een aantrekkelijk woongebied.

<u>Knelpunten</u>

- Bouwtechnisch matige en slechte panden aan de Wjuk en de Nieuw Buren.
- Aanwezigheid agrarisch bedrijf aan de Nieuwe Buren.
- De functie van de spoorbaan.

c. Gebied III (zie kaart 5, 6 en 7)

Ruimtelijk patroon

Bij de ontwikkelingsgeschiedenis van Ternaard is al naar voren gekomen dat dit gebied al trekken van een planmatige uitbreiding begint te vertonen. Bij deze planmatige opzet is echter duidelijk rekening gehouden met hetgeen in vroegere ontwikkelingsfasen tot stand is gekomen. Ondanks het feit dat het stratenpatroon strakker van opzet is, is door de inpassing in de bestaande stedebouwkundige structuur geen afbreuk gedaan aan het oorspronkelijke karakter van Ternaard.

Bebouwing	De pandjes dragen ook hier een sterk individueel karakter, doch hier en daar komen ook al enige uniforme pandjes voor, veelal bij een aantal blokjes dubbele woningen. De meeste panden zijn echter vrijstaand en gebouwd in één bouwlaag met een kap, waarvan de nokrichting afwisselend haaks op de weg staat dan wel evenwijdig hiermee loopt.
Functionele opbouw	Het gebied bestaat hoofdzakelijk als woonbebouwing met hier en daar een aantal aanverwante functies, zoals winkeltjes en een school. Een aantal centrumfuncties blijkt een sterke invloed op het karakter van de Oude Reed te hebben in de vorm van parkeerplaatsen en opslagruimten. De straten in het gebied zijn hoofdzakelijk bedoeld ter ontsluiting van de hier aanwezige woningen en voorzieningen.
Waardering	Uit stedebouwkundig oogpunt heeft een goede inpassing in de oudere structuur plaatsgevonden met goede relaties naar de andere delen van Ternaard. De relatie tussen de bebouwing aan weerszijden van de Oude Reed is door ontwikkelingen in het centrumgebied in ruimtelijk en functioneel opzicht verstoord. De functie als woongebied komt niet volledig in de inrichting van de openbare ruimte tot uitdrukking. Herinrichting van de straten met hieraan gekoppelde verkeersmaatregelen zou overwogen kunnen worden.
<u>Knelpunten</u>	⁜ Het onduidelijke karakter van de Oude Reed, dat gevaar van verpaupering met zich meebrengt. ⁜ De inrichting van de woonomgeving, die niet geheel in overeenstemming is met haar functie.

d. Gebied IV (zie kaart 5, 6 en 7)

Ruimtelijk patroon en bebouwing	Dit gebied is opgezet met zeer ruime, rechte straten, waaraan grote, uniforme bouwblokken staan. Het gebied wijkt qua karakter en opzet sterk af van de hiervoor beschreven gebieden. Naast de eenvormigheid is ook - in afwijking van de rest van Ternaard - gebouwd in twee bouwlagen. Door het brede profiel van de straten ontbreekt hier de beslotenheid die we wel in andere delen van Ternaard kunnen aantreffen.
Relatie met de omgeving	De zuidelijke begrenzing van het gebied wordt voor een deel gecamoufleerd door de spoorlijn en de begroeiing daarlangs. Geconstateerd moet worden dat de oostelijke en de zuidelijke begrenzing hier een harde en niet harmonische overgang vormen naar het landschap.

Functionele opbouw	Naast woonbebouwing vinden we in dit gedeelte van Ternaard bijzondere functies als scholen, een sportzaal, een sportveld, een agrarisch-verzorgend bedrijf en de dienst gemeentewerken. De inrichting van de wegen is hoofdzakelijk op het moderne wegverkeer afgestemd, terwijl aan elementen ten behoeve van de woonfunctie, zoals groen, relatief weinig ruimte is toebedeeld. Hetzelfde kan gezegd worden van goede en veilige speelgelegenheid voor kinderen.
<u>Knelpunt</u>	* Inrichting woonomgeving, mede vanuit het oogpunt van verkeersveiligheid.

IV Doelstellingen

Het beleidskader, waarbinnen aanvaardbare oplossingen gevonden moeten worden voor de gesignaleerde knelpunten, wordt gegeven door de doelstellingennota Ternaard, zoals die in mei 1977 door de raad is vastgesteld.
Hieronder zullen die doelstellingen welke relevant zijn voor de kern en omgeving worden aangegeven en nader toegelicht. In het volgende hoofdstuk zullen de doelstellingen als uitgangspunt dienen voor het schetsontwerp.

1. Hoofddoelstelling

Om de leefbaarheid van Ternaard veilig te stellen, en zo mogelijk te verbeteren, zal de gemeente in de komende jaren een aantal maatregelen moeten treffen.
Deze maatregelen moeten worden afgeleid uit een aantal principiële doelstellingen, die het volgende uitgangspunt hebben:

> Het ruimtelijk beleid van de gemeente ten aanzien van Ternaard moet gericht zijn op de handhaving en verbetering van de leefbaarheid van het dorp.

Het begrip "leefbaarheid" kan worden gedefinieerd als de subjectieve waardering van mensen voor hun eigen leefmilieu.
"Subjectieve waardering" houdt direct in dat over de waarde verschil van mening kan bestaan, waarmee tegelijk is aangegeven dat de doelstelling, die verbetering van de leefbaarheid voorstaat, nooit een absoluut karakter kan hebben. Dit blijkt ook uit de tegenstrijdigheid van sommige in het vervolg van deze paragraaf genoemde doelstellingen die toch alle voortkomen uit de hoofddoelstelling, dat gestreefd moet worden naar verbetering van de leefbaarheid.

2. Doelstellingen en sub-doelstellingen

In de definitie van leefbaarheid wordt gesproken over het leefmilieu. Het leefmilieu is het geheel van stoffelijke en niet-stoffelijke zaken dat de mens omringt.
Onderdeel van dit leefmilieu vormen onder andere:
-- de woonsituatie; dat is de aard, het karakter en de omvang van de gebouwde omgeving, maar ook bijvoorbeeld de kwaliteit van de woning;
-- de werksituatie;
-- de kwaliteit en de diversiteit van de voorzieningen;
-- de sociale situatie; hieronder kunnen worden verstaan de mate van sociale zekerheid en bijvoorbeeld ook de mate van geestelijke vrijheid.

Verbetering van de leefbaarheid houdt dus in verbetering van het leefmilieu.
Door middel van het bestemmingsplan kunnen maatregelen worden genomen ten aanzien van de woonsituatie, de werksituatie en de voorzieningen.

De hoofddoelstelling, dat het beleid gericht moet zijn op de verbetering van de leefbaarheid, resulteert dan ook in de hierna beschreven doelstellingen en sub-doelstellingen.

A. Het ruimtelijk beleid van de gemeente moet gericht zijn op behoud en herstel van het eigen karakter van het dorp.

Behoud en herstel van het eigen karakter van een dorp vormt een wezenlijk onderdeel van de leefbaarheid.
Het karakter komt namelijk tot uitdrukking in de wijze waarop een dorp zich in het landschap manifesteert, de wijze waarop het dorp gebouwd is, dus de aard van het bebouwingspatroon, de wijze waarop de woonomgeving is vorm gegeven en de mate waarin in deze drie aspecten sprake is van herkenbaarheid en eigenheid.
Het zijn deze aspecten die voor een belangrijk deel bepalen wat de kwaliteit van het woon- en leefmilieu in het dorp bepalen.
In de provinciale visie, zoals die tot uitdrukking komt in de "Structuurschets Friesland 1978", worden in dit verband (hoofdstuk 8, bladzijde 37) van betekenis geacht:
-- de afstemming op elkaar van bebouwing en omgeving, zowel de bebouwde als de natuurlijke omgeving;
-- de groeisnelheid van kernen;
-- de herkenbaarheid en eigenheid van kernen;
-- de zorg voor waardevolle elementen.
Erkenning van het belang van behoud en herstel van het eigen karakter van de kern en directe omgeving leidt tot de volgende vier sub-doelstellingen.

A1. Het dorp moet als onderdeel van het landschap worden beschouwd.

Bij een gewenste (bouw)activiteit langs de rand van het dorp moeten zoveel als mogelijk is de randvoorwaarden worden gehonoreerd die worden gevormd door de natuurwetenschappelijke, de cultuurhistorische, de historisch-geografische en de landschappelijke waarden van het betreffende gebied.
Het gemeentebestuur heeft in het bestemmingsplan een instrument waarmee geregeld kan worden dat bebouwing en natuurlijke omgeving op elkaar worden afgestemd.
Zo kunnen er in het bestemmingsplan eisen worden gesteld aan aard, vorm, grootte en plaats van gebouwen, terwijl waardevolle elementen kunnen worden beschermd door een aanlegvergunning te eisen voor bepaalde activiteiten.

A2. Binnen de bestaande mogelijkheden moet de bebouwingsstructuur van het oudere gedeelte van Ternaard in stand gehouden worden en waar nodig worden hersteld.

Het oudere gedeelte van Ternaard heeft een aantal karakteristieke kenmerken, die in hoge mate bijdragen aan het eigen karakter van Ternaard.
Handhaving en herstel van dit gedeelte van Ternaard is voorwaarde voor het behoud van het eigen karakter van het dorp.
Behalve de mogelijkheden die het bestemmingsplan hiertoe biedt, staan de gemeente nog andere middelen ten dienste.
Zo kan de gemeenteraad het gebied aanwijzen als rehabilitatiegebied, waardoor voor het verbeteren van de woonomgeving in principe rijkssubsidie beschikbaar is.
Voorts kan de gemeente de huiseigenaren stimuleren tot woningverbetering over te gaan, door een rehabilitatieplan op te stellen en gekoppeld daaraan voor een goede technische en administratieve begeleiding zorg te dragen.

A3. De inrichting en de vormgeving van de directe woonomgeving moeten zijn afgestemd op de functies ervan. Gestreefd moet worden naar een hoge ruimtelijke kwaliteit.

Onder de directe woonomgeving wordt het openbare gebied in het dorp begrepen. Dat zijn de wegen, paden en pleintjes. het openbaar groen, speelplaatsen, water, enzovoorts.
Een goede afstemming op de functie van het gebied houdt in dat bijvoorbeeld een woonstraat ook als woonstraat is ingericht en dat bijvoorbeeld kinderspel op straat mogelijk is zonder dat daardoor een gevaarlijke situatie ontstaat.
Een hoge ruimtelijke kwaliteit wordt onder andere bereikt door voldoende zorg te geven aan aanplant en vormgeving van het openbaar groen (vooral bomen) en door variatie van de ruimten die gevormd worden door bebouwing en begroeiing.
Voor verbetering van de woonomgeving zullen een aantal uitvoeringsplannen moeten worden gemaakt.
Vermeld werd reeds dat er voor verbetering van de woonomgeving in het oudere gedeelte van Ternaard subsidiemogelijkheden zijn.

B. Voor die bedrijven, die wat betreft aard, schaal en activiteiten passen in Ternaard, moet de gemeente zo goed mogelijke voorwaarden scheppen.

Aanwezigheid van werkgelegenheid is van belang voor de leefbaarheid van een dorp. Daarnaast kan groei van de werkgelegenheid een gunstige invloed hebben op de bevolkingsontwikkeling.

A2. Binnen de bestaande mogelijkheden moet de bebouwingsstructuur van het oudere gedeelte van Ternaard in stand gehouden worden en waar nodig worden hersteld.

Het oudere gedeelte van Ternaard heeft een aantal karakteristieke kenmerken, die in hoge mate bijdragen aan het eigen karakter van Ternaard.
Handhaving en herstel van dit gedeelte van Ternaard is voorwaarde voor het behoud van het eigen karakter van het dorp.
Behalve de mogelijkheden die het bestemmingsplan hiertoe biedt, staan de gemeente nog andere middelen ten dienste.
Zo kan de gemeenteraad het gebied aanwijzen als rehabilitatiegebied, waardoor voor het verbeteren van de woonomgeving in principe rijkssubsidie beschikbaar is.
Voorts kan de gemeente de huiseigenaren stimuleren tot woningverbetering over te gaan, door een rehabilitatieplan op te stellen en gekoppeld daaraan voor een goede technische en administratieve begeleiding zorg te dragen.

A3. De inrichting en de vormgeving van de directe woonomgeving moeten zijn afgestemd op de functies ervan. Gestreefd moet worden naar een hoge ruimtelijke kwaliteit.

Onder de directe woonomgeving wordt het openbare gebied in het dorp begrepen. Dat zijn de wegen, paden en pleintjes. het openbaar groen, speelplaatsen, water, enzovoorts.
Een goede afstemming op de functie van het gebied houdt in dat bijvoorbeeld een woonstraat ook als woonstraat is ingericht en dat bijvoorbeeld kinderspel op straat mogelijk is zonder dat daardoor een gevaarlijke situatie ontstaat.
Een hoge ruimtelijke kwaliteit wordt onder andere bereikt door voldoende zorg te geven aan aanplant en vormgeving van het openbaar groen (vooral bomen) en door variatie van de ruimten die gevormd worden door bebouwing en begroeiing.
Voor verbetering van de woonomgeving zullen een aantal uitvoeringsplannen moeten worden gemaakt.
Vermeld werd reeds dat er voor verbetering van de woonomgeving in het oudere gedeelte van Ternaard subsidiemogelijkheden zijn.

B. Voor die bedrijven, die wat betreft aard, schaal en activiteiten passen in Ternaard, moet de gemeente zo goed mogelijke voorwaarden scheppen.

Aanwezigheid van werkgelegenheid is van belang voor de leefbaarheid van een dorp. Daarnaast kan groei van de werkgelegenheid een gunstige invloed hebben op de bevolkingsontwikkeling.

Beschrijving ruimtelijke typering Waaxens

GEMEENTE
Westdongeradeel

De burgemeester der gemeente Westdongeradeel maakt bekend dat met ingang van 7 maart 1978 gedurende één maand het ontwerp van het bestemmingsplan Waaxens ter gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage ligt.

Gedurende bovenvermelde termijn kan een ieder schriftelijk tegen dit ontwerp bij de gemeenteraad bezwaren indienen.

Ternaard, 6 maart 1978.

De burgemeester voornoemd,
P. Visser.

GEMEENTE
WESTDONGERADEEL

De burgemeester der gemeente Westdongeradeel maakt bekend dat gedeputeerde staten van Friesland bij hun besluit van 2 mei 1979, nr. 30536, het raadsbesluit d.d. 24 augustus 1978 tot vaststelling van het bestemmingsplan Waaxens hebben goedgekeurd, behoudens

- de woorden "woningbouw toegestaan" en "max. aantal woningen per gebied" in het renvooi op de plankaart;
- artikel 8, lid A, vanaf de woorden "tevens zijn deze gronden...";
- artikel 8, lid B, onder 1;
- artikel 8, lid D t/m F;
- artikel 8, lid G, de woorden "en gebouwen";
- artikel 8, lid I, onder 2b en 2c en
- artikel 15, lid 1, de woorden "Een ontwerp-uitwerkingsplan, dat tot stand gekomen is op grond van artikel 8 lid F van deze voorschriften alsmede".

Het besluit van gedeputeerde staten en voormeld bestemmingsplan liggen met ingang van 9 juli 1979 gedurende één maand ter gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage.

Zij die zich tijdig met bezwaren zowel tot de gemeenteraad als tot gedeputeerde staten hebben gewend, kunnen gedurende bovenvermelde termijn van de tervisielegging beroep aantekenen bij de Kroon.

Gelijke bevoegdheid komt toe aan een ieder die bezwaren heeft tegen de onthouding van de goedkeuring door gedeputeerde staten.

Beroepschriften dienen te worden gericht aan H.M. de Koningin en dienen te worden ingediend bij de Afdeling voor de Geschillen van Bestuur van de Raad van State, Binnenhof 1 te 's-Gravenhage.

Ternaard, 6 juli 1979.

De burgemeester voornoemd,
P. Visser.

WESTDONGERADEEL

Bestemmingsplan Waaxens

WA10

Gem_ex

WESTDONGERADEEL

Bestemmingsplan Ternaard
kern en omgeving

III Ruimtelijke en ruimtelijk-functionele aspecten

In het voorgaande hoofdstuk zijn een aantal aspecten aan de orde gekomen, die voor een belangrijk deel het leefklimaat in Ternaard bepalen. Eveneens is hierbij van belang op welke wijze deze aspecten of functies hun ruimtelijk beslag hebben gekregen.
Het onderzoek hiernaar is gebaseerd op de ontwikkelingsgeschiedenis van het dorp. Een uitwerking hiervan geeft een meer gedetailleerde beschrijving van de gebieden, die tijdens de verschillende ontwikkelingsfasen van Ternaard tot stand zijn gekomen. Naast de ruimtelijke facetten, die hierbij onderscheiden worden, zal tevens worden teruggegrepen op de verschillende aspecten, die in hoofdstuk II naar voren zijn gekomen.
Op grond hiervan kan per gebied een aantal knelpunten op ruimtelijk en ruimtelijk-functioneel vlak worden aangegeven.

1. Ontwikkelingsgeschiedenis (kaart 4)

Tot ongeveer honderd jaar geleden was een nederzetting in het algemeen onderhevig aan voortdurende vervanging zonder dat van grote uitbreiding sprake was. Oude huizen werden vervangen door nieuwe die meestal op dezelfde plaats werden gebouwd. Omdat deze vervangende huizen over het algemeen hetzelfde karakter hadden als de vervangen huizen, kon de nederzetting ondanks alle veranderingen hetzelfde karakter behouden. Dit vervangingsproces ging meestal gepaard met een geleidelijk groei. Deze groei werd veelal opgevangen door een verdichting van de bebouwing, zodat het dorp niet wezenlijk van vorm veranderde. Wanneer er sprake was van uitbreiding was de omvang ervan gering en de snelheid van uitbreiding laag.

Oorspronkelijk schijnt de Visbuurt het eerste wooncentrum geweest te zijn. Hier stond de eerste kerk. Later werd een nieuwe kerk meer landinwaarts gebouwd, onder meer uit veiligheidsoverwegingen. Ternaard wordt verondersteld oorspronkelijk een terpdorp geweest te zijn. De enige karakteristiek die herinnert aan een terpdorp is de radiale wegenstructuur, die is terug te vinden in het verloop van de Oudburen, de Oranjestraat en de Kerkstraat.
Aan de buitenkant van het dorp, aan de westzijde van de Wjuk, is nog een huisterp te vinden. Erop staat een boerderij.
De eerste bebouwing van Ternaard bevond zich rond de kerk aan de Oude Weg en Oudburen. Daarna schijnt in Ternaard vrij vroeg een groeiproces op gang te zijn gekomen, dat zich manifesteerde in lintbebouwing.

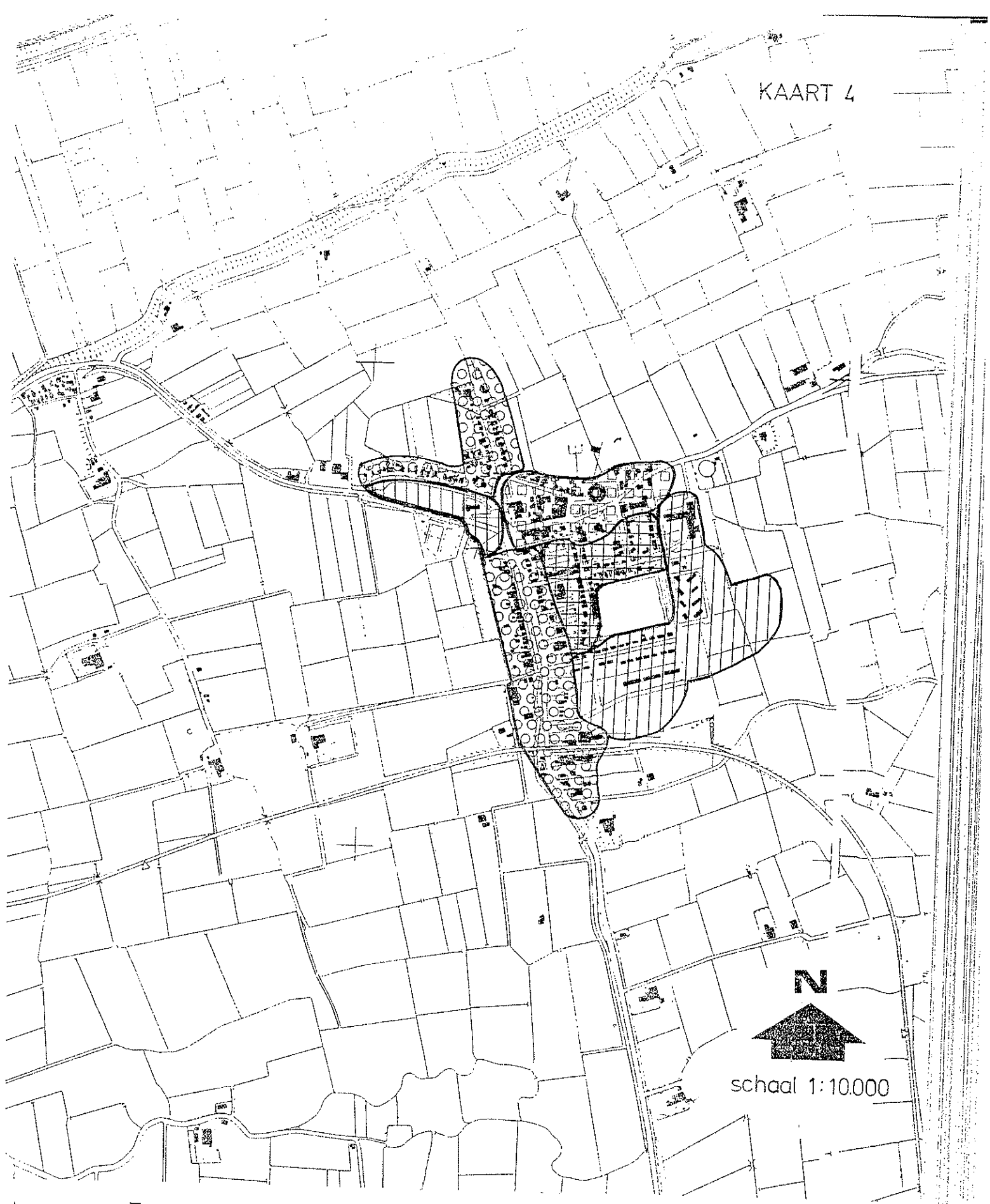

bouw van Ternaard

oudste bebouwingspatroon

latere bebouwingspatroon

uitbreiding begin 20e eeuw

198 jongste uitbreiding

In de richting van Nijkerk werd de Kerkstraat bebouwd tot Aylva State, in de richting van Hantum de Nieuwburen tot Herweystate en verder werd langs de Visbuurtsterweg en de Wjuk gebouwd. Aangezien hier al eerder boerderijen of andere gebouwen waren verrezen, is er sprake van verdichting van het bebouwingspatroon.
Het resultaat van deze ontwikkeling is het duidelijkst waar te nemen langs de Nieuwburen, de Wjuk en de Visbuurtsterweg. De jongere bebouwing langs de Stationsweg is wat ruimer van opzet en hier en daar wat groter van schaal.

De beide staten Herwey en Aylva werden in de vorige eeuw afgebroken. De enige overblijfselen van Herweystate zijn restanten van de gracht langs de Stationsstraat en een sloot die loodrecht op de Stationsstraat staat en evenwijdig aan de Herweystraat loopt. Van Aylvastate is een gedeelte van de gracht met beplanting van het oude kasteelterrein overgebleven. In de tuin van het bejaardentehuis dat op het kasteelterrein staat is nog specifieke stinzeflora te vinden, zoals de wildetulp. Stinzeflora, zoals de wildetulp en vogelmelk, is ook te vinden op het kerkhof van de Nederlandshervormde kerk (zie ook D.T.E. van der Ploeg 1972, Stinzeflora Fryslân, Fryske Akademy Ljouwert).

In het begin van de 20^{e} eeuw ontstond een omschakeling van het groeiproces naar planmatige uitbreiding. De eerste uitbreiding bevindt zich ten zuiden van de Oudburen en de Kerkstraat.
Het gebied heeft een tamelijk rechthoekig stratenpatroon met door bebouwing omsloten ruime en groene binnenterreinen. Met dit patroon werd de stedebouwkundige structuur, zoals die gevormd werd door het beloop van de Oudburen en de Stationsweg, als uitgangspunt genomen.

Na de tweede wereldoorlog wordt de planmatige uitbreiding grootschalig aangepakt, hetgeen onder andere geresulteerd heeft in de bebouwing langs de Herweystraat en de Gysbert Japiksstraat, terwijl van het bestemmingsplan Ternaard 1969, dat voorziet in het volbouwen van een gebied oostelijk van Ternaard, een klein gedeelte is gerealiseerd.

2. Analyse per gebied

Hierboven is al geconstateerd dat de verschillen in ontstaansgeschiedenis van de gebieden binnen Ternaard geleid hebben tot verschillen in de ruimtelijke opbouw van deze gebieden.
De op deze wijze te onderscheiden gebieden zullen hieronder meer gedetailleerd aan een beschouwing onderworpen worden, waarna per gebied de geconstateerde knelpunten zullen worden aangegeven.
De gebieden zijn (zie kaart 5):

I Oranjestraat/Oude Weg/Oudburen/Kerkstraat;
II Stationsweg/Nieuwburen/Holwerderweg/Visbuursterweg/Wjuk;
III Raadhuisstraat/Oude Reed/Halbertsmastraat/Worp van Peymastraat/noordelijk deel Aylvastraat;
IV Gysbert Japiksstraat/Herweystraat e.o.

a. Gebied I (zie kaart 5, 6 en 7)

Ruimtelijk patroon

Door het al eerder genoemde radiale wegenpatroon is dit gedeelte van Ternaard opgedeeld in een aantal bebouwingsclusters. Doordat langs de wegen gebouwd werd ontstonden binnenterreintjes, die in de loop der jaren ook bebouwd werden.

Relatie met de omgeving

Aan de zijde van de Oude Weg is sprake van een harmonische overgang naar het landschap.

Bebouwing

De bebouwing is tamelijk gevarieerd, wat zijn oorzaak vindt in de huidige dan wel de oorspronkelijke functie van de panden, die vooral het van oorsprong agrarische karakter van Ternaard aangeeft.
Binnen het gebied treffen we dan ook verschillende elementen van wat grotere schaal aan, naast grote boerderijen kunnen het gemeentehuis, de kerk de school en het politiebureau genoemd worden.
Hoewel in het hier beschreven gebied sprake is van verdichting van de bebouwing, zijn juist een aantal van deze laatstgenoemde elementen meer in de ruimte geplaatst. Dit is vooral het geval bij de Nederlands-hervormde kerk, de boerderij aan de Opslag, het gemeentehuis en de voormalige pastorie.

Over het algemeen is de bebouwing, met uitzondering van de hiervoor genoemde elementen, in één rooilijn gebouwd. Langs de Kerkstraat volgt de bebouwing door een verspringende rooilijn het bochtig verloop van de weg.

Functionele opbouw

De schaal van verschillende panden heeft de ontwikkeling van specifieke centrumfuncties in het gebied ten westen van de kerk mogelijk gemaakt. Bij enkele van deze panden heeft het uiterlijk ten gevolge van functieverandering (bijvoorbeeld van boerderij tot winkel) ingrijpende wijzigingen ondergaan.

KAART 5

TERNAARD gebiedsindeling

TERNAARD waarderingskaart

KAART 6

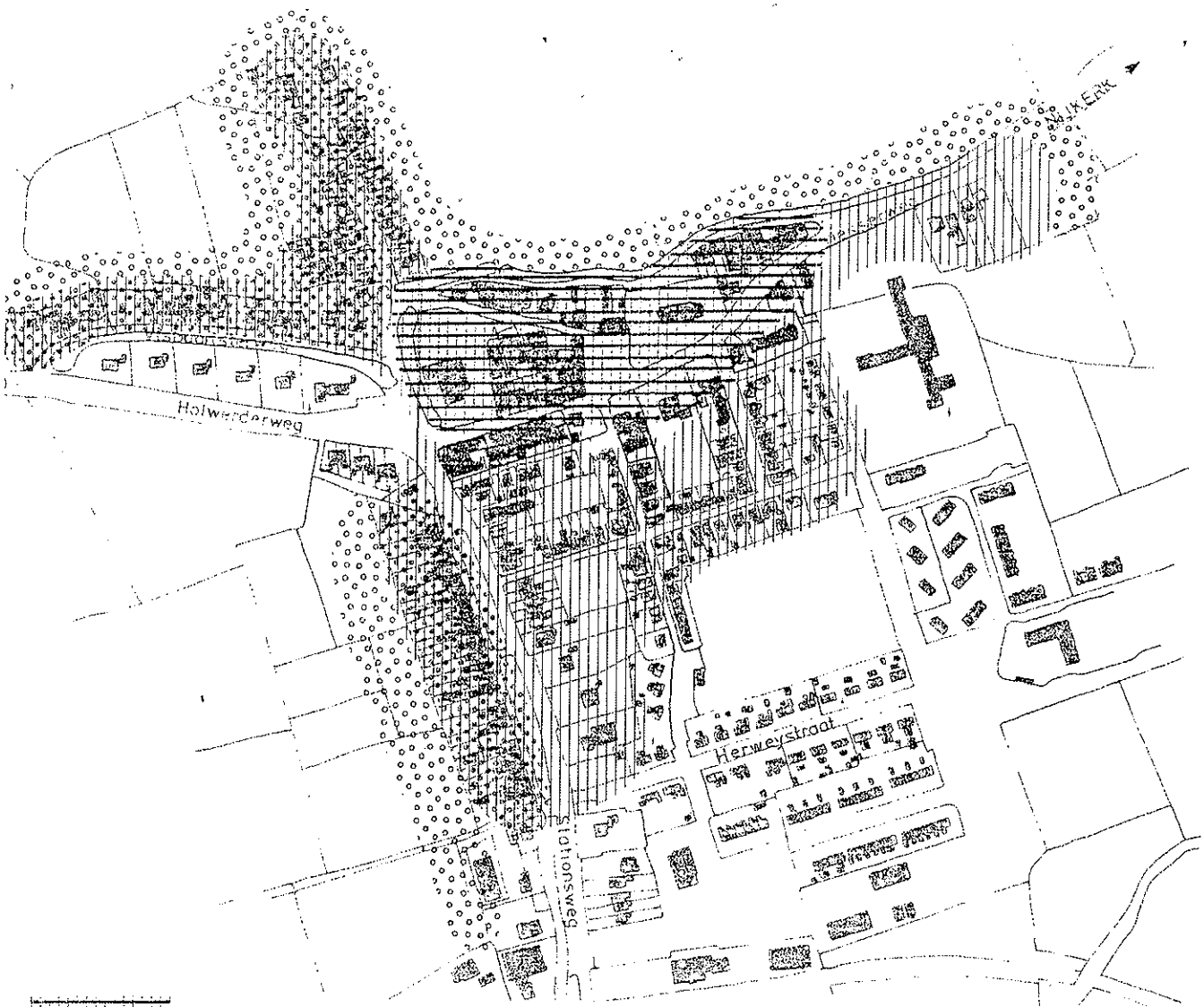

waardevolle dorpskern

karakteristiek patroon van de lintbebouwing

gebied waarin het eigen karakter van Ternaard tot uitdrukking komt

harmonische overgang gebouwde omgeving / landschap

FUNCTIES VAN DE WEGEN

doorgaand verkeer

woonstraatjes

Het gebied ten oosten van de kerk heeft hoofdzakelijk een woonfunctie. De Kerkstraat en de Oudburen hebben een doorgaande verkeersfunctie in tegenstelling tot de Oranjestraat en de Oude Weg, waar de functie voor het bestemmingsverkeer voorop staat.
Vooral de Oudburen is onvoldoende afgestemd op de verwerking van het doorgaande verkeer. Gezien de centrumfunctie van deze straat ontstaan hier vaak gevaarlijke situaties. Verbetering van de verkeerssituatie hier stuit op het bebouwingspatroon dat ingrijpende verbetering onmogelijk maakt.

Waardering

Qua ruimtelijke opbouw is dit gedeelte van Ternaard zeer waardevol. Duidelijk herkenbare en karakteristieke elementen als boerderijen, het gemeentehuis en de kerk, geven Ternaard een eigen identiteit.
Het oorspronkelijke patroon is hier en daar aangetast door de demping van waterlopen.
Waardevol is de relatie dorp-landschap, zoals die zich manifesteert langs de noordzijde.

Knelpunten

- De bouwtechnische kwaliteit van de panden, die hier en daar te wensen overlaat.
- Oudburen: het voorkomen van opslagruimten aan de straatzijde.
- De open plek naast het postkantoor.
- De aanwezigheid van het landbouwmechanisatiebedrijf, dat de grenzen van zijn ontwikkelingsmogelijkheden hier al overschreden heeft.
  Het bedrijf is inmiddels al verplaatst.
  (De bebouwing vormt echter ruimtelijk bezien nog steeds een knelpunt).
- De bedrijfjes binnen het woongebiedje ten oosten van de kerk, die hier geen verdere ontwikkelingsmogelijkheden hebben.
- De verkeerssituatie aan de Oudburen.

b. Gebied II (zie kaart 5, 6 en 7)

Ruimtelijk patroon

Het lintvormige bebouwingspatroon, dat in de tweede ontwikkelingsfase tot stand is gekomen, is in de huidige structuur nog duidelijk herkenbaar. De aanleg van de Holwerderweg heeft echter duidelijk invloed gehad op de ruimtelijke opbouw van het gebied, omdat de maatvoering van deze weg sterk afwijkt van die van de wegen (Visbuurtsterweg, Wjuk) die oorspronkelijk Ternaard aan deze zijde ontsloten.

Bebouwing

De bebouwing is overwegend in één rooilijn geplaatst en bestaat uit lage, individuele pandjes. dat wil zeggen één bouwlaag met een kap met veelal een nokrichting loodrecht op de as van de weg.
De woningen van recente datum langs de Holwerderweg hebben een ander patroon. De bebouwing is hier zeer ruim opgezet en geplaatst met een verspringende rooilijn.

Relatie met omgeving	De bebouwing langs de Visbuurtsterweg, de Wjuk en de Nieuwe Buren vormt tevens de begrenzing van het dorp. Aan deze zijden van Ternaard vindt een harmonische overgang naar het open landschap plaats. De relatie van de bebouwing langs de Stationsweg met de achterliggende bebouwing wordt in een aantal gevallen bepaald door diepe, open achterterreinen.
Functionele opbouw	De functionele opbouw van het gebied is niet overal gelijk. Aan de Wjuk, de Visbuurtsterweg en de Stationsweg overheerst weliswaar de woonfunctie, maar naar de randen van het dorp komen ook bedrijven voor, met name aan de Stationsweg en de Hantumerweg, waar een aanzet tot bedrijfsontwikkeling heeft plaatsgevonden. Langs de Nieuweburen is sprake van een meer gedifferentieerde opbouw. Naast een kerk vinden we hier winkeltjes, een horecavestiging en een agrarisch bedrijf. De wegen hebben hier een hoofdzakelijk doorgaande verkeersfunctie met uitzondering van de Nieuw Buren en de Visbuurtsterweg, de laatste is die functie in de loop van de ontwikkeling van Ternaard kwijtgeraakt door de aanleg van de Holwerderweg.
Waardering	De hier beschreven gedeelten van Ternaard kenmerken zich door een patroon van lintbebouwing, hetgeen voor dit gedeelte van het dorp als karakteristiek en waardevol moet worden beschouwd. Verstorend is de gedempte vaart langs de Stationsweg, wat een aanzienlijke profielverbreding tot gevolg heeft gehad. Dit hangt ook sterk samen met het verdwijnen van de bomen langs deze vaart. Over het algemeen kan met betrekking tot het hier beschreven deel van Ternaard gesproken worden van een aantrekkelijk woongebied.
<u>Knelpunten</u>	⁜ Bouwtechnisch matige en slechte panden aan de Wjuk en de Nieuw Buren. ⁜ Aanwezigheid agrarisch bedrijf aan de Nieuwe Buren. ⁜ De functie van de spoorbaan.

c. Gebied III (zie kaart 5, 6 en 7)

Ruimtelijk patroon	Bij de ontwikkelingsgeschiedenis van Ternaard is al naar voren gekomen dat dit gebied al trekken van een planmatige uitbreiding begint te vertonen. Bij deze planmatige opzet is echter duidelijk rekening gehouden met hetgeen in vroegere ontwikkelingsfasen tot stand is gekomen. Ondanks het feit dat het stratenpatroon strakker van opzet is, is door de inpassing in de bestaande stedebouwkundige structuur geen afbreuk gedaan aan het oorspronkelijke karakter van Ternaard.

Bebouwing	De pandjes dragen ook hier een sterk individueel karakter, doch hier en daar komen ook al enige uniforme pandjes voor, veelal bij een aantal blokjes dubbele woningen. De meeste panden zijn echter vrijstaand en gebouwd in één bouwlaag met een kap, waarvan de nokrichting afwisselend haaks op de weg staat dan wel evenwijdig hiermee loopt.
Functionele opbouw	Het gebied bestaat hoofdzakelijk als woonbebouwing met hier en daar een aantal aanverwante functies, zoals winkeltjes en een school. Een aantal centrumfuncties blijkt een sterke invloed op het karakter van de Oude Reed te hebben in de vorm van parkeerplaatsen en opslagruimten. De straten in het gebied zijn hoofdzakelijk bedoeld ter ontsluiting van de hier aanwezige woningen en voorzieningen.
Waardering	Uit stedebouwkundig oogpunt heeft een goede inpassing in de oudere structuur plaatsgevonden met goede relaties naar de andere delen van Ternaard. De relatie tussen de bebouwing aan weerszijden van de Oude Reed is door ontwikkelingen in het centrumgebied in ruimtelijk en functioneel opzicht verstoord. De functie als woongebied komt niet volledig in de inrichting van de openbare ruimte tot uitdrukking. Herinrichting van de straten met hieraan gekoppelde verkeersmaatregelen zou overwogen kunnen worden.
<u>Knelpunten</u>	* Het onduidelijke karakter van de Oude Reed, dat gevaar van verpaupering met zich meebrengt. * De inrichting van de woonomgeving, die niet geheel in overeenstemming is met haar functie.

d. Gebied IV (zie kaart 5, 6 en 7)

Ruimtelijk patroon en bebouwing	Dit gebied is opgezet met zeer ruime, rechte straten, waaraan grote, uniforme bouwblokken staan. Het gebied wijkt qua karakter en opzet sterk af van de hiervoor beschreven gebieden. Naast de eenvormigheid is ook - in afwijking van de rest van Ternaard - gebouwd in twee bouwlagen. Door het brede profiel van de straten ontbreekt hier de beslotenheid die we wel in andere delen van Ternaard kunnen aantreffen.
Relatie met de omgeving	De zuidelijke begrenzing van het gebied wordt voor een deel gecamoufleerd door de spoorlijn en de begroeiing daarlangs. Geconstateerd moet worden dat de oostelijke en de zuidelijke begrenzing hier een harde en niet harmonische overgang vormen naar het landschap.

Functionele opbouw	Naast woonbebouwing vinden we in dit gedeelte van Ternaard bijzondere functies als scholen, een sportzaal, een sportveld, een agrarisch-verzorgend bedrijf en de dienst gemeentewerken. De inrichting van de wegen is hoofdzakelijk op het moderne wegverkeer afgestemd, terwijl aan elementen ten behoeve van de woonfunctie, zoals groen, relatief weinig ruimte is toebedeeld. Hetzelfde kan gezegd worden van goede en veilige speelgelegenheid voor kinderen.
<u>Knelpunt</u>	* Inrichting woonomgeving, mede vanuit het oogpunt van verkeersveiligheid.

IV Doelstellingen

Het beleidskader, waarbinnen aanvaardbare oplossingen gevonden moeten worden voor de gesignaleerde knelpunten, wordt gegeven door de doelstellingennota Ternaard, zoals die in mei 1977 door de raad is vastgesteld.
Hieronder zullen die doelstellingen welke relevant zijn voor de kern en omgeving worden aangegeven en nader toegelicht. In het volgende hoofdstuk zullen de doelstellingen als uitgangspunt dienen voor het schetsontwerp.

1. Hoofddoelstelling

Om de leefbaarheid van Ternaard veilig te stellen, en zo mogelijk te verbeteren, zal de gemeente in de komende jaren een aantal maatregelen moeten treffen.
Deze maatregelen moeten worden afgeleid uit een aantal principiële doelstellingen, die het volgende uitgangspunt hebben:

> Het ruimtelijk beleid van de gemeente ten aanzien van Ternaard moet gericht zijn op de handhaving en verbetering van de leefbaarheid van het dorp.

Het begrip "leefbaarheid" kan worden gedefinieerd als de subjectieve waardering van mensen voor hun eigen leefmilieu.
"Subjectieve waardering" houdt direct in dat over de waarde verschil van mening kan bestaan, waarmee tegelijk is aangegeven dat de doelstelling, die verbetering van de leefbaarheid voorstaat, nooit een absoluut karakter kan hebben. Dit blijkt ook uit de tegenstrijdigheid van sommige in het vervolg van deze paragraaf genoemde doelstellingen die toch alle voortkomen uit de hoofddoelstelling, dat gestreefd moet worden naar verbetering van de leefbaarheid.

2. Doelstellingen en sub-doelstellingen

In de definitie van leefbaarheid wordt gesproken over het leefmilieu. Het leefmilieu is het geheel van stoffelijke en niet-stoffelijke zaken dat de mens omringt.
Onderdeel van dit leefmilieu vormen onder andere:
- de woonsituatie; dat is de aard, het karakter en de omvang van de gebouwde omgeving, maar ook bijvoorbeeld de kwaliteit van de woning;
- de werksituatie;
- de kwaliteit en de diversiteit van de voorzieningen;
- de sociale situatie; hieronder kunnen worden verstaan de mate van sociale zekerheid en bijvoorbeeld ook de mate van geestelijke vrijheid.

Verbetering van de leefbaarheid houdt dus in verbetering van het leefmilieu.
Door middel van het bestemmingsplan kunnen maatregelen worden genomen ten aanzien van de woonsituatie, de werksituatie en de voorzieningen.

De hoofddoelstelling, dat het beleid gericht moet zijn op de verbetering van de leefbaarheid, resulteert dan ook in de hierna beschreven doelstellingen en sub-doelstellingen.

A. Het ruimtelijk beleid van de gemeente moet gericht zijn op behoud en herstel van het eigen karakter van het dorp.

Behoud en herstel van het eigen karakter van een dorp vormt een wezenlijk onderdeel van de leefbaarheid.
Het karakter komt namelijk tot uitdrukking in de wijze waarop een dorp zich in het landschap manifesteert, de wijze waarop het dorp gebouwd is, dus de aard van het bebouwingspatroon, de wijze waarop de woonomgeving is vorm gegeven en de mate waarin in deze drie aspecten sprake is van herkenbaarheid en eigenheid.
Het zijn deze aspecten die voor een belangrijk deel bepalen wat de kwaliteit van het woon- en leefmilieu in het dorp bepalen.
In de provinciale visie, zoals die tot uitdrukking komt in de "Structuurschets Friesland 1978", worden in dit verband (hoofdstuk 8, bladzijde 37) van betekenis geacht:
-- de afstemming op elkaar van bebouwing en omgeving, zowel de bebouwde als de natuurlijke omgeving;
-- de groeisnelheid van kernen;
-- de herkenbaarheid en eigenheid van kernen;
-- de zorg voor waardevolle elementen.
Erkenning van het belang van behoud en herstel van het eigen karakter van de kern en directe omgeving leidt tot de volgende vier sub-doelstellingen.

A1. Het dorp moet als onderdeel van het landschap worden beschouwd.

Bij een gewenste (bouw)activiteit langs de rand van het dorp moeten zoveel als mogelijk is de randvoorwaarden worden gehonoreerd die worden gevormd door de natuurwetenschappelijke, de cultuurhistorische, de historisch-geografische en de landschappelijke waarden van het betreffende gebied.
Het gemeentebestuur heeft in het bestemmingsplan een instrument waarmee geregeld kan worden dat bebouwing en natuurlijke omgeving op elkaar worden afgestemd.
Zo kunnen er in het bestemmingsplan eisen worden gesteld aan aard, vorm, grootte en plaats van gebouwen, terwijl waardevolle elementen kunnen worden beschermd door een aanlegvergunning te eisen voor bepaalde activiteiten.

A2. Binnen de bestaande mogelijkheden moet de bebouwingsstructuur van het oudere gedeelte van Ternaard in stand gehouden worden en waar nodig worden hersteld.

Het oudere gedeelte van Ternaard heeft een aantal karakteristieke kenmerken, die in hoge mate bijdragen aan het eigen karakter van Ternaard.
Handhaving en herstel van dit gedeelte van Ternaard is voorwaarde voor het behoud van het eigen karakter van het dorp.
Behalve de mogelijkheden die het bestemmingsplan hiertoe biedt, staan de gemeente nog andere middelen ten dienste.
Zo kan de gemeenteraad het gebied aanwijzen als rehabilitatiegebied, waardoor voor het verbeteren van de woonomgeving in principe rijkssubsidie beschikbaar is.
Voorts kan de gemeente de huiseigenaren stimuleren tot woningverbetering over te gaan, door een rehabilitatieplan op te stellen en gekoppeld daaraan voor een goede technische en administratieve begeleiding zorg te dragen.

A3. De inrichting en de vormgeving van de directe woonomgeving moeten zijn afgestemd op de functies ervan. Gestreefd moet worden naar een hoge ruimtelijke kwaliteit.

Onder de directe woonomgeving wordt het openbare gebied in het dorp begrepen. Dat zijn de wegen, paden en pleintjes, het openbaar groen, speelplaatsen, water, enzovoorts.
Een goede afstemming op de functie van het gebied houdt in dat bijvoorbeeld een woonstraat ook als woonstraat is ingericht en dat bijvoorbeeld kinderspel op straat mogelijk is zonder dat daardoor een gevaarlijke situatie ontstaat.
Een hoge ruimtelijke kwaliteit wordt onder andere bereikt door voldoende zorg te geven aan aanplant en vormgeving van het openbaar groen (vooral bomen) en door variatie van de ruimten die gevormd worden door bebouwing en begroeiing.
Voor verbetering van de woonomgeving zullen een aantal uitvoeringsplannen moeten worden gemaakt.
Vermeld werd reeds dat er voor verbetering van de woonomgeving in het oudere gedeelte van Ternaard subsidiemogelijkheden zijn.

B. Voor die bedrijven, die wat betreft aard, schaal en activiteiten passen in Ternaard, moet de gemeente zo goed mogelijke voorwaarden scheppen.

Aanwezigheid van werkgelegenheid is van belang voor de leefbaarheid van een dorp. Daarnaast kan groei van de werkgelegenheid een gunstige invloed hebben op de bevolkingsontwikkeling.

A2. Binnen de bestaande mogelijkheden moet de bebouwingsstructuur van het oudere gedeelte van Ternaard in stand gehouden worden en waar nodig worden hersteld.

Het oudere gedeelte van Ternaard heeft een aantal karakteristieke kenmerken, die in hoge mate bijdragen aan het eigen karakter van Ternaard.
Handhaving en herstel van dit gedeelte van Ternaard is voorwaarde voor het behoud van het eigen karakter van het dorp.
Behalve de mogelijkheden die het bestemmingsplan hiertoe biedt, staan de gemeente nog andere middelen ten dienste.
Zo kan de gemeenteraad het gebied aanwijzen als rehabilitatiegebied, waardoor voor het verbeteren van de woonomgeving in principe rijkssubsidie beschikbaar is.
Voorts kan de gemeente de huiseigenaren stimuleren tot woningverbetering over te gaan, door een rehabilitatieplan op te stellen en gekoppeld daaraan voor een goede technische en administratieve begeleiding zorg te dragen.

A3. De inrichting en de vormgeving van de directe woonomgeving moeten zijn afgestemd op de functies ervan. Gestreefd moet worden naar een hoge ruimtelijke kwaliteit.

Onder de directe woonomgeving wordt het openbare gebied in het dorp begrepen. Dat zijn de wegen, paden en pleintjes. het openbaar groen, speelplaatsen, water, enzovoorts.
Een goede afstemming op de functie van het gebied houdt in dat bijvoorbeeld een woonstraat ook als woonstraat is ingericht en dat bijvoorbeeld kinderspel op straat mogelijk is zonder dat daardoor een gevaarlijke situatie ontstaat.
Een hoge ruimtelijke kwaliteit wordt onder andere bereikt door voldoende zorg te geven aan aanplant en vormgeving van het openbaar groen (vooral bomen) en door variatie van de ruimten die gevormd worden door bebouwing en begroeiing.
Voor verbetering van de woonomgeving zullen een aantal uitvoeringsplannen moeten worden gemaakt.
Vermeld werd reeds dat er voor verbetering van de woonomgeving in het oudere gedeelte van Ternaard subsidiemogelijkheden zijn.

B. Voor die bedrijven, die wat betreft aard, schaal en activiteiten passen in Ternaard, moet de gemeente zo goed mogelijke voorwaarden scheppen.

Aanwezigheid van werkgelegenheid is van belang voor de leefbaarheid van een dorp. Daarnaast kan groei van de werkgelegenheid een gunstige invloed hebben op de bevolkingsontwikkeling.

Beschrijving ruimtelijke typering Waaxens

GEMEENTE
Westdongeradeel

De burgemeester der gemeente Westdongeradeel maakt bekend dat met ingang van 7 maart 1978 gedurende één maand het ontwerp van het bestemmingsplan Waaxens ter gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage ligt.

Gedurende bovenvermelde termijn kan een ieder schriftelijk tegen dit ontwerp bij de gemeenteraad bezwaren indienen.

Ternaard, 6 maart 1978.

De burgemeester voornoemd,
P. Visser.

GEMEENTE
WESTDONGERADEEL

De burgemeester der gemeente Westdongeradeel maakt bekend dat gedeputeerde staten van Friesland bij hun besluit van 2 mei 1979, nr. 30536, het raadsbesluit d.d. 24 augustus 1978 tot vaststelling van het bestemmingsplan Waaxens hebben goedgekeurd, behoudens

- de woorden "woningbouw toegestaan" en "max. aantal woningen per gebied" in het renvooi op de plankaart;
- artikel 8, lid A, vanaf de woorden "tevens zijn deze gronden...";
- artikel 8, lid B, onder 1;
- artikel 8, lid D t/m F;
- artikel 8, lid G, de woorden "en gebouwen";
- artikel 8, lid I, onder 2b en 2c en
- artikel 15, lid 1, de woorden "Een ontwerp-uitwerkingsplan, dat tot stand gekomen is op grond van artikel 8 lid F van deze voorschriften alsmede".

Het besluit van gedeputeerde staten en voormeld bestemmingsplan liggen met ingang van 9 juli 1979 gedurende één maand ter gemeentesecretarie voor een ieder ter inzage.

Zij die zich tijdig met bezwaren zowel tot de gemeenteraad als tot gedeputeerde staten hebben gewend, kunnen gedurende bovenvermelde termijn van de tervisielegging beroep aantekenen bij de Kroon.

Gelijke bevoegdheid komt toe aan een ieder die bezwaren heeft tegen de onthouding van de goedkeuring door gedeputeerde staten.

Beroepschriften dienen te worden gericht aan H.M. de Koningin en dienen te worden ingediend bij de Afdeling voor de Geschillen van Bestuur van de Raad van State, Binnenhof 1 te 's-Gravenhage.

Ternaard, 6 juli 1979.

De burgemeester voornoemd,
P. Visser.

WESTDONGERADEEL

Bestemmingsplan Waaxens

WA10

Hoofdstuk 1
Analyse

1.1. Ontstaansgeschiedenis

Net als de dorpen in de directe omgeving (Brantgum, Holwerd en Hantum) ligt Waaxens op een terp.
Deze terpen, ontstaan in de tijd dat eb en vloed hier nog vrij spel hadden, werden in hun vroegste stadium bewoond door vissers en boeren.
Later schijnen er in Waaxens ook kloosterlingen te hebben gewoond, getuige opgravingen in en om de boerderij op perceel 1228. Volgens geschiedschrijvers is hier reeds in de vroege middeleeuwen een kloosteruithof of stins geweest.
Met de opkomst van de adel werden langzamerhand de macht en de bezittingen van de geestelijkheid overgenomen. De adel vestigde zich in Waaxens op boerderijen, zoals Sjuxma-State, Tjessens en it Âlde Kleaster. Deze boerderijen werden vaak versterkt voor aanvallen van buitenaf, hetgeen nog min of meer is waar te nemen bij het voorhuis van de boerderij op perceel 1228 en aan de stinspoort bij Sjuxma-State.

1.2. Ontwikkelingen in het dorp

Waaxens is door de eeuwen heen nooit een dorp van grote omvang en betekenis geweest.
Na de teruggang van de adel vestigden de vrije boeren zich in Waaxens. Het dorp is tot voor enige jaren afhankelijk geweest van deze groep.
De bevolking van Waaxens bestond vrijwel in zijn geheel uit agrariërs en mensen,die indirect betrokken waren bij de agrarische sector.

Hoewel er weinig over bekend is, schijnt het dorp nooit veel groter geweest te zijn dan het nu is (47 inwoners per 1-1-1976).
Het laat zich begrijpen dat deze gemeenschap veel te klein is om er zelf voorzieningen op na te houden. Hiervoor is men voornamelijk aangewezen op Holwerd.
Toen enige jaren geleden de twee boerderijen in het zuid-westen en zuid-oosten van het plangebied aan het agrarische gebruik werden onttrokken, was de woonfunctie de vrijwel enige functie van het dorp.
Deze woonfunctie wordt aangetast doordat een deel van de panden recreatief gebruikt wordt (iets minder dan de helft van de vijftien woningen,die we in Waaxens aantreffen).

De ruimtelijke teruggang begon eigenlijk in de tweede wereldoorlog, toen wegens houtgebrek nogal w bomen zijn gekapt van de singels rond de boerderije Ook de grachten rond de boerderijen en de gebouwen zelf verkeren, meestal door gebrek aan onderhoud, i. een slechte staat.

Een tweede belangrijke negatieve ontwikkeling met betrekking tot de ruimtelijke structuur van Waaxens is de verbetering van de weg Dokkum - Holwerd gewee. Deze weg heeft een scheiding teweeggebracht in de ruimtelijke verschijningsvorm van het dorp en daardoor de relatie verbroken tussen de boerderijen onderling en de rest van het dorpje. Deze scheiding wordt versterkt ervaren,doordat voor dit wegdeel ge snelheidsbeperking geldt.

1.3. Ruimtelijke karakteristiek

Hoewel Waaxens hier en daar door incidentele ontgravingen is aangetast en ook de verbetering van de weg Holwerd - Dokkum als een niet onaanzienlijke inbreuk op het totaalbeeld mag worden beschouwd, wordt het geheel nog redelijk goed als terp ervaren.

Het middelpunt van het dorpje wordt gevormd door het uit de dertiende eeuw stammende, van oorsprong Romaanse, kerkje (monument), dat wordt omzoomd door hoogopgaand geboomte en lagere struikbeplanting Aan de gemetselde grondkering aan de voorzijde bij de ingang naar de kerk is duidelijk te zien dat men ten behoeve van de wegverbetering een deel van het talud van het kerkterpje heeft afgegraven.

In de directe nabijheid van het kerkje bevindt zich de (**voormalige**) pastorie.
De (voormalige) pastorie is omgeven door een weelder plantentuin met een fors bomenbestand en overblijfselen van de vroegere stinsflora.

Aan de zuidzijde van de weg Dokkum - Holwerd liggen op enige afstand van elkaar de twee grote boerderijen:it Alde Kleaster en meer naar het westen Sjuxma-State met aan de kant van de weg een oude poort uit de tijd,dat op de plaats van de boerderij nog een stins stond.
Boerderijen en stinspoort staan op de monumentenlijst.
Tussen deze boerderijen ligt een woninkje, dat vernieuwd is.

Oostelijk van de kerk liggen twee woningen, waarvan een is gerealiseerd op de plaats, zoals die is geregeld in het geldende uitbreidingsplan.

In het noordoosten van het plangebied bevinden zich enkele woningen, die - hoewel niet karakteristiek - een positieve bijdrage leveren aan het dorpsbeeld.

Wat de begroeiing en het bomenbestand betreft, kan worden opgemerkt, dat deze zich voornamelijk concentreren rond de oudere gebouwen, zoals de kerk, de pastorie en de twee boerderijen. It Âlde Kleaster (perceel 1228) wordt omgeven door pas aangeplante boomsingels en nieuw gegraven grachten. De eigenaar heeft aangeboden het pad, dat binnen deze boomsingel rond de boerderij loopt, - met uitzondering van het broedseizoen - voor het publiek open te stellen. Bij Sjuxma-State verkeren de singels en grachten, onder andere doordat ze slecht onderhouden zijn, niet meer in de oude staat.
In het afgelopen jaar is er in Waaxens vrij veel beplanting aangebracht. Deze kan een belangrijke bijdrage leveren in het ruimtelijk beeld van het dorpje.

1.4. Overige aspecten

De bouwtechnische kwaliteit van de panden in Waaxens kan gekenschetst worden als matig tot goed. Slechts de "romp" van it Âlde Kleaster en het koetshuis van de Sjuxma-State verkeren in slechte staat (kaart 2).

De in biologische kringen als uniek gekenschetste wijngaardslakkenpopulatie is zeker het vermelden waard. Deze populatie schijnt hier te zijn ontstaan door toedoen van de monniken en/of de adel, die ze meebrachten uit Duitsland en Frankrijk. Deze slakken hebben zich door de eeuwen heen hier kunnen handhaven. De slakken bevinden zich voornamelijk tussen de overblijfselen van de vroegere stinsflora, zoals bereklauw en groot hoefblad.

Waaxens is van grote oudheidkundige betekenis. Vondsten tonen aan dat reeds voor het begin van de jaartelling bewoning plaatsvond op deze terp. Weliswaar hebben afgravingen en de verbetering van de weg Holwerd - Dokkum de waarde aangetast, doch het geheel heeft nog een zodanige kwaliteit, dat aanwijzing als archeologisch monument gerechtvaardigd is. Recente onderzoekingen van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek bevestigen dit nog eens (zie kaart 3).

3.2.10. Cultuurmonument

De gronden binnen de hiervoor genoemde bestemmingen vertegenwoordigen een grote cultuurhistorische en landschappelijke waarde (terpgebied); daarnaast bezit een deel van het gebied (tuin van de voormalige pastorie) een hoge natuurwetenschappelijke waarde (wijngaardslakkenpopulatie en stinsflora).
Op een gedeelte van perceel 17 na is voor het hele plangebied de sub-bestemming cultuurmonument gekozen, waarbinnen het door de monumentenwet beschermde archeologisch monument valt (zie kaart 3), alsmede de twee boerenplaatsen aan de zuidelijke zijde van de weg Dokkum - Holwerd.

Niettegenstaande het feit dat een overgroot deel van het plangebied reeds is beschermd ingevolge de monumentenwet, is - op grond van de archeologische waarde van het gebied in en rondom de genoemde boerenplaatsen, alsmede op grond van de landschappelijke, respectievelijk natuurwetenschappelijke waarden hiervan - een geëigende regeling binnen het kader van het voorliggende bestemmingsplan getroffen.

3.3. Voorschriften

3.3.1. Algemeen

Met betrekking tot de voorschriften zij opgemerkt, dat deze zodanig van opzet zijn, dat per bestemming alles geregeld is, wat voor de betreffende bestemming ter zake doende is.
Een uitzondering wordt gevormd door een algemene vrijstellingsbevoegdheid, een overgangsregeling, een strafbaarstelling en de bestemming, of liever sub-bestemming cultuurmonument, die de andere bestemmingen overlapt.
De opzet van de bestemmingsbepalingen is als volgt geworden:
-- bestemmingsomschrijving;
-- bebouwingsbepalingen;
-- nadere eisen;
-- vrijstellingsbepalingen (niet bij alle bestemmingen);
-- aanlegvergunning (alleen bij de bestemming cultuurmonument);
-- gebruiksbepaling.

3.3.2. Bestemmingsomschrijving

Hierin wordt beschreven wat de materiële inhoud van de bestemming is, dat wil zeggen het aangegeven gebruik, waarvoor de gronden geschikt zijn worden

Beschrijving ruimtelijke typering Wierum

bestemmingsplan

WIERUM-KERN

11-'89

1. HET DORP WIERUM

1.1. Ligging en voorkomen

Zoals bij veel terpdorpen het geval is, is ook Wierum opgeworpen op de grens van hoog en laag gebied. De terpen zijn plaatselijke verhogingen van de oorspronkelijk hoger gelegen oever- en kwelderwallen. Wierum is ontstaan op een kwelderwal, die ten zuiden van Leeuwarden begint en doorloopt langs de voormalige Middelzee en Waddenzee tot het Lauwersmeergebied.

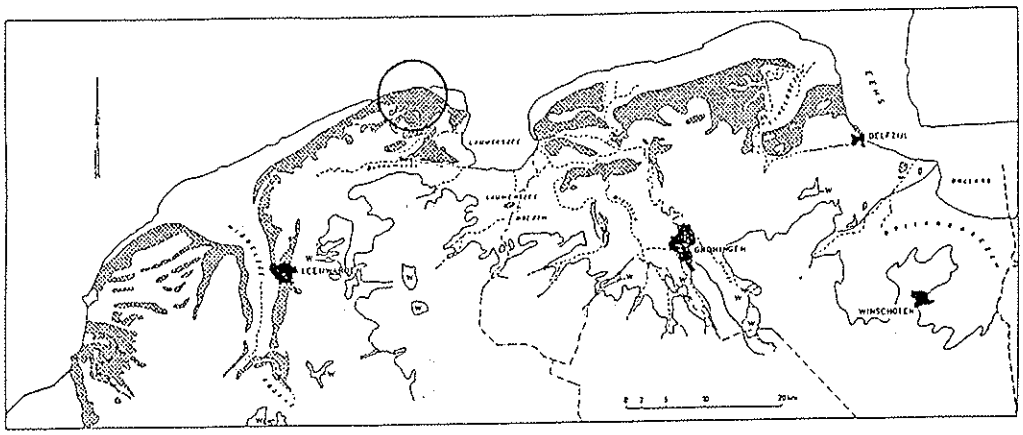

Kaartfragment uit 'De bodem van Nederland', Stichting voor Bodemkartering, Wageningen 1965.

De vroegste bewoning van de terpen dateert van rond 300 jaar voor Christus. Rond 1100 is men er toe overgegaan om het land ook door middel van bedijkingen te gaan beschermen tegen de activiteit van de zee.
Werden de meeste terpdorpen in hoofdzaak uit agrarische overwegingen opgeworpen, bij Wierum heeft de visserij vermoedelijk ook een belangrijke rol gespeeld.

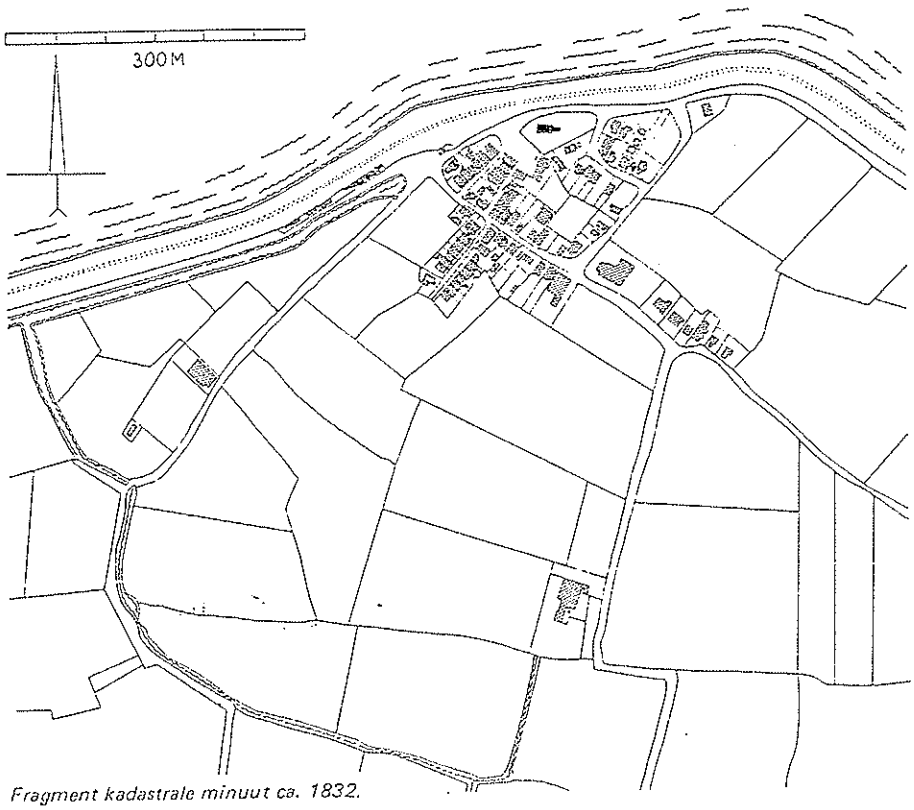

Fragment kadastrale minuut ca. 1832.

Een opvallend element in de plattegrond van het huidige dorp vormt de ligging van de kerk aan de voet van de zeedijk. Ter plaatse van het dorp heeft de dijk een uitstulping in noordelijke richting. Vermoedelijk heeft de dijk oorspronkelijk nog meer in noordelijke richting gelegen, want het is aannemelijk dat de kerk vroeger in het midden van het dorp heeft gestaan.
De rechthoekige percelering en het wegenbeloop duiden er op dat er ooit sprake is geweest van een door een vierkant stratennet omsloten dorpsplattegrond. Een deel van dit patroon is vermoedelijk buitendijks komen te liggen en verdwenen.

Uit het kadastrale minuutplan omstreeks 1832 blijkt een hoge bebouwingsdichtheid vooral ten zuidwesten van de kerk. De dichtheid en onregelmatige bebouwingsstructuur is ook nu nog duidelijk herkenbaar in het dorpsbeeld, vooral op de oorspronkelijke terp.

1.2. Werkgelegenheid

De visserij is tot in deze eeuw van belang geweest voor het dorp. Halverwege de 18e eeuw was ruim 60 procent van de beroepsbevolking werkzaam in deze sector. De vernietiging van een deel van de vissersvloot tijdens een storm in 1893 betekende echter een gevoelige klap. De teruggang heeft zich daarna voortgezet en de eigen visserij is na de Tweede Wereldoorlog nagenoeg geheel verdwenen. Wel zijn er nog Wierumers werkzaam bij andere scheepvaartondernemingen.
Behalve de visserij, voorzag de agrarische sector in werkgelegenheid. Door de toenemende mechanisatie is deze werkgelegenheid echter ook sterk teruggelopen. In Wierum is geen industrie.

1.3. Voorzieningen

De omvang van Wierum is zodanig dat er geen draagvlak is voor uitgebreide voorzieningen. In het dorp is een supermarkt voor de dagelijkse benodigde artikelen. In deze winkel is tevens de PTT-post gevestigd. Daarnaast zijn in het dorp een horecabedrijf en een fietsenhandel aanwezig.
De drieklassige basisschool bevindt zich in een moeilijke situatie, gelet op het feit dat het leerlingenaantal schommelt rond de opheffingsnorm.
Het dorp bezit een sportveld, het meest gebruikt door kaatsers. In een oude school is het dorpshuis gevestigd. In dit dorpshuis worden tevens binnensportaktiviteiten beoefend.

1.4. Verbindingen

De verbindingen met Dokkum, de hoofdplaats en het regionale centrum van voorzieningen, industrie en dienstverlening, zijn redelijk. De busverbinding met Dokkum is wat betreft de reistijd redelijk, wat betreft frekwentie eenmaal in de één à twee uur, op doordeweekse dagen. Op zondag rijdt de bus viermaal.

3. HET BESTEMMINGSPLAN

3.1. Algemeen

Voor een groot deel van het bestemmingsplan Wierum kern, geldt op dit moment geen bestemmingsplan. Een stuk van de bebouwing aan de Iniastrjitte–Skoallestrjitte–Pastorystrjitte is opgenomen in het uitbreidingsplan in onderdelen Herziening 1959 dorp Wierum. De bebouwing aan de Aak en de nieuwbouw aan de T. Jellesstrjitte zijn opgenomen in het bestemmingsplan Wierum uitbreiding vastgesteld door de raad in 1983.
Voor de vervaardiging van het onderhavige bestemmingsplan geldt als voornaamste overwegingen:
- het opnemen van het gehele dorp in een bestemmingsplan;
- het voeren van een aktief beleid met betrekking tot de dorpsvernieuwing en saneringen.

3.2. Begrenzingen

De begrenzing van dit bestemmingsplan is zodanig genomen dat het gebied van Wierum en omgeving dat niet valt binnen het ontwerp bestemmingsplan Buitengebied West gemeente Dongeradeel, binnen dit plan valt. De feitelijke begrenzing wordt enerzijds gevormd door bestaande fysieke elementen, anderzijds op een enkele uitzondering na door kadastrale perceelscheidingen.

3.3. Stedebouwkundige aspekten

Het plangebied is in het verleden reeds voor een groot gedeelte tot ontwikkeling gekomen. Rond de Thomas Jellesstrjitte bevinden zich nog terreinen die geschikt zijn voor toekomstige woningbouw.
Van de oorspronkelijke dorpsstruktuur zijn nog vele elementen in de plattegrond aanwezig, zoals een groot gedeelte van het straten- en padenpatroon en de dichtheid en onregelmatige bebouwingsstructuur rond de kerk. De ontsluiting van Wierum vindt plaats langs de Ternaarderwei, vanuit de richting Ternaard en via de Dykstrjitte vanuit de richting Nes. Op de eerste kadastrale minuut komt nagenoeg nog geen bebouwing voor langs de Ternaarderwei. De Ternaarderwei ligt buiten de oorspronkelijke terp. De Ternaarderwei is thans duidelijk een overgangsgebied tussen het dorp en het agrarisch gebied, waar oorspronkelijk een bebouwing met een agrarisch karakter is ontstaan. Thans overheerst in deze straat echter de woonfunctie afgewisseld met (semi-) agrarische bedrijven. Ruimtelijk wordt het beeld bepaald door een gevariëerde grotendeels vrijstaande bebouwing, zowel woningen als (woon-)boerderijen.
Het oorspronkelijke terpgebied wordt ingesloten door de Dykstrjitte–Master Sinnemastrjitte en de Liudgerstrjitte. Dit gebied draagt nog grotendeels het karakter van het oorspronkelijke dorpsbeeld, dicht op elkaar en onregelmatig geplaatste woningen, deels voormalige vissershuisjes. Het oorspronkelijke stratenpatroon is nog grotendeels onaangetast. Het gebiedje heeft derhalve vanuit cultuurhistorisch oogpunt een waardevolle structuur. De bebouwing heeft veelal wel een historische schaal, het heeft echter vaak weinig monumentale waarde. Binnen het gebiedje komt naast de kerk nog slechts één monument voor, het pand op de hoek Muntsjesteech–Tsjerkeplein, als opslag in gebruik bij het pand Tsjerkeplein 2. Wel zijn er nog een vijftal karakteristieke panden te weten Tsjerkeplein 2, het pand ten westen van Dykstrjitte 4, Muntsjestege 6, Haadstrjitte 9 en Liudgerstrjitte 12.
De waardering van het totale terpgebied is te gering om Wierum te plaatsen op de zogenoemde voorlopige lijst van te beschermen stads- en dorpsgezichten. Het centrumgebeuren van het dorp vindt vooral plaats rond de Haadstrjitte en het

hiervoor genoemde gebiedje. Hier treffen we een menging van funkties aan, zoals wonen, winkels, horeca, ambachtelijke bedrijven, school, kerk, pension, dorpshuis, de waterschapsgebouwen.
De noordzijde voor de pastorystrjitte wordt grotendeels gekenmerkt door een oudere vrijstaande bebouwing. Het beeld wordt vooral bepaald door het vrij grootschalige en open bebouwingspatroon, met op de hoek Pastorystrjitte—Master Sinnemastrjitte een voormalige boerderij. De zuidzijde van de Pastorystrjitte kenmerkt zich door een kleinschaliger open bebouwingspatroon met vrijstaande woningen. In het gebied overheerst de woonfunctie. De Haadstrjitte—Pastoryleane hebben voor het verkeer vooral een stroomfunctie ten behoeve van de aanliggende woonstraten.
De Iniastrjitte wordt gekenmerkt door een bebouwing, overwegend in 1 à 2 bouwlagen met een kap in gevariëerde schakelingen, van minimaal twee en maximaal vier woningen aaneen. Het betreft hier de nieuwe woongebieden waarmee een aanvang is gemaakt halverwege de vijftiger jaren. Dit patroon is min of meer voortgezet in de Aak en het westelijk deel van de Thomas Jellesstrjitte. Rond deze Thomas Jellesstrjitte en het Skuonmakkerspaad bevinden zich de toekomstige bebouwingsmogelijkheden. Ruimtelijk wordt de Iniastrjitte nog gekenmerkt door de aanwezigheid van het sportveld. Het oorspronkelijke deel van de Thomas Jellesstrjitte, dat reeds voorkomt op de eerste kadastrale minuut, wordt gekenmerkt door nogal wat storende open ruimten. Hier zijn in het verleden reeds een aantal panden gesloopt. Bij de invulling van dit saneringsgebiedje zal aansluiting gezocht moeten worden bij de bebouwingsstructuur van de Haadstrjitte en de structuur van de jongere bebouwing in de Iniastrjitte en het overige deel van de Thomas Jellesstrjitte.
Ten zuiden van de hoek Thomas Jellesstrjitte—Haadstrjitte is halverwege de zeventiger jaren een blokje van drie woningwetwoningen gebouwd die wat betreft de bebouwingsstructuur alsmede de hoofdvorm afbreuk doet aan de bebouwing in de Haadstrjitte. Een opvallend element in de bebouwing van de Haadstrjitte vormt nog de boerderij tegenover de Master Sinnemastrjitte. Deze boerderij staat met de achterkant naar de weg en vormde op de eerste kadastrale minuut de afsluiting van de bebouwing aan de zuidwestzijde van de Haadstrjitte.
Een opvallend element in de totale ruimtelijke structuur van het dorp vormt de ligging van de kerk aan de voet van de zeedijk. De dijk die mede kenmerkend is voor de structuur en de ruimtelijke beleving van het dorp Wierum.

Wierum is vrij arm aan groen. Rond het dorp zijn in het kader van de ruilverkaveling een aantal percelen voorzien van een bosbeplanting. Het belangrijkste groen in het dorp bevindt zich rond het sportveld alsmede enige bomenrijen langs erven o.a. aan de Pastorystrjitte. Daarnaast komen er nog wat , veelal jonge bomenrijen langs straten voor, o.a. de Iniastrjitte en Skoallestrjitte.

3.4. Juridische aspekten

Bij het opstellen van het plan is gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de gewijzigde Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening bieden. Wierum kan gekenschetst worden als een rustig dorp, waarop weinig funktionele druk staat. Grote veranderingen zijn er niet te verwachten. Aan een bestemmingsplan voor een dorp als Wierum mag echter de eis gesteld worden dat het aantal artikel 19-procedures tot het minimum beperkt worden en dat geen onnodige beperkingen worden opgelegd aan normale maatschappelijke ontwikkelingen.
In het bestemmingsplan Wierum worden nieuwe ontwikkelingen, zowel het bouwen als het gebruik van bestaande en nieuwe bouwwerken en terreinen, zoveel mogelijk rechtstreeks, dat wil zeggen zonder nadere procedures, toegestaan, door middel van een beschrijving in hoofdlijnen.

De hoofddoelstelling van het plan is het behoud en herstel van de ruimtelijke en functionele karakteristiek van Wierum. Deze doelstelling werkt door in de overige doelstellingen. De hoofddoelstelling komt mede tot uitdrukking in de doeleindenomschrijving van alle in het plan opgenomen (meng-) bestemmingen. Vanwege dit gemeenschappelijke karakter en om de centrale betekenis van dit uitgangspunt te benadrukken, zijn de hierop betrekking hebbende punten van de beschrijving in hoofdlijnen als apart artikel voorafgaande aan de verschillende bestemmingsomschrijvingen opgenomen en verduidelijkt door kaartbijlagen. Voorzover deze doelstelling specifieke consequenties heeft voor bestemmingen, zijn op die bestemmingen toegespitste bepalingen opgenomen. Door middel van de artikeltitel en onderlinge verwijzingen in de tekst wordt de eenheid van deze kunstmatige splitsing van de beschrijving in hoofdlijnen weer hersteld.
Krachtens de doeleindenomschrijving zijn de op de kaart als dorpcentrum aangewezen gronden bestemd voor wonen, detailhandel, horeca, pension, bedrijfsaktiviteiten, verkeer en parkeren, groenvoorzieningen en doeleinden van openbaar nut. Er zijn geen duidelijke planologische motieven om het ene perceel wel en het andere niet aan te wijzen voor de uitoefening van detailhandel en bedrijfsaktiviteiten. Volstaan is met een vrij summiere regeling, waarbij de daarin genoemde maten en percentages nog enige ruimte voor uitbreiding bieden. Aan het plan is een 'staat van bedrijfsaktiviteiten' toegevoegd, de zogenaamde 'kleine lijst' uit het V.N.G. rapport 'Bedrijven en milieuzonering'. Toegestaan zijn de bedrijven in de kategorieën 1 en 2. De horeca- en pensionfunktie kunnen uitsluitend worden uitgeoefend op de op het tijdstip van tervisielegging van het ontwerp als zodanig in gebruik zijnde percelen. De op de kaart voor woondoeleinden I aangewezen gronden zijn krachtens de doeleinden omschrijving bestemd voor wonen, agrarische- en agrarische hulpdoeleinden alsmede verkeer en parkeren, groen en speelvoorzieningen en doeleinden van openbaar nut.
De agrarische- en agrarische hulpfunctie is uitsluitend toelaatbaar op de op het tijdstip van tervisielegging als zodanig in gebruik zijnde percelen. De voor het waarborgen van de ruimtelijke kwaliteit benodigde maatvoeringen zijn opgenomen in aparte bebouwingsregelen per bestemming. Zo nodig kan hiervan vrijstelling worden verleend, waarbij naast de conform art. 15 WRO te stellen regels de beschrijving in hoofdlijnen het toetsingskader vormt. Ditzelfde geldt voor de bij de woondoeleinden II opgenomen bevoegdheid tot het stellen van nadere eisen. Ook de toelaatbaarheidscriteria voor de als aanlegvergunning opgenomen sloopvergunning voor karakteristieke gebouwen zijn aan een beschrijving in hoofdlijnen gekoppeld en nader aangegeven op de kaartbijlage ruimtelijke karakteristiek.
Om de cultuurhistorische waarden van het meest waardevolle deel van Wierum, zoals beschreven in 3.3., beter te kunnen beschermen en waar nodig te kunnen herstellen is dit deel van de aanduiding karakteristiek dorpsgebied voorzien. Om binnen dit karakteristiek dorpsgebied de belangenafweging zo optimaal mogelijk te doen plaats vinden is in de voorschriften bepaald, dat bij de aanvraag om bouwvergunning of aanlegvergunning de begeleidingscommissie geraadpleegd dient te worden. Deze begeleidingscommissie heeft derhalve een specifieke taak in het bewaken van het karakter van het karakteristieke dorpsgebied. Als toetsingskriterium dient de beschrijving in hoofdlijnen.
In de begeleidingscommissie zullen in ieder geval de volgende instanties en/of vakgebieden vertegenwoordigd zijn:
a. een door de raad aan te wijzen stedebouwkundige;
b. een door de raad aan te wijzen bouwkundige;
c. een door de raad aan te wijzen vertegenwoordiging van de burgerij van Wierum.

Buro Vijn	
Ingekomen d.d.	20/09
Ingeboekt door	
Admin. nr.	
Bestemd voor	
C.c.	
Opmerkingen	